Patery knihy plodů básnických.

Uspořádal

Frant. Bílý.

Patery knihy plodů básnických.

Výbor z novověké poesie české.

Uspořádal a literárně-historickými daty opatřil

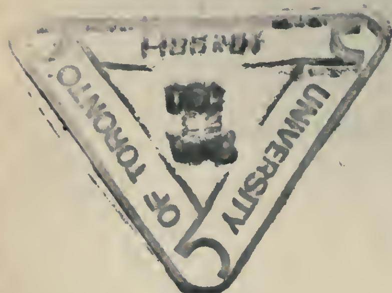
FRANT. BÍLÝ.

V TELČI.

Nákladem českého knihkupectví Emila Šolce.

1891.

Tiskem firmy Karel Šolc v Hoře Kutné

Předmluva.

Kniha tato jest sice výsledkem zábyvek s dějinami českého básnictví, avšak sama nechce a nemá býti snad takovými dějinami v příkladech. Nebylyť sem pojaty na př. mnohé plody, které svého času se těšily třeba značné oblibě, ale básnické ceny neměly hned tehdáž a jichž zajímavost a význam tudíž tkví toliko ve stránkách jiných než aesthetických, jako jsou na př. ballady Šnajdrovy, Rautenkrancovy neb i Hněvkovského, z nichž už Jungmann do své Slovesnosti r. 1820 nepřijal žádné.

Pořadatele knihy této vedl jiný úmysl: t. na základě rozhledu po prvním století novodobé poesie české vystaviti na oči u pečlivém výběru aspoň část toho, co v pravdě krásného, pozoruhodného neb i vynikajícího v sadech českého básnictví posud vykvetlo, ponechati každý kvítek svému místu a času, aby čtenář takto mohl poznati ovzduší a pocítiti zvláštní vůni každé doby, jakož i pozorovati při tom, jak se básnictvo naše vyvíjelo ze skrovných počátků k nynější výši, jak se šířil jeho obzor myšlenkový a citový, jak se množila hojnost a pestrota látek i forem a jak posléz z naší mluvy básnické zprvu se loudily

zvuky jen mdlé a prosté, ale když se jí dotkly ruce mistrovy, jak hned zavzněla netušenou lahodou, jímavostí, silou a umělostí.

Plno v těch sadech krásy prosté i oslňující; vane odtud vonný dech potěchy i povzbuzení. V básnictvu našem, kdo chce, najde posilu svých ideálů, svých dobrých snah, najde též hráz proti záplavě všednosti a materialismu, ohrožující už samy základy pospolitého života. V jarých proudech krásy může osvěžovati jak fantasii tak srdce, může tříbiti svůj vkus.

Bůh a příroda, lidstvo, národ i jednotlivec a jich svoboda, daleký svět a blízká vlasť, láska všelikých vznětů, život rodinný, pravda, dobro, krása, práce a povinnosť, mužná hrdinnosť, sláva minulosti i trudy přítomnosti, a jak všecky ty pojivé či rozlučné součástky hmotného neb duševního bytí lidského slovou, nedoznaly zajisté ani jinde vroucnější veleby ni plnějšího výrazu než u nás. Národ náš stojí tu na výši doby, rovný vedle rovných, hruď jeho dme a v jeho tvář úsměv neb slzy loudí týž světový vír, jímž hýbáno jest nitro i největších duchů jinonárodních — tím básnictvo naše směle se chlubiti může; a také kniha naše toho podává svědectví, byť i jen částečně. Že pak z něho zvláště mocným ohlasem se ozývají domácí tužby, radosti a strázně, podotýkáme s neméně hrdým důrazem, anoť i v tom plní české básnictvo jeden z nejkrásnějších úkolů, jejž poesie od věků koná u všech národů. —

Naše sbírka vzbudí snad ledakteré přání. Někdo by byl volil místo vybraných básně jiné, druhý zas by si byl přál — a třeba právem — tu větší tam menší výměry vyňatků a p. v.; než buď již pořadateli laskavě prominut ten či onen nedostatek vzhledem k tomu, že Patery knihy poprvé u nás zkoušejí podati výbor z novějšího

básnictva, zvláště epického, uspořádaný literárně-historicky. Snad pořadatel tím nic nepokazil, když místo jedné pěkné básně vybral jinou. Kdyby byl mohl ze zásob svých bráti vše, co se mu líbilo a jak by byl chtěl, především objem knihy by byl přílišně vzrostl. Nescházelo však ani jinakých závor a ohledů hojně. Ať jenom vytkneme to, že bylo míti zření na celek, aby se docílila co největší rozmanitost námětů básnických, jinde zas, aby se objevilo, kolikerého zpracování jest schopen jeden a týž motiv (na př. pád krále Přemysla II.), zároveň však hleděno k tomu, aby každý jednotlivec zastoupen byl co možná význačnými vyňatky, aby vynikly rozmanité formy slohové a rytmické, různé směry a proudy atd.

Také by výbor tento rád k tomu přispěl, aby básnictví české přestalo už jednou býti u nás ve vlastní domovině exotickou květinou a aby tudíž básnické ideály nejlepších duchů našich konečně z knih už taky pronikaly do života a přecházejíce v tělo a krev národa, jej zúrodňovaly. Jmenovitě těm, kdož v první řadě jsou povoláni býti semenisky a strážci lásky ke krásnému písemnictvu, t. našim rodinám a školám mělo se jím tu dostati knihy srdce ušlechťující a mysl roznécující k věčným ideám krásy, pravdy a dobra.

Tu objevilo se věcí nesnadnou, uhověti zřetelům všem, neublíže některé osobnosti neb věci. Dobrá vůle však budiž nám štítem a omluvou! Dojde-li kdy na vydání druhé, budou v něm zužitkovány všecky oprávněné tužby cizí i nesplněná přání a zkušenosti vlastní.

V Praze, v měsíci říjnu r. 1891.

Frant. Bílý.

Co dobrá báseň.

Co dobrá báseň? List na krásy stromu,
jenž zelení se nesmrtelnou směje;
ji zřídka vichr času dolů schvěje,
vždy skví se v dějin idylle i hromu.

Kdo zoufalý na skalném žití lomu
zabloudí pod strom v tísni beznaděje,
chlad ovane ho, v srdci pták mu pěje,
mír schvátí ho, jak šel by z pouště domů.

Nuž trhejme si z duše tyto listy,
nechť mnohý zežloutne, však přece mnohý
v své kráse zbude nezkalen a čistý.

Byť všecky zvadly i vzdor naší snaze
a spadly dolů na poutníků nohy:
přec lehčej půjde se jim na tom sráze.

Jaroslav Vrchlický v Sonetech samotáře.

Rozhled po dějích
novodobého básnictva českého.

Osudy básnictva, jako vůbec umění českého, jsou skromny. Příroda sice vystrojila českého ducha bohatými dary, avšak nebylo mu nikdy přáno přivésti je k plnému, samostatnému rozkvětu. Není do XVIII. století věku, aby v něm buď války nebo neblahé spory náboženské nebyly udusily nadějné výhony uměleckého tvoření vlastního. Možno toho tím více litovati, považíme-li neobyčejnou čilosť a vnímavosť našeho národa pro duševní proudění cizí, zvl. umělecké (připomínáme pro příklad rozšíření humanismu, vlídné přijetí Schillera a Mozarta u nás atd.) Honosí-li se jiné uměny aspoň některými jmény slavnými: básnictví naše nemá v době staré a střední kromě Komenského nikoho, jenž by se mohl postaviti po bok opatu Božetěchovi, Křišťanu z Prachatic, Beneši z Loun, Brokovu nebo Matěji Rejskovi, Václavu Hollárovi, Karlu Škretovi, Janu Kupeckému, Petru Brandlovi a t. d., nemluvě o přehojných neznámých umělcích, jichž mistrovství však vysvědčují zachované stavby, práce sochařské, malby nebo písně, budící stejně podiv znalců domácích jak cizích.

V básnictvu našem sice také vytvořeno několik skladeb ceny trvalé, jmen. v oboru duchovních písní a legend, pak v oboru satiry, jichž původci též zůstali neznámi, ale spočetl by je malým číslem. Jaký to naproti tomu radostný rozhled po širém oboru prosaického písemnictva! A co krásy, něhy, vroucnosti a vtipu asi se ukrývalo v písních lidových, soudě jen dle dochovaných zbytků!

Obrat nastal teprve s probuzením národa počátkem 19. století. Josef Jungmann ve své Historii literatury zahajuje nové údobí v dějinách básnictva našeho Sebráním básní a zpěvů, které uspořádal kroužek mladých nadšenců Šebestiánem Hněvkovským sdružený a vydal r. 1795 za

redakce Ant. Jar. Puchmajera a za účastenství asi 30 přátel, i též literátů starších. Almanachu vydanému 10 let před tím K. V. Thamem (Básně v řeči vázané) právem nepřikládá váhy, neboť přispěvatelům jeho vesměs, vyjímaje snad Václ. Stacha, naprosto scházelo nadání básnické a na obrození poesie české neměli žádného vlivu. Tham a jeho druhové snad se chtěli pochlubiti, že Čechové už v dobách minulých měli své básníky a nyní že se opět vzkřisuje poesie česká, a proto vložili do almanachu svého také ukázky středočeského veršování. Nelze-li však pochváliti jich vlastních plodů ani původních ani překladů, dlužno vzdáti poctivou chválu jich vlastenecké snaze.

Puchmajer ovšem byl už šťastnější. Nebylo mu třeba spoléhati na starší vlastence, an nalezl v množících se řadách uvědomělých Čechů hojně nadaných mladých sil a přijav Dobrovského zásadu přízvučné prosodie, proklestil si také formou cestu přímější k srdcím čtenářstva i spisovatelstva. Puchmajerovo Sebrání byl první skřivánčí zpěv, věstící nové jaro poesie. Literární význam jeho arci jest větší než aesthetický. Sebrání uvedlo do poesie naší četné druhy a formy básnické, zejména balladu, romanci, ódu, poslání, komický epos, epigram. Z přispěvatelů všech pěti ročníků jeho však pravé nadání básnické osvědčil toliko Josef Jungmann se žákem a přítelem svým Antonínem Markem; Marek probíral se v strunách politické písně s překvapující smělostí a šťastně ztlumočil mnohé ballady Schillerovy; Jungmann vedle několika zdařilých pokusů původního tvoření, z nichž jmenovitě památna jest první původní romance Oldřich a Božena (r. 1806 v Hlasateli podaná), převáděl klassické skladby jinonárodní do naší mateřštiny a vytvořil jimi novou básnickou mluvu českou. Z toho už vysvítá, že Ant. Jar. Puchmajer sám, ni Šeb. Hněvkovský a Vojt. Nejedlý, tím méně ostatní jako Palkovič, Tablic, Gallaš, Rautenkranc a j. nebyli ani s tu formální zásluhu. Puchmajer se nad Hněvkovského i Nejedlého tím vyšinul, že dovedl motivy znamenitých spisovatelů francouzských, ruských, a německých obratně zčešťovati, kdežto Hněvkovský a Vojt. Nejedlý jsou obsahem i formou cele svoji a nechtěli se ani zdáti více nežli byli. Vedle toho za příkladem Jungmannovým kde kdo též horlivě překládali, takto naše pí-

semnictvo a čtenářstvo šlechtíce vzácnými štěpy ducha zejména francouzského, anglického a staroklassického.

Řadu nových pracovníků a plodů vzbudily časopisy Hlasatel (založený r. 1806 Janem Nejedlým) a Prvotiny pěkných umění (vyd. Janem Hromádkou). Tyto obrátily pozornosť poprvé na poesii lidovou, tehdy právě ke cti přišlou, a počato také u nás si jí všímati, nár. písně jinoslovanské překládati a domácí sbírati. I o směrech už možno u nás mluviti Záliba v anakreontismu a idylle zaváta též k nám a válečný ruch doby našel ohlas taky v naší poesii. Když Jungmann r. 1820 školám ve své Slovesnosti pořídil výběr nejlepších plodů básnických a prosaických, nemohlo než zaradovati se každé srdce vlastenecké nad touto první sklízní pětadvacetileté práce na roli skoro 200 let úhorem ležící: byla tu nová mluva básnická i prosaická, a všechny druhy slovesné měly zde své zastoupení, byť i ne stejně hodnotné. Dnes ovšem básnická část Slovesnosti skoro všecka utonula ve vlnách nepaměti, a jen jednotlivé kvítky její dochovaly se vděčnou vzpomínkou v anthologiích a čítankách. Ani jména tenkráte po celé vlasti slavená jako Milota Zdirad Polák, K. S. Šnajdr, Dominik Kynský, Jos. Chmela a p. neuchránila se toho osudu, a rovněž slávu Palackého a Šafaříkovu nikdo nehledá na poli tomto.

Všechny je zastínil lesk básnického dvojhvězdí Jana Kollára a Frant. Lad. Čelakovského. Tu teprve jala srdce čarovná moc pravé poesie; celá obec vlastenecká vzrušena jak novotou a silou myšlenek, tak žárem i něhou citu, tu zas neznámou posud ladností formy. Bylo hned patrno, že se cos nového rodí ve vzduchu českém, že poesie česká zatáčí na jiné, volnější a vyšší dráhy. Kollár přestal na jediné básnické knize z žalu, naděje a lásky vyrostlé, Slávy dceři (1821, 1824, 1832 atd.), ale její evangelium slyšeli všichni Slované — pouť její byla požehnána. Vědomí slovanské od té chvíle pronikalo do milionů srdcí. Čelakovský zas zprvu setřásal se sebe vlivy cizí a zkoušel se ponořovati do hlubin národního ducha (Smíšené básně r. 1822), z nichž později vyvážil tolik drahocenných perel (v Ohlase písní ruských a českých). Hloubavá mysl a milostné vzněty daly vykvésti Růži stolisté, jakož zase domácí poměry české břitkému vtipu jeho poskytly vděčnou látku k epigramům.

Současně s touto dvojicí obydlila Parnas český nová družina básnická. Ze starších na něm zůstali V. Hanka, původce mnohých písní v hudbu uvedených, jemný Fr. Turinský, jenž se obrátil potom k dramatu, vysoce nadaný ale těkavý Al. V. Svoboda, potom Karel Sudimír Šnajdr, více sympathický svým obrácením z veršovce německého v českého než vlastní tvorbou, z níž nejznámější se stala ballada Jan za Chrta dán, a dílem též Jungmann. Z nových vyšinuli se výše Chmelenský, »panenský a vlastenecký« pěvec něžného citu a lahodné rhytmiky a Jan Jindř. Marek, nejšťastnější pěstitel ballady a romance před Čelakovským a Erbenem. Jim se blížil Kamarýt a Macháček, jakožto literární kontrast měkké prostoty a výrazné síly. Kamarýt též sebral nár. písně duchovní, Macháček překládal z jazyků staroklassických a skládal i libretta k operám. Rokos, Štěpnička, Trnka a jim podobní hned za svého života upadli v zasloužilé zapomenutí.

Povždy významným zůstanou v dějinách básnictva našeho též léta třicátá a čtyřicátá. Idylla a satira, drobná píseň vlastenecká, milostná, válečná i naučná, jakož i veliký epos, především pak byronský subjektivismus rozšiřují stejně jeho obzor myšlenkový jako říši citovou. Nár. písně sebrány v Čechách, na Moravě i na Slovensku v tomto údobí. Časopisy vznikají a nabývají literární ceny, jméno kupí se na jméno, tvoří se strany, jichž střediskem se stanou Tylovy Květy (pro omladinu) a Čelakovského Česká Včela (směru konservativného). Langer satirickými básněmi (kopřivami) a selankami, ještě více pak Rubeš deklamacemi sršícími vtipem a dobromyslným humorem uvádí obecenstvo u vytržení; Frant. Jar. Vacek Kamenický šťastně následuje Čelakovského v prostonár. tónu svých písní, s menším úspěchem však vstupuje v šlépěje Kollárovy didaktické znělky (v Liliích a růžích). Vinařický jednak obrací zřetel k mládeži, jednak mistrovství své v hexametru ukazuje též na původních básních, Vocel podrobuje celou minulosť naši básnické zkoušce ohněm, K. J. Erben všecko romantické kouzlo nár. pohádek a pověstí shrnuje do svých ballad a romancí, a 26letý K. H. Mácha odváží se světovládu ducha Byronova nastoliti také u nás, dav ve svém Máji zazněti všem strunám nekroceného srdce lidského, všem

jeho vášnivým vírům a bojům, čarovné moci přírody i hlubokým reflexím. Byl za to kamenován ještě po smrti — ale doba vyžádala si své právo, směr se posléz přece ujal, a jako jinde, tak i u nás símě jeho vzklíčilo v plodonosný květ. První se postavil na místo padlého vítěze V. Nebeský a hle, též jeho písně dýší opojnou vůní. Sabinův duch však nestačil vypověděti básnicky to, co hýbalo jeho nitrem.

Stranou od tohoto nového směru kráčí Boleslav Jablonský, jenž nejšlechetnější ideje odívá v roucho krásy, aby je snáze národu vštípil a jimi jej ušlechtil. Ovšem uchvacuje ducha jeho také velebnosť přírody a jejího tvůrce, osud mileného národa, památky jeho minulosti i vůně jeho pohádek. Jiný kněz, Václav Štulc už tenkrát rozděloval srdce — podobně jako Fr. Sušil, první sběratel mor. nár. písní — mezi Boha a vlasť, a zůstali zásadám těm i poesii věrni až do pozdních let života. Ze Sušila obzvláště legendy některé a překlady z římských klassiků vešly v oblibu. Augustián Fr. Mat. Klácel více přízně došel eposem Ferina Lišák než časoměrnou lyrikou svou. Ve verších barona Villaniho, Vincence Furcha a později též Mat. Havelky ozval se hlahol válečně vlastenecký, kdežto Jaromír Picek, Marie Čacká a Siegfrid Kapper tu s idyllickým klidem, tu zas ohnivěji zasahovali do strun vlasteneckých, Kapper s tendencí, aby národu získal israelitské spoluvěrce své. Pickovy verše našedše šťastné skladatele, dostaly se do úst a paměti celého národa (na př. Bývali Čechové atd.), mladý Věnceslav Ráb, Berger, Peška a Břetislav Trojan oblíbili si kratší básně výpravné, snivý Jaroslav Kalina ballady, Jan Pravosl. Koubek řízné skladby humoristické, satirické, kratší i rozměrnější; uměl však také zanotiti tklivé elegie. Ze Slovenska doznívají k nám zvuky varita Jana Hollého, který ve třech velikých eposech zobrazil přistěhování Slovanů z pravlasti asijské a slávu i záhyn velkomoravské říše, vedle toho však se stejným zdarem skládal prosté selanky jako mohutné ody. Psal nářečím slovenským, čímž se stalo, že básně jeho se obmezily na užší kruh čtenářstva než zasluhovaly. Jiní krajané jeho veršovali ještě po česku jako Karel i Ludevít Štúr, J. M. Hurban, Škultéty a j., ale útlý kvítek spisovné slovenštiny sílen byl nebeskou rosou poesie Sládkovičovy, Kalinčákovy, S. Chalúpkovy, Královy, od níž okřívaly srdce a mysl, tak že čím dál více

mohutněl, a záhy hory a doly tatranské se rozléhaly jarým zpěvem nového nadějného života.

Také sady poesie české rozvíjely se utěšeně dále a že též v nich převládal zpěv vlastenecký a milostný, jako už za časů Puchmajerových a Markových, bylo dáno samými okolnostmi tehdejšími; při nedostatku škol, života společenského, politického, ruchu obchodního a průmyslového a t. d. nemohlo zajisté jinak býti. Ale po r. 1840 nastává u nás z části doba odkvětu, vzlet myšlenkový v básnictvu pomalu chábne, rozhled se úží a také bohatosti půvabů formálních ubývá. Když pak rok 1848 počal vrhati své stíny a ideami svými plniti duši, z celé družiny básnické v jediném Karlu Havlíčkovi našla doba svého muže. Hodili sice také jiskru do lidu Jaroslav Kalina a Božena Němcová, ale vystihnouti pravou podstatu národní povahy české dovedl toliko on. Uměl rozehřáti krev, podnítiti sebevědomí a starý vzdor český, dodati hlasu národa dávnověké síly. Proto písně jeho rozletěly se bleskem po vlasti.

Než vysoko bijící vlny obecného vzrušení brzy zase opadly, a na písemnictvo naše dolehly po r. 1848 chvíle smutku. Časopisy se ztenčily na míru nejmenší, Havlíček odvezen násilně do Brixenu, a ke všemu smrť jala se nemilosrdně kositi ve vůdčích řadách českého spisovatelstva. Tvůrci a sloupové tohoto údobí klesali druh za druhem: Kollár, Čelakovský, Rubeš, J. Marek, Koubek, Tyl a Havlíček ve 4 letech následovali Jungmanna, Langera, Kalinu, Svobodu, Turinského . . .

Dvě události mohly stísněné srdce tehdejších vlastenců vzpružiti zábleskem radosti: Mikovec založil r. 1851 nový belletristický časopis Lumír, a K. J. Erben vydal r. 1853 ballady a romance své uvity v Kytici, uzavíraje jí periodu vlastenecké školy básnické neméně skvěle, jako ji byl zahájil Kollár a na vrchol vyšinul Čelakovský. Kytice byla druhý umělecký výkvět (vedle Ohlasů) básnictva prostonár., Čelakovským, Erbenem, Sušilem a Kollárem sebraného, Těmito sbírkami poznáno, že balladisující směr, třebas byl k nám Hněvkovským uveden za příkladem anglickým a německým, má staré a pevné kořeny v nár. poesii naší, jen že lid své ballady a romance nepokřtil zvláštním jménem. Čelakovský a Erben už zakotvili na půdě domácí.

V Kytici pověsti lidu jen prohloubeny umělecky a e t h i c k y; tónem mluvy a rozmanitostí rytmu Erben jim propůjčil všecky půvaby národních písní.

V Lumíru zasvitly červánky nové doby. V něm srazily se prořídlé šiky starších pracovníků a doplňovaly se ku podivu rychle silami mladými. Zde čteme básně od Ceypa, hr. Chotka, Riegra, Jandy-Cidlinského, Štraucha a t. d. Avšak kypící svěžesti mladých duší se protivilo umělé ticho v Čechách a stalo se jim brzy přímo nesnesitelným. Náhlá přeměna jediného česk. gymnasia v Praze (akademického) v německé r. 1853 měla i u probudilého studentstva tamějšího účinky docela jiné než zamýšleno. Nespokojenci skupili se proto kol romantického J. V. Friče, jemuž zatím byl návrat do Čech povolen, a umínili si smělým činem podvrátiti poměry. To bylo možno ovšem jen knihou. Frič vydal tedy almanach Ladu Niolu a v něm vztyčil prapor heineismu a byronismu, k němuž celá povaha jeho tak těsně lnula. Šlo o to, vybřednouti nějak z tehdejší netroufalosti a bídy národní i literární. A v pravdě podařilo se Fričovi galvanisovati zmrtvělou společnosť. Výkřiky odporu a výbuchy rozhořčenosti se zrovna stíhaly, ale nedovedly zabrániti duševní převaze omladiny, zvláště když boj za ni převzal Jan Neruda. Tato krátce potom r. 1858 značně zesílena vystoupila jednak hromadně v almanachu Máji, jehož jméno již hlásalo celý program (redaktorem byl zprvu Barák, při dalších 3 ročnících Hálek), jednak přední členové její dodávali důrazu a váhy straně i směru svému samostatnými plody, z nichž každý vítězně svědčil jak o neobyčejném nadání, tak o ryzích a vysokých snahách literárních: poesii českou opět povznésti a učiniti ji družkou ostatních poesií evropských. Tak zejmena r. 1858 a 59 Neruda vydal Hřbitovní kvítí, Hálek Alfreda, Večerní písně, Mejrimu a Husejna, Pfleger Cypřiše a Pana Vyšinského, Heyduk Básně; Vilímek a Neruda spolčili se na založení časopisu (Rodinné kroniky). Máj uváděl stále nové zápasníky na bojiště — jmenujeme jen ze starších Bohumila Jandu, J. V. Jahna a z mladších Rud. Mayera — příchod knihkupce Kobra poskytl tvořivosti mladých literátů vítané působiště, až posléz i politické poměry převrátily se v náš prospěch – a takto nastal opravdový máj jak poesii a

literatuře, tak národnímu životu českému vůbec. Zakládány střední školy, spolky všeho druhu, časopisy zvl. politické, a po válce r. 1866, která naši říši zbavila sounáležitosti k německému spolku, tepny nár. života bily ještě čileji. R. 1867 založeny první dva obrázkové týdenníky Květy a Světozor, a roku následujícího, v němž položen základní kámen k Národnímu divadlu s nevídanou slávou a účastenstvím celého národa, předstoupila nová generace básnická almanachem Ruchem za vedení Jos. V. Sládka. Zde se Svatopluk Čech a Jaroslav Vrchlický poprvé představili liter. obecenstvu. Tušil-li kdo tehdy, jaké síly dřímou v těchto dvou hlavách, že Hálkovi a Nerudovi vyrostou v nich nebezpeční sokové? Tito byli si doposud uhájili náčelnictví. Jako Hálkovy Večerní písně dobyly si prvenství zejména v milostné písni sladkou něhou, rozplývající vroucností s krásou obrazů, a jako Mejrima a Husejn podobnými přednostmi, družícími se k pevné povahokresbě a zdařilé stavbě, vítězství odnesli v oporu reflexivním: tak zas v Goaru pod vlivem polské revoluce idea svobody nadšeně zvelebena na jevišti horském, a v Černém praporu odehrává se milostná tragedie na neznámém ostrově ohnivého jihu. Neruda byl skoupější s básnickým fondem svým. Teprve 9 let po revolučním Kvítí hřbitovním propustil novou sbírku básní. Ale ovšem co tu citu, co životních zkušeností žalných a slastných skrývají ty neobjemné Knihy veršů! Tak umí psáti jen zralý muž rád v sebe se uzavírající, když už vůbec dává nahlédnouti do svého nitra!

Vedle Hálka a Nerudy nejednou se mihl pozoruhodný talent. Kromě druhů jejich též starší mistři varita naladili opět struny jako Pfleger, Heyduk, Jahn, B. Janda, Jos. Wenzig, Fr. Doucha, Václ. Štulc, Vinařický, Sušil; K. V. Šembera, Jindř. Dvořák, Balcárek, Züngel, Engel, Špindler, Miřiovský a j.: ale celkem byla žeň málo vydatná. Co se tu nedostávalo, nahrazovali pěvci školy vlastenecké, kteří nyní teprve předstupovali v úplné podobě své a se všemi pracemi svými před obecenstvo, hlavně zásluhou zmíněného už knihkupce J. L. Kobera: tak Langer, Polák, Mácha, Rubeš a vedle nich Kollár, Vocel, Jablonský častěji vydáváni znovu jakožto zvláštní miláčci českého čtenářstva. Týž nakladatel učinil posléz další krok v před a založil

zvláštní knihovnu, která měla přinášeti sebrané nebo vybrané práce nejlepších spisovatelů československých, t. zv. Národní bibliotéku. Tři leta později (1871) jiný nakladatel (Dr. Edv. Grégr) zavděčil se písemnictvu založením Poesie světové, sbírky překladů nejlepších básnických plodů evropských, čímž konečně i činnosť překladatelská podrobena promyšlenému a zřízenému vedení. Překládánoť u nás ode dávna dosti, ale toliko nahodile, a na básnictvo vypadal při tom podíl nejmenší. Thomsonovy Počasy, Mickiewicz, Malczewského Marie, Puškin, něco z Byrona, Mažuranić, španělské romance a písně novořecké, Goethův Faust a Meissnerův Žižka, Schiller, kousek Tassa a Dantea, Bidpaj, Nal a Damajanti, Schulzova Okouzlená růže a Eberhardova Hanička s kuřátky — Scottova Panna jezerní, Gessner a části z Herdera, posléz něco nár. písní jinoslovanských, toť skoro vše, co u nás přeloženo od let dvacátých až do konce let 60. Teprve Hálek ve Květech obracel zřetel pilněji a soustavněji za hranice na západ i východ, a Neruda s Ferd. Schulzem šťastnou správou Poesie světové vtělili písemnictvu našemu řadu klassických děl jinonárodních.

Od té potom rok jak rok poesie česká těší se z nového radostného úspěchu, rychle stoupá do výše a těží bohatě ze závodění nastalého příchodem mladší generace. Hned r. 1870 radostné vzrušení způsobila Eliška Krásnohorská svou sbírkou Z máje žití a r. 1872 zas Hálek svými písněmi V přírodě, jichž vydal tři řady a do nichž vedle veškeré čaromoci svého fondu básnického uložil též filosofické kredo svoje. A Hálkovou bohoctou přírody podníceni jsouce, hned také Heyduk a Krásnohorská ponořili ducha do jejích tajůplných krás a vážili odsud básnické perly (Lesní kvítí — Ze Šumavy, obé r. 1873); vedle nich B. Janda, Ladislav Quis, Alois V. Šmilovský, Václav Šolc, Antal Stašek a j., každý jinoráznými plody stělesňují ideály krásy a pravdy; R. Mayer první už v letech 60tých novodobé otázce sociální sahá na tepnu.

Roku 1873 staří přátelé Hálek a Neruda po zániku Květů založili s J. V. Sládkem krásné slovesnosti nový orgán, Lumír, který přešel později v majetek i redakci Sládkovu a podnes blahodějně působí na rozkvět původní produkce i na známosť poesie a belletrie mimočeské, pod-

porován jsa v tom jinými sborníky a časopisy zatím vzniklými, zejména Osvětou (1871) a Květy (1879).

Rok 1874 uvedl Svatopluka Čecha s první sbírkou Básní na forum literání. Dýchaly zvláštní silou, vůní ducha originálního, mohutného v koncepci i výrazu, jakého tu ještě nebylo. Ani důrazný účin Hálkových Pohádek z naší vesnice současně vyšlých nedovedl oslabiti úspěchu Čechova. Proti nim sbírka Vrchlického Z hlubin (1875) byla více osobní a měkká, poddávala se pessimismu, neměla té českosti jako Čechova neb i jako Sládkovy prvotiny (Básně r. 1875). Za to Epické básně rok potom vydané založily jeho slávu a rázem jej pošinuly do první řady básníků jak nádherou formy a skladby, tak rozmanitostí a elegancí motivů. Byl-li ráz i této sbírky kosmopolitický, tedy zas Heyduk stanul ua půdě ryze slovanské, obraceje ohnivými slohami Cymbalu a huslí mysl a srdce ke krásné zemi podtatranské, k dobrému, ale ubohému jejímu lidu, čímž Slovensko na čas vřadil mezi národní starosti naše a v čemž ho následoval Rud. Pokorný. Od té chvíle pak už Heyduk zůstal v popředí básnické činnosti české. Provázel proudění duchovního života našeho s mladistvou čilostí a zasahoval do něho jak drobnými písněmi, které někdy byly též výrazem osobních osudů autorových, tak i vážným slovem historického neb společenského eposu.

Roku 1877 dodal významu opětně Vrchlický nejodvážnější snad sbírkou Duch a Svět, ve které podrobuje básnickému slohu se vzácným zdarem děje prasvěta, jako mythy hellenské, legendy středověké a záhady myslícího nynějška. Tu se setkali Vrchlický a Neruda, který zas v cyklu úchvatných Kosmických písní (1878) tlumočil řeč hvězdnatého nebe k duchu básníkovu. Téhož r. uspořádal Vrchlický velkou anthologii z poesie francouzské, Vymazal ze slovanské, a tak opět obě stanoviska, všesvětové a slovanské maní se doplňují na dvojí zisk písemnictva.

Neruda odtud kráčí od vítězství k vítězství. Po Kosmických písních, též v Německu chválu zjednavších českému jménu, následují Ballady a romance s několika roztomilými čísly, mnohoslibně zahajujíce nový podnik Nerudův, rozvoji domácího básnictva věnované Poetické besedy; po nich následují Prosté motivy, nejsubjektivnější výrony nitra

Nerudova. K vydání effektních vlasteneckých Zpěvů pátečních už nedospěl, byv po velikém utrpení a stálé práci náhle odvolán k věčnému odpočinku.

Než r. 1878 stal se památným také podobnou událostí literární, jako desítiletí před tím. Ještě nerozvil se duch Čechův, Vrchlického, Sládkův, Krásnohorské atd. v plný květ, a již stála tu pohotově nová řada adeptů básnických a hlásila se k práci. Almanach svůj nazvala opět Májem a úpravu svěřila nadějnému J. Ulrichovi a Fr. Kvapilovi. V stejný čas, a první šik její něco dřív, také moravská mládež almanachem Zorou, omladina litomyšlská a potom zase pražská alm. Slavií vstupují v popředí, majíce v Ruchu, mor. Koledě, Zoře a Vesně orgány své, kdežto brněnský Obzor prof. Vladimírem Šťastným, básnicky nejnadanějším nástupcem Sušilovým, výborně redigovaný stal se zas ohniskem katolického ruchu literárního na Moravě, jako jím jest Žižkovská Vlasť, měsíčník T. Škrdlem řízený, v Čechách.

Se založením knihových Květů počíná Sv. Čech rozvíjeti bohatou činnosť básnickou. Cyklus idyll Ve stínu lípy, Žižka, Slavie, Václav z Michalovic, Zpěvník Jana Buriana, Šotek a Václav Živsa, Dagmar připojují se k samostatně vydaným Petrklíčům, Hanumanu, Lešetínskému kováři, Pravdě, k Nové sbírce veršovaných prací, Jitřním a Novým písním a řadě prací prosaických. Každé dílo má svůj zvláštní ráz a půvab, a byť i v komposici někdy Homer dřímal a dikce si libovala v přílišném bohatství obrazů, přece původnosť ideí a způsob jejich provedení zastiňuje vady a zajišťuje dílu trvalou cenu. Dech nesmrtelného genia ovívá každé. Při tom básník všemi kořeny bytosti tkví v rodné půdě. Světodějné momenty její minulosti, stav její přítomný, rolnická podstata její a proto úcta k rolníku, nenávist sebe a honba po cizosti, hanumanství, veliká budoucnosť Slovanstva — toť aspoň některé z vodících myšlenek jeho. Bičík satiry se mu často ocítá v rukou. Ale při tom má zrak a cit pro všecky otázky hýbající dnes myslí vzdělancovou a zvl. též pro otázku sociální. Vrchlický především budí podiv a vynucuje si uznání řídkou plodností a geniální mnohostranností. Jest epikem, lyrikem, dramatikem, povídkářem, essayistou, kritikem a neunavným překladatelem. Jest více ctitelem západu než východu, a duše jeho podobá se Aeolově harfě: i nejjemnější hnutí v člověku a

přírodě vzbuzuje v ní píseň, a ta ovšem bývá nálady nejrozmanitější. Jednotné filosofické soustavy nedbá. Má mnoho příbuzného se starými Řeky, především smysl pro plastiku, krásu formy a pro kultus lásky. Bystrou perutí poletuje duch jeho po všem světě a snáší úrodnou prsť pro rozkvět naší poesie. Občas spočine též na domácí půdě a zapěje pak zas národu a Slovanstvu po svém. — Mužná českosť, oddanosť k lidu a vroucí výraz zdobí poesii Sládkovu. On, vynikající znalec poesie světové, z níž také podal výborné překlady, neváhal se snížiti k našim maličkým a potěšil je písněmi prostými, zvučnými a milými, jak bývá skřivánčí zpěv. Citům českého rolníka dal rázný projev a také v prostonárodní tón a vtip uhodil s mnohým zdarem. — Krásnohorská po prvních sbírkách se odmlčela. Až teprve válka srbsko- a rusko-turecká vzbudila nadšený ohlas v jejím nitru, kdežto jinde zas domácí poměry jí vyloudily mnohé povzbuzení, ale posléz též satirické šlehy. Ona nezná vzdychání, činorodý idealismus u mužů i žen jest její heslem. Seznámila nás též s Byronem, Mickiewiczem a Puškiným znamenitými překlady. Prácem Julia Zeyera zase září nejjasněji luna romantiky s magnetickým svitem svým. Netknut směrem naší doby žije svým vidinám, přenáší nás do jiných časů a krajů, kde může bujivé fantasii pustiti úplně uzdu. Staré legendy a kroniky vedle Písma sv. poskytují mu nejvděčnější látku. Při tom rád prodlívá na půdě domácí a obratně setkává s ní dějiště vzdálená. Jemu nejblíže stojí Otakar Mokrý a dále již Karel Kučera, onen nad to neobyčejnou barvitostí mluvy, tento elegantní vytříbeností její a pečlivou volbou dějinných látek známý. Specielně husitskou dobu opěvá v rozměrných skladbách, plných vroucnosti a jadrných, Otakar Červinka, ač též novodobý život český jej nejednou pohnul ke zpěvu; závojem tklivé dumy obestřena jest poesie Bohdana Jelínka a Jos. Kuchaře. Přírodní genre pěstoval s chutí Rudolf Pokorný, překladatel Bohdana Záleského, a jej též vzdělává vedle legendy Vojt. Pakosta. Em. Miřiovský citům vlasteneckým a osobním dává mohutný výraz, v epice pak obrací zrak k venkovu. Boh. Čermák vstoupil v šlépěje maloruské dumky, Hanuš V. Tůma zas Rukopisu Kralodvorského. Mládeži věnoval poesii svou Ant. Kosina a namnoze též Jan Nečas. Miroslav Krajník projevil pěkné nadání pro epiku i časovou lyriku, podobně

Jos. Kratochvíl, Fr. Šimeček, Jar. Goll, Gustav Dörfl, J. Holeček a j. Siegfried Kapper po čtvrtstoletém mlčení vytvořil znamenité básně výpravné v duchu písní černohorských. — Na Slovensku po starém J. Bottovi, duchu příbuzném našemu Erbenovi, chopil se žezla Vajanský a jal se v úchvatných verších líčiti utrpení ale i nezdolnosť Slováků uherských, kdežto Hviezdoslav za předmět svých reflex. eposů volí domácí život slovenský.

Zatím vystoupila nejmladší básnická generace česká — arci silně prořídlá — ze stínu almanachů k práci samostatné a cíle znalé. Chápala se hned všech forem poetických a sledujíc pozorně vzory a směry cizokrajné prudce teď o sebe narážející, přizpůsobovala je více méně poměrům našim. Zejmena moderní realism, feminism a pessimismus našly u nás své zástupce. I mají někteří již svou určitou fysiognomii liter. Také se jedna časť hlásí zřejmě k Vrchlickému jako vzoru a mistru svému, (na př. Fr. i Jar. Kvapil) jiní jdou svými cestami a kde třeba, razí si nové. Nejvíce kvete drobná lyrika s náplní nejrozmanitějších motivů, mezi nimiž ovšem láska, vlasť, dějiny a příroda jsou nejúrodnější. Ale příkré protivy dnešního života, jeho boje a zápasy sociální, náboženské a národnostní, trpká resignace, ruch tovární a dělnický, energická vůle, prostota i zkaženosť — všechny rysy novodobého člověka, všechny záchvěvy jeho srdce hledají zde výrazu a nacházejí jej někde jasnější, jinde ještě zamlžený. K Červenkovi, Hájkovi, Kallusovi, Kaminskému, Klosovi, Kvapilům, Lošťákovi, Mužíkovi, Pelíškovi, Procházkovi, Simonovi, Skůčkovi, Svobodovi, Sýkorovi, Šimáčkovi, Škampovi, Šnajdaufovi, Táborskému, Jar. Tichému*) atd. druží se jakožto ženská časť veršujícího spisovatelstva Geislová, Jesenská, Jizerská, Klejslová, Klimšová, Maternová, Mellanová a Sokolová, a doplňují obraz básnické produkce půvabem něžnosti, přímosti a miloty ženské, ale i silou lásky zvl. k národu, jazyku a mládeži jeho.

Drobná epika požívá menší přízně. Setkáváme se tu hlavně jenom s J. V. Hrubým, Růženou Jesenskou, Jos. Kozákem, Fr. Kvapilem, K. V. Raisem, ač hranice není tak vymezena, aby také jiní se nespouštěli na pole toto.

Za to básnická povídka, reflexivní epos a historická báseň výpravná s oblibou i zdarem jest vzdělávána.

*) Většina charakterisována při datech bio — a bibliograf.

K. Legerovi a Šnajdaufovi společenský život městský jak přítomný tak minulý poskytl hojně vděčné látky, Jos. Jakubec zas rád vyhledával domnělé zátiší novodobého života venkovského; M. A. Šimáček bludiště lásky osvítil paprsky své poesie. Hodyc (Smiřický) zkouší se v epose historickém a Lev Šolc v podobných skladbách ozařuje mythickou dobu našich dějin. Z Moravanů Táborský líčí a bičuje četné slabosti a vady národní společnosti, zvláště též dámské oněginským způsobem; Jos. Kallus pro krajinné krásy a lidové zvláštnosti svého Valašska má neobyčejně jímavé barvy a tóny. Frant. Procházka allegorickou písní o Činu zahájil svou literární působnosť. Premonstrát Fr. Kyselý chystá se velkým cyklem výpravných zpěvů, srdečným tónem prodchnutých, oslaviti blahodějné apoštolování sv. Cyrilla a Methoděje. G. Jaroš k »Slávě« vybral látku ze života našich buditelů, ale předvedl je v podobě příliš všední.

Zcela samostatným a individuálným rázem se vyznačuje tvorba J. S. Machara, Ant. Sovy, Ant. Klášterského a Em. rytíře z Čenkova. Macharovi celý ten životní rej a jeho slasti a ctnosti jsou říkajíc překonaným stanoviskem a stahují rty jen k úsměšku. Ale srdce odpírá tomuto stanovisku: ono miluje matku, touží po vlasti, má soustrasť s trpícím, kochá se v lesní vůni, třebas to zakrýval nonchalantní dikcí. Zvláště mu svědčí básnická povídka. Tu je vše milovábné.

Sova je především pronikavý pozorovatel lidské duše a má pro městský život srdečný soucit. V hloubce a přímosti reflexe stýká se toliko s Lošťákem, jakožto básnický krajinář zas se Svobodou; oba zobrazují český jih a oživují malbu svoji vzpomínkami, jen že barvy má Sova sytější a formu individuálnější.

Klášterský jest jemný lyrik, bez rozporů, přemítající s klidem hotového umělce. Idea práce, lidskosti a dobra našla v něm šťastného pěvce. Jak on slaví vlasť, přírodu a lásku, z toho původnosť jeho talentu nejlépe je zjevna. Jadrnosť myšlenková (zvl. závěr básní bývá originálně přiostřen) snoubí se v lahodně plynoucí zvonivou formou.

Rytíř z Čenkova českému čtenáři hluboko sahá do duše. Pojal v obor básnických námětů svých také zápas náš o statek a jazyk na pomezí národnostním a srovnává rád, jak bylo a jak jest nyní. Proto píseň jeho nejednou

vyznívá dissonancí. Rozmile líčí českou ves. Že také slastem a trudům lásky splatil svůj podíl, rozumí se ovšem. Ale žalu nad smrtí matčinou dal vzácně dojemný výraz.

Pohled na takovýto sbor žen a mužů, zanícenou službou oddaných Poesii, nemůže než krásnými sny plniti mysl. Neposkytoval ho nám Čechům posud žádný věk. Každý národ jest povolán přispívati svými vlastnostmi a dary ducha ke zdokonalení a neznámým velkým cílům člověčenstva, jakož i zvyšovati svým jazykem a svým uměním lad a souzvuk duševního života světového, jelikož i jemu jest třeba rozmanitosti, kterou všude a ve všem miluje nekonečná příroda. Vedle obrů stromů, jichž údělem jest velikosť a síla, třeba také útlých kvítků, vábících vůní a lahodou barev. Kéž proto přáno konečně i takovému útlému kvítku mezi národy — národu českému — aby vykonati mohl snad i na poli básnickém to, co už dovedl v oboru hudby: dary Bohem propůjčené rozviti volně a plně ke cti a k potěše sobě i jiným!

Kniha první.

DOBA PŘÍPRAVY A PRVNÍCH POKUSŮ.

Václav Stach.

Nar. dne 15. dubna 1755 v Přešticích, byl professorem theologie v Olomouci a zemřel ve Vídni dne 24. května 1831. Jest jediný nadanější předchůdce Puchmajerova básn. kruhu.

Jazyk vlastenský.

Vlast hanobí, kdokoli vlastní jazyk odporováním
  zlehčuje, neb nedbá ozdobovat ho umem.
Jak miluješ ty vlast, an jazyka sobě nevážíš?
  S bratry tě a vlastí on jediný spojuje.
Národ, jenž nedbá o jazyk svůj, dbáti nemůže
  též o rozum; s obojím na bludu ještě vězí.
Vždycky jazyk s rozumem jdou pospolu k vycvičenosti,
  jenže rozum napřed, pak mu jazyk pomahá.
Věřte, jazyk český nad veškerý jest mi milejší,
  tancuje, jak mi jenom líbo po taktu Řeků.
Na vzdory těm to dělá, jenž jsou to zakázali pyšně,
  vysmívá se nyní těm napomínatelům.

(Upravil K. Vinařický.)

Vojtěch Nejedlý.

Narozen dne 17. dubna 1772 v Žebráce a zemřel jakožto děkan tamtéž dne 7. prosince 1844. Vydal drobné „Básně" a několik epopejí z českých dějin (Otakar II., Karel IV. aj.) Některé písně jeho, opatřeny byvše nápěvy, znárodněly (na př. Spi, má zlatá, boubelatá.) Byl své doby snad nejplodnějším spisovatelem českým.

Vinař.

(1795 v „Sebrání" Puchmajerově.)

Vinař, maje z toho světa jíti,
syny k lůžku povolal:
»Milé dítky! byste mohly šťastny býti,
otce svého ještě v hrobě ctíti,
snažnou péči na sebe jsem bral:
poklad, který ve vinnici leží . . .«
V tom svou duši Pánu Bohu vzdal.
Pochovavše otce, všickni běží
toho hledat pokladu:
každý kopá, přehledává, kde co leží,
pole, háj i zahradu;
ale běda! nikdež není
poklad zlatý k nalezení.
Zatím jaro v nové spanilosti
úrodou svou zemi zdobilo,
pole bohatstvím a krásou odilo.
Vidouc bratří s veselostí
vinnici svou krásně kvésti,
počali řeč mezi sebou vésti:
»Práce jest ten poklad, kterýž umíraje,
milý otec zanechat nám chtěl« —
K práci, otce v duchu svém žehnaje,
k práci hned se každý z bratří měl,
přesvědčen, že čestná pracovitost
nejjistější bývá mohovitost.

Antonín Jaroslav Puchmajer.

Nar. 7. ledna 1769 v Týně nad Vltavou. Účinkovav na rozličných místech, stal se posléz farářem v Radnicích u Plzně. Zemřel v Praze 29. září 1820. Zahajuje novou dobu poesie české svým Sebráním básní a zpěvů, sbírkou veršů přátel svých a vlastních, jehož vydal od r. 1795 pět svazků. Sebrané spisy v Nár. bibliotéce.

Hlemejžď a zajíc.

(1797)

Čiperný a švižný zajíc
potkal šneka, cestou přebíhajíc.
»Dobré zdraví!
Jakž se máš, má skořepino?« praví.
»Ach, můj Bože! jakž ty přes tu hrudku
bídně vlečeš tu svou malou budku!
Hleď, mne prudkost větru ani koní
v běhu nedohoní.
Ty pak za hodinu, tak se bídě,
sotva ulezeš tři pídě.«
»Hola!« odpoví šnek, pane větronohý,
nemysli si, že jsem já tak praubohý.
Známť i já ti hodit sebou,
ba i mohu běžeť v závod s tebou.«
Rozesmál se zajíc: »Slovo s to, můj šneku!
vida, v tom tam lese u prvního břeku
buď cíl našeho
běhu věru směšného «
Toto řekl; i spěšně dav se v skoky
stanul v půlcestě, a poohlídna se a vida,
šnek že ledva udělal tři kroky:
»Nač mám« praví, »běhy trmáceti?
Mohuť sobě trochu pohověti.
Než on doleze sem, tak se přiloudajíc,
stokrát dřív se vyspí švižný zajíc.« —
V tom si k mezi trochu ještě popoklusne,
sluchy přiklopí — a usne.

Hlemejžď zatím, po kroku krok nesa,
doplíží se lesa.
Probudí se zajíc:
právě v čas; i vyskočiv a pospíchajíc
darmo však se žene po šneku;
neb ten v půlcestě co nespal, radost maje,
zajíci se vysmívaje:
»Ej, kdož«, mluví, »prvnější z nás u břeku?«

Vrána a liška.

(1797.)

Na vysokém dubě,
sýrec držíc v hubě,
pani vrána seděla,
sýr ten snísti hleděla.
V tom jej liška ucítivši,
honem z doupy běžela
a se k vráně přiblíživši,
tuto řeč jí držela:
»Jak jsi pěkná, sestro zlatá,
jak jsi všecka pěkňounká!
žlutá, modrá, kropenatá,
červená a bělounká!
Kdybys hlas jak peří měla,
věz, to bych ti věřit chtěla,
žes ty nejpěknější ptáček
v lesích našich ohniváček.«
Vrána, jíž ta marná chvála
pravdivou se býti zdála,
chutě zazpívati chtěci,
sýrec z huby pustila,
jejžto liška uchopěci,
takto k vráně pravila:
»Ne tvůj, bloude, hlas a peří,
ale sýr mi libě voní!
Pochlebníku kdo co věří,
věz, že pozdě bycha honí;
podruhé ty, majíc sýra,
střez se lišky húř než výra!«

Lakomý a závistivý.

(1802.)

Opustivše domov, manželky a děti,
s závistným šel skoupý, Perun s nimi třetí.
Když svou cestu skončili:
»Já jsem Perun,« dí bůh; »byste toho zkusili,
oč mne prosit budete,
toho dojdete:
dostane, co bude koli první chtíti;
druhý má to dvojnásobně míti.«

Nechce závistný být prvním, lakomce pobouzí,
než lakomý také prvním být se vzpouzí.
Závistný, jsa rád, že skoupý toho pykne:
»Vylup mně, ó bože, jedno oko!« křikne.
Stalo se. I tak, co v také získat měli době,
ztratil oko závistný, a skoupý ztratil obě.«

Příchod jara.

Ajhle, jaro mladé vstalo,
luzné vstalo jaro zas!
V libý zpěv se ptactvo dalo,
zníť až milo jeho hlas.

Slavík hlučně v stráni pěje,
květohlavý vítá máj;
zefyr sladkou vůni věje
z pestrých lučin v tmavý háj.

Mračna plodná často blaží,
co se klíčí, dub i bez;
teploučkými suchý vlaží
krůpějemi les i mez.

Širé luhy šatí kvítí,
stromy šatí list i květ:
vše, co žije, radost cítí,
z jara celý mladne svět.

Josef Jungmann.

Nesmrtelný původce pětidílného Slovníka českoněmeckého, Historie literatury české a Slovesnosti, ohnisko nového života českého za prvních desítiletí tohoto věku. Nar. 16. července 1773 v Hudlicích, zemřel jakožto ředitel akadem. gymnasia ve výsl. v Praze 14. listop. 1847. Překladem Miltonova Ztraceného ráje, Chateaubriandovy Attaly, Goethova Hermanna a Doroty a j. jakož i původními skladbami svými utvořil novou básnickou řeč. Sebrané drobné spisy vydány v Nár. bibliotéce.

Oldřich a Božena.

(1806 v Hlasateli.)

Víš ty, kde selskou děvici
vzal kníže za ženu?
Proč Peruc ves a studnici
tam zovou Boženu?
Své vlasti neznaje běh,
jsi-li ty Čech?

K své vůli Oldra kníže byl
a pro své trampoty
kdys v troubu lovčí udeřil;
tu šlechta s holoty
se hrne z Postoloprt,
i lovec i chrt.

A hurrá! honba v lesině,
a z lesa hlučí v plaň,
a knížeti tu v dědině
se jeví dražší laň.
I jal se v pocitu stát',
se divit' a ptáť:

»Hle, peroucí tu děvici
tam při tom roubení;
o div! v té malé vesnici
tak pěkné stvoření!
Kdos kvítku v pustině nám,
jak zváť tebe mám?«

Dí ona: »Slovu Božena.«
A její hled se rděl.
»Ta Božena jest má žena!«
on zase pověděl.
A zeman volně se smál,
lid v podivu stál.

»Ó lovče, netrop, kdoskoli,
si smíchy z prostého,
jsem dívka, veská jakkoli,
však ducha čestného.
Tvůj, Pane, v městě je svět,
tam kvete ti květ.«

»Hoho! ty děvo, knížeti
květ kde chce rozkvetá,
ty měj mé slovo v paměti,
Bůh zítra více dá.«
Stál zeman do země vryt,
má potěchu lid.

A hurrá! honba klopoce
a zmizne v lesině.
O jak se troudí hluboce,
o jak je dívčině!
A zeman jitra se bál,
však lid jeho přál.

»Ať na hrad choť mi vypraví
dvůr slušný ústrojně,
a knížecí mi oslaví
trůn žena důstojně.
Kde kvete krása i ctnost,
tam urozenost.«

A z jitra slyš, tu ve vrata
cos náhle drnčelo,
a stál tu vůz, i od zlata
se všecko třpytělo.
I vejde družina k ní
a v úkloně dí:

»Svou velí kníže ústrojně
choť na hrad vypravit,
tvá ctnost a krása důstojně
má trůn mu oslavit.
Ctí jak urozenost
on krásu a ctnost.

Změň, choti panská, sprostý šat
v ten skvoucí zlatohlav,
však na panovný vezmi hrad
ten tichý, prostý mrav.
Ten tichý prostoty mrav
jest nad zlatohlav.

Vděj na ty zlaté kadeře
to drahé kamení,
jest jeho leskot krásy tvé
jen slabé znamení:
Co s krásou rovnané tvou
démanty, co jsou?

Těch perel mírná jasnota
tvá ňádra ozdobí;
jim ctnota tvá i dobrota
se v ceně podobí.
O pro tvou ctnotu a čest
co perla, co jest?«

Odína dívka v drahý šat
a v perly, kamení,
a vypravena strojně v hrad
pro trůnu zkrášlení.
Tu, ačtě národu vděk,
vstal zeman i řek':

»O kníže! chceš ty, — práváli?
nám kněžnu selku dát?
Vždy páni z panstva brávali,
svůj k svému má se znát'.
Aj, předky v paměti měj
a zemana dbej!«

»Ha! ty zemanstvo blahové
měj ve cti rodný rod!
Ze Stadic tvoji vůdcové
svůj vyvodili plod.
I platí krása i ctnost
co urozenost.«

Či vezmu cizozemkyni
a v hřívu lepík dám,
bych zjednal vrahům vůdkyni,
bič strojil Čechům Vám?
Líp kněžnu z národu mít,
než z ciziny vzít.«

A ulovené dívčině
dal kníže korunu,
a byla prostá Čechyně
hle! sláva na trůnu.
I plesal vysoko lid,
byl s zemany klid.

Víš nyní, kde tu dívčici
jal kníže za ženu,
proč Peruc ves a studnici
tam zovou Boženu?
Své vlasti poznaje běh,
tak jedno jsi Čech!

Jeseň.

Ajta jeseň! Krásy mizne ráj,
utajen zápach louky ambrové,
zasmucuje plésavý se háj,
a lesem chřestí pršky listové.

Do zrcadla stříbrných tokův
se nenahlídá kvítnatá pažiť,
hlas pěvných lásky výrokův
přestal utěšené pastviny blažiť.

Povzbuzený předcitem časův
dalekou se na pouť vystrojil jeřáb
do blažených pod nebem pasův,
kamž ho stálý tíhne léta váb.

Aj nastala má jeseň také:
líce spadují, smysly se tmějí,
péče kolem smutnooblaké,
vše druhdy jaré síly hybějí[1]).

Ó duše má, stroj se z údolí,
jež zima severem náhle zamrazí;
pospíchej v ty blahé rolí,
kde života žádná smrt neobrazí.

Antonín Marek.

Žák a nejdůvěrnější přítel Jungmanův. Nar. 5. září 1785; po mnohá léta byv děkanem v Libuni, zemřel na Smíchově dne 15. února 1877. První přeložil zdařile některé ballady Schillerovy a Shakespearovu Komedii plnou omylů.

Zevnitřní a vnitřní nepřítel.

(1813 v Hromádkových „Prvotinách".)

Jednou v létě v dobu ranní,
když již očí nemhouřilo spaní,
zřely v háji stromů vrcholy,
an se z paloučného údolí
kára, skřipíc pod svou tíží,
plná nových seker blíží.
Slunce žhavou tváři
vůkol rozsévalo záři,
až se v hladkém oceli
jeho paprskové třpytěli.
K tomu úžasnému podívání
vznikne všechněch kmenů bědování.
Po celičkém lese
všecko chvěje se a třese.

»Jestli tyto ostré oštěpačky[2])
do našich se stonů[3]) dají,
strach, že jenom z hračky
rázem všecky nás zde porubají.«
Takto v žalostivém povyku
děsí prostořeká jedle
choulostivou kmotru osyku.
Ale stoje vedle
starožitný dub,
vida seker bez násady,
prones' slovo této rady:
»Neškodným nám bude seker rub,
drva-li ze svého boru
neposkytnem ku toporu.«

---

[1] = hynou, mizejí.
[2] = tesařská sekyra.
[3] = kmenů.

Pavel Josef Šafařík.

Geniální badatel v jazyce, písmě a starožitnostech slovanských. Nar. 13. května 1795 v Kobeljarově na Slovensku, zemřel v Praze jakožto bibliotekář c. k. univ. knihovny 26. června 1861. Mimo některé překlady vydal též sbírku pův. básní: Tatranskou Musu s lyrou slovanskou (1814).

Píseň májová.

(1814.)

Zima již klesá!
Leskne se máj!
Tvorstvo vše plesá,
z země je ráj:
Flořiny dítky,
milostné kvítky,
snesly se v háj.

Větry již pouští
balšámu dech,
zřídlo pak houští
skropuje mech.
Krása se chvěje,
radost se směje
ode stran všech.

Štědrý večer.

(1820 ve „Slovesnosti".)

Tiše plyne v moři démantovém
jasná luna, zdobná sborem hvězd;
řídí valný skvoucích pluků sjezd
ctít to kníže vzešlé v světě novém

Nízké křoví v rouchu krystalovém
plésá Tvorci vřelou vzdáti čest;
sladkoplynný stříbrných vln chřest
schválně mešká v toku safírovém.

Vše jen světí, vše se k svátku má!
Lehkým vztrhům srdce podmaněné
dme se výš a vzhůru k nebi hrá.

Než ach, mé je duši zkormoucené
darmo zříti ranní záři vstříc!
Jehož kochám, toho není víc.

František Palacký.

Otec národa. Historiograf a politický vůdce jeho. Nar. v Hodslavicích dne 14. června 1798 a zemřel v Praze dne 26. května 1876. Zčeštil díl Ossiana a složil některé pův. básně.

Na horu Radhošť.

(1818 v „Počátcích česk. básnictví.)

Tak světovládná Slávie stojí!
Oceánové se pění pode trůnem
panujícím věčně, a nízce hrdé
družky se koří před vládkyní!

Tak vysoký pne vzhůru se Radhošť!
Kryje v oblacích hlavu svou starožitnou,
kryje ve střevách země základy své,
tak panuje důstojný horám.

Sláva ti, Mocný! Aj tobě hrdý
patu líbá skroušeně Karpat, a valné
Sudetů skrývá se, řadí za tebou:
laskavě panujž ty v říši své!

Když se velebné tvé čelo mračí,
spěchají služebně tu ze sboru tvého
chmury trestu, tvým hněvem ozbrojen
tesklivě upí země před tebou.

Jasně, Radošti, vznes korunu svou!
Slovanův oltáři a Slávie věrná
ty památko! Pohled tvůj veselý
aj! v duši radosti čilé budí.

Přestali valných kouřit obětí
rodové hostinští; více ni zvučně
»Radogosti!« háj svěcený nevolá;
věčně oněmělť i chrám i kněz.

Přece tajemství věrně ti chová
starožitný dub; a do srdce potomkům;
při utichlém slavněji kůru lesův,
sílu věje otcův zesnulých.

Díka ti, outlých mého jara snův
ty důvěrný tvorče! Plnou k tobě chvátá
duše má radostí; dej, Vznešený,
žíti mi ve stínu svatosti Tvé!

Tu z pramenův já čerpati živých
chci slovanskou sílu: a skály Olympské,
ožijíc, roznášeti divně budou
hlaholy slovanské lyry mé.

František Turinský.

Nar. v Poděbradech, dne 26. ledna 1797 a zemřel v Praze jakožto okresní soudce dne 4. září 1852. Složil některá dramata (Angelinu, Pražané v r. 1648 a j.) a řadu drobných básní. Sebrané spisy v Nár. bibliotéce.

Poděbradský zámek.

(1817.)

K výši tvé když oko nesu,
zámku slavné paměti,
proč se v celém těle třesu,
písní tě chtě slavěti?
Krásné dávné minulosti
duše volá v obraznosti.

Hrdě, jako v širém moři
strmí věčné skaliny,
hledíš, anyž se ti koří,
na rozlehlé planiny;
výškou vlastní hlásáš krále
výšku slávy neustále.

Jiří! — s zvukem jména věky
zápasili lítý boj;
Ó, což mohou věků vzteky,
ó, což může časů voj
proti stojazyké chvále
ctěného co boha krále?

Jiří! — kdož by hodně tebe
v písni žádal chváliti,
chtěl by zatmět světlo nebe,
okem slunce spáliti;
dechem zbořit hrdé chlumy,
prstem zvrátit světy v rumy.

Jiří, tvé když oko bdělo,
v zámku tvém se oděním,
srdnatostí mladé stkvělo
rytířstvo, svým zbrojením:
pod tvou vládou v každém boji
zvítězili lvové tvoji!

V zámku tvém se cvičívala
síla mladá zbrojných ruk,
z kratochvíle vysílala,
oko cvičíc, mrštný luk,
když se vůkol přímé báně
snášívalo šedé káně.

U vrcholu stkvělé věže
na vysokém okřídlí
král lev, vlasti drahé střeže,
míval pěkné obydlí:
bystře hleděl na vrch božský,
jak i na vrch krkonošský.

Dávno tady oněměly
zpěvy reků vítězných,
jimž vstříc jdouce dívky pěly:
Vítej! v písních líbezných;
echo zde se zůstavilo,
bývalost by vyjevilo.

Kdež jest jinoch, v jehož oku
oheň jiskřil, brouše seč?
Kdež jest dívka, která k boku
připiala mu ostrý meč?
V nadšení jej políbila,
láskou k vlasti roznítila? —

V pokornosti labské pěny
líbají zdi vznešené,
jak se dotknou — jaké změny!
ječí proudem zděšené,
houžví spiaté silné pltí
v okamžení vírem shltí.

Ale spíše věkostálý
Krkonošský zmizí hrad,
nežli oněmějí chvály
jména Jiří z Poděbrad!
Pokud Čech, tak toto jméno
s poctou bude vysloveno.

Jedna toliko vlast.

(1820 ve „Slovesnosti“.)

Ó slova pravdy svaté, pravdy nelíčené!
Vás cítím bolně v duše hluboku,
a dovídám se v každém pokroku,
že srdce mrtvo, vlasti odloučené;
a volám touhou ve své trapné strasti:
Jsi jenom jedna, jedna, milá vlasti!

Vlož ruku na srdce, a projdi cizí kraje,
a projdi všeho světa končiny:
I všady zůstaneš sám sirý, jediný,
třeba rozkoší všech světů poživaje;
a řekneš uprostřed své cizokrajné slasti:
Jsi jenom jedna, jedna, milá vlasti!

»I arciť — nade mnou se všudy klene nebe,
i sluněčko mne všude zahřívá,
a v přírodě můž duch můj těšit sebe,
an ráj se krásný všude usmívá;
a jaké u vás stredné medu části,
i takové zde u nás v cizí vlasti.«

Přít se nechci s vámi, vaše kroky
nepřestoupily své vlasti hranice,
šloť by, tuším, srdce vaše jak mé v skoky,
jestli touží po své drahé matičce;
a potom byste, znajíc touhy strasti,
se mnou zvolali: Jedna's jenom, vlasti!

Jak mrtvo tu jest vůkol mého ducha!
Mateřčtiny sladký neslyším tu hlas,
nedoráží mile mého ucha,
nepřipomíná mi mnohý čas.
Kde zpěvy tudy, hudby tklivé slasti,
co se rozlíhají po vší milé vlasti?

Nač oko hlédne, jest-li les to, řeka,
město ohrazené, nebo vesnice:
Jaký obraz podá minulého věka
duši zsamotnělé cizince?
Les, řeka, města, rumy v milé vlasti,
mluví k vlastenci dědů slasti, strasti.

Ó vyjdi s Labem od hor, kde se rodí,
poplyň s velevážnou Vltavou,
s Otavou mělkou, která perly vodí,
s Oharkou úzkou, s klidnou Sázavou:
Hlásat budou tobě činy synů vlasti,
jak za ni stáli, mřeli pro ni s slastí!

A protož slova pravdy svaté, nelíčené,
vás bolně cítím v duše hluboku,
a dovídám se v každém pokroku,
žeť srdce mrtvo, vlasti odloučené;
a volám touhou ve své trapné strasti:
Jsi jenom jedna, jedna, milá vlasti!

Josef Chmela.

Nar. dne 18. února 1793 v Třebíči na Mor., a zemřel dne 28. února 1847., byv professorem klass. filologie posléz v Praze na Akad. gymn. Vydal četné překlady z němčiny a latiny, pak Bájky pro dítky (1818 a 1821).

Holubice a straka.

Vedle hostinského práva
straka navštívila páva
s holubicí
společnicí.
»Jak se líbil jemnostpaní
krásný páv dnes u snídaní?«
straka slovo začala,
když sė domů kasala.

»Já div nezhynula zlostí
nad tou sprostou nádherností.
Ani viděti ho nemohu!
K tomu — pohlédlas mu na
nohu?
To bys pukla smíchy —
přece tolik pýchy!
O hlasu to hanba mluviti!«

»Nevím, pozoru jsem nedala,«
holubice jemně zvolala:
bylo se mi velmi diviti
hlavy vznešenosti,
barev velebnosti!«

Tak to vskutku bývá:
zlostný na zlosti,
ctnostný na ctnosti
u jiných se dívá.

Straka lakomá.

Straka, kde co našla, sbírala;
stříbro, zlaté prsteny,
perly, drahé kameny
na hromadu skládala.
Co když kohout uhlídal:
»Proč to snášíš?« povídal,
»nač je tobě toho třeba?
koupíš snad si za to chleba?«
Straka jemu pověděla:
»Abych hodně mnoho měla!«

Po mnohu vždy lakomec jen
baží;
čím víc má, tím více žádá.
O statky se nejvýš snaží,
v bohatství jen blahost skládá.

Milota Zdirad Polák.

Nar. 14. února 1788 v Zásmukách, zemřel 31. března 1856 v Novém Městě za Vídní, kdež jako generál-major dlel na odpočinku. Složil velkou popisnou báseň Vznešenost přírody (1819) a četné básně drobné. Sebr. spisy vydány v Praze 1862. Některé písně jeho znárodněly (na př. Sil jsem proso na souvrati).

Údolí Muřice.

(1820 v „Dobroslavu".)

V pozemském-lis nikdy ještě nebyl ráji,
do údolí rozkošného zabluď v máji.
V rozmilém ta údolina kraji leží
pod horami, jež se k nebi věží.
Lichotní tam větříčkové chvějí
střemchami, jež bělostí se skvějí.
V březovém pak mlází mezi lesy
tisíc slavíků zde vede plesy.
Přes palouky, které jaro světí,
jako střela kvítím řeka letí:
brzo v topolinách plyne,
brzo v kameništi vadí,
brzo olšemi se vine,
brzo hustou trávu chladí.
Tu je vrboví a onde bory,
sem tam duby a zas habřiny:
nad tím pnou svá čela k nebi hory,
na jichž vrcholích se chvějí jedliny.
V jíví větřík úlisný se rodí,
čisté vlny přes luka jej vodí;
koberců zde květných barvu slunce mění,
kde se pracovitá selka s kosou otáčí;
onde lány žitné leží v utěšení,
na nich sobě hrabic ostří sekáči.
Všude v dolině, kam poutník zajde,
sličnost kraje, pilnost lidu najde.

Dominik Kynský.

Nar. v Slaném 4. října 1777, piarista a professor na filosof. ústavě v Brně, kdež byl zavražděn 15. pros. 1848. Překládal pilně z cizích jazyků, na př. Ody Horáciovy, Gressetova Papouška, Lessingovy bajky a j.

Na smrt mého kanárka.

(1820 ve „Slovesnosti".)

V tomto temném hrobínku
hajej milé ptáče!
hajej, hajej ptačínku!
Darmo tobě pláče
pán tvůj smutnou slzinku.

Jak tu ležíš milčký!
Již se tvých nestkvějí
jasných oček hvězdičky;
běda, zavíjejí
černá očka mázdřičky.

Smrti zlá! co udělal
tento ptáček tobě?
zdali koho rozhněval,
že mu v ranní době
kratičký se život vzal?

Lili! cukr, na! — Ó, můj
ptáčku, ó můj Lili!
neslyšíš? ach! krček tvůj
nezní více? ty-li
na vždy ztratils hlásek svůj?

Ztratil's, ztratil na věčnost
hlásek, ubožáčku!
ladnost ani čipernost
neskrotila, ptáčku,
dravé smrti urputnost.

Ó jakou jsem radost měl,
ans se mnou pohrával,
an mi z ruky papat šel,
z knih se učívával,
opak listy obracel.

Tys měl dobré srdíčko!
Když jsem smutně seděl,
jaks mé potěšeníčko
smutně na mne hleděl!
kdes, kde krásná hubičko?

Ulítla jak jiskřička
tam, kde Katullovi
vrabec lít, tvá dušička,
tam, kde Ramlerovi
hlasitá křepelička.

Kniha druhá.

VLASTENECKÁ ŠKOLA BÁSNICKÁ.

Jan Hollý.

Nar. 24. března 1785., byl farářem v Madunicích, kdež i zemřel 14. dubna 1849. Složil velké eposy Svatopluka, Cyrillomethodiadu a Sláva, pak skládal selanky a ódy a překládal z Vergila, Horáce a j. Spisy jeho vydány v Budíně 1841—42. Psal nářečím slovenským. Básně jeho mnohé přečeštil Karel Vinařický.

Jaroslav.

(Ze Selanek.)

Sotva se červenavou zardívala dennice září,
a s nebe hustošerou noc i černé sháněla stíny:
již Jaroslav pastýř s bělavým byl stádem u háje.
Stádo po pastviskách a širé se okrouhlině páslo,
páslo a obrosenou ze vší chuti hryzlo travičku.
Sám ale pod trojaký dub na příspodku vypuklou
a měkkým mechem obrostlou hrči naproti sednul.
I všade jak jen krásu, čirou všade rozkoš uzíral,
nejsladší opojen v plesajícím srdci radostí,
tak zpívá, a takou znět učí luh i rovninu písní:
»Jak spanilé a ve své dokonalé všecko je kráse!
Všecko plné veselosti, plné též všecko radosti!
Jak zbuzené vstává za modrým již slunce pahorkem!
listy zlatíc, vrcholů bukových, tmy do údola shání
a třesavým dalekou rozjasňuje oblohu bleskem;
přírodu zahřívá, a plodnost k úrodě dává.
V každém kři, v každém pohnutá se mu ptáčata houští
ohlašují: z nízké je slaví chrastinky slavíček
líbezný, skřivan odletlý k výsosti na křídlách
blíž nese pozdravení, a milými je písněmi vítá.
Kvítky lezou ven z otvořených na světlo pupencův,
a přemilostně v očích měňavými se barvami blyští.
Přes ně větérky tiché ve svých stihajíce se hříčkách,
z místa na místo honí se, a vůkol mílo vějíce

líbezný voňavýma nosí křídelkama zápach.
Odtud na stromoví sedají i haluzmi třesouce
květ sfukují, a jarou vypodobnit houlavu[1]) pílí.
Včelky na šíř se rojí, i lahodným zníce bzučením
obletují, a žlutou sosají ústečkami sladkost.
Pak k vlastním s dobytou vracejí se spěšně kořistí
příbytkům: pro druhou aby zas nazpátky ponáhlet
a slaměné dokonať mohly čerstvěji plástvemi bydlo.
Jak líbozvučnou jeřabí se stružky vodičkou!
Teď v běhu rovno jdou, na malé teď se zákliky kroutí,
teď zase roztekají se na šířku a od sebe dálí.
Tam rohatí bloudí po trávných volci močálech,
junci střečky vedou, a sytým z jetelinky kravičkám
rozšiřují se veménka div až pro mléko nepuknou.
Hrozně bučí býci a do líté půtky se dráždí.
Tam mlsají a bledém po břečtanu sáhají kozky;
tam zase ovce bečí, u matek svých jehňata skáčí
a vzdorní protivýma kolí se beránci parohma.
Jak se kolem švarní veselí pastýři, a ze všech
stran radovánky drží! Na hlasnou píšťalu jedněch
část píská, část do chráplavé duje ústoma trouby,
částka jiných dechu poslušné multánky nadýmá,
a přemilé ven z nich zvuky loktem a prsty vyvádí;
žádná tresť, žádná nezahálí hudba; i každý
odpovědá zvuku háj, každá mece doubrava ohlas.
Než pastýřky čilé osobitným buďto za stádem,
buď ve kratochvílných se bavící pospolu hříčkách
písně si vyzpěvují, a pletou svým věnce pasákům.
Jak je tu všecko plné, kam jen zrak pohne se kolvěk,
všecko plné veselosti, plné též všecko radosti!
Ó, vítej, jasné slunce, vítejte pahorky,
rovniny prostranné, oděné vy trávami louky,
háje i rozlehlé i políčka i kvítky milostné,
aj vy, co s líbezným kroutíte se, říčky, hrkáním.
Já vždy vaší budu obdivovat se kráse, a z této
nejsladší rozkoš, nejsladší útěchu vážiť:
vždycky i vám zpívat, vždy na vděčnou píšťalu pískat
čistou vždycky radost veselého ze srdce vylévat.

(V Budínském alm. Zoře, 1835.)

[1]) = metelice sněhová.

Václav Hanka.

Nar. v Hořiněvsi dne 10. června 1791 a zemřel jakožto bibliothekář Českého Musea dne 12. ledna 1861. Vedle sbírky Písní (1815, 16, 19, 31 atd.), z nichž některé zobecněly, byvše uvedeny v hudbu (jako Moravo, Moravo Moravičko milá, Vystavím si skrovnou chaloupku a j.), vydal některé překlady z němčiny a srbštiny.

Fialka.

Něžná fialinko,
proč se v houští skrýváš?
Vždyť ty nejlibější
vůni z kvítí míváš!

Nejlibější vůní
dýcháš po všem lese,
sotva se k nám Vesna
s rajských lučin snese.

Krása s božskou cností
ať si v houští zajde,
po líbezné vůni
přec ji každý najde!

Každý krásu najde,
když ji vedou cnosti;
plnotě v tom kvítku
něžné líbeznosti.

Plna líbeznosti
fialinka měrná,
libosti a míře
že je věčně věrná.

Jan Kollár.

Nar. v Mošovcích na Slovensku 29. července 1793, zemřel ve Vídni 24. ledna 1852, jsa tu professorem slov. starožitností na universitě. Jeho Slávy Dcera vydána po prvé 1824 (pod jménem Básně vydána část už 1821.)

Předzpěv ku »Slávy Dceři«.

Aj zde leží zem ta před okem mým slzy ronícím,
někdy kolébka, nyní národu mého rakev.
Stoj noho! posvátná místa jsou, kamkoli kráčíš,
k obloze, Tatry synu, vznes se vyvýše pohled,
neb raději k velikému přichyl tomu tam se dubisku,
jenž vzdoruje zhoubným až dosaváde časům.

Však času ten horší je člověk, jenž berlu železnou
v těchto krajích na tvou, Slavie, šíji chopil.
Horší, nežli divé války, hromu, ohně divější,
zaslepenec na své když zlobu plémě kydá.
Ó věkové dávní, jako noc vůkol mne ležící,
ó krajino, veliké slávy i hanby obraz!
Od Labe zrádného k rovinám až Visly nevěrné,
od Dunaje k hltným Baltu celého pěnám:
Krásnohlasý zmužilých Slavjanů kde se někdy ozýval,
aj oněmělť už, byv k ourazu zášti, jazyk.
A kdo se loupeže té, volající vzhůru, dopustil?
Kdo zhanobil v jednom národu lidstvo celé?
Zardi se závistná Teutonie, sousedo Slávy,
tvé vin těchto počet spáchaly někdy ruky!
Neb krve nikde tolik nevylil černidla že žádný
nepřítel, co vylil k záhubě Slávy Němec.
Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou,
ten kdo do pout jímá otroky, sám je otrok.
Nechť ruky, nechť by jazyk v okovy své vázal otrocké,
jedno to, neb nezná šetřiti práva jiných.
Ten, kdo trůny bořil, lidskou krev darmo vyléval,
po světě nešťastnou války pochodni nosil:
ten porobu slušnou, buď Goth, buď Skytha zasloužil,
ne kdo divé chválil příkladem ordě pokoj.

Kde jste se octly milé zde bydlivších národy Slávů,
národy, jenž Pomoří tam, tuto Sálu pily?
Srbů větve tiché, Obodritské říše potomci,
kde kmenové Vilců, kde vnukové jste Ukrů?
Na pravo šíře hledím, na levo zrak bystře otáčím,
než mé darmo oko v Slavii Slávu hledá.
Rci strome, chráme jejich rostlý, pode nímž se obětné
dávnověkým tehdáž pálily žertvy bohům:
Kde jsou národové ti, jejich kde knížata, města,
jenž prví v severu zkřísili tomto život?
Jedni učíce chudou Europu plachty i vesla
chystati a k bohatým přes moře vésti břehům.
Kov tu jiní ze hlubin skvoucí vykopávali rudných,
více ku poctě bohům, nežli ku zisku lidem.
Tam ti neúrodné rolníku ukázali rádlem,
by klas neslo zlatý, brázditi lůno země.

Lípy tito, svěcený Slávě strom, vedle pokojných
cest sadili, chládek by stlaly vůkol i čich.
Muž syny města učil stavěti, v nich vésti kupectví,
a mláď svou učily tkávati plátno ženy.
Národe mistrovský, jakové pak máš za to díky?
Rozšklubaný hnusné zpotvořenosti věnec.
Jak včely med zavoníc kradné se do oule cizého
hrnou stádně a pak matku i dítky bijí:
tak tu domu vlastní podroben pán, chytře mu vlezlý
soused ovil těžký smutně o hrdlo řetěz.

Kde spanilá v zelených hájech pěla písně Slavenka,
už hlaholem zpěvná ústa umlkla němým.
Kde z mramoru stály hromného paláce Peruna,
z troskotaných sloupů teď psota chlévy dělá.
Kde k nebi své věžila staroslavná Arkona týmě,
zlomky drobí teď tam hostě cizého noha;
rozbořené želejí zdi chrámů Retry pověstné,
kde čněly, už ryje tam hnízdo ještěr i had.
Slávy syna k bratrům přišlého v ty kraje nezná
brat vlastní, aniže vděčně mu tiskne ruky.
Řeč ho cizá zarazí ze rtů a tváři slavenské,
zrak mu lže Slavjana, sluch klamy bolně kazí.
Neb tak přehluboko vtlačila znaky Sláva synům svým,
místo že jich vymazat nikde nemůže ni čas.
Jak dvě řeky, spojilo když i jich vody jedno řečiště,
přece i po drahné cestě je barva dělí:
Rovně tyto zmatené násilnou národy vojnou
až posavad loučí dvůj očividně život.
Odrodilí synové však své sami matce začasto,
bič macechy hříšné oblizujíce, lají.
Nejsou ni Slavjané životem, nejsou ani Němci,
půl toho, půl toho jen jak netopýři mají.
Tak peleší v krajinách osmanské plémě helenských,
koňský na vznešené vstrkna Olympy ocas.
Tak porušil zištný Europčan dva světy Indů,
za vzdělanost vzav jim cnost, zemi, barvu i řeč.
Národ i čest zmizeli, s jazykem bohové zde zanikli,
jen sama zůstává příroda nezměněná.
Les, řeky, města a ves změniti své jméno slavenské
nechtěly, než tělo jen v nich, ducha Slávy není.

Ó kdo přijde tyto vzbuditi hroby ze sna živého?
Kým přiveden slušný k své bude vlasti dědic?
Kdo rce to nám místo, kde cedil svou někdy za národ
krev Miliduch, kdo v něm sloup mu památky složí
Kde hněvivý novotám, otcovskou prostotu bráně,
válčícím Slavjanům Kruk po slavjansku velel?
Neb kudy vítězný máchal meč v půtce Bogislav,
a v pokoji šťastnou zákony řídil obec.
Už jich více není! s rachotem surového rekovské
články jejich zhoubný láme oráče lemeš.
Stíny jejich na dvou se časů hněvajíce ničemnost,
ve mhle sivé těchto zřícenin úpně vyjí.
Úpně vyjí, že osud posavád se smířiti váhá,
a vnuka krev lecjak tam hnije, tam se mění.
Jak muselo v tom by studené být k národu srdce,
jenž by tu slz jak nad kostmi milenky nelil!
Avšak umlkni tichá, na budoucnost patři, žalosti,
osluněným rozptyl mráčky myšlének okem.
Největší je neřest v neštěstí láti neřestem,
ten, kdo kojí skutkem hněv nebe, lépe činí.
Ne z mutného oka, z ruky pilné naděje kvitne,
tak jen může i zlé státi se ještě dobrým.
Cesta křivá lidi jen, člověčenstvo svésti nemůže,
a zmatenost jedněch často celosti hoví.
Čas vše mění, i časy, k vítězství on vede pravdu;
co sto věků bludných hodlalo, zvrtne doba.

Ze »Slávy Dcery«.

(II. 88.)

U všech nových národů i dávných
chválu měli vážní předkové,
i my, vlastenci a bratrové,
slavme slavně slávu Slávův slavných!

Jméno i prach svojich mužů hlavných
ctí Vlach, Němec, Francouz, Anglové;
i my, vlastenci a bratrové
slavme slavně slávu Slávův slavných!

Sloupy Řek a Říman obelisky
dědům stavěl, plné mistrovství,
Číňan klade na hrob jejich blysky.

Šetři otců i ty, čáko mladá
matky Slávy, v jejímž království
slunce boží nikdy nezapadá.

(II. 99.)

Jak tě vítat, slzou čili zpěvem,
jako matku či jak macechu,
země, plná cti i posměchu,
slavná přízní bohů jako hněvem?

Hrady tvé se sov a plazů chlévem,
kraje pastvou staly Nečechů,
lev ti silný slouží za věchu,
smrt a mdloba vězí pod oděvem!

Tecte nutné slzy do Vltavy,
jako déšť a blesky z oblaků,
nesouc heslo toto dítkám Slávy:

Nechte svár, co hrob už vlasti vyryl,
slyšte národ, ne křik Feaků,
váš je Hus i Nepomuk i Cyril.

(II. 111.)

Tožť jest ona veleslavná Praha,
ty zdi, hrady, věže obrovské,
ono město Čechů královské,
krásné jako Slávy dcera drahá:

Tam ten jest hrob Otakara[1]), Braha[2]),
Vojtěcha a Vlasty rekovské,
tu most, dílo Karla mistrovské,
na němž pěla Muza z Budče[3]) nahá.

Už Tvé berly zlatolesklé zhasly,
a meč tupne při své štěrbině,
před nímž Tatry, Balt i Řím se třásly;

Přece věrným Slávy budeš chrámem,
pěknobřehá Němců sokyně,
zvítězivši v přemožení samém.

(II. 122.)

Nuže, pokud srdce mladé bije,
hleďme štěstí vlasti laskavé:
bdící probuzujte dřímavé,
teplí chladné, živí vše, co hnije;

Věrní, zrádné pošlapejte zmije,
štědří, haňte oči šilhavé,
pilní, zběř tu, která krvavé
mozole jí a pot bratrů pije.

Krásněji se nikdo nehonosí
smělým čelem jako vlastenec,
jenž v svém srdci celý národ nosí.

A to právem, nebo i on složí,
ať se směje tomu třeštěnec,
za své ovce počet ruce Boží.

---

1) Hrob Přemysla Otakara II., jehož tělo bylo roku 1296 k rozkazu syna jeho Václava II. převezeno ze Znojma do Prahy a v chrámě sv. Víta pochováno.

2) Ticho de Brahe, dánský zeman, povolán byl od císaře Rudolfa II. do Prahy, kde pak hvězdárnu měl, učil a umřel 24. října 1601. Tělo jeho pohřbeno jest v kostele Týnském.

3) t. j. Šimon Lomnický z Budče, jenž poslední léta svého života trávil u veliké bídě a nedostatku.

(II. 138.)

Slavie! ó Slavie! ty jméno
sladkých zvuků, hořkých památek,
stokrát rozervané na zmatek,
aby vždycky více bylo ctěno!

Od Uralu Tatrám na temeno,
v pouštěch, kde má rovník počátek,
až kde slunka mizí dostatek,
království jest tvoje rozloženo!

Mnohos nesla, avšak křivdy činů
nepřátelských všecky přežila,
ba i špatný nevděk vlastních synů:

Tak, když jiní snadno v půdě měkké,
ty jsi trůny sobě tvrdila
na století rumích dlouhověké.

(III. 110.)

Co z nás Slávů bude o sto roků?
cože bude z celé Evropy?
Slávský život, na vzor potopy,
rozšíří svých všudy meze kroků.

A ta, kterou měli za otroků
jen řeč křivé Němců pochopy,
ozývati se má pod stropy
paláců i v ústech samých soků.

Vědy slávským potekou též žlabem,
kroj, zvyk i zpěv lidu našeho
bude módným nad Seinou i Labem.

O kýž i já raděj v tu jsem dobu
narodil se panství slávského
aneb potom vstanu ještě z hrobu!

(III. 117.)

Blaze, kdo si jeden čistý, smělý
účel místo mnohých představí,
v němž by jako v centru měňaví
pableskové všech dnů žití tleli.

A v něm myslí, cítí, žije celý,
v slasti, v slzách, v přízni, v bezpráví,
až se šťaštně k němu doplaví,
byť i přes bouř, plamen, hrom a střely.

Pevné vůli, tužbě ušlechtilé,
nerozdílné srdce žádosti,
rádo dává nebe dojít cíle;

Ač pak i mně slova tato lhala,
z vítězství-li není radosti,
mužně padnouť není menší chvála.

Josef Vlastimil Kamarýt.

Nar. ve Velešíně dne 21. ledna 1797, zemřel 19. března 1833 v Táboře, jsa duchovním správcem v blízkých Klokotech. Přítel Fr. L. Čelakovského. Sebral duchovní písně národní a složil Smíšené básně (1822).

Píseň vesničanů.

Kdo chce vidět Boží ráje,
čistou rozkoš požívat,
ten se musí v naše kraje
z města jíti podívat.

Kde zeď vysoká zaclání,
tam nevidět žádný máj;
u nás plny radování
louky, sady, stráň i háj.

Tam se stěna, řeč i líce,
snad i srdce maluje;
zde nic jináč a nic více,
než jak Bůh vše daruje.

Jasněji se zde nad námi
modrá nebes klenutí,
stromy nám jsou záclonami
v sladkém odpočinutí.

V městě tma, když slunce zlaté
v růžích z hory vstupuje;
tam se spí, když city svaté
zvonek vísky zvěstuje.

Náš skřivánek prozpěvuje
pod nebem si s veselím;
v městě v kleci hořekuje
nad ukrutným vězením.

Pěkné jab'ko, plná višně
stromů našich plodem jest;
však to nečiní nás pyšné,
Bohu za to dík a čest.

Marných skvostností neznáme
ni lahůdek strojených;
více než bohatství máme
v chyžinkách spokojených.

Čistý potok stříbro dává,
zlato — naši klasové;
z nich se zdraví, síla brává,
při nich zlatí časové!

Naše panství, vísky, lesy
tam se draze malují;
ale život, krásy, plesy
v skutku s námi obcují.

Věru, kdo chce vidět ráje,
čistou rozkoš požívat,
ó ten musí v naše kraje,
k nám se musí podívat.

Frant. Lad. Čelakovský.

Básník a jazykovědec. Nar. dne 7. března 1799, byl professorem slov. filologie ve Vratislavi a pak v Praze, kde také zemřel dne 5. srpna 1852. Vydal Smíšené básně, Ohlas písní ruských, Ohlas písní českých, Růži stolistou a hojné překlady, též první sbírku národních písní slov. Mnohé písně jeho znárodněly, opatřeny byvše nápěvy (Za dnů mladosti, Když jsem šel přes lávky, Bětulinko boubelatá, Proč jsi doubravo za jitra, Kalendár a ne farár a j.) Sebrané spisy v Nár. bibl.

Vodník.

Za poledne rychlý klouček
po hrázi si poskakoval,
do kolečka svůj kloboučeк
po povětří vyhazoval.
Zpíval a jen zpíval: Trala!
hodná matička mně višně dala.

A na vrbě u rybníčku
vodník, sedě, zaždimoval
svoje šaty na sluníčku,
dlouhé vlasy rozhrnoval,
zpíval a zas zpíval: Trilo!
dnes sluníčko řádně zatopilo.

A pekelnou síť roztáčel
setkanou jak pavučinu,
klouček tížné šaty svláčel,
rozvěšel je na trninu.
Jak mu lehko teď a snadno,
ve vodičce lahodno a chladno!

Sem tam mělčinou se brodil,
chtíč ho vedl do hlubiny:
vodník síť tu rychle hodil —
z vody valí se bubliny!
Za ním musil v jeho říše;
u večer jej pustil zas do výše.

(V. Smíšené básně, 1822.)

Buď vůle Tvá.

Buď vůle Tvá! Ty, jenžto přesahuješ
s nadhvězdných stanů světa končiny
a lásky okem po nich obživuješ
i valnou šíř i tajné hlubiny;
Ty, jenž přebýváš v moci neskonalé
opásav svých se slunci jasností;
Ty, jenž tvorů všech řady dokonalé
svatou nestihlou řídíš moudrostí,
buď věčně vůle Tvá!

Buď vůle Tvá! ta vůle, jíž se koří
nebeské dvorsvo světlem oděné,
ta vůle, nebe která nebem tvoří
a blahem plní duchy zvýšené;
jak anděly a silami tam všemi
v žádoucí říši Tvé jest slavena,
tak, Otče, zde od dítek Tvých na zemi
jen poznána a vroucně plněna
buď věčně vůle Tvá!

Buď vůle Tvá! kdy záře Tvých milostí
a Tvých darů život náš ostkvívá,
v našem kdy srdci ples a mír se hostí
a blaženostmi duše oplývá:
však i kdy bouře nad námi se sbíhá,
bolesť a nouze nám dni podkalí,
kdy zlý nepřítel cesty naše stíhá
a v truchlosť mysl naši zahalí,
buď věčně vůle Tvá!

Buď vůle Tvá! Když nad hrobem stojíce
útěch se zhošťujeme nejblažších,
kdy sevřeným želem nám blednou líce
nad ztrátou pokladů těch nejdražších:
ó dej, v té smutné době, by se sneslo,
kdy před sebou svět pustý spatřujem,
v duch náš, jej sílíc, ono sladké heslo:
Tvůj, Pane, dar zde Tobě vracujem,
buď věčně vůle Tvá!

Buď vůle Tvá! A zákonů Tvých símě
v srdcích našich se stále rozmáhej!
Buď od Tebe nám milé každé břímě,
je nésti Tvá milosť nám pomáhej;
slábiť jsme: Ty rač dáti setrvání,
Ty v pádu kroky naše podchycuj,
a jak v životě, tak i ve skonání
děj, Slitovníče náš, se rozkaz Tvůj:
buď věčně vůle Tvá!

(Časop. katol. duch. 1828, a Smišené básně, 2. vyd., 1830.)

Bohatýr Muromec.

Oj za horami, za vysokými,
za těmi lesy, za hustými,
a za lesy hustými Lichvinskými
vyletoval jasný, mladý sokol
na rychlých křídlech až pod oblaky,
a za tím za sokolem tři jestřábi,
tři zbojci jestřábi jsou se hnali;
oni sokola obletovali,
oni k sokolu doletovali,
ostré zobce mu do těla zatínali,
až jsou oni sokola k zemi strhli,
a strhnuvše tak do smrti ubili.

Oj za horami, za vysokými,
za těmi lesy, za hustými
a za lesy hustými Lichvinskými

na koni se ubíral dobrý mládec,
on ne kvapem jel, a jen pojížděl
křížem ruce složiv, hlavu přikloniv,
jak by po širém poli hoře rozsíval.
I vzali se odněkud, přiskákali
tři jezdci, všickni sobaky tatarské;
a oni dobrého mládce obskočili,
ze zad, z boku, ze předu naň doráželi,
ostré šavle mu do těla zatínali,
až jsou oni mládce s koně strhli,
a strhnuvše tak do smrti ubili.

Počali Tataré mládce svlíkati
z oděvu jeho drahého, stříbrného,
tož ze stříbrného i zlatého,
a jali se o jeho oděv děliti,
ubitému jinochu se posmívati. —

A z pod lesa, lesa hustého
vzav se tu odněkud kůň vyjíždí,
on nevyjíždí, on větrem letí,
a na tom na koni bohatýr Muromec,
Muromec ze slavného města Muroma.
Jedva Tatary zahlídnul, tři sobaky,
on z toulu vyjímá kalenou střelu,
střelu pustí s tětivy hedbávné,
střela ta zaryla se v bílá ňádra,
v bílá ňádra prvního Tatařína.
A Muromec vytasil meč ocelový,
mečem tím ocelovým rozpůlil
v dvě půle druhého Tatařína.
A třetí Tatařín na kůň vyskočiv
utíká maní nemaní v širé pole;
i bylo se Muromci čemu smáti,
i bylo bohatýru takto mluviti:
»Hoj, kdo přede mnou utíká v širé pole
na toho já meče netasívám,
za tím já střely kalené nepouštívám
a pouštívám tě, můj koni bujný!«
Tomu hlasu kůň bujný porozuměl;
on prvním skokem — do půl pole,

on druhým skokem — do Tatařína,
a třetím skokem — Tataru přes hlavu;
i valí se, padá Tatařín k syré zemi,
na kusy lebka jeho roztřepena,
tož rázným kopytem koně bujného.

A vrátil se Muromec k dobrému mládci,
k mládci tomu dobrému, ubitému;
on vykopal hrob v širém poli,
do toho hrobu tělo položil,
za duši jeho se pomodlil,
a schytav a svázav koně tatarské
on s nimi ujížděl ve svatou Rus.

(Z Ohlasu písní ruských, 1829.)

Opuštěná.

Letí oblaka přes lesy pusté
a luzní snové přes hlavy lidské,
ach, sledu za sebou nenechávají! —

Jak pod javorem, požloutlým stromem,
čistá se prýští na dol studánka;
a dívčina sem mladá přichází,
v kovaná vědra vody nabírá,
vody nabírala, pod javorem sedla,
bílé ruce klesly, hlavu přiklonila,
sama ona k svému srdéčku toužila:
»Samotna neroste v poli kalina,
a samotna bydlí v lidech dívčina;
není příbuzného, ni bratra, ni sestry,
otce a matičku země zasypala,
a milého druha vojna odjala,
vojna odjala a krajina dálná.«

Nestaví děvče na údolíčku
z drahých kamenů knížecí zámky;
a ona staví na údolíčku
z drobných myšlének jen dvě chaloupky;

v jedné matička s otcem přebývá,
a v druhou ona s milým přibývá,
vedle chaloupek pěkná zahrádka,
dosti v ní kvítků nejedné barvy,
a ve chaloupce nejedné radosti.

Podzimní vítr po dolině táhne,
on milé chaloupky i sad odvívá,
v dívčinino srdce smutek zavívá.

(Z Ohlasu písní ruských).

Toman a lesní panna.

Večer před svatým Janem
mluví sestra s Tomanem:
»Kam pojedeš, bratře milý,
v této pozdní na noc chvíli
na koníčku sedlaném,
čistě vyšperkovaném?«

»Do Podhájí k myslivci
musím ke své děvčici;
z nenadání nemám stání,
zas mne čekej o svítání.
Dej, sestřičko, dej novou
košiličku kmentovou,
kamizolku růžovou«.

Jiskra padla pod koníčkem,
sestra volá za bratříčkem:
»Slyš, Tománku, radu mou,
nedávej se doubravou:
objeď kolem k Svaté Hoře,
ať nemám po tobě hoře,
dej se raděj v zápolí,
ať mě srdce nebolí.«

Nejel Toman doubravou
dal se cestičkou pravou;
a v Podhájí u myslivce
nový domek jedna svice;
hostí mnoho pospolu,
jizba plna hovoru.

Smutkem Toman obklopen
patří s koně do oken:
děvče láskou jen rozplývá,
na ženicha se usmívá:
otec jedná námluvy,
matka hledí obsluhy;
jedli, pili, rozprávěli,
dobrou vůli spolu měli,
žádný na to nic nedbal,
kůň že venku zařehtal
a mládenec zavzdychal.

Panna jenom snoubená
najednou se zarděla;
svědomí ji přece tlačí,
šeptá cosi sestře mladší.
Sestřička od večeře
vyšla rychle za dvéře:
»Na věky se, Tomane,
milá s tebou rozstane,
jinému se dostane.

Najezdil jsi se k nám dosti,
dnes tu máme bližší hosti,
hledej sobě jinde štěstí.«

Toman koněm zatočil
v širé pole poskočil,
zaťal zuby, smračil čelo,
kolem všecko neveselo.
Půlnoc byla, měsíc zašel,
sotva jezdec cestu našel;
prudce hned, pak loudavě
ubíral se k doubravě.
»Všecky krásné hvězdičky
ze tmy jsou se prosypaly;
proč vy, moje mladé dni,
ve tmách jste se zasypaly?«

Jede, jede doubravou,
les šumí mu nad hlavou,
větřík chladný z noci fouká,
nad ouvalem sova houká;
koník blýská očima,
koník stříhá ušima.

Cupy, dupy z houštiny
letí jelen z mýtiny,
na jelínku podkasaná
sedí sobě Lesní panna,
šaty půl má zelené,
půl kadeřmi černěné
a ze svatojanských broučků
svítí pásek na kloboučku.

Třikrát kolem jak střela
v běhu koně objela,
pak Tomanovi po boku
vyrovnává v plavném skoku:
»Švarný hochu, nezoufej,
bujným větrům žalost dej!
Jedna-li tě opustila,
nahradí to stokrát jiná.
Švarný hochu, nezoufej,
bujným větrům žalost dej!«
To když sladce zpívala
v oči se mu dívala
Lesní panna na jelenu;
Toman cítí v srdci změnu.

Jedou, jedou pospolu
měkkým mechem do dolu,
panna Tomanu po boku
vyrovnává v plavném skoku:
»Švarný hochu, skloň se, skloň;
jenom dále se mnou hoň;
líbí-li se ti mé líce,
dám radostí na tisíce.
Švarný hochu, skloň se, skloň,
jenom dále se mnou hoň!«
To kdy panna zpívala,
za ruku ho ujala;
Tomanovi rozkoš proudem
prolila se každým oudem.

Jedou, jedou dál a dál
podle řeky, podle skal,
panna Tomanu po boku
vyrovnává v plavném skoku:
»Švarný hochu, můj jsi, můj!
K mému bytu se mnou pluj;
světla denního v mém domě
věčně nezachce se tobě.
Švarný hochu, můj jsi, můj —
k mému bytu se mnou pluj!«

To kdy panna zpívala,
v ústa jezdce líbala,
v náručí ho objala.
Tomanovi srdce plesá,
uzdu pouští, s koně klesá
pod skalami prostřed lesa.

Slunce vyšlo nad horu,
skáče koník do dvoru,
smutně hrabe podkovou,
řehce zprávu nedobrou.

Sestra k oknu přiskočila
a rukama zalomila:
»Bratře můj, bratříčku můj!
Kde skonal jsi život svůj!«

(Čas. Č. Musea 1839, Ohlas písní česk. 1840.)

Sňatek.

Kvete jabloň v sadě,
pod ní keř růžiček;
přelíbezným hlasem
večerním tu časem
zpívává slavíček.

Divná věc, bože můj!
To stvoření ptačí
z hrdélka outlého
na tolik sladkého
jak zpěvu vystačí!

Ale jest divnější
nad slavíčků hlásky,
kterak do outlého
srdce panenského
vstoupí tolik lásky.

Ta když v otruchlelém
srdci se rozmůže,
brzo proměněným
tvářičkám červeným
do hrobu pomůže.

Když ráno vstávala,
přišly jsou noviny,
že padl té noci
do těžké nemoci
miláček jediný.

Smutná do kostela
nevěsta spěchala,
a kudy chodila,
k Bohu se modlila,
žalostně plakala.

A když jsou pod večer
klekání zvonili,
všickni jsou lékaři,
jak mladí tak staří
naději pustili.

Zvoní hrana, zvoní,
panna již nechodí:
ale jako spadlý
kvíteček usvadlý
na lůžko se kloní.

Zvoní trojí hrana,
již nepláče panna:
do stropu dívá se,
z hoře usmívá se,
chvátá cos rukama.

Patří, jak milého
ve pěkném průvodu
šest mládenců neslo,
šest panen vedle šlo,
kráčejí ke hrobu.

Ona v bílém rouše
podále tam stojí:
pak blíže přikleká,
a nic se neleká,
tři hrstky naň hodí.

Když bylo v půlnoci,
slyší hlas nad sebou:
»Stroj se, mé dítě, stroj,
srdéčko upokoj,
zasnoubím se s tebou.«

V nejpěknější šaty
hned se oblíkala!
Věneček si panna
z rozmarýny sama
do vlasů vplítala.

Větřík od západu
chlaďounký zavívá:
hosté známou cestou
berou se s nevěstou,
kde ženich přebývá.

Tam, kde bydlí spolu,
ten tichý domeček
má střechu zelenou,
komůrku zavřenou
na věčný zámeček.

(Tamtéž.)

Pocestný.

Je to chůze po tom světě —
kam se noha šine:
sotva přejdeš jedny hory,
hned se najdou jiné.

Je to život na tom světě —
že by člověk utek':
ještě nezažil jsi jeden,
máš tu druhý smutek.

Což je pánům! ti na voze
sedí pěkně v suše;
ale chudý, ten za nimi
v dešti, blátě kluše.

Ej, co já dbám na té cestě
na psoty a sloty;
jen když já mám zdravé nohy,
k tomu dobré boty!

Však na pány v krytém voze
také někdy trhne:
jednou se jim kolo zláme,
jindy vůz se zvrhne.

A krom toho — až své pouti
přejedem a přejdem,
v jedné hospodě na nocleh
pán nepán se sejdem.

(Čas. Č. Musea, 1831, Ohlas pís. č.)

Zmizelá radosť.

Proč jsi doubravo za jitra,
mhlou šedou se oděla?
Bývalá ty má radosti,
kam jsi ty se poděla?

Zdali k zemi padši, dáváš
krásu jarním poupatům?
Aneb k nebi vystoupivši,
barvu letním oblakům!

Není, není mezi kvítím,
ani mezi hvězdami:
větrové ji odvanuli
odplynula s řekami?

(Čas. Č. Musea 1839, Ohlas písní č.)

Z »Růže stolisté«.

(1840.)

1.

Ať si jak chce bouře zmítá
člunek mého života,
ať ho stíhá bouře lítá,
živlů vztek a mrákota!

Směle Bohem uloženou
podnikaje výpravu,
spěchám duší nezhroženou
k blaženému přístavu.

Zjasňujíce černé noci,
ve tříhvězdí tajné moci
nade mnou se vznášejí:
víra, láska s nadějí.

2.

S námi štěstí ať zahrálo
na pány neb posluhy,
k činům přec každému přálo
dosti volné okruhy.

Nepaměti do propasti
klesne pustý darmochleb:
blah, kdo pěstoval své vlasti
jednu růži, jeden štěp!

Komu však los méně skvoucí
padl, aspoň pro budoucí
poutníky a poutnice
urovnávej silnice.

3.

Již ve vísce mezi bory
svatvečer se odzvonil,
a přes obrůžené hory
letní den se překlonil.

Jak zlatý štít bohatýra
luna plá ve blankytu:
Vlij, ó duše všehomira,
lad i mého do citu!

Ztiš ty vlny v pláni hladkou,
dej, by přítomnosť tvou sladkou
srdce moje poznalo,
v souzvuku tvém plesalo!

4.

Jmenem tvým by věky dlouhé
hřměly i rod všeliký,
neleží v tvé snaze pouhé,
dar to božstva veliký!

Aniž to, by hlučnou troubou
zněla pověsť o tobě,
že jsi kmene svého chloubou,
skutky tvé mu k ozdobě.

V tom však vlastní vůle dílu
každému dal tvorce sílu,
býti ke cti rodině,
ke blahu své dědině.

5.

Potem, krví svatá země!
Matko mužů velikých!
Div hle! ještě žije plémě
tvé po bouřích tolikých!

Měst tvých účel býval slávy
domknouti se výšiny;
a co ves — to bystré hlavy,
a co hrad — to hrdiny.

Nuž, té pozasuté sopky
svou pochodní tajné kobky
nám, Palacký! osvěcuj,
dávní lásku rozněcuj!

Simeon Karel Macháček.

Nar. v Praze dne 17. prosince 1799, byl professorem na gymn. v Jičíně a zemřel dne 2. října 1846 v Praze. Vydal Krasořečníka (1823), Drobnější básně (1846) a přel. několik dramat ze Schillera, Goetha, Shakespeara, a j., pak části z Horáce, Cicerona, Caesara, Lafontaina a j.

Kurcius.

Zhasíná slunce, nebe se kalí,
uvadá žárem palouk i strom;
všecko se vůkol ve smutek halí,
pod zemí temný rachotí hrom:
létavé ptactvo upadá s výše,
úzkostí mře, co na zemi dýše.

Quirina město slavné se děsí,
a bohů sídlo pojímá strach;
země se třese, peklo se běsí,
z bezedna hledá nových si drah:
sloupy se kol a chrámové boří,
záhuba svaté, nesvaté noří[1]).

V jekotu, prasku, v dýmu a kouři
uprostřed Říma trhá se zem[2]),
šklebí se propast, a tou se bouří
nahoru zkáza u vzteku zlém.
Za plamem plamen k nebesům šlehá,
ohňovým vedrem moří a žehá.

Morovou parou propast ta zeje,
daleko metá skály a pýř,
veškero město pohltit spěje,
rozvírá jícen šíře a šíř.
Čeho se koli vztek jeho chopí,
v záhubu klesá, v bezdnu se topí.

---

[1]) R. 362 zemětřesení zachvátilo Řím.

[2]) Na foru otevřela se země a z otvoru toho vystupovaly výpary morové a šířily se po všem městě.

Římský lid spěchá usmířit bohy,
do chrámů běží úzkostí hnán;
Quirinu[3]) v oběť nese dar mnohý,
neboť on města stavitel, pán.
A ke všem dobrým bohům se schází,
by Řím i tenkrát zbavili zkázy.

Sibylly samé, věštkyně slavné,
kněží se římští otazují;
v třídenní prosbě dlí neunavné
a tuto odvěť ohlašují:
»Jen Říma poklad nejvýhodnější
hrozný hněv bohů poukonejší.«

Konsul hned znaky ve propast vrhá,
ženy se vzdávají klenotů svých,
kořisti vojín se stěny trhá,
neželí věnců vavřínových:
a čeho každý nejvíc si váží,
ochotně v jícen ohnivý sráží.

Než propast parou morovou zeje,
daleko metá skály a pýř,
veškero město pohltit spěje,
rozvírá jícen šíře a šíř.
Čeho se koli vztek jeho chopí,
v záhubu klesá, v bezdnu se topí.

A všude strach a bázeň se hostí:
»Bohové sami nepřejí nám!
Či kdo nás Styxa černého[4]) zprostí,
kdy bohů hlas už zvěstuje klam?!
Po přízni dobrých bohů ach veta,
a naše země hněvem jich kleta.« —

Už myslí všech se zoufalost jímá,
v divokém hluku z města se trou,

---

3) Quirinus nazýval se zakladatel města Romulus, po smrti za boha ctěný.

4) Styx, vlastně řeka v podsvětí, pak podsvětí samo.

reptání proti Quirinu hřímá,
že chce už obec vyhubit svou.
Aj hle, tu jezdce viděti v skoře,
k propasti směle pobádá oře.

Kurcia vizte přeudatného! —
kam jej to nese smělý ten cval?
O reku, važ si života svého,
nedojdeš zdaru, nezískáš chval;
neb proti bohů všemocné páži
smrtelník darmo vzpírat se snaží!

Však vítěz stane u plamů divých
a k lidu vážně promlouvá tak:
»Nemůže smířit hněv bohů živých
nižádné moci velebný znak,
ani to zlato, ni šperky stkvostné
nestačí stlumit plameny zlostné!«

»Quirin jen s láskou na toho hledí,
který tak miluje otčinu svou,
že z lásky svaté krev za ni cedí,
a za své bratry na smrt jde zlou.
Věřte, že ten i v nehodě zdejší
jest Říma poklad nejvýbornější«.

Zvolav tak směle Orku[5]) se oddá,
jak by se v slávě k vítězství hnal,
zpurného oře k propasti bodá,
vrhá se v dýmů, plamenů val;
za ním se pýř a kamení hrne,
i žasne lid a podivem trne.

A hle, ta propast kterak se celí:
zavřena tůně moru a par.
Říman se plesu oddati smělí,
děkuje bohům za zhouby zmar.
Avšak památka hrdiny ctného
nevyšla nikdy z paměti jeho.

(V Čas. Č. Musea, 1827.)

---

[5]) Orkus, podsvětí.

Mojžíšův rozsudek.

Když byl Farao se k otcům odebral,
a syn prvorozený se vlády jal:
přihlásil se z kraje dalekého
jiný dědic k trůnu otce svého.
Oba, div! jsou stejných tváří, vlasů,
téže postavy a téhož hlasu,
oba žezla žádají.
Když se ještě hádají,
vstoupí do hlučného sněmu
Mojžíš, milý lidu všemu.
Uctivě mu všickni s cesty jdou,
by ho poslechnuli — utichnou.

»Přineste sem Faraona z hrobu!«
přikáže, i stane se v tu dobu.

»Mrtvý sám to lidu svému zjev,
v kom z těch dvou se proudí jeho krev.«

Mrtvola již na odiv se staví,
a hle, sluha Páně k sokům praví:

»Kdo z vás raní šípem srdce jeho,
za krále buď uznán Egyptského.«

Ledva Bohem nadchnutý to řekl,
již ten cizinec šíp v krále vtekl,
a jak na hrdinství chladně na to zírá.

Ale druhý tělo objímaje
prosí, úpí k lidu, hořce lkaje:
»Korunu si komukoli dejte,
pokoje jen ubohému přejte,
nehanobte otce po smrti!« —

A hle, Mojžíš k němu dí:
»Zdráv buď králi! pravý králův syne!
toho důkaz tobě z očí line.
Při tom vítězovi věrně stůjte,
ale podvodníka kamenujte.«

(Drobnější básně, 1846.)

Topol.

»Hle já vysoko se vznes'
nade stromy všecky!«
honosil se topol kdes,
raduje se děcky.

»Není proč ti nádherně
nižší nás tu hanět:
neb se tobě, brachu, je
všemu větru klanět.«

(Tamtéž.)

JUDr Josef Krasoslav Chmelenský.

Nar. v Bavorově dne 7. srpna 1800 a zemřel jako dvorský místosudí v Praze dne 2. ledna 1839. Vydal: Básně (1823), složil a přeložil některá libretta k českým operám, i o původní drama se pokusil. Sebr. spisy vydány v Nár. bibliotéce r. 1870. Některé z písní jeho znárodněly (Nad Berounkou pod Tetínem, Přicházím přímo z Moravy, Kde můj je kraj, kde má je vlast, Přemysl a j.)

Spytihněvův soud.

»Vzhůru každý, kdož vojín jsi věrný,
zrada knížecí má znáti hněv;
pokořen buď Radoš, man nádherný!«
Takto z Vyšehradu Spytihněv. —
A hle! polem a borem,
lesem, dolem a horem
manové koruny České se jeví;
půl sta jich — co podmanův, se neví.

Jedou ryčně. — Kolikráte vzhůru
hlednou k sídlu mnichův, zbožných děv:
»Zdráv buď« — tolikráte zavzní z kůru —
»otec klášterův, kněz Spytihněv!«
A v to polem a borem,
lesem, dolem a horem
pospíchají sirotci a vdovy,
žehnajíce svému ochráncovi.

A tak jako u vítězoslávě
táhne dálným krajem Spytihněv.
Aj, byt zrady zračí se jim právě,
a lví se již duje korouhev!

V tom žena unavená,
prostovlasá, zděšená,
uchopí za uzdu bujnou brůnu
a dí takto k pánu vlasti trůnu:

»Příkoří se nuzné vdově stává
od toho, jenž jí má chrániti;
nikdo dítek mých neháji práva:
chtěj ty, pane, sám nás brániti.
K ochraně siroby vstaň,
utlačené vdovy braň;
sám tě Bůh posílá v tuto chvíli,
velká nouze velkou žádá píli.« —

»Má se tobě, ženo, právo státi,
jak jen vraha svého pokořím!«
Kníže tak — a dál chce brůnu hnáti,
nedočkavým kyna manům svým.
Než vdova potlačená,
prostovlasá, zděšená,
zastaví mu opět mocně brůnu,
tato slova pravíc k pánu trůnu:

»Žezlo vložil Bůh do lůna tvého,
abys slabým ochranná byl věž!
Nechceš soudit mne a vládce mého?
Spravedlivost odložiti chceš?
Těžko se bídě čeká,
strašně ji pýcha leká;
a pak, jak budeš při soudit moji,
jestli — to jen rozvaž — padneš v boji? —

Možno jest to, můj milostný kníže,
ač se toho každý leká Čech!
Na bojišti hroby nám jsou blíže,
jedna střela zmaří žití dech.
Chraň vdovu utlačenou,
čiň sirobu blaženou,
za to s nebe plyne požehnání,
za to snad i Bůh tě nám zachrání«

Zastaví se náhle kníže statné. —
»Pravdu řekla« — vece k manům svým. —
»Vyřknuto buď vdově právo platné,
a pak teprv k vlastním bojům mým!«
A co pravil, vyplnil,
vdově zadost učinil.
Pak se k spravedlivé mstě obrátil
a zdráv na svůj trůn navrátil

(V Čas. Č. Musea, 1837.)

Umírající hrdina.

(Dle staroruského motivu.)

V poli širém země dálné
rek leží, a oči kalné
hledají vlast milenou;
Ach, ležíť on v umírání,
z rány v tuhém namáhání
vyrve střelu kalenou.

Pak velí vraníku svému,
druhu v půtkách převěrnému:
»Spěš do Rus, to ještě dnes!
Pozdrav otce, matku rodnou,
choť mladou, mé lásky hodnou,
dítkám požehnání nes.

Pověz mladé, věrné vdově,
že jsem zasnoubil se nově:
choť má — zem je studená,
věno — hluboká ta rána,
kalenou střelou proklána,
pak ta louka zelená.«

Odívá se louka trávou,
pyšný úval jarní slávou,
zelená se zas křoví!
Ach tam reka bojovného
i hluboké rány jeho
skrývá světu hrob nový.

((V Kytce, 1836.)

Otčina.

Kde v kráse nejskvělejší
vychází slunce z hor?
V jasnosti nejjemnější
měsíc šeřívá v bor?
Zda v cizině?
Ne, ne!
Jen v otčině.

Kde hustolistá růže
se krásněj zardívá?
Kde ňádra šíř a úže
slavíček prochvívá?
Zda v cizině?
Ne, ne!
Jen v otčině.

Kde k rodičům se dítky
vinou vždy směleji?
Kde jako v máji kvítky
se v spěch rozvíjejí?
Zda v cizině?
Ne, ne!
Jen v otčině.

Kde dobré všecko roste
vlastenci šíř a víc?
Ve velebnosti prosté
vlast má ladnější líc?
Zda v cizině?
Ne, ne!
Jen v otčině.

Kde života kolíbá
člunek se plesavě?
Kde anděl hrobu zlíbá
ústa jen laskavě?
Zda v cizině?
Ne, ne?
Jen v otčině.

(V Kytce r. 1836.)

Jan Erazim Vocel,

professor archaeologie a české literatury na universitě pražské. Nar. 23. srpna 1802 v Kutné Hoře, zemřel 16. září 1871 v Praze. Vydal tato básn. díla: Přemyslovce (1838), Meč a kalich (1843) a Labyrint slávy (1846). Sebr. spisy v Nár. bibl.

Z Přemyslovců.

Hroby Přemyslovců.

Sláva duchům jasných bohatýrů!
Sláva budiž našim obranám!
Našim hajitelům práva, míru!
Národ český budiž jejich chrám!
Na památník hrobu českou lyru
třesoucí se rukou ukládám,
by v posvátný popel chvěla jemně:
»Sláva tobě, Přemyslovo plémě!«

Vlasti má! Kde knížat, kde svých králů
rakve hostíš s drahým popelem?
Na Vítkovskou povystoupni skálu,
najdeš hroby v stanu velebném:

Tam, jak slzy v svěceném křišťálu,
chová chrám prach drahý v lůně svém;
kobka svatá věrně tam ukrývá,
z minulé co slávy Čechům zbývá.

Klekni, Čechu, v trudném rozjímání,
v pantheonu králů velebných;
mramor tam památku chrání
velitelů dávných dědů tvých.
Jak by v klidném zesnuli dřímání,
leží sochy reků kamenných —
jak by tam, po boku těžké meče,
odpočívali od pracné seče.

Břetislav tam s Jitkou odpočívá,
jíž Achilský meč vybojoval;
kámen druhý Spytihněva skrývá,
jenž se štítem utlačených stal.
Věk nynější oba věrně vzývá,
minulý jim květy lásky stlal;
díky, otče, díky, synu, tobě!
Blahoslaven spravedlivý v hrobě!

Památka tam ducha přejasného
rozpadla se před věky již v prach:
hrobka Břetislava statečného,
jejž utratil Vršovecký vrah.
A tu pomník bratra nešťastného,
kterého poháněl hněv a strach
k luhům polským, k skále Rýnských břehů,
za Tatry až došel konce běhu.

Vítejte mi, sochy v hávu českém!
Sloupy slávy, velcí králové!
Děd ověnčil trůn královským leskem,
vnuk rozjasnil jméno vlasti své
zemí, mořem, dalekým nebeskem:
Vítejte mi, Otakarové!
Čechu, jest-li věrná slza tobě,
roň ji tajně na Druhého hrobě!

Svatyně hle! národu milého,
v níž kamenů drahých skví se zář —
Tam ostatky Václava svatého
ruka víry kladla na oltář,
před nimi by lidu veškerého
jasnila se trudnobledá tvář,
by svůj žal, své strasti české plémě
žalovalo vojvodovi země.

Hledám kámen, pod nějž tělo Jitky
milované láska vložila,
jež dobrému Věnceslavu kvítky
blaženosti v život uvila;
bědovaly českých luhů dítky,
když je krásná máť opustila;
dcero sličná Rudolfa jasného,
kdož památník zbořil hrobu tvého?

Jako kmet z velebných, dávných časů
chrám se druhý tamo k nebi pne;
stáří věků majíc za okrasu
chová zbytky vlasti milené:
hostí Ludmilu, světici, spásu,
Vratislava kosti rekovné;
Boleslav tam slavný odpočívá,
Bořivoje česká vlast tam vzývá. —

Svaté pozdravení, tiché hroby!
Sláva věčná, Přemyslovci, vám!
Stínové velební krásné doby,
opatrujte národnosti chrám:
lejte vnukům do duše útroby —
toť s bolestným srdcem zavzdychám —
lejte do duše jim cit hrdosti,
by nehanobili Matky kosti!

Kosti Matky — ach, ta slavná máti
pod nevděkem synů krvácí!
Odrodilý vnuk jí nechce znáti,
hovor matčin v posměch obrací!

Drápem pekla čest národní rváti
nehrozí se hnusní bídáci;
neznajíce řeči slast a slávu,
klopotají v škůdců hlučném davu!

Vnuku, jak se můžeš honositi
velebností předků slovutných?
Jak na sloupy, hrady, rakve rýti
znaků českým mečem dobytých,
an ti českým slovem pozdraviti
v onom světě nelze dědů svých?
Slovem otců nikdy ti neznělo,
co tvým rodem slavného se dělo! —

Duchové královských vyvolenců!
Opatrujte řeč a národnost,
žehnejte sbor velebných vlastenců,
v národu rozpalte horlivost,
by ve stínu Vašich slávověnců
pěstoval svých velkých předků ctnost,
by, ozbrojen národní hrdostí,
zaryl prapor lva do skal věčnosti!

Otec a syn.

Temnou leje vůkol
lampa zář,
osvěcujíc mladou
mnicha tvář;
kněze oko v slzách
tiše pluje,
ruka blanky bílé
popisuje.

Jistě slova hrozná
píše mnich,
neb se duch i ruka
leká jich;
písař v bolotesknėm
povzdychání
neznamená dveří
otvírání.

Tiše sem vznešený
vstoupil pán,
písaře by sluchem
nebyl znán;
přes ramena mnicha
v blanku hledne,
čte — a hrůzou trne,
čte a bledne.

Hle, písař péro
odložil,
čelo bledé rukou
bolně kryl;
po mlčení dlouhém
oči sklopí,
slova čte, jež horká
slza kropí:

»Ejhle! má ruka hříšná budoucím věkům píše,
jak Václav, rytíř svatý, si dobyl nebes říše,
jak již jsa pacholátkem, andělské konal cnosti,
osloněn leskem rajským nadzemské velebnosti,
opuštěným útěchou, sirotkům otcem býval,
v hříšníku bídném obraz posvátný Tvůrce vzýval;
by bloudící uvedl k věčnému nebes otci,
obětoval své péče, poklady, dni i noci.«

Mnich teď slova taje
zaslechnul,
jak tu hlas bolestný
povzdechnul.
»Slyš! od němé stěny
bolně pluje
ozvěna, jíž hlas můj
vyluzuje!«

Stařec, za mnichem jenž
hrůzně zbleď,
zdvíhá boluplný
vzhůru hled;
za pilířem kleče
slzy leje,
ano mnicha slovo
dál se chvěje:

»Podrážděn jsa nepřítel, že v prachu hříšné země
vykvítá rajský kvítek, zdobící lidské plémě,
uzavřel z prsou bratra cit lásky ven vyrýti
a starý klam pekelný v útrobu jeho vlíti.
By oběť duše zbožné nerušil lomoz denní,
než zavznělo do jitra skřivánka pozdravení,
ke chrámu v Boleslavi se béře české kníže,
v svém duchu rozjímaje tajemství svaté kříže.

A Václav kořící se u brány chrámu klekne,
tu nad ním meč zableskne a v bok mu ránu sekne,
a rytíř svatý klesá, ach tvář milostná bledne,
neb oko mroucí vraha — vlastního bratra zhledne!«

„»Dost, o dost! nevolej
věčný soud!
běda, duši hltá
hříchu proud! —
Smilování!«“
Tak u sloupu zazní
bědování.

Uděšen tu Chrystan
k sloupu spěl,
odkud hlas žalostný
starce zněl.
Před svatým zde křížem
kmet se vine,
srdce těchy prázdné
strastí hyne.

»Kníže můj! ach odpusť,«
zvolá mnich,
»syn že otci v paměť
hlásá hřích!«
Starci na prs klesla
šedá hlava;
temně znějí slova
Boleslava:

»»Vítěze, jenž říše
vydobyl,
červ jediný hříchu
pokořil;
duch, jenž vlasti získal
pokoj svatý,
kvílí, ach, okovem
hříchu spjatý!

Neukojí duše
lekání
ani krvoslzí
kapání,
neutichneť v hlučném
sboru reků,
neutichne v bitvy
bujném jeku!

Vítězství a věhlas,
slávy svit
nenavrátí duši
blahý klid;
utíkáť se otec
k synu mnichu —
ten o hrozném píše
otce hříchu!««

Boleslav tu zhaslé
oko kryl;
nad kmetem syn horké
slzy lil:
»Odpusť, otče! odpusť
svému synu,
že vyjevil perem
otce vinu.

Květ pokání z krve
svaté zrosť;
budeť velebit svět
tvou i ctnost;
před soudícím trůnem
věčné spásy
orodují za tě
Čechů hlasy«.

List.

Již půlnoc rozložila se po táboře českém,
v královském stanu lampa se kmitá temným leskem;
tam král u stolku sedí a trudobledou tvář
do dlaně tiskna, zírá v plaménku tichou zář.

Na stole před králem popsaný list se bělí;
král, kdykoli naň hledne, tu nevýslovné žely
se z oka mu zatřpytí, a duše leknutí
vyráží z prsou těžké, bolestné vzdechnutí.

Teď opona se zdvihne u Přemyslova stanu,
a hle, sem vážně kráčí sbor ozbrojených pánů,
a vůkol krále řadí se statných vůdců pluk;
než Otakar neslyší železných kroků zvuk.

A opět ticho v stanu — po teskné jenom chvíli
z útroby Otakara bolestný vzdech zakvílí.
Tu Milota pán z Dědic se blíže k stolu hne
a krále z rozjímání tím slovem vytrhne:

»Náš králi nejjasnější, rač oznámiti mile,
proč povolal jsi k sobě nás této noční chvíle?
My, vojínové tvoji, jimž rozkaz jest byl dán,
čekáme, co povelí přeslavný král a pán.«

Tu Otakar se zdvihne a okem velebnosti
pohlíží přísně na zástup nočních hostí.
»Čti!« zvolav, pánu lístek přednímu podává
a ruce křížem klade na trudná prsa svá.

A Milota se chvěje, v list zírá s hrůzou v tváři,
na níž se střídá bledost s krvavou prudkou září.
»Čti hlasitě!« král velí, »by známo bylo vám,
před kým a kdo osudnou výstrahu poslal nám.«

Pán z Dědic čte: »Věz, králi, že ve tvém vlastním voji
se úklady a zrada k zítřejší bitvě strojí;
již bídník vyvolen, by hrot ti v srdce vklál,
tu zprávu dává tobě — Rudolfus, římský král.“«

List přečten. Otakarův hlas teď se bolně chvěje:
»Hle, přátelé jsou zrádci a nepřítel nám přeje!
Tak jestli tomu, nuže, s dýkami páni ven!
Proč podlý vrah tu čeká na slunce jasný den!? —

Úkladně mám-li klesnout v ohavném, zrádném boji,
tu jsem — tu prsa nažím, — tu oběť vaše stojí!
Uspořte ran a krve oddaným druhům mým,
ať za všechny sám jeden již nyní krvácím!«

Tak krále nezdobila posvátná slávy zoře
ni tenkrát, když podmanil severních končin moře,
jak teď, an s prsem nahým uprostřed pánů stál
jak oběť bohatýrská, velebný Čechův král.

Před králem na kolena teď vojínové klesli
a k svému pánu ruce i hlasy vroucně vznesli:
»Ó pane! k slávě vedl nás vítězný tvůj lev,
věrnosti důkaz podá ti srdcí našich krev!«

A páni znaků hvězdy, trojříčí, orlice,
lva, ostrve, a lekna pozdvihli pravice;
i Milota, pán z Dědic, teď věrnost přísahal,
by nejen vlast a krále, — i nebe oklamal!

Na Přemysla Otakara Velikého.

Mám tě vítat láskou čili v hoři,
  králi králů staré Čechie?
Letem orla, slávobleskou zoří
  horuje nad vlastí jméno tvé!
Králi, jemuž s nebeského kruhu
  zjevil se v štítu jasný lev,
jenžto nad vlastí klenul slávy duhu:
  má tě vítat žel či slávozpěv?

Králi! jenž jsi říše dálných zemí
  v jednu vázal širovládnou říš,
jenž jsi poutal moří dvojích lemy,
  nad severní vlnou zdvihl kříž:
Běda, že jsi srdce svého lidu
  sobě k srdci poutat obmeškal!
Tu se zbořil základ tvého klidu,
  anděl tvůj nad tebou zaplakal!

Zaplakal tu anděl české slávy!
  Srdce krev když vylil Čechů pán,
tenkrát, běda! toky živné šťávy
  proudily se z vlasti strašných ran;

Ztroskotáno, rek co chrabrý spojil,
  ušlapáno zlaté osení —
udušeno, duch co jasný kojil,
  nezbylo než krve znamení.*)

Krve znamení a jméno reka,
  jejž Evropy letopisy ctí!
Dokud šumí českých hvozdů řeka,
  dokud Sněžka k nebes mrakům ční:
dotud svítit budou jarým bleskem
  Otakara slávy pletence,
najde zvuk ten ohlas v srdci českém,
  najde slzu v oku vlastence!

(Čas. Č. M. 1835.)

Sběh.

Z „Meče a kalicha".

Po náměstí Staroměstském
chumelí se lid;
ticho zástupem však vládne
hrobový jak klid.
Proč tak lidstvo slzy roní,
pěstě zatíná?
Což to mužům zuby vztekle
do rtů zatíná? —
Tam u prostřed lidstva davu
stojí z Chlumu pán,
vypravuje, jak byl spálen
drahý mistr Jan.
A když on a Václav z Dubé
koženců svých lem
odhalivše, vyňali z nich
onu černou zem:
tu se ticho rozbouřilo
v strašný pláče jek,
do pláče pak veškerého
zařve pomsty vztek. —
Mužové dva jen v té bouři
pražské chudiny
stáli jako vlnou rvané
němé skaliny.
První černě zakuklený
ledový jak mrak;
pod kloboukem blýská se mu
děsný očí zrak.
Klobouk hlouběj' v čelo tlače
kráčí hbitě dál,
za ním strašný pes se vleče —
bylť to Václav král.
Druhý tichý muž tam stojí
v kroji slovanském,
hlavu níže kloně hledí
na tu pražskou zem;
při tom jilec meče drtí
svalovitá pěst,
vojína až k rozjímání
zbudí jilce chřest;
hlavu plnou hněvu zdvihna
plaší z duše sen —
pod přílbou, hle! září hrůzně
jedno oko jen.

---

*) Míní se správa země Otou Braniborským.

Karel Alois Vinařický.

Nar. v Slaném 24. ledna 1803, zemřel 3. února 1869 na Vyšehradě, kdež byl od r. 1859 kanovníkem. Vedle četných překladů, jmen. spisů Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, složil četné drobné básně zvl. dětské, sbírku Varito a lyru (1843), Sněmy zvířat (1841) a j. Sebr. spisy v Nár. bibl.

Mladý drátenník.

Ze Trenčína vyšla vdova
a s ní její sirotek.
Z ponenáhla přišli oba
na vysoký pahorek.

Tam se loučí dobrá máti
se svým milým synáčkem;
on se musí světem bráti,
chodit za svým chlebíčkem.

Matka pláče, synka líbá
naposledy v bílou líc;
ještě pak se k němu shýbá
a dí: »Nespatřím tě víc!«

»»Neplač, moje drahá máti!««
těší vdovu sirotek:
»»Bůh mne tobě zase vrátí,
lidé dají chlebíček!

Lidé dobří na Moravě
hlady mříti nedají,
v Čechách také na Vltavě
za práci mzdu podají!«

S Bohem, matko, jmenem Páně
jdu již tebou požehnán!
S Bohem, vy Trenčanské stráně!
Uvidím vás, dá to Pán!««

S dobrou myslí matku líbá
v Boží vůli odevzdán;
matka pak se k němu shýbá
a dořekne: »Dejž to Pán!«

Sirotek již na Moravě
pilnou rukou pracuje,
potom v Čechách na Vltavě
za mzdu malou dratuje.

Na jaře ho čeká máti,
domů spěchá sirotek,
radost jemu cestu krátí;
matce nese výdělek.

(Drobné básně.)

Ptáčkové u stodoly.

Přiletují s pole
ptáci ke stodole
a švitoří:
»Hlad nás moří!

Na celém okolí
nic není na poli,
jen samý sníh!«

Cepy se utiší,
mlatcové pak slyší,
oč ptáci žádají.
Ihned povídají:
»Líto nám jich!«

Ptáčkové čekají,
zrníčka padají
ze mlatu ven.
Aj, ten byl ptáčků,
chudých zpěváčků,
veselý den.

Dítě umírající.

Ponocuje chudá žena;
ku dítěti nachýlena
u lože po tichu sedí,
a co asi tuší
ve bolavé duši,
city její vědí.
»Běda, máti!«
volá choré dítě,
»milá máti,
oko moje nevidí tě;
ale vidí, vidí
samé divé lesy
a nijaké lidi!
Běda, máti,
milá máti,
oko moje nevidí tě,
duše má se děsí.«
Na to máti ku milému
pacholíkovi chorému
ukojivě dí:
»Sen, ubohé dítě,
maně tebe děsí.
Upokoj se
a neboj se.
Nejsou tuto lesy;
máť u tebe sedí.
I ve šeré noci době
není se co báti tobě.
Bůh o tebe vede péči,
pomoc udělí a tě uléčí.«
Ponocuje chudá žena;
ku dítěti nachýlena
u lože po tichu sedí,
a co asi tuší
ve bolavé duši,
její city vědí.
»Máti! milá máti!
Nebudu se báti.
Viz, ej, pacholíka tady;
na peruti letí,
kyne mi a ukazuje
utěšené sady
a zelené háje
jako ráje.
Duše moje veselí se.«
Pacholíček utiší se.
Máti se dítěti
do náručí vine; —
rosa z oka jí se line —
líbá, rosí bílé čelo,
líbá fialové líce:
ale ledovité tělo
líbání necítí více.

(Varito a lyra.)

---

*Milina.**)

Po poli běhala
po lese těkala,
bědovala, nyla
Milina Kochanova.
Nedoběhala si,
nedotěkala si
potěchy, pokoje
Milina Kochanova.

»Co je ti, Milino,
co tě zabolelo,
z oka že tobě se
rosa lije?
Žala jsi na poli,
na poli ruku jsi
posekala?
Čili's o kameny
nohu si, nožici,
poranila?
Nebo ti, Milino,
co tebe živili,
rodiče do země
položili?«

»»Ruka mi na poli
nopesečena,
noha mi o kameny
neporaněna,
ani mi rodiče
nezahynuli:
Vy-li neviděli
do pole Kochana
na koni jeti?
Sasi ho ve boji
poranili;
meče mu do boku
zabodali;
duše mu ze těla
uletěla.
Po choti Kochanu
oko tu rosu lije;
po choti Kochanu
ta moje duše nyje.««

(V Kytce 1836; v jiné podobě v Č. Č. M. 1828).

U paty Řípa.

Řípe, horo šerá!
Ode věku, co si Čechovu
patu líbala,
bouře tisícerá
na tebe se sypala;
ale neměnilas podobu.
Posaváde čelo zářivé
se ti ve pýše

***) Básnička tato není pouhá metrická podivnůstka, ale slouží za důvod ohebnosti a mnohotvárnosti mluvy naší. Složena jest veskrz, jak samo se vidí, v slabikách krátkých a přec jak pěkný to v ní hudební rhytmus. Sotva bude jazyka druhého, jenž by vystoupiti mohl jako soupeř.**

Pozn. Fr. L. Čelakovského.

píná do výše,
a neméně temena
pata zakořeněna
ve koře čedičové. —

Měj útěchu,
milý Čechu,
ku Řípu pozírej
a se nezapírej!

(Varito a lyra).

Jan Jindř. Marek.

Farář v Kralovicích u Plzně. Nar. v Liblíně 4. listop. 1803, zemřel 3. listop. 1853. Psal pod jménem Jana z Hvězdy. Vydal Básně (1823) a první histor. romány. Jeho píseň „Že peníze světem vládnou" zněrodněla. Sebr. spisy v Nár. Bibl.

Horymírův skok.

Co lid všechen spěchá k Vyšehradu?
Co ten četný shon as znamená?
»Rytíř jeden, spáchav hroznou zradu,
mečem skončiti dnes život má.«
Tak ode rtů ke rtům hlasně znělo;
opustivše rychle chýže své,
všecko tamo k Vyšehradu spělo.

A hle, na prostoře hradu svého
v středu seděl kníže povýšen;
lopotové, leši vůkol něho,
i trůn vladykami obklíčen.
Němo bylo; — aj, tu kynul kníže,
a hned u tmavého sklepení
praskotem se otevřely mříže.

Vyjde jinoch švarný; poklid jemu
zřejmě z modrojasných očí plál;
pokloniv se slušně soudci svému,
s pokorou teď před knížetem stál.
A lid trne, — podivení nové
pojme jej; z úst stera: »Milost!« zní;
»Pomstu!« hulákají kovkopové.

»Poslyš, z čeho tebe lid můj viní«,
počne přísně Křesomysl kněz;
»pakli myslíš, že ti křivdu činí,
směle na žaloby odpověz!«
A jak valná řeka s jezu hučí,
takým vztekem hlasy kovkopů
v jedno: »Žhář a zrádce jesti!« zvučí.

»Tresci smrtí jej, ó mocný kníže!
Kopaniny naše zavalil;
všecko zhubil, nad hlavami chýže
včerejší nám noci zapálil.«
Načež kníže: »Umřeš práva mocí,
neb jsi spících bratří nešetřil,
zničiv dlouhou práći jednou nocí.«

I dí jinoch: »Chciť dle slova tvého
výroku se volně podrobit;
než však poslední života mého
neslavně pohasne svit,
dovol, bych jen ještě jedenkráte
na svém oři projeti se směl,
jenž mne k slávě nosil tolikráte!«

Usmáv se, dí kníže: »Má se státi;
aby nám však kratochvílí tvou
zrady jakés nebylo se báti,
všechny brány nechť se uzavrou!«
S knížecím teď rytíř povolením
hbitě osedlal si milý kůň,
lichotě mu jemným lahoděním.

Na oři když Horymír už seděl,
třikrát vesele si zavýskal:
»Vzhůru Šemíku!« a oř s ním sletěl
jedním skokem s vyšehradských skal.
»Ha, tenť jistě pohřben v chladném klínu!«
zvolá kníže; — však když dolů zří,
spatří letěti ho k Radotínu.

(V Dobroslavu, 1822).

Sv. Václav.

Slyš, jak strašně duté štíty znějí!
Nepřátelské prapory se chvějí,
již z daleka hrotů blesk
vyzrazuje četné, branné sbory;
smrtonosných zbraní třesk,
rozléhá se přes hory a doly.
Hrdý Radislav v jich čele jede,
proti Václavovi pluky vede.

Vstane rovněž Václav míru žádný,
vlast by hájil a čin trestal zrádný;
v nutný, spravedlivý boj,
velebystrou myslí chrabrých Čechů
valný jej provází roj,
věrných jemu do posledních vzdechů;
avšak z očí jeho mír se směje,
v ruce bílý praporec se chvěje.

Utkají se vojska — obě strojí
k hroznému se, krvavému boji.
Aj tu na běloni svém
vyjede kněz Václav z vojska středu,
kyne klidně tam i sem,
vážně stane jako vůdce v předu;
mečem kyne knězi Kouřimskému,
sám by boj podstoupil proti němu.

»Námť jen sluší měřiti se v boji,
v pokoji nechť aspoň manstvo stojí!«
Ha tu Radslav jako mrak
hrdě vyjede na černém oři;
povznesa však výše zrak —
padne k zemi a v prachu se koří.
Ten, jenž prv počínal tak si směle,
nyní po celém se třese těle.

Netroufá si vzhůru zraků vznésti,
zářného nemoha blesku snésti;
neb hle, v rouchu nebeském
skví se slavně kníže Václav svatý;

na čele mu vznešeném
v zářném svitu kříž se leskne zlatý;
vedle něho andělé se skvějí,
s hrozící jej zbraní provázejí.

A v nebeské této záři, slávě
laskavě a jak Cheruba právě
takto Václavův hlas zněl:
»Bratře, na vlastním měj dosti jmění,
horšího bys nedošel
trestu za podobné provinění!«
A Radislav, vlídná slyše slova,
poklcknul — o milost prose znova.

(Složena r. 1821.)

Slepého krále smrt.

(26. srpna 1346.)

Bojovný král Čechův Jan seděl ve stanu svém,
kol něho čeští páni v rouše ocelovém.
Slyšeltě král z povzdálí zbraní ohromný třesk,
slyšel mečův setkání, nezíral však jich blesk.

Uchem poslouchal bystrým, divý jak bouří boj;
nepřítel vítězí-li, či statných Čechů roj?
I zatruchlil nemálo slepý kmet v srdci svém,
že jemu též nedáno klesnout na loži ctném.

Ha, tuť v uších mu zazní divý nepřátel ples,
dupotem se ozývá planina, stráň i les,
a vezdy blíž a blíže valí se rázná seč; —
tuť král, vzchopiv se, váží v ruce svůj pádný meč.

A každý, kdož u krále, pobízí k prchnutí,
an se všech stran nemylné hrozí zahynutí.
Avšak jakýmžto hněvem královská tvář se rdí?
I táže se: »Kdo jsou ti, již takto mi radí?

Potomstvo má-liž říci: Hle, statný Čechův král,
pověstný rek to druhdy, jsa stár umřít se bál?
Kdo z vás volí padnouti společně s pánem svým,
nuž svažte poutem pevným své koně s hřebcem mým!«

Poslušní krále svého rytíři vše plní
a tam vedou slepého, kde bitva se vlní;
tisícové tu klesnou pod mečem královým,
i klesne též kmet slepý — a čeští páni s ním.

(V Čechoslavu r. 1824).

Vodníkova nevěsta.

Seděla dívka z večera
na květném břehu jezera,
a kvítí smutná trhala,
vlnám je v lůno metala.

»Vy, vlnky, přijměte lásky květ
a neste jej rychle v jinší svět;
mne svět hořejší netěší,
kde láska vždy cos pohřeší.

Tatíček dobrý v hrobě spí,
macecha laje a zlořečí;
i družka zlá mne zklamala,
milého mi z náruče vydrala.«

Tak dívka lká i běduje,
vlnám svůj nářek svěřuje;
a vlnky křepké potaji
důvěrně jí cos šeptají.

Co děva v srdci tajila,
to vlna vlně zradila.
Zaslechnuv vodník pláč děví,
na hladině se objeví.

Tvář bledá, vlasy zelené,
na hrdle perly hlazené,
koraly vzácné u pasu
množí vodníka okrasu.

Kloní se k dívce, lahodí
a slova sladká prohodí:
»Ty děvo sličná, pojď a pojď,
v palác mne tichý doprovoď.

Palác můj jasný, průhledný,
na křištalových sloupech ční,
v něm lahoda i pohova,
jak jen pomyslíš, hotova.

Tam družky najdeš laskavé,
a skvosty drahé, blýskavé;
ku hrám i rychlým posluhám
na sta děvic po vůli mám.«

Poslouchá děva svodný hlas,
zpomínajíc na lásky čas,
i dí na mysli zmámená:
»Ty můj jsi — já nevěsta tvá!«

A řkouc to, milému vstříc letí:
držíť ji vodník v objetí,
a voda, když to uzřela,
nad ním se rychle zavřela.

(Ve Květech r. 1839.)

Pravé štěstí.

Šťastný ten, kdo ssebou spokojený
v tichém klidu žije na zemi!
Život jeho jesti přeblažený,
on zde kráčí mezi růžemi.

Co mu do světa i jeho vděku?
V srdci vlastním on si stvořil svět;
čisté vědomí podá mu léku,
oprchá-li žití jeho květ.

Cenať pravá založena v ctnosti,
zlato, sláva před ní mizí v nic;
ctnostný jen s plamennou toužebností
věčné slávě spěchá vstříc.

Th. Dr. **František Sušil.**

Nar. v Novém Rousinově na Mor. 14. června 1804, byl professorem na bohoslov. ústavě v Brně a zemřel 31. května 1868 v Bystřici pod Hostýnem. Sebral Moravské nár. písně a vydal několik sbírek básní (prvou 1847) i překlady z poesie starořímské a církevní.

Svatý Václav.

Po horách a dolech snížek poletuje,
do chaloupky chudé chladný vítr duje.

V chaloupce té chudé ubohá dlí vdova,
kol ní čtvero dětí, jedno v klíně chová.

A ty děti k matce blíž a blíž se toulí,
jako když kuřátka pod křídla se choulí.

Málo jich ta matka, málo poohřeje,
na celém se těle sama zimou chvěje.

Ale je tím vroucněj k srdci svému vine,
a z těch očí jejích slza na ně plyne.

Vdovo, milá vdovo, proč tvé slzy kanou,
či se horké uhly pro děti z nich stanou?

Ale vdova s dětmi na kolena padá,
od Boha jen mocná přichází rada.

»O ty Bože dobrý, sirotci jsme pouzí,
rač se smilovati nad námi v té nouzi!«

Aj tu svatý Václav závějemi spěchá,
ó s ním přijde jistá do chaloupky těcha.

Vždyť jak posel boží po krajině chodí,
kam krok jeho vstoupí, všady slast se rodí.

Nyní dřeva nese, noha tone v sněhu,
ale svatý Václav spěchá na svém běhu.

Nebeský ten oheň, jímžto v hrudi hoří,
samá kvítka rajská ze sněhu mu tvoří.

A ten anděl Páně, ten ho vede přímě,
aby nezabloudil v sněhovité zimě.

A již tamto klepá na ty nízké dvéře,
již se s nůší těžkou do chaloupky béře.

Vdova s dětmi svými v slasti blahé tonou,
před Václavem svatým na zem nice klonou.

Svatý Martin.

Hučí vítr od půlnoci,
sype sníh se hojnou mocí.
Země křehne v tuhém mrazu,
jak by život již bral zkázu.

Jede vojín velkým spěchem,
kůň mu sotva stačí dechem.
Což zem zmrzlá pod ním zvoní,
an tak cválá na svém broni!

Aj tu chodec polonahý
smutně sedí podle dráhy,
pro zimu se ledva mane:
»Smilujte se, dobrý pane!«

Slyše hlas ten pronikavý,
hned svou cestu jezdec staví:
»Co mám dáti, chodče, tobě?
Nemám peněz v této době.«

Náhle sáhne po svém meči,
plášť rozetne jednou sečí:
»Vezmi pláště toho půli,
odevzdej se boží vůli!«

Chodec v plášť se přiodívá,
teplo milé naň se vlívá:
»Již mne více nepozebe;
požehnej ti Pán Bůh s nebe!«

Taká prosba k nebes Otci
za almužnu z úst jde chodci,
bytnější však mnohem vděka
u Krista na dárce čeká.

Provázen jsa duchů zpěvy,
Kristus se mu ve snách jeví,
vzhlédá na něj jasnou tváří,
na ramenou plášť mu září:

»Pláštěm tím mě Martin odíl,
dám mu nebe proto v podíl;
nebo co kdo chudým skýtá,
jako mně by dal, se čítá.«

Jan Pravoslav Koubek.

Nar. v Blatné 4. června 1805, zemřel tamtéž 28. pros. 1854, jsa od r. 1839 professorem řeči a literatury české v Praze. Vydal Hroby básníků slovanských, Básníkovu cestu do pekel, Sněm paní a j. Sebrané spisy vydány v Praze (1857—59) o 4 dílech.

Rokoko.

Ze štědrovečerního vypravování 80letého polesného Doupnáka.

Vy mne pobízíte, milé dítky,
  abych z bání časů bývalých
zlatou rudu sbíral do povídky
  podle zpomínek mně ostalých.

Ač v té šachtě věku minulého
  hasne paměti mé kahanec,
přece pozdvihnu rád hlasu svého
  jako duchů strážných vyslanec.

Jindy bývávaly jiné časy,
dokud více přátel měla ctnost,
dokud méně u světácké chasy
platil vtip a zištná učenost.

Méň tu papíru a v pokladnicích
více bývávalo žluťáků,
méně slýchalo se o vinnících,
kteří prchli s grošem nuzáků.

Nebo poštou jezdilo se starou
tři dni z Olomouce do Prahy;
vozy koňskou obklopené parou
usedlejší byly povahy.

Kam se velkopanské honby děly
a ty staroslavné štvanice,
kdyžto na koních jsme tryskem spěli,
paroháče na smrt honíce!

Kde jsou dávní hoši kopinníci,
kteří v kančí tlamu zpěněnou
tesáky své vztekle blýskající
potápěli rukou přepevnou?

Teď si každé chlápě zapytlačí,
když je panská choutka napadne,
křídlo jelení a paroh ptačí
získá brokem pušky úkladné.

Amen, amen, dítky, pravím já vám,
smutná hrozí střelcům budoucnost;
já již s frajkumštem se rozžehnávám,
neb se k hrobu blíží lovčí ctnost.

A ty staročeské lesy husté
hroznou svítí na nás lysinou,
doubravy a bučiny již pusté
snad pod ostřím seker zahynou!

Rybníky též byly rybnatější,
  že, když štědrý den jsme slavili,
hajní jikrnáče nejtučnější
  na svůj deputát si lovili.

Kdo chtěl lososa mít u hostiny
  podle postních práv a návyků,
dostal hojně slavné lososiny
  za několik sedmnáčníkův.

Pražský ležák místo bavorštiny
  ostřil hostům na zvěřinu chuť,
a po sklence pravé mělničiny
  žíly probíhala vřelá rtuť.

Kníry hajducké a brada kozí
  nehyzdily tváří jinošských,
jichžto vážný člověk teď se hrozí
  jako podobizen lotrovských.

Když tu čeleď spatřím kozobradskou,
  na turecké brady vzpomenu,
jak jsme pevnost vzali bělehradskou
  tomu vousatému plemenu.

Mladá krev mi v žilách bujně hrála,
  a ta láska k vůdci moudrému,
která vojáků všech srdce hřála,
  k vítězství nás vedla jistému.

Nikdo nebyl ve svém živobytí
  svědkem lomozu tak hrozného,
jaký způsobilo hromobití
  dělostřelců z vojska našeho,

Když jsme do hradeb těch velikánských
  tři dni neustále bouchali,
až jsme z boží vůle do křesťanských
  rukou Bělehrádek dostali.

A ti smělci, švarní dělostřelci
byli naší vlasti synové,
a ti velcí z Turek neumělci
zkusili to, kdo jsou Čechové.

Laudon mezi válečnými blesky
k naší baterii přicválal:
»Brávo, děti české!« řekl česky,
slovem českým oheň do nás vál.

Mně pak zaklepal tu na ramena,
svojí španělkou mi pokynul,
já hned, radostí se zapomena,
byl bych ve slzách se rozplynul.

»Hoši, císař bude míti radost«,
zvolal vůdce slovem podstatným,
»že činíme povinnosti zadost,
jak přísluší mužům udatným!«

Já jsem šťastně vyšel z toho boje
a jen tři jsem dostal plezury,
jichžto nebálo se zdraví moje,
bylť jsem chlapík tuhé nátury.

Na svých prsou obrázek jsem nosil
svatohorské Boží rodičky,
jeho ochrany jsem v bitvách prosil;
bylť mi dán od naší babičky.

Ona každodenně na klekátku
růženec se za mne modlila,
třikrát za týden se od začátku
až do konce vojny postila.

Když pak jsme se navrátili z boje,
jaký to byl v celé vlasti ples!
Plesalo též potěšení moje,
kdyžto jsem jí do náručí kles'!

Posléz otec mojí dobré ženy
  na věčnost se od nás stěhoval,
a tu pak náš kníže osvícený
  polesným mne po něm jmenoval.

Po Abramu Izák následoval,
  po něm nastoupil syn Izákův;
tak se v doupěti tom uhnizďoval
  po Doupnáku synek Doupnákův.

Dobře nám se děje v tomto stánku,
  milostivý chléb nám dopřán jest,
a když smrt nás zdrtí na hrabanku,
  nerozdrtí přece naši čest.

Až pak já se podle vůle Páně
  na křesovský hřbitov umĕstím,
tož vám hladší cestu v svatém staně
  u svatého Petra proklestím.

Jen mne, milé dítky, pochovejte
  hezky blízko vedle kostela,
mému popelu pak místa přejte
  vedle nebožtíka konšela.

Že jsem na selský lid laskav býval,
  byl jsem lásky lidu účasten;
rád bych mezi ním též odpočíval,
  až mne věčný ukonejší sen.

Ctěte rolníka, jenž rukou pilnou
  o vezdejší chléb váš pečuje,
jehožto syn v bitvě pěstí silnou
  slávu svou svým vůdcům věnuje.

Já jsem skončil povídky své látku,
  a hle, již ta doba půlnoční
zvonů hlaholem nás volá k svátku
  a k té krásné písni vánoční!

(V Č. Včele r. 1847.)

Kamzík a medvěd.

Kamzíka omrzely
skalnaté vršiny;
sběhl dolů, zalíbily
se mu roviny.
Spatřiv doupě, zvědavě
do něho skočí;
aj, v tom mu huňatý
medvěd cestu zakročí.

»Co chceš, rohatino?
Tvou smělost zaplatí krev!« —
»Odpusť, pane, hledám skrejši,
honí mne tu lev.«
Ztruchlel medvěd i rychle
do koutka se vtiská; —
kamzík utek' před smrtí,
co tak byla blízká.

(Ve Květech r. 1834.)

František Jaroslav Vacek-Kamenický.

Nar. v Kamenici nad Lipou 24. ledna 1806, zemřel 23. března 1869 v Blovicích, kdež byl děkanem. Vydal: Písně v národním duchu českém (1833), Lilie a růže (1846). Mnohé jeho písně znárodněly (V Čechách tam já jsem zrozena, Vlast, jaké to sladké jméno, Kde můj je kraj, kde má je vlast a j.)

Oráč na Bílé Hoře.

Na zlověstné Bílé Hoře,
nedaleko Prahy slavné,
sedláček na poli oře,
zpomíná na časy dávné;
zpomíná, ach! zpomíná —
smutné věci rozjímá!

Rozjímá při každém díle
o minulém dávno čase:
když na této Hoře Bílé
Čech krvácel ve zápase
pro své vlasti svobodu,
samostatnost národu.

S Čechem Moravan umíral,
konav divy udatnosti,
a když oči již zavíral,
pěsť zatínal v hněvu zlosti;
byl to Moravana hněv,
s Orlicí že padl Lev!

Kde jde brázda do hluboka,
rádlo vyorává kosti,
a oráči při tom z oka
slza kane od žalosti;
on pak na svém úhoře
zas ty kosti zaoře.

Dobře děláš, o sedláče,
že ty kosti zaoráváš,
nemoha se zdržet pláče,
ty ostatky pochováváš;
posvátné to památky,
praotců tvých ostatky!

Těl jejich ať prach posvátný
odpočívá na tvém poli,
kde zhynul mnohý udatný,
pro nějž tebe srdce bolí;
až svou práci dokonáš,
pomodli se »Otče náš!«

Příchod Čechův.

1.

Od Tatranských vrchů jako mraky
přes hory a doly množství drahné
Slovanů se stěhujících táhne;
nad ním vlají praporce a znaky.

Ku předu své upírají zraky,
toužebností srdce jejich práhne,
vidíť v dáli hory nebesáhné
zhůru strmící až po oblaky.

V čele vůdce, za ním ve zápětí
lidstva roj se žene; šťastně přejde
řeku první — druhou — již i třetí.

I dí vůdce: »Spíše nežli ráno
druhé tamo nad horami vzejde,
bude zemi tu vám spatřit přáno.«

2.

Stoje na Řípu za rána jasna
vůdce Čechů patří kolem kola,
jako u vytržení pak zvolá:
»Aj toť země úrodná a krásná!«

A lid slyše slova tato hlasná,
»Zde chcem zůstat!« ozývá se zdola —
»síle naší Němec neodolá;
vítej nám, o země blahošťastná!

Mocný chraň nás v této naší zemi
Svantovíte! nedej zahynouti
nám ni budoucímu svému plémi!«

Sstoupiv dolů Čech se svými lechy,
praví: »Rcete, jak ta zem má slouti?«
A lid jedním hlasem volá: »Čechy!«

Ze sbírky: Lilie a růže (1846)

Krása.

Krása všemocné jest kouzlo světa,
ona ocelovou pod zbraní
srdce hrdiny si podmaní,
opanuje jinocha i kmeta.

Před ní po všem rekovství jest veta;
kdož se vnadám jejím ubrání?
Králové jsou její poddaní,
pouta její Simson nerozmetá.

Duše spanilost a sličnost těla
mysl opojí; kdož nehleděl
vtěleného rád by na anděla!

Krásou jat byl božský Rafael;
pro ni Řecko dlouhé vedlo boje; —
ona byla však též zkázou Troje!

(Tamtéž.)

Výstraha.

Jedna ruka ztroskotá a zkazí,
co jest jiných mnoho stavělo;
a co již se v slávě zaskvělo,
v tom se zase had a ještěr plazí!

S velkou vytrvalostí a snaží,
aby dlouho vlasti prospělo,
mnohé dílo k cíli dospělo:
a hle, jedna rána zas je srazí!

Praotec co zdělal s celou duší,
málokdy i vnuk to zachová,
často již to syna rámě zruší.

Jako pára mine a jak sláma
zplane sláva Šalomounova
dosednutím na trůn Roboáma.

(Tamtéž.)

Dvojí zásluha.

Zásluhy si vydobývá věčné,
kdo svůj národ v ruce se zbraní
od poroby vrahů zachrání
v bitvě krvavé a lidosečné.

Než i ten zaslouží slovo vděčné
a budoucích věků uznání,
jenž přivádí národ k poznání
vyšších věcí cestě na bezpečné;

Kdo ku žezlu blahodějné správy
i ten krásný oučel připojí:
rozum osvítit a šlechtit mravy.

Jméno jeho přelíbezné uchu,
zvukem svým i srdce opojí
a se stkví též v říši vyšších duchů.

(Tamtéž.)

Vzdech.

Co by bylo mohlo být již z tebe,
národe, tak minulosti dávné!
Jméno tvé jak mohlo býti slavné,
kdybys byl hned záhy poznal sebe!

Skvostných dopřálo ti darů nebe:
Bodrosť mysli, srdce jemnomravné,
zpěvná ústa, ruce neunavné,
libost řeči, čelo moudrolebé!

Velká slza v mém se třese oku,
že, pohříchu! i duch jednoty
nebýval vždy strážcem po tvém boku.

Bez něho byv roztržený v díly
zůstal's déle v lůně temnoty,
později než jiní přijda k cíli.

(Tamtéž.)

Josef Jaroslav Langer.

Nar. v Bohdanči 12. listop. 1806. Vystudovav filosofii v Praze, oddal se spisovatelství; byl však odtud pro báseň České lesy vypověděn. Zemřel 28. dubna 1846 ve svém rodišti. Sebr. spisy jeho vydány u Kobra.

Jednorožců rod.

V uplynulém času
svolaltě lev svoji chasu
— do boje
pro ratolest pokoje.
A když vojsko sešikoval
ve bojovné řady
a všem moudře okazoval,
kam a kady —
povstane tu v pospolnosti
u veliké nádhernosti
jednorožců pyšný rod,
a vyžádá sobě,
aby v této příležité době
půtku svedl samoten.
Lev to dovoluje ochoten.
I shromažďují se ptactva pronárody,
a s obou stran krvavé se počnou hody.
Vražděno tu celý den a celou noc;
opeřencův padlo moc,
i rohaté sláblo plémě,
a krev pomíchanou
vpíjela země.

Nastane ráno, přestane boj,
slunce nad krvavou zemí vzhůru běželo,
a vítězně klokotal ptactva roj;
než — plemeno jednorožců leželo
do jednoho porubáno!

A protož hle! co se toto stalo,
oko lidské jednorožce nevídalo;
teď učení jenom hádají se mnozí,
zda jsou byli někdy koně jednorozí,
tak aby se vyplnilo, jak se praví:
že kdo zpupně čelo staví,

jen sobecky po cti lakotě,
v siré zajde mrákotě.

Drazí bratří, v pospolitém ve sboru
vždycky hledejme svou podporu;
tak jen slávy dosáhneme nové:
sic památka naše v časích utone,
a budou se hádat potomkové,
byli-li jsou Čechové kdy nebo ne.

Z Kopřiv (Č. Č. M. 1831.)

Nevděční synové.

Byla jednou jedna matka
a ta měla synů mnoho;
jemnost pána udělala z toho
a z jiného půl hrabátka.

Dobrá vdova tato
rozdala jim celé jmění, všecko zlato,
myslíc, že co dobrým synům dá,
to že nejlépe schováno má.

Ale slávou zaslepení synové
brzo na svou matku zapomněli;
jiným dávali a jí jen dáti chtěli;
ach, a dobrá matka, aby synům hanby nedělala,
pod večer na pražském mostě žebrávala.
Mnohý cizinec tu kráčel okolo,
vida ženu oškubanou na holo;
ale žádný jí nic nedaroval,
než že tolik možných synů má, jí předhazoval.
— Matka zemřela hladem:
pohřbena-tě pod Vyšehradem.
A synové, když smrt její uslyšali,
nákladný jí na hrob kámen dali.

Z Kopřiv. (Čas. Č. M. 1829.)

Býk.

Když neměl býk ještě rohy,
aj tu pokořiv své nohy,
o milost Peruna prosil,
řka: »Učiň, bych také nosil

na silném čele rohy,
jako jelen parohy.«
Na to slyšán hluk je hromů,
býk s rohama chvátá domů.

Pán uviděv býka rohatého,
počne se mu diviti,
počne rohy chváliti;
zavolá i hnedky sluhu svého:
»Honem provaz na rohy!«
Za roh táhne ubohý.

Z Bajek. (Čas. Č. M. 1829.)

České lesy.

Och, vy hory, hory,
naše české hory!
Proč se zelenáte,
naše milé bory?
Vždy se zelenáte,
ale nikdy květem
se neosýpáte;
Och, vy naše hory,
vy zelené bory!

V jarmu naše dědina —
přece si nezoufá,
k Bohu prosby posílá,
úpí jen a doufá;
ve tajemném žalování
volá z nebe smilování,
ach, a vždy jen doufá:
doufá a ve bídě své
přece si nezoufá.

Jen se, milé lesiny,
jen se zelenejte,
a to naše údolí
věncem ovíjejte!
Hle, vítr od východu
mračno k nám dohání
a nese nám, nese již
z nebe smilování.
Nechvějte se, milé stromy!
Ve mračnu tom nejsou hromy,
ale požehnání;
v rosných kapkách ze mraků
deštík dolů splyne,
a vše život dostane,
co teď schne a hyne.

I protož, vy lesiny,
jen se zelenejte,
a vy, milí bratrové,
jenom nezoufejte!
Vždyť pak nám i zázrakem
Bůh pomoci může,
a na jedlích porostou
lilie a růže.

(V Čechoslavu 1831.)

Václav Ráb.

Nar. v Benátkách n. Jiz. 1807, zemřel 19. pros. 1838. Vydal Smíšené básně (1836.)

Soud Břetislavův.

Na svém stolci, soudě v síni černé,
seděl kníže Břetislav;
vůkol stupňů dvorstvo jeho věrné,
za zábradlím manů dav;
a dle pána svého liboněžná —
klenot země — Jitka kněžna.

Vévodů tu přísný, vážný vzhled
v těsné síni ticho káže, —
a hle k trůnu v středu zbrojné stráže
blíž se vleče šedý kmet.
Schvátilať jej břímě let,
po vráskách pak po zprzněných vinou
slzy trpké z očí zhaslých plynou,
hrůzou stydne starci každý oud,
strašlivý naň tady čeká soud.

A tu opět ticho kníže velí,
na stůl vrhna obnažený meč:
»Blíže přistup, lidu svůdce smělý,
jenž jsi zhoubnou na mě strojil léč.
Kojíval jsem lichotivé hádě
na svých prsou tebe k vlastní zrádě;
údy zchřadlé nyní k smrti vleč!« —
Knížecí zaslechna přísnou řeč,
starý dvořan zděšen bledne,
chvěje se jak větrem lesní klest;
na vladyky kníže vůkol vzhledne:
»Právu země,« dí k nim, »zadán jest!«

Všecko ztichne, — po chvíli pak drahné
vůkol zavzní jednosvorný hlas:
»Kdo na pána svého ruky vztáhne,
pod meč kata svůj ať vloží vaz!« —

Tu dí kníže, stářím muže jat:
»Nechci krví toho ruce mýti,
jenž byl druhdy trůnu mého hrad;
kážu jemu zrádné rámě stíti,
pak má, oděný jsa v hrubý šat,
na vždy z vlasti vyobcován býti!«

Již se kmeta bledý chopý kat,
aby vykonal, co kníže velí,
již se na dvé četný zástup dělí —
Aj, tu jinoch čilý jako laň
davem divákův se pracně déře,
a vše vůkol s dlením hledí naň,
an se přímo až ke stolci béře,
outlověký ještě mládenec;
kadeř rusá smělé stíní čelo
jak na horách jedle švihlé tělo,
v tváři jaré plane ruměnec.

Uvrhne se na kolena svá,
tam kde čaloun skvostný, stříbrotkaný,
jako vlny, jimiž větřík hrá,
plyne až přes stupňů ostré hrany.
»Mocné kníže,« zvolá, »jenžto strážíš
veždy lid svůj berlou mírnosti,
nepravé jen skutky přísně vážíš
váhou svaté spravedlnosti:
patř, jak stud krev žene do mých tváří,
jak má ňádra bouří otcův čin,
jímžto rod svůj a své zhanbil stáří.

Nechci zlobu, jež ti z oka září,
zkrotit, jeho bezevinný syn:
umínil jsem příklad dáti vnuku,
jak si čin ten v otci ošklivím;
vol, ať sám mu utnu ruku,
zákonu zadosti učiním.«
Hněv tu knězi kyprá prsa svírá,
stařec klesá, řečí ohromen,
kněžna tajně slzu s oka stírá;
na mladíka s užasnutím zírá
každý, kdo tu přítomen.

»Kteréž doupě, kýhož dravce sídlo,«
vece kníže v strašném podivu,
»tento děsný netvor uplodilo
v milovlídném lidském oděvu?
Ještěří snad kojilo tě vémě,
pekla hnusný vysoptil tě klín!?
Chop se otce, ty mu rovné plémě,
nespatříť snad tato svatá země
nikdy více tak nezdárný čin!«

Hle, tu mladík otce, kterýž kleče
na něho mdlé zraky chýlí své,
spěšně ze královské síně vleče
a ve dveřích svého dobyv meče,
ven, ven kmeta k popravišti rve!

Tiše čeká vše — jen sem tam oupí
ve citelném srdci vzdychnutí,
bolné duší vládne strnutí,
až do síně jinoch opět vstoupí.
Rozhorlený hledí kníže naň,
jenžto k trůnu matně kráčí blíže,
v pěsti ještě zkrvácenou zbraň;
sťatou ruku mlčky vrhne přede kníže,
krev až vřelá vůkol stupně skropí.«
Tuť se kníže svého meče chopí,
syna ukrutného pádným rázem
chladná ocel skolí na zem.

Smrt ho pojme v náruč němá;
a jak v pádu plášť se na zem shrne,
hle! tu jinoch levé ruky nemá,
krev tu po rouchu se valem hrne —
a v kom srdce bije, pohnut ztrne.

Matěj Havelka.

Rada vrchního zemsk. soudu. Nar. v Žitetíně 5. května 1809. Sebr. básně vydány v Nár. bibl.

Vlast.

Můj koníčku roztomilý,
nerozdílný příteli!
Daleko jsme v světě byli,
všelico jsme viděli.

Sem tam vodila nás cesta
v dobrodružném záměru;
viděli jsme velká města,
cizích knížat nádheru.

Viděli jsme mocné říše,
bujnoplodné krajiny,
viděli jsme v hrdé pýše
vypínavost ciziny.

Avšak projdi všecky části
všeho světa ven a ven —
proti kráse naší vlasti
shledáš přec jen noc a den.

Jako krajina nebeská,
vetkaná ve světa lad,
jesti naše země česká
požehnaný milosad.

Karel Hynek Mácha.

Nar. 10. listop. 1810 v Praze, zemřel jako praktikant při soudě v Litoměřicích dne 5. listop. 1836. Vydal Máj, drobné básně a povídky. Od něho je též píseň: Čechové jsou národ dobrý. Sebr. spisy vydal J. L. Kober v Praze.

Vězeň.

Klesla hvězda s nebes výše,
mrtvá hvězda, siný svit;
padá v neskončené říše,
padá věčně v věčný byt.
Její pláč zní z hrobu všeho,
strašný jekot, hrůzný kvil.
»Kdy dopadne konce svého?«
Nikdy — nikde — žádný cíl.
Kol bílé věže větry hrají,
při níž si vlnky šepotají.

Na bílé zdě stříbrnou zář
rozlila bledá luny tvář;
však hluboko u věži je temno pouhé;
neb jasna měsíce světlá moc
uzounkým oknem u sklepení dlouhé
proletší se změní v pološerou noc.
Sloup sloupu kolem rameno si podává
temnotou noční. Z venku větru vání
přelétá zvražděných vězňů jak lkání,
vlasem si vězně pohrává.
Ten na kamenný složen stůl
hlavu o ruce opírá;
polou sedě a kleče půl
v hloub myšlének se zabírá.
Po měsíce tváři jak mračna jdou,
zahalil vězeň v ně duši svou;
myšlenka myšlenkou umírá.

»Hluboká noc! ty rouškou svou
teď přikrýváš dědinu mou,
a ona truchlí pro mě! —
Že truchlí? — pro mne? — pouhý sen!
Ta dávno neví o mně
Sotva, že zítra jasný den
nad její lesy vstane,
já hanebně jsem odpraven.
A ona — jak v můj první den —
vesele jasně vzplane.«

Umlknul, po sklepení jen,
jež nad sloupy se zdvíhá,
dál, dál se hlas rozlíhá;
Až — jak by hrůzou přimrazen —
na konci síně dlouhé
usne v temnotě pouhé.

Hluboké ticho té temnosti
zpět vábí časy pominulé,
a vězeň ve snách dny mladosti
zas žije dávno uplynulé.
To zpomnění mladistvých let

mladistvé sny vábilo zpět;
a vězně oko slzy lilo,
srdce se v citech potopilo; —
marná to touha v zašlý svět.

Loučení vězňovo s vlastí.

Nad temné hory růžný den
vyvstav, májový budí dol;
nad lesy ještě kol a kol
letná co mlha bloudí sen.
Modravé páry z lesů temných
v růžové nebe vstoupají,
i nad jezerem barev temných
modré se vlny houpají;
a v břehu jeho — v stínu hory —
i širým dolem, dál a dál,
za lesy — všude bílé dvory
se chvějí až — jak mocný král,
ohromný jako noci stín,
v růžový strmě nebes klín
nejzáz vrchů nejvyšší stál.
Ledva že však nad modré temno hor
brunatné slunce rudě zasvitnulo,
tu náhle ze sna všecko procitnulo,
a vesel plesá vešken živý tvor.
V jezeru zeleném bílý je ptáků sbor,
a lehkých člunků běh i lehké veslování
modravé stíny vln v rudé pruhy rozhání
Na břehu jezera borový šumí háj,
z něhožto drozdů slavný žalm i jiných ptáků zpěv
mísí se ve hlasy dolem bloudících děv;
veškeren živý tvor mladistvý slaví máj.
A větru ranního — jak zpěvu — líbé vání
tam v dolu zeleném roznáší bílý květ,
tam řídí nad lesy divokých husí let,
tam zase po horách mladistvé stromky sklání.
— — — — — — — — — — — — —
To vše tu vězeň ještě jednou zřel,
to vše, jež nyní opustiti měl,

a hluboký mu srdce žal uchvátí;
hluboce vzdechne, slza slzu stíhá,
ještě jednou — posledně — vše probíhá,
pak slzavý v nebe svůj zrak obrátí.
Po modravém blankytu bělavé páry hynou,
lehounký větřík s nimi hraje;
a vysoko — v daleké kraje
bílé obláčky dálným nebem plynou.
A smutný vězeň takto mluví k nim:
»Vy, jež dalekosáhlým během svým
jak ramenem tajemným zemi objímáte,
vy hvězdy rozplynulé, stíny modra nebe,
vy truchlivci, již, rozsmutnivše nebe,
v tiché se slzy celí rozplýváte:
vás já jsem posly volil mezi všemi.
Kudy plynete v dlouhém dálném běhu,
i tam, kde svého naleznete břehu,
tam na své pouti pozdravujte zemi!
Ach zemi krásnou, zemi milovanou,
kolébku mou i hrob můj, matku mou,
vlast jedinou i v dědictví mi danou,
širou tu zemi, zemi jedinou! — —

Karel Jaromír Erben.

Nar. 7. listop. 1811 v Miletíně, zemřel 21. listop. 1870 v Praze jakožto městský archivář. Vydal mimo četné práce vědecké Kytici z pověstí nár. 1853, Sto prostonár. pohádek a pověstí a sebral prostonár. písně České. Jest mistr slohu básnického a pohádkového.

Svatební košile.

I.

Již jedenáctá odbyla,
a lampa ještě svítila,
a lampa ještě hořela,
co nad klekadlem visela.
Na stěně nízké světničky
byl obraz boží rodičky,
rodičky boží s děťátkem,
tak jako růže s poupátkem.

A před tou mocnou světicí
viděti pannu klečící:
klečela, líce skloněné,
ruce na prsa složené.
Slzy jí z očí padaly,
želem se ňádra zdvihaly.
A když slzička upadla,
v ta bílá ňádra zapadla,

»Žel bohu! kde můj tatíček?
již na něm roste trávníček!
Žel bohu! kde má matička?
Tam leží — podle tatíčka!
Sestra do roka nežila,
bratra mi koule zabila.

Měla jsem, smutná, milého,
život bych dala pro něho!
do ciziny se obrátil,
potud se ještě nevrátil.

»Do ciziny se ubíral,
těšil mě, slzy utíral:
»Zasej, má milá, zasej len,
zpomínej na mě každý den,
první rok přádla hledívej,
druhý rok plátno polívej,
třetí košile vyšívej:
až ty košile ušiješ,
věneček z routy poviješ.«

»Již jsem košile ušila,
již jsem je v truhle složila,
již moje routa v odkvětě:
a milý ještě ve světě
ve světě šírém, širokém,
co kámen v moři hlubokém.
Tři léta o něm ani sluch,
živ-li a zdráv — zná milý Bůh!

Maria, panno přemocná!
ach budiž ty mi pomocna:
vrať mi milého z ciziny,

květ blaha mého jediný;
milého z ciziny mi vrať —
aneb život můj náhle zkrať:
u něho život jarý květ —
bez něho však mě mrzí svět.
Maria, matko milosti!
buď pomocnicí v žalosti!«

II.

Pohnul se obraz na stěně —
i zkřikla panna zděšeně;
lampa, co temně hořela,
prskla a zhasla docela.
Možná, žeť větru tažení,
možná i — zlé že znamení!

A slyš! na záspí kroků zvuk,
a na okénko: ťuk, ťuk, ťuk!
»»Spíš, má panenko, nebo bdíš?
Hoj, má panenko, tu jsem již!
Hoj, má panenko, co děláš?
a zdali pak mě ještě znáš,
aneb jiného v srdci máš?««

»Ach můj milý! ach pro nebe!
tu dobu myslím na tebe;
na tě jsem vždycky myslila,
za tě se právě modlila!«

»»Ho, nech modlení — skoč a pojď,
skoč a pojď a mě doprovoď;
měsíček svítí na cestu:
já přišel pro svou nevěstu.««

»Ach pro boha! ach co pravíš?
Kam bychom šli — tak pozdě již!
Vítr burácí, pustá noc,
počkej jen do dne — není moc.«

»»Ho, den je noc, a noc je den —
ve dne mé oči tlačí sen!

Dřív než se zbudí kohouti,
musím tě za svou pojmouti.
Jen neprodlévej, skoč a pojď,
dnes ještě budeš moje choť!«« —

Byla noc, byla hluboká,
měsíček svítil s vysoka,
a ticho, pusto v dědině,
vítr burácel jedině.
A on tu napřed — skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Psi houfem ve vsi zavyli,
když ty pocestné zvětřili;
a vyli, vyli divnou věc:
že-tě na blízku umrlec!

»»Pěkná noc, jasná — v tu dobu
vstávají mrtví ze hrobů,
a nežli zvíš, jsou tobě blíž —
má milá, nic se nebojíš?««

»Což bych se bála? tys se mnou,
a oko boží nade mnou. —
Pověz, můj milý, řekni přec,
živ-li a zdráv je tvůj otec?
tvůj otec a tvá milá mář,
a ráda-li mě bude znát?«

»Moc, má panenko, moc se ptáš!
jen honem pojď — však uhlídáš.
Jen honem pojď — čas nečeká,
a cesta naše daleká. —
Co máš, má milá, v pravici?««

»Nesu si knížky modlicí.«

»»Zahoď je pryč! to modlení
je těžší nežli kamení!
Zahoď je pryč! ať lehce jdeš,
jest-li mi postačiti chceš.««

Knížky jí vzal a zahodil,
a byli skokem deset mil. —

A byla cesta výšinou,
skalami, lesní pustinou;
a v rokytí a v úskalí
divoké feny štěkaly;
a kulich hlásal pověsti:
že-tě na blízku neštěstí. —
A on vždy napřed — skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Po šípkoví a po skalí
ty bílé nohy šlapaly;
a na hloží a křemení
zůstalo krve znamení.

»»Pěkná noc, jasná — v tento čas
mrtví s živými chodí zas;
a nežli zvíš, jsou tobě blíž —
má milá, nic se nebojíš?««

»Což bych se bála? tys se mnou,
a ruka Páně nade mnou. —
Pověz, můj milý, řekni jen,
jak je tvůj domek upraven?
čistá světnička? veselá?
a zdali blízko kostela?«

»»Moc, má panenko, moc se ptáš!
však ještě dnes to uhlídáš.
Jen honem pojď — čas utíká,
a dálka ještě veliká. —
Co máš, má milá, za pasem?««

Růženec s sebou vzala jsem.«

»»Ho, ten růženec z klokočí
jako had tebe otočí!
zúží tě, stáhne tobě dech:
zahoď jej pryč — neb máme spěch!««

Růženec popad, zahodil,
a byli skokem dvacet mil. —

A byla cesta nížinou,
přes vody, luka, bažinou;

a po bažině, po sluji
modrá světélka laškují:
dvě řady, devět za sebou,
jako když s tělem k hrobu jdou;
a žabí havěď v potoce
pohřební píseň skřehoce, —
A on vždy napřed — skok a skok,
a jí za ním již slábne krok.
Ostřice dívku ubohou
břitvami řeže do nohou;
a to kapradí zelené
je krví její zbarvené.

»»Pěkná noc, jasná — v tu dobu
spěchají živí ke hrobu;
a nežli zvíš, jsi hrobu blíž —
má milá, nic se nebojíš?««

»Ach nebojím, vždyť tys se mnou,
a vůle Páně nade mnou!
jen ustaň málo v pospěchu,
jen popřej málo oddechu.
Duch slábne, nohy klesají,
a k srdci nože bodají!«

»»Jen pojď a pospěš, děvče mé!
však brzo již tam budeme.
Hosté čekají, čeká kvas,
a jako střela letí čas. —
Co to máš na té tkaničce,
na krku na té tkaničce?««

»To křížek po mé matičce.«

»»Hoho! to zlato proklaté
má hrany ostře špičaté!
Bodá tě — a mě nejinak,
zahoď to, budeš jako pták!««

Křížek utrh a zahodil,
a byli skokem třicet mil. —

III.

Tu na planině široké
stavení stojí vysoké;
úzká a dlouhá okna jsou,
a věž se zvonkem nad střechou.

»»Hoj, má panenko, tu jsem již!
Nic, má panenko, nevidíš?««

»Ach pro boha! ten kostel snad?«

»»To není kostel, to můj hrad!««

»Ten hřbitov — a těch křížů řad?«

»»To nejsou kříže, to můj sad!
Hoj, má panenko, na mě hleď,
a skoč vesele přes tu zeď!««

»Ó nech mne již! ó nech mne tak!
Divý a hrozný je tvůj zrak;
tvůj dech otravný jako jed,
a tvoje srdce tvrdý led!«

»»Nic se, má milá, nic neboj!
Veseloť u mne, všeho hoj:
masa dost — ale bez krve,
dnes bude jinak poprvé! —
Co máš v uzlíku, má milá?««

»Košile, co jsem ušila.«

»»Netřeba jich víc nežli dvě:
ta jedna tobě, druhá mně.««

Uzlík jí vzal a s chechtotem
přehodil na hrob za plotem.
»»Nic ty se neboj, na mě hleď,
a skoč za uzlem přes tu zeď.««

»Však jsi ty vždy byl přede mnou,
a já za tebou cestou zlou;
však jsi byl napřed po ten čas:
skoč a ukaž mi cestu zas!«

Skokem přeskočil ohradu,
nic nepomyslil na zradu;
skočil do výšky sáhů pět —
jí však již venku nevidět:
jenom po bílém obleku
zablesklo se jest v útěku,
a schrána její blízko dost —
nenadál se zlý její host!

IV.

Stojíť tu, stojí komora:
nizoučké dvéře — závora;
zavrzly dvéře za pannou
a závora jí ochranou.
Stavení skrovné bez oken,
měsíc lištami šeřil jen;
stavení pevné jako klec,
a v něm na prkně — umrlec.

Hoj! jak se venku zmáhá hluk,
hrobových oblud mocný pluk;
šumí a kolem klapají,
a takto píseň skuhrají:

»»»Tělu do hrobu přísluší,
běda, kdo's nedbal o duši!«««

A tu na dvéře: buch, buch, buch!
burácí z venčí její druh:
»»Vstávej, umrlče, nahoru,
odstrč mi tam tu závoru!««

A mrtvý oči otvírá,
a mrtvý oči protírá,
sbírá se, hlavu pozvedá,
a půlkolem se ohlédá.

»Bože svatý! rač pomoci,
nedejž mne ďáblu do moci! —
Ty mrtvý lež a nevstávej,
pán bůh ti věčný pokoj dej!«

A mrtvý hlavu položiv,
zamhouřil oči jako dřív. —

A tu poznovu: buch, buch, buch!
silněji tluče její druh:
»»Vstávej, umrlče, nahoru,
otevři mi svou komoru!««

A na ten hřmot a na ten hlas
mrtvý se zdvihá s prkna zas,
a rámě ztuhlé naměří
tam, kde závora u dveří.

»Spas duši, Kriste Ježíši!
smiluj se v bídě nejvyšší! —
Ty mrtvý, nevstávej a lež;
pán bůh tě potěš — a mne též!«

A mrtvý zas se položiv,
natáhnul údy jako dřív. —

A znova venku: buch, buch, buch!
až panně mizí zrak i sluch!
»»Vstávej, umrlče! hola, hou!
a podej mi sem tu živou!««

Ach běda, běda děvčeti!
Umrlý vstává po třetí,
a velké, kalné své oči
na poloumrtvou otočí.

»Maria panno! při mně stůj,
u syna svého oroduj!
Nehodně jsem tě prosila:
ach odpusť, co jsem zhřešila!
Maria, matko milosti!
z té moci zlé mě vyprosti.«

A slyš! tu právě na blízce
kokrhá kohout ve vísce;
a za ním, co ta dědina,
všecka kohoutí družina.

Tu mrtvý, jak se postavil,
pádem se na zem povalil,
a venku ticho — ani ruch:
zmizel dav, i zlý její druh. —

Ráno když lidé na mši jdou,
v úžasu státi zůstanou:
hrob jeden dutý nahoře,
panna v umrlčí komoře,
a na každičké mohyle
útržek z nové košile. —

* * *

Dobře se's, panno, radila,
na boha že jsi myslila,
a druha zlého odbyla!
Bys byla jinak jednala,
zle bysi byla skonala:
tvé tělo bílé, spanilé,
bylo by co ty košile!

Štědrý den.

I.

Tma jako v hrobě, mráz v okna duje,
v světnici teplo u kamen;
v krbu se svítí, stará podřimuje,
děvčata předou měkký len.

»Toč se a vrč můj kolovrátku!
ejhle adventu již na krátku,
a blízko, blizoučko štědrý den!

»Mílo-tě děvčeti přísti, mílo
za smutných zimních večerů;
neb nebude darmo její dílo,
tu pevnou chová důvěru.

»I přijde mládenec za pilnou pannou,
řekne: Pojď za mne dívko má!
Budiž ty mi ženkou milovanou,
věrným ti mužem budu já.

»Já tobě mužem, ty mně ženkou,
dej ruku, děvče rozmilé! —
A dívka, co předla přízi tenkou,
svatební šije košile.

»Toč se a vrč, můj kolovrátku!
Však jest adventu již na krátku,
a přede dveřmi štědrý den!«

II.

Hoj, ty štědrý večere,
ty tajemný svátku!
kože komu dobrého
neseš na památku?

Hospodáři štědrovku,
kravám po výslužce;
kohoutovi česneku,
hrachu jeho družce.

Ovocnému stromoví
od večeře kosti
a zlatoušky na stěnu
tomu, kdo se postí.

Hoj, já mladá dívčina,
srdce nezadané:
mně na mysli jiného,
jiného cos tane.

Pod lesem, ach pod lesem,
na tom panském stavě,
stojí vrby stařeny,
sníh na šedé hlavě.

Jedna vrba hrbatá
tajně dolů kývá,
kde se modré jezero
pod ledem ukrývá.

Tu prý dívce v půlnoci,
při luně pochodni,
souzený se zjeví hoch
ve hladině vodní.

Hoj, mne půlnoc neleká,
ani liché Vědy:
půjdu, vezmu sekeru,
prosekám ty ledy.

I nahlednu v jezero
hluboko — hluboko,
milému se podívám
pevně okem v oko.

III.

Marie, Hana, dvě jména milá,
panny jak jarní růže květ:
která by z obou milejší byla,
nikdo nemůže rozumět.

Jest-li že jedna promluví k hochu,
do ohně by jí k vůli šel;
pakli se druhá usměje trochu —
na první zas by zapomněl! —

Nastala půlnoc. Po nebi šíře
sbor vysypal se hvězdiček,
jako ovečky okolo pastýře,
a pastýř jasný měsíček.

Nastala půlnoc, všech nocí máti,
půlnoc po štědrém večeru:
na mladém sněhu svěží stopu znáti
ode vsi přímo k jezeru.

Ta jedna klečí, nad vodou líčko;
ta druhá stojí podle ní:
»Hano, Haničko, zlaté srdíčko!
jaké tam vidíš vidění?«

»»Ach vidím domek — ale jen v šeře —
jako co Václav ostává —
však již se jasní — ach, vidím dvéře,
ve dveřích mužská postava!

Na těle kabát zeleni temné,
klobouk na stranu — znám jej, znám!
na něm ta kytka, co dostal ode mne —
můj milý Bože! Václav sám!!««

Na nohy skočí, srdce jí bije,
druhá přikleká vedle ní:
»»Zdař Bůh, má milá, zlatá Marie!
jaké ty vidíš vidění?««

»Ach vidím, vidím — je mlhy mnoho,
všecko je mlhou zatmělé;
červená světla blýskají z toho —
zdá mi se býti v kostele.

Něco se černá mezi bílými —
však mi se rozednívá již: —
jsou to družičky, a mezi nimi —
pro Boha! rakev — černý kříž!«

IV.

Vlažný větřík laškuje
po osení mladém;
sad i pole květovým
přioděny vnadem;
zavzněla hudba od kostela z rána,
a za ním hejsa! kvítím osypána
jede svatba řadem.

Švarný ženich jako květ
v kole svatebčanů,
kabát tmavě zelený,
klobouk v jednu stranu:
tak viděla jej v osudné té době,
tak si ji nyní domů vede k sobě,
švarnou ženku Hanu.

* * *

Zašlo léto. Přes pole
chladné větry vějí.
Zvoní hrana. Na marách
tělo vynášejí:
bílé družičky, planoucí svíce;
pláč, bědování, trouby hlaholíce
z hlubokosti znějí:
Miserere mei!

Koho věnec zelený,
koho v rakvi kryje?
Umřela, ach umřela
panenská lilie!

Vykvetla, jakby zalívána rosou,
uvadla, jakby podsečena kosou —
ubohá Marie!

V.

Nastala zima, mráz v okna duje,
v světnici teplo u kamen;
v krbu se svítí, stará polehuje,
děvčata zase předou len.

»Toč se a vrč, můj kolovrátku!
však jest adventu zase na krátku,
a nedaleko štědrý den!

»Ach ty štědrý večere
noci divoplodné!
když si na tě vzpomenu,
k srdci mne to bodne!

»Jedna, hlavu zavitou,
košiličky šije;
druhá již tři měsíce
v černé zemi hnije:
ubohá Marie!

»Seděly jsme také tak
loni pohromadě:
a než rok se obrátil,
dvě nám chybí v řadě!

»Seděly jsme také tak,
jako dnes a včera:
a než rok se obrátí —
kde z nás bude která?

»Toč se a vrč, můj kolovrátku!
všeckoť ve světě jen na obrátku,
a život lidský jako sen!

»Však lépe v mylné naději sníti,
před sebou čirou temnotu,
nežli budoucnost odhaliti,
strašlivou poznati jistotu!«

Z »Vodníka.«

Ráno, raníčko panna vstala,
prádlo si v uzel zavázala:
»Půjdu matičko k jezeru,
šátečky sobě vyperu.«

»»Ach nechoď, nechoď na jezero,
zůstaň dnes doma, moje dcero!
Já měla zlý té noci sen:
nechoď dceruško k vodě ven.

Perly jsem tobě vybírala,
bíle jsem tebe oblíkala,
v sukničku jako z vodních pěn:
nechoď dceruško k vodě ven!

Bílé šatičky smutek tají,
v perlách se slzy ukrývají,
a pátek nešťastný je den,
nechoď dceruško k vodě
ven!«« —

Nemá dceruška, nemá stání,
k jezeru vždy ji cos pohání,
k jezeru vždy ji cos nutí,
nic doma, nic jí po chuti. —

První šáteček namočila —
tu se s ní lávka prolomila,
a po mladičké dívčině
zavířilo se v hlubině.

Vyvalily se vlny zdola,
roztáhnuly se v širá kola;
a na topole podle skal
zelený mužík zatleskal.

Jiný vyňatek.

Nevesely, truchlivy
jsou ty vodní kraje,
kde si v trávě pod leknínem
rybka s rybkou hraje.

Tu slunečko nezahřívá,
větřík nezavěje:
chladno, ticho — jako žel
v srdci bez naděje.

Nevesely, truchlivy
jsou ty kraje vodní;
v polotmě a v polosvětle
mine tu den po dni.

Dvůr Vodníkův prostranný,
bohatství v něm dosti:
však bezděky jen se v něm
zastavují hosti.

A kdo jednou v křišťálovou
bránu jeho vkročí,
sotva ho kdy uhlédají
jeho milých oči. —

Vodník sedí mezi vraty,
spravuje své sítě,
a ženuška jeho mladá
chová malé dítě.

»Hajej, dadej, mé děťátko,
můj bezděčný synu!
ty se na mne usmíváš,
já žalostí hynu.

Ty radostně vypínáš
ke mně ručky obě:
a já bych se radš viděla
tam na zemi v hrobě.

Tam na zemi za kostelem
u černého kříže,
aby má matička zlatá
měla ke mně blíže.

Hajej, dadej, synku můj,
můj malý Vodníčku!
Kterak nemám zpomínati
smutná na matičku?

Starala se ubohá,
komu vdá mne, komu?
však ani se nenadála,
vybyla mne z domu!

Vdala jsem se, vdala již,
ale byly chyby:
starosvati — černí raci,
a družičky — ryby!

A můj muž — Bůh polituj!
mokře chodí v suše,
a ve vodě pod hrnečky
střádá lidské duše.

Hajej, dadej, můj synáčku
s zelenými vlásky!
nevdala se tvá matička
ve příbytek lásky.

Obluzena, polapena
v ošemetné sítě,
nemá žádné zde radosti,
leč tebe, mé dítě!« —

»»Co to zpíváš, ženo má?
Nechci toho zpěvu!
Tvoje píseň proklatá
popouzí mne k hněvu.

Nic nezpívej, ženo má!
v těle žluč mi kyne:
sic učiním rybou tebe,
jako mnohé jiné!«« —

»Nehněvej se, nehněvej,
Vodníku, můj muži!
neměj za zlé rozdřcené,
zahozené růži.

Mladosti mé jarý štěp
přelomil jsi v půli:
a nic jsi mi po tu dobu
neučinil k vůli.

Stokrát jsem tě prosila,
přimlouvala sladce,
bys mi na čas, na kratičký,
dovolil k mé matce.

Strokrát jsem tě prosila
v slzí toku mnohém,
bych jí ještě naposledy
mohla dáti s Bohem!

Stokrát jsem tě prosila,
na kolena klekla:
ale kůra srdce tvého
ničím neobměkla!

Nehněvej se, nehněvej,
Vodníku, můj pane!
anebo se rozhněvej,
co díš, ať se stane.

A chceš-li mne rybou míti,
abych byla němá:
učiň mne radš kamenem,
jenž paměti nemá.

Učiň mne radš kamenem
bez mysli a citu!
by mi věčně žel nebylo
slunečního svitu!« —

»»Rád bych, ženo! rád bych já
věřil tvému slovu:
ale rybka v širém moři —
kdo ji lapí znovu?

Nezbraňoval bych ti já
k matce tvojí chůze:
ale liché mysli ženské
obávám se tuze!

Nuže — dovolím ti já,
dovolím ti z důly:
však poroučím, ať mi věrně
splníš moji vůli.

Neobjímej matky své,
ani duše jiné:
sic pozemská tvoje láska
s nezemskou se mine.

Neobjímej nikoho
z rána do večera:
před klekáním pak se zase
vratiž do jezera.

Od klekání do klekání
dávám lhůtu tobě:
avšak mi tu na jistotu
zůstavíš to robě.««

Sirotkovo lůžko.

Čí je to dítko? kam se ubírá,
když od severu věje led a sníh?
když na hřbitově půlnoc leží šírá,
co chce to dítko tuto na hrobích?

»Matko, matičko! jdu sem nyní k tobě,
děvečka tvá to — slyš opuštěnou:
tys pryč odešla, ležíš tuto v hrobě,
ó proč mi dáváš jinou matku — zlou?

»Ta matka jiná zlořečí mi, hřímá,
a pryč vyhání, ven dcerušku tvou,
a můj tatíček, ten si mne nevšímá —
ach má matičko! zastaň ubohou!« —

Plakalo dítko studené perličky,
perličky jemu očka stížily;
i sklonilo se na hrob své matičky,
a lůžko bílé sněhy přikryly.

I spalo dítko, spalo sen radostný:
u své matičky mní se viděti;
i slyší hlásek, její to milostný:
»Pojď, má děvečko, pojď v mé objetí!«

I spalo dítko, spalo sen tichounký,
aniž je jitro ze sna zvolalo:
i vykopán mu hrobeček nizounký,
tu kde si před tím bylo ustlalo.

Polednice.

U lavice dítě stálo,
z plna hrdla křičelo.
»Bodejž jsi jen trochu málo,
ty cikáně, mlčelo!«

»Poledne v tom okamžení,
táta přijde z roboty:
a mně hasne u vaření
pro tebe, ty zlobo, ty!«

»Mlč! hle husar a kočárek —
hrej si! — tu máš kohouta!«
Než kohout, vůz i husárek
bouch, bác! letí do kouta.

A zas do hrozného křiku —
»I bodejž tě sršeň sám —!
že na tebe, nezvedníku,
Polednici zavolám!

»Pojď si proň, ty Polednice,
pojď, vem si ho zlostníka!« —
A hle, tu kdos u světnice
dvéře zlehka odmyká.

Malá, hnědá, tváři divé
pod plachetkou osoba;
o berličce hnáty křivé,
hlas — vichřice podoba!

»Dej sem dítě!« — »Kriste pane!
odpusť hříchy hříšnici!«
Div že smrt jí neovane,
ejhle tuť — Polednici!

Ke stolu se plíží tiše
Polednice jako stín:
matka hrůzou sotva dýše,
dítě chopíc na svůj klín.

A vinouc je, zpět pohlíží —
běda, běda dítěti!
Polednice blíž se plíží,
blíž — a již je v zápětí.

Již ztahuje po něm ruku —
matka tisknouc ramena:
»Pro Kristovu drahou muku!«
klesá smyslů zbavena.

Tu slyš: jedna — druhá — třetí —
poledne zvon udeří;
klika cvakla, dvéře letí —
táta vchází do dveří.

Ve mdlobách tu matka leží,
k ňadrám dítě přimknuté:
matku zkřísil ještě stěží,
avšak dítě — zalknuté.

(V Dennici r. 1840.)

Mateří douška.

Zemřela matka a do hrobu dána,
siroty po ní zůstaly;
i přicházely každičkého rána
a matičku svou hledaly.

I zželelo se matce milých dítek;
duše její se vrátila
a vtělila se v drobnolistý kvítek,
jímž mohylu svou pokryla.

Poznaly dítky matičku po dechu,
poznaly ji a plesaly;
a prostý kvítek, v něm majíc útěchu,
mateří-douškou nazvaly.

M. Čacká

jest spisovatelské jméno Františky Pichlové, choti Jos. Bojislava Pichla. Nar. v Praze 1811, zemřela 18. břez. 1882. Vydala Písně.

Holoubátko.

»Holoubátko moje,
nevyletuj z dvoru,
číhá dravý luňák
ukryt v tmavém boru!«

Ale holoubátko
neposlechlo matku,
vyletělo přece
vysoko ze statku

Nevrátilo však se
neposlušné ptáče,
a nebohá matka —
jak ta pro ně pláče!

Vlastenská.

Úzkostí má duše trne
o tu naši drahou vlast,
jak se na ni stálc hrne
těžká nehoda i strast.

Kam pohledneš, samé hroby
pochovaných nadějí,
nejkrásnější její zdoby
jako trestem scházejí.

Pane Bože, v malém čase
tolik velkých obětí!
Zdali nahradí je zase
příznivější století?

Boleslav Jablonský

(vlastním jménem Karel Eugen Tupý) nar. v Kardašově Řečici dne 14. ledna 1813 a zemřel jako probošt kláštera Premonstrátek na Zvěřinci u Krakova dne 27. února 1881. Jeho Básně (z roku 1841) těší se stálé oblibě a mnohokrát vydány znovu. Některé zpěvem zobecněly. (Sličný máj, Zpívej zpívej, tak voláte a j.)

Tři doby v zemi české.

I.

Byl jednou čas, kde krásné Čechův jmeno
tak slavně znělo v uších národů,
že od celé Evropy bylo ctěno
co jméno rekův, chrabrých vojvodů.

Byl jednou čas, kde každý hrdým býval
tím krásným, slavným, mocným jménem Čech;
kde české vlasti syn se honosíval,
že ctitelem jest věd a umĕn všech.

Byl jednou čas, kde sladké slovo české
s výsosti trůnu slavně znívalo,
kde slovo to v harmonii nebeské,
v palácích knížat se ozývalo.

Tenkráte cítil Čech, že Čechem jesti,
tenkráte hájil kmene svého čest,
tenkráte kvetlo v zemi lvově štěstí,
jemuž lze jen při lásce k vlasti kvést.

II.

Však ten čas minul. Nepříznivá doba
nastala jest českému národu,
sil jeho mravních zmocnila se mdloba,
on klesl sám v duchovní porobu.

Čech přestal vlast, svou matku milovati,
on sebe sám přestal si vážiti;
on přestal na své otce vzpomínati,
jich hodným být, přestal se snažiti.

Čech zapřel vlast, i krev i mluvu svoji,
on z domu vyhnal bůžky otců svých;
on s cizincem se v řeči, mravu pojí
a odříká se bratří pokrevních.

I zatmělo se slunce české vlasti
i zaplakal tu její genius,
ze země prchly národní vše slasti,
i prchly sbory slavných českých Mus.

Ó, což tu želel vlasti věrný ctitel
uplynulých těch zlatých v Čechách dob!
Ó, což tu truchlil pravý lidu přítel,
vida, an národ v mrzký klesá hrob!

III.

Však ejhle! »Vzhůru!« volal anděl Páně —
»Povstaňte z hrobů!« trouba jeho zní —
»Vyjasněte se chrámu vlasti báně!
spěj národe k slavnosti vzkříšení!«

Tak lásky k vlasti anděl slavně hlásá
a hle, tisíce z hrobů vstávají,
z nich všeliký, že opět živ jest, jásá
a všichni Pánu díky vzdávají!

Duch arciotcův v zázračné své síle
oživuje vše vlasti končiny,
radostně zní tu: Vstalť jest této chvíle!
Z úst obětníkův, v chrámě otčiny.

Nuž vstaňte všichni, jižto posud spíte,
dennice vzešla — jitřenka se rdí —
slavíci pějí — aj proč ještě dlíte?
Hana tomu, kdo by byl poslední.

Ó žijte, bratří! národu zas svému,
nebuďte mrtví jeho údové,
přihlaste zas se k matce své a k němu
co věrní bratři, věrní synové.

Svůj jazyk ctěte, zvyky své a práva,
dokažte skutkem, že jste Čechové —
a vlasti naší opět vzejde sláva,
kterou se skvěli slavní předkové.

(V Květech r. 1846.)

Oběť lásky.

Černá noc perutě krajem rozložila,
nebesa své oči za oblaka skryla;
aj! což tamto v dáli na tom chlumě zříti?
co se to tam kmitá, co se to tam svítí?

Jsou-liž to bludičky z cesty svádějící?
čili jest to chýše plamenem hořící? —
Bludičky by chodce v propast zaváděly,
chýši by rolníci vodou zatápěli.

Nejsou to bludičky, ni horoucí chýše,
tamť hranice strmí, děva s děckem výše.
Kolem děvy bílé rudou zář je zříti —
toto se tam kmitá, toto se tam svítí!

Před hranicí stojí jinoch zarmoucený,
Milvoj to nešťastný, z vlasti vypuzený.
Levice junova k sloupu přikována,
do pravice zbraň mu ocelová dána.

»Okovy a meč máš! — vol v porobě dlíti,
aneb se svou druží na svobodě žíti!
Budeť brzy pozdě — rozhodni se, škůdce,
obětuj milenku — aneb svého vůdce!«

Takto pohan velí, a jun tiše stojí,
černé oči v slzách, srdce v krutém boji;
on hned k dívce hledí, on hned k soudci zírá —
takto hledí lvice, když ji plod vybírá!

A hle! plamenové bujně vzhůru pnou se,
rudí požárové k dívce přihrnou se;
máť plačící robě vzhůru vyzdvihuje:
»Milvoji, spas dítě!« z ohně vykřikuje.

Hoj! tuť jinoch, sevřen hněvem a lítostí,
zasměje se smíchem divé zoufalosti;
on tu jednou ranou levici svou přetne,
on tu druhou ranou soudci hlavu setne.

On ne krokem kráčí, ale orlem letí,
se drahou by zhynul plamenův obětí.
Ustrne pohanstvo nade smělým činem,
an tu v ohni stojí otec, matka s synem.

A hle! plamenové výš a výše pnou se,
rudí požárové k středu přihrnou se —
a tré sličných těl již v náruč smrti klesá,
a tři krásné duše letí na nebesa.

Diví se pohanstvo síle věry kříže,
povolává kněžstvo, chtíc ji poznat blíže,
a než třikrát sedm dní jest uplynulo,
tři tisíce pohan ku kříži přilnulo.

(Poprvé vytišt. ve Vesně na r. 1839.)

Spící mládenec.

Uprostřed pustých, černých hor
žil krásný jarý mládenec,
milosti květ, hrdinství vzor,
moudrosti vroucí milenec.

On zpěv i lyru miloval
a ctil i pěstil každou ctnost;
on statně, chrabře bojoval
za právo, víru, za volnost.

On sterý slavný svedl boj
na obranu své otčiny
a vypudil vždy vrahů roj
do zahorské jich končiny.

I štěstí přálo jinochu
po dlouhý, dlouhý, dlouhý čas,
ač míval řídko oddechu,
slyše vždy polní trouby hlas.

A jednou trudem přemožen
usednul jinoch na hoře,
a pohrouziv se v trapný sen,
viděl se v pestrém táboře.

Tu poslední vrah činí krok
do rajské písní krajiny
a probodnuv jinochův bok,
zmocní se jeho otčiny.

I těžko vzdychnul mládenec,
na chladnou zem se položil —
i zamknul oči na konec —
kdož ví, zda žil či mrtev byl!

I zatmělo se slunečko,
i zahučel tam z chmury hrom;
i povadlo vše kvítečko,
zašuměl bolně každý strom.

I smutno bylo v okolí,
jak v pozdní chladné jeseni;
a prchli z kraje sokoli,
volnosti touhou neseni. —

Však jinoch nebyl usmrcen,
on jenom tuho, tuho spal;
i zašla noc a svitnul den,
aniž kdy znaku žití dal.

A mládenec měl strašný sen,
v němž patřil hrůzný na obraz,
a nebyl ze sna probuzen
po dlouhý, dlouhý, dlouhý čas.

I zdálo se mu ve spaní,
že orli naň se vrhají,
že sletěli se havrani
a jazyk z úst mu trhají.

A kolkolem se ozývá
žalostné sýčků kvílení,
a pod zemí to zavznívá,
jak nočních duchů modlení.

I vidí duchy otců svých,
jak z tmavých hrobů vstávají,
a nevidouc než sen a hřích,
své vlasti »s Bohem« dávají.

Tak jinoch spal předlouhý sen
jsa pozbaven všech dávných sil,
a každý mněl, že usmrcen —
an náhle zas se probudil.

I patřil s hory na doly
po temné tiché krajině,
i slyšel cizí hlaholy
a myslil, že jest v cizině.

Jen sem tam jaký známý zvuk
z úst nesmělých se vydobyl,
jen časem z dálných smut-
ných luk
tón známé písně v ucho lil.

I zaplakal tu mládenec
a ruce křížem položil
a zemdlen bolem na konec
zas usnul a zas dlouho snil.

I zdálo mu se ve spaní,
že slavík zapěl po lese,
že slyší zvonit klekání
a lid, že vstává, modle se.

A jitro se již rozchází,
červánkem jitra puzeno,
a zlaté slunko vychází
slavíků pěním zbuzeno.

A na luh letí včelek roj
s občerstvenými silami
a sem tam tuhý vede boj
s nepřátelskými včelami.

Kde stoletý stál dříve dub,
tam svojská lípa vyrůstá,
kde krutý dříve hnízdil sup,
dlí holubinka bělistá.

A opět dávný sladký zpěv
sadem i hájem zavznívá,
a opět jará otců krev
žilami všech se rozlívá.

I veselo jest po kraji,
jak v den teplého podletí —
jen časem slzy padaji,
kdy chmura černá přeletí.

A jinoch zas se probudiv
vidí, že to vše pravda jest,
i myslí, že to boží div,
a vzdává Tvůrci vřelou čest.

A duši jeho prochvívá
z pozemských slastí nejvyšší,
a srdce mu se rozplývá
necítěnou zde rozkoší.

A ústa jeho líbají
tu drahou, svatou otců zem
a oči, ruce zdvihají
ku blankytným se výsostem.

A rosou rajskou opojen
zas usnul a zas dlouho snil,
i měl překrásný, blahý sen —
dej Bůh, by mu se vyjevil.

Duchu světa.

Tajen jsi ty oku smrtelnému,
duchu světa, srdce přírody!
Zjevuješ se však přec tvoru mdlému,
zkoumá-li jen tvoje výplody.

Tebe vidím, když se na východě
purpurová brána otvírá;
když tvé oko v krystalové vodě
na obraz tvé tváři pozírá.

Tebe vidím, když tu v lidském těle
velebná se duše zjevuje;
když sok líbá svého nepřítele, —
i když láska lásku celuje.

Tebe slyším, v oblačném když moři
hrůzoplodný hlahol hrochotá;
když se skály, hory, země boří —
i když slavík hájem klokotá.

Tebe slyším, když tu moudrost hlásá,
ctnosti hlas když se tu ozývá;
slyším tě, když rozkoš lásky jásá,
i když volnosti zpěv zaznívá.

Tebe cítím, když se srdce mého
nadpozemský plápol zmocňuje;
když tě vidím, slyším přítomného,
cítím tě — a cit mě zbožňuje!

(Vyt. r. 1841 v Básních.)

U nás jináče.

Smutno tu bratří! smutno v cizím kraji!
Srdci se stýská ač to oko tají;
hovor mne nudí — zábavy mne nudí!
lidé mne nudí — celý svět mne nudí!
Oj smutno, smutno! srdce ke svým skáče —
u nás jináče! ach, u nás jináče!

U nás jináče! ne tak v cizím kraji!
Ani ty krásy pro mne vnad nemají,
ani to ptáče tak pěkně nezpívá,
a když mi hrají — srdce při tom zívá!
Oj smutno, smutno! srdce ke svým skáče —
u nás jináče! ach, u nás jináče!

U nás jinače! každá tvář jest jiná,
a k veselosti netřeba nám vína!
Sám český vtip rozjasní více ducha
než krev Burgundských žilek na Mělníce.
Oj smutno, smutno! srdce ke svým skáče —
u nás jináče! ach, u nás jináče!

U nás jináče! kde jsou tu ty hory?
ty skaliny? ty luhy, řeky, bory?
kde naše stará stověžatá Praha?
ta královna, ta matka naše drahá!
Oj smutno, smutno! srdce ke svým skáče —
u nás jináče! ach, u nás jináče!

U nás jináče! jaksi svobodněji!
Tam volně žijou, tu jen volně pějí;
tam pán i nepán — každý jest člověkem!
Není Čech druhých na světě dalekém!
Oj smutno, smutno! srdce ke svým skáče —
u nás jináče! ach, u nás jináče!

U nás jináče! bych tak řek: po česku!
bez velkých poklon, bez velkého lesku,
a přec tak milo — s takou srdečností,
že neznám sladších na světě radostí!

Oj smutno, smutno! srdce ke svým skáče —
u nás jináče! ach, u nás jináče!

U nás jináče! Tam, tam mě to táhne —
ku Milešovce, k Řípu srdce práhne...
Tu vracím všecko, co tu k mé je slasti —
jen hůl mi dejte na cestu k mé vlasti,
neb mi tu smutno! srdce ke svým skáče —
u nás jináče! ach, u nás jináče!

O Bože, Bože! kdybych měl umříti
a kosti svoje v cizině složiti —
dej duši mou v tu krajinu nebeskou,
z které bych věčně viděl vlast svou Českou!
Neb i v tvém nebi duše se rozpláče —
u nás jináče — ach u nás jináče!

(Složeno r. 1847 a vyt. v Lumíru 1851.)

Radosti všech.

Nenaříkej v své chudosti,
jak bys jen své vady zřel,
že ti Tvůrce v nemilosti
statků zemských odepřel.

Z tohoto vonného kvítí,
ježto zdobí lučinu,
nejen boháč radost cítí,
ale také ty, synu!

Ono sladkozvuké ptáče
v loubí lesa temného
nezpívá jen pro boháče,
ale i pro chudého.

Ono oko Tvůrce tvého,
v blankytovém oblace
usmívá se na chudého,
jako na tvář bohatce.

A ty krásné hvězdy zlaté,
ježto nasil na nebe,
nesvítí jen pro bohaté,
ale také pro tebe.

Však i tobě, synu, dala
ruka Boží země část:
neboť tobě darovala
tvoji krásnou, slavnou vlast.

Z „Moudrosti otcovské".

Věda a víra.

Synu drahý! milokrásná
jest tvář dne v svém panenství;
krásná jest však noc též jasná,
plna svatých tajemství.

V úplné však nikdy oba
nevejdou společenství,
ačkoliv je dvojí doba
k sladkému zve přátelství.

Den nám zemi odhaluje,
noc pak nebes tělesa;
a kdo celý svět miluje,
nad obojím zaplesá.

Stkvíť se v dvojím tomto jasnu
veliká dvě slovesa:
Vědectví — zem činí krásnu,
náboženství — nebesa!

(Tamt.)

Rozmanitost jazykův.

Synu! slyš, jak v letném pluku
bol i rozkoš zjevuje se:
Tolik hlasů! tolik zvuků!
až se srdce slastí třese.

Jinak zní milostné zpěvy
okřídlence v stinném lese,
jinak city svoje jeví
pěvec, jenž se k světlu nese.

Jinak volá svá mlaďátka
zádumčivá holubice,
jinak vábí svá děťátka
zvučná k sobě žežhulice.

Jinak ve svém plesu pěje
zlatých klasův milovnice,
jiný zvukův proud se leje
z úst švitorné vlaštovice.

Jiným hlasem projevuje
skřivan to, co srdce želá,
jiným hlasem prozpěvuje
sladkozvuká filoméla.

Truchlivé byly by sady,
kde by jedna píseň zněla;
a svět neměl by té vnady —
kdyby jedna řeč být měla.

(Tamt.)

Modlící se panna.

Jak pokorně tuto klečí
před tím svatým obrazem —
s tou tajemnou oka řečí,
s tím ctné duše výrazem!

Její duše liliová
v srdci slunce pravdy dlí;
její oči jsou dvě slova —
jimž jen tvůrce rozumí!

Harfou jesti srdce její
s krvavými strunami;
ústa její žalmy pějí
hlubokými vzdechami.

Oč tu asi nebe prosí?
Jakáž svírá ctnotu strast?
Ach! což její oči rosí?
Modlí se snad za svou vlast?

Ticho, ticho, bouře divá!
neruš tento svatý chrám;
klekni, noho, kroků chtivá —
zde se modlí seraf sám!

Obletujte geniové,
nedejte ji rušiti;
sleťte mladí andělové,
učte se tu modliti.

(Z Písní milosti, 1841.)

Frant. Jaromír Rubeš.

Nar. v Čížkově 19. ledna 1814, byl soudním adjunktem v Skutči, zemřel 10. srpna 1853. Vydal Deklamovánky a písně (1837.—39.), z nichž zvl. deklamace Já jsem Čech vešla v neobyčejnou oblibu. Z písní zobecněla Veselá píseň zarmouceného (Ať žije pivo, pivo a zpěv). Sebr. spisy vydány znovu v Nár. bibl.

Berličky.

Nedaleko moře kdes
měla jedna velká ves
věru přepodivný zvyk:
každý její osadník,
ať byl mladý nebo starý,
z boudy jen anebo z rady,
ať by se byl kde chtěl zrodil,
každý o berlách jen chodil.
Starostlivé matičky
robátkům svým dávávaly,
jak si hráti počínaly,
místo hraček berličky.
Dítky sobě s nimi hrály,
chvilky sobě krátily,
pak se, jak jen odrůstaly,
po nich chodit učily.
Tak se nožky zanedbaly,
slábly, chromly, umdlévaly,
a ti dobří lidičky
nemohli již za pár roků
bez příruční berličky
učiniti ani kroku.
Na berličkách žitím putovali,
na nich stárli, na nich umírali,
ba i do hrobu je s sebou brali;
nebť si ubožátka myslívali —
duše dobré smyslu mdlého —
že by se snad bez nich nedostali
do království nebeského.
Ač by byli po svých nohou
dojít mohli mnohem dál,
přec se mnohý dost daleko
na svých berlách dokulhal.

Ves tu zdědil mladý pán,
který na studie dán
moudrosti sklad domů nes'.
Vše se ve vsi klopotí,
a již pánu naproti
kulhá skoro celá ves.
Jako stěna pán tu zbledl,
jak svou čeleď chromu zhledl.
A jak se mu duše vrátí,
počne takto rokovati:
»Nosit berlu, majíc celou nohu,
zanedbati to, co Bůh nám dal,
pro berlu, již truhlář udělal,
to jsou hříchy proti Bohu!
Stát se pro kus dřeva nevolníkem,
mohouc žíti v krásné svobodě,

to jest proti svaté přírodě!
Pryč s tím bohaprázdným arcizvykem!
Kdyby měl lid o berlách jen chodit,
musel by se každý s berlou zrodit;
komu dal Bůh čtvero zdravých hnátů,
netřeba mu mrzkých surrogátů.
Pryč s berlami odhodlaně, směle!
Kdo tím ztratí? jenom berláři,
tesaři a truhláři:
Obecenstvo získá celé.« —
Mnozí tomu uvěřili,
berličky své zahodili,
myslíce svou myslí chudou,
hnedlinko že lítat budou;
a kdo nechtěl dobrovolně
berličkám svým s Bohem dát,
ten to musel mimovolně,
neb se k němu poslal kat.
V pár dnech v celé dědině
berličky nebylo jediné.

Kochaje se ve snách slastných
zřel již, jak se osadníci
jeho bystře na svých vlastních
prohánějí po vesnici.
Zmejlil se však velice!
Lidé měli ovšem vlohy,
k chození však slabé nohy,
a když se jim berlice
bez milosti pobraly,
plazili se, klesali,
a než se jim narovnaly
nohy, chřadli, umírali,
a ti dobří lidičky
vypouštějíc dušičky
ještě teskně volávali:
Kde jsou naše berličky!

(V Palečku, 1843)

Vrabec a kůň.

Nad ouvozem na roštině
švitořivý vrabčík seděl,
vůkol sebe po krajině
potutelným očkem hleděl;
vrtěl sebou, poskakoval,
na pocestné pokřikoval
pronikavým hlasem svým:
Čimčarara čim čim čim!
Ouvozem tu kůň jde starý,
přijde k vrabci, mluví k němu:
»Uleť, vrabče, chutě vari!
Kocouři se ženou k sněmu,
již se blíží tuhle dolem,
co nevidět půjdou kolem;
prchni, sice tebe sklidí —
víš, co kocour nevyslídí!« —
Vrabčík se naň podívá,
usmívá se, usmívá,
pak mu pyšně odsekne:
»Dobře, dobře — vyřídíme,
my se u nás nebojíme,
našinec se nelekne.
Ať se každý o svou kůži stará,
čim čim čim čim čimčarara,
čimčarara čim čim čim,
co mám dělat, to já vím.«
Kůň jde volným krokem dále,
vrabec však svou vede stále:
»Hlehle pána rozumného
z kraje trochu loudavého,
s hlavou k zemi sklopenou,
jak mi s tváří učenou
moudré dává naučení!
Vždyť má uši,
které oslu jenom sluší;
ať mne luňák —
když to osel není!
Nebojím se sedláků,
jiných přece jonáků,
nehrozím se —«
Však hle! šust —
kocour divě z roští vyletí,
vrabce lapí —
chňap a chrust —
naučí ho věčně mlčeti.

(1837.)

Já jsem Čech!

Já jsem Čech! a kdo je víc,
přistup a se slyšet nech,
a zvolej třebas z celých plic:
»Ha, já jsem víc a nejsem Čech!«

Země česká mou jest vlastí,
já syn český, to mou slastí;
jen v Čechách žíti Čecha slast,
Čech do Čech spěje domů;
a lze se divit tomu?
Což není krásná naše vlast?
Rcete, kdo ji hanět může?

V srdci Evropy se stkví co růže;
hledejte v světa okolí
tak utěšené oudolí,
které věnčí nebenosné hory,
jímž se táhnou požehnané dvory,
jehož háje
jsou jak ráje,
jímž se vinou valné řeky a potůčky jemné —
a to je ta krásná země,
v níž se těší Čechů plémě,
země česká — moje vlast!
Patřte na ni, jaká slast!
Každý strůmek má své dobré bůže,
každá chýžka vlastní pohádky,
každé místo svaté památky,
pěstitelku svoji každá růže;
každý pahorek má jméno svoje,
každá kaplička své ctitele,
každá studánka své přátele,
každá lípa včeliček svých roje,
každý háj má místa utěšená,
zpěvce své a vánky jemné,
každý les své háje svatotemné,
každý rov svá kvítka poslzená,
každý kámen má své zvěsty dávné,
každá ves své muže veleslavné.
Nezávidím Němci břehů Rýna,
ani Vlachu citronový háj;
nezávidím Maďarovi vína,
ani Řeku slávobojný kraj;
přeji Švejcarovi jeho hory,
přeji Angličanu drahý krám,
přeji Španělovi zlatý chrám,
přeji Turku lepých dívek sbory;
kavárny své, Franku! sobě nech:
Já mám dosti — já jsem Čech!
Ano, Čech jsem — kdo jest víc?
Všemu světu chci jít vstříc,
volati chci v krajích všech:
»Já jsem Čech!« —
Čecha jméno

ctihodných je předků věno;
slávu naši vina nehnusí.
Čech se za svou vlast a jméno
nikde stydět nemusí.
Čech povždy ctíval svatou ctnost,
jen dobrým bohům světil chrámy,
Čech neznal ouskok ani zlost,
ni zášť, ni lest, ni klamy;
on vždy ctil svatou zásadu:
K zlým nikdy nechoď na radu;
své braň,
opuštěné chraň,
cizí nech.
Proto kvetly Čechům blaha růže,
proto Čech říc' směle může:
Já jsem Čech!
Čech vlast a krále miloval,
pro obé statně bojoval,
pro obé rád svůj život dal;
a tam, kde válčil český lev,
tam zkrotl zhoubců krutý hněv,
tam Češi byli vítězi;
a nepříteli, který klesl,
Čech vstříc vždy palmu míru nesl,
a ne otrocké řetězy;
Čech válčil jen, když hájil své,
on neved války z návodu,
on nemá ruce krvavé,
a nezná kletbu národů.
Ano Čech jsem, to mou slastí —
slavnou honosím se vlastí!

Až stížen lhůtou dnů
na trapné klesnu lože,
v posledním snu svých zemských snů
chci zvolat: Dobrý Bože!
Já jdu již, kam mě hlas tvůj zve;
buď velebeno jméno tvé
posledním tímto vzdechem:
»Já byl — a byl jsem Čechem!«

(U výtahu.)

Václav Štulc.

Nar. na Kladně 20. pros. 1814, zemřel 9. srpna 1887 na Vyšehradě, jehož kapitoly byl od r. 1871 proboštem. Vydal: Pomněnky na cestách života (1845), Dumy české, Harfu Sionskou a j., pak překlad Mickiewiecze. Sebr. spisy v Nár. bibl. (2 díly).

*Vnuk a děd.**)

Slunce ohněm zemi praží,
žár se žhavě se zdí sráží
na vojína, an na stráži
v Schönbruně dlí na popraží.

V tom vykročí do zahrady
ven z paláce vážný kmet;
po boku mu na poskoku
pacholátko plné vnady,
svěží jako jarní květ.

Strážce blahou úctou vzplane,
a jak socha, nehna okem,
po vojenském mravu stane.

Což to? Dítě vázne krokem —
tklivě hledíc na vojína,
za kmetem jít zapomíná.

‚Hle, dědoušku, my jdem z hradu
ven do sadu pro ochladu,
a ten chuďas co tu zkusí,
že výsluním chodit musí.
Kéž mám peněz, bych mu za tu
útrapu cos dal v odplatu.‘

Stařec pohnut dítě hladí,
žádost jeho hojně hradí,
pacholíček v libém plese
vojínovi peníz nese.

Vojín trna radost cítí,
slza v oku se mu třpytí,
ale dar se zdráhá vzíti:
»Zaplať Pán Bůh, drahé robě,
čin a dobrou vůli tobě!«

Dítko stoupne od vousáče
smutno, až mu srdce pláče;
lítostnými jme se slovy
žalovat nezdar dědovi.

»Ovšem«, děd odvětí vnoučeti,
»málem vypadlo mi z paměti,
zákony co strážím dějí:
darův bráti že nesmějí.
Než sám se hleď pokusiti,
dar svůj v torbu mu vložiti.«

Zmizlá radost v dětské tváři
novým zábleskem se září.
Opět kvapí k vojínovi,
po torbě mu rukou loví;
leč úsilí všecko plané,
torby rukou nedostane.

Aby přece dosáh cíle,
děda jme se prosit mile:
»Rač zastoupit mne malého,
vlož vojínu daru mého.«

Kmet blahotou všecken čilý
k miláčkovi se přichýlí,
v mladé líce jej celuje,
k výši torby pozdvihuje,
ať, po čem ho vůle táhne,
rukou něžnou sám dosáhne.

*) Tato báseň týká se arciknížete Františka a jeho vnuka, nynějšího císaře Františka Josefa.

Vojín po vojenském mravu,
ač vše vidí, slyší, cítí,
ač mu pohnutím se chvíti,
nepohnutě drží hlavu.
Ač mu srdce v těle výská,
pevně k tělu zbraň přitiská.

Husté s očí jen krůpěje
jeví, co se v mysli děje,
když na ruku milovanou
proudem neustálým kanou,
na tu, kteráž dar mu dala,
i tu, jež dát pomáhala.

Strom fíkový a vinař.

Fíkový strom štípený
člověk jistý na vinnici svojí měl,
a když přišel třikrát rok po roce
na fíku tom hledat ovoce,
nalezl ho sice listím oděný,
ovoce však na něm nenašel.

Tedy vece bedlivému
vinaři pán svému:
»Třikráte již vždy rok po roce
přicházím tu hledat ovoce,
ale to se nedaří.
Nuže, milý vinaři,
vytni nevděčný strom! Nač má kazit zemi
svými kořeny a haluzemi?«

Vinař ale k pánu takto děl:
»Pane, prosím, abys poshověl!
Ponechejž ho ještě toho léta!
já jej sám
znova okopám,
a tak poznám,
zdaž co vydá, zda se udá práce ta.
Potom ovoce-li neponese,
fík nechť vytne se!«

(V. Perly nebeské.)

Krásy vlasti.

Kdo mi barev dá, bych tvoje líčil vděky,
vlasti drahá, Bohem za matku mi daná?
Hory, doly, bory, nivy, luhy tvé a řeky
krásou přioděla ruka nebes Pána;

na kvetoucí tváři tvojí
půvaby se valem rojí,
  vesnou mládne ráj;
ve tvém lůně na okole
krásou vnadí niva, pole,
  květný sad i háj;
jasné květy tvého nebe
věncem pnou se kolem tebe,
  pnou se nad tebou,
a tvých dcer a synův líce
i zrak ozařujíce
  šatí velebou. —

A co krásy v jemné duši české dřímá,
životem se jeví, srdce čilé jímá,
  kouzlí ráje živé na zemi,
a tu barev čary, tamo písní zvuky,
zde zas květy, plody blahotvorné ruky
  v ideálů poutá zájemy:
kde vzít barev, bych vše líčil vděky tvoje,
Bohem daná, vlasti drahá, máti moje?!

Odkud čarodějný prut, kde moc tu vzíti,
abych zotvíral tvé lůno, drahá země,
a klenoty vše ty snes', jež sluncem svítí,
jimiž králů tvých se čelo skví a témě? —
  Vlasti má, tys plodným rájem:
  zlaté klasy širým krajem,
    kynou na polích,
  květnic tvých a sadů plody,
  živné hvozdy, rybné vody
    v horách, v údolích;
  zlatem, stříbrem, kamy, kovy,
  složenými v tajné rovy,
    tvá oplývá prohlubeň;
  z temna lůna hor i bání
  pokladové nepřebraní
    na jasný se derou den;
  na dni jasném luhy, líchy
  hemží se tu živočichy,
    bují, zvučí sad i les;

zvěře, ptactva, skotů, bravů
znějí tobě na oslavu
řev i zpěv i huk i ples.
A co s bystrým umem ruka usilovná
tvoří, plodí, množí, upravuje, rovná:
aj, kdo sečte dav těch pokladů?
Nechať s tebou soci váží se a měří:
vlasti má, ty závodění se soupeři
neboj se ni lichých úkladů;
jedno zotvírej si lůno plodné země
a ve skvostech bude zářit se tvé témě!

Kde slov nabrati, by jasno bylo světu,
nač jsi, drahá vlasti moje, povolána?
kterak odhaliti velebnou tu metu,
naznačenou tobě láskou nebes Pána? —
Opuštěná druhdy vdova,
z pohrom povstala jsi znova,
k úpadku ač hnal tě sok;
po traplivé po sirobě
život nový kyne tobě,
ač vrah klaď ti smrti rok.
V potupě a nepaměti
s tebou hynuly tvé děti,
a co tvého, brala zášť:
než hle, nové slunce svítí,
a svět vidí to a cítí,
Bůh že pod svůj vzal tě plášť.
On sám oblek' tebe rouchy vnady,
ostožil tvé hory, nivy, sady,
a tvým synům sílu dal i um;
z něho tobě život nový plyne,
a hlas lásky rodu tvému kyne
k slavným, věkověkým úkolům.
Slyš to, vlasti, važ to, máti dvojích rodů,
oživená, utvořená na svobodu
po pravdě a lásce od Boha;
hleď, by na každé dvou kmenů ratolesti
v světle pravdy blaho lásky mohlo kvésti:
toť tvá velká, svatá úloha! —
Kde slov nabrati, by jevno bylo světu,
jakou Bůh ti, vlasti moje, vytknul metu?!

(Z Českých dum.)

Zvonili nám umíráčkem!

Zvonili nám umíráčkem,
zvonili nám hrana,
kopali hrob, i byla už
rakev uchystána.

Krahuje tu, havrany tam
na pospasy zvali,
svolávali tovaryše
z blízka sem i z dáli.

Zvoňte vy si umíráčkem,
vyzváněјte hrana:
nad životem naším s nebe
moc vám není dána.

Zvete vy si družnou chasu
na pohřeb a kvasy:
Bůh, co vládne zemí, nebem,
lid svůj věrný spasí.

Kopejte hrob sebe hlubší:
Bůh byl — bude s námi,
odměří vám vaší měrou —
metne vás do jámy!

(Taktéž.)

Má otčina.

Neptej se mne, proč tak vřele
k otčině své drahé znám se,
a na službu její cele
v každé době oddávám se.

Otčina má, toť je role,
na níž stojím z vůle boží,
jíž mám chránit od koukole,
v níž mám množit Páně zboží.

Otčina má rájem je mi,
radostí a blaha zřídlem,
Bohem danou jest mi zemí,
našich světcův, otcův sídlem.

Tady bujněj zrají klasy,
krásněj růže zakvítají
a slavíci svými hlasy
líbezněji klokotají.

Tady něžné ptactva písně
mocněj zvučí v jemnou duši,
tady radost, tady tísně
hlouběji duch jímá, tuší.

Tady živěj srdce bije,
čileji krev proudí tělem;
nebo otcův duch tu žije
nad hlavami — nad popelem.

Tady stála má kolébka,
tu mi otec moudrý kynul,
pěstila mne ruka hebká,
a já k matince se vinul.

Tady v hrobech drahé kosti
otce, matky, dědův tlejí,
a o slavné minulosti
věštebné mi písně znějí.

Tady zřím-li široko vůkol,
vše mi tajnou káže řečí:
Bůh že mi tu vytknul úkol
na úloze na člověčí.

Proto po svůj život vřele
k otčině své drahé znám se,
proto na službu jí cele
z vůle boží oddávám se.

(Taktéž.)

Velehrad.

Sem Slováku s Tater skalných!
Sem pojď Čechu z Šumavy!
Sem, vy bratři z vlastí dalných
na hrob Velké Moravy!

Tu, kde trůn se Svatopluka
lesk' slovanským končinám:
ach nastojte! zraku vnuka
ni rov jeho není znám.

Ó slyš, bratře! zde rum hlásá:
»Svorností jen stojí spása!«
Z matčiných zde hřmí to mar:
»Hrobem Slávy bratrů svár!«

(Pomněnky na cestách života, 1845.)

Ludevít Štúr.

Vlastní zakladatel samostatného života slovenského. Nar. v Uhrovci na Slovensku 28. října 1815., zemřel 12. ledna 1856 v Modré. Vydal též spis: O nár. písních a pověstech plemen slovanských (1853. nákladem Čes. Musea).

Bojovník.

Dolů Váh se polinami
bystrým žene tokem,
a po břehu na koníku
letí jinoch skokem.

Koník řehce a vějící
vítr během honí,
a jinochův na Pováží
meč do boje zvoní.

Lidé po vsech a po cestách
volají: Mladíku,
kam tak letíš, kam tak letíš
na vraném koníku?

A odevšad ohlas letí
v zápětí mladíku,
a jinoch jen dále cválá
na vraném koníku.

Hoj do boje, lidé moji,
do boje! do boje!
válčit budem, až dobudem
čestného pokoje.

Dále cválá, Váh od něho
v levo se uchýlil,
on na pravo ke Dunaji
do táboru pílil.

A se všech stran ohlas volá:
Do boje! do boje!
válčit budem, až dobudem
čestného pokoje.

A jak Váhu břeh opouští,
ohledne se zpátky,
tam se dolina zavírá,
v ní dům otce, matky.

Slza kane z očí jasných,
než let mu nestaví,
až se na břehu Dunaje
v táboře zastaví.

(V „Nitře", 1842.)

Jaroslav Kalina.

Nar. v Boru v Litoměřicku (Haida) 9. listopadu 1816, zemřel 22. června 1847. Básn. spisy jeho vydány poprvé r. 1852., nově pak v Nár. bibl. Od něho vyšla též r. 1848 píseň: Kdo vlasti syn pozvedni z prachu témě.

Kšaft. *)

Co to v Cerekvi vyzvání?
Hodinku-li či klekání?
Toť umíráčku smutný hlas,
Bože, věřící duši spas!

I v hlučnou krčmu zvonek zní;
ihned jásot utichne v ní.
»No hrajte přece!« syn volá,
»dobrý koláč vám táta dá!«

Hudba zněla; syn otci lál:
»Bodejž mu v hrdle hudec hrál!«
A jak dohráno, řkou synu:
Skonalť otec v tu hodinu.

»Také-li kšaft dělal?« ‚Dělal.‘
»Ajta tatík už za své vzal!
Hej, hudci! hrajte, hrajte jen!
Nepůjdem domů, až bude den!«

I přijde den druhý, třetí,
toť otcův kšaft rozpečetí.
Jonák domů se navrátí
a na bratry se rozkatí:

»Kde podíl můj, dle otcovy
konečné vůle? Já co vy
syn a pořádaný dědic jsem,
podílu mého dejte sem!«

Teď otcův kšaft, hleď odkaz tvůj:
‚Poroučím ti, sprav život svůj!
Dost's, marnotratný! rozmrhal,
mně pásmo života strhal.‘

To slyšet — v komoru běží,
kde v rakvi už tatík leží.
Z očí mu jiskří lítý hněv,
zlolajce tříská na rakev:

»Tisíc hromů tě probudiž,
vstaň, a cos napsal, opraviž!
Tu, šelmo! za stůl se posaď,
a piš, a nehni se mi ztaď!«

Na ten pozev praská rakev;
ruka padá — noha padá —
a syn bledou hrůzou strne,
an mrtvý vzhůru povstane!

V rubáši sed na lavici,
vzal péro v svadlou pravici,
vytřeští zrak, aniž dýše,
a píše, ale což píše? —

‚Běda, běda! kdož otci klne,
to oko havran vyklyne!
Kdo šedin otce neštědí,
onť království neobdědí!‘

*) Básně té hned po vyjití v Házovské tiskárně skoupeno od lidu pražského přes 10.000, až prodej pro hluk zakázán. Týkala se současné události.

To vidět — číst — a v zoufání —
a pryč ho zlý host pohání.
Kde pak se poděl? — Tam bledá
ruka z rybníka vyhlédá!

Čelední jdou a ustrnou!
Otec sedí — otec hledí —
jak přimrazen jsa k lavici,
a péro drží v pravici.

Tu bába hned přivolána,
všelikterá co kouzla zná,
i střîly zažehnávati,
jme se ducha zaklínati:

»Siré oči! pod obočí!
Siné oudy! boží soudy —
zaklínám vás, po první ráz,
po třetí ráz, boží příkaz!

Siré oči! zamkněte se!
Siné oudy! pomkněte se!
Pokoj ti, nebohý duchu!
Jdi a nechoď víc! chu-chu-chu!«

Zažehnáno, zaříkáno,
otec sedí — otec hledí,
jak přimrazen jsa k lavici,
ni rady s ním, ni spomoci.

Když od báby neprospělo,
tu k popovi se běželo,
on pop kropí, zažehnává,
modlí se žalm, zaříkává.

Zaříkáno, zažehnáno,
a ot sedí — a ot hledí,
jak přimrazen jsa k lavici,
ni rady s ním, ni spomoci.

Jdou pro vrchního pro popa,
byť on jim spomoh' od trupa;
ten zaklíná, skropiv jizbu,
žehná ho, říká modlitbu.

Zažehnáno, zaklínáno,
otec sedí — otec hledí,
jak přimrazen jsa k lavici,
ni rady s ním, ni spomoci.

Až dítko se přibatolí,
»pote dedectu,« hlaholí,
»pote dadat,« a outlinkou
chopí ho mile ručinkou.

Aj div divoucí! s lavice
otec se zdvíhá; pravice
požehná vnoučka milého,
a věčný sen obejde ho.

Až tak, co nelze žádnému —
možná robátku malému;
co zdíla nepravost syna,
spravila dětská nevina.

(1842.)

Frant. Břetislav Trojan, rytíř z Bylanfeldu,

c. k. okresní hejtman. Nar. 20. května 1816 v Praze. Od něho je též píseň: Já jsem švarná dívka z mlejna.

Staroměstská věž.

(1648.)

Tam u mostu nad Vltavou
se vážně věž vypíná
a Čecha na seč udatnou,
na starou slávu, lásku ctnou
ke vlasti upomíná.

Byl trudný den, kdy Švédů pluk
se přes most k věži tlačil,
a divý křik a zbraně zvuk
a střelby válečný to hluk
jich vítězství již značil.

Tu srdce Čechů zplanula,
udatných vlasti synů;
smrt s věže zhoubně lítala
a krutě řady vítala
nepřátelských vojínů.

I rozjitřil se Švédů hněv,
že most pod nimi trnul;
ku předu vlála korouhev:
v červeném poli bílý lev,
a za ní dav se hrnul.

Již již se krutí Švédové
až k věži protlačili;
než tu se statní Čechové
za brány jako orlové
na zhoubce vyřítili.

Bylť Plachý to se sborem svým
se študenty statnými:
»Ku předu, děti!« zvolal k nim,
a oni hnali se za ním,
kdež jistá smrt před nimi.

Švédská se tlupa ulekla
těch mladých bohatýrů,
a jakoby se povztekla,
na Malou Stranu utekla,
již hotova jsouc k míru.

Tam u mostu nad Vltavou
se vážně věž vypíná
a Čecha na seč udatnou,
na starou slávu, lásku ctnou
ke vlasti upomíná.

(V České Včele, 1838.)

Th. Dr. Josef Miloslav Hurban.

Nar. v Beckově na Slovensku dne 19. března 1817 a zemřel v slovenském Hlubokém r. 1888, kdež byl evangelickým farářem. Nadšený vůdce lidu slovenského po smrti Štúrově.

Žal.

U proudů valných Dunaje širého,
u žalné řeky Moravy zpěněné,
ach tam na rumích hradu Děvínského
tam smutí srdce Slováka raněné:

»O vlasti věčná mých praotců slavných,
ty divadlo hlučné dnů a bojů dávných,
tu ležíš tiše v širém pomezí,
šíp časů zlostných v srdci tvém vězí.

Už tvoje věky, už tvé časy zhasly,
sláva tvá v věčném utichla dřímání,
synové jenom stíny slávy našli,
Nitra i Děvín v prach se žalně sklání.

Zrezaven dřímá někde meč Mojmíra,
přílbu Svatopluka skála i rum svírá,
jen zde a onde ze zapomenutí
vzpomínka v písni k nebesům se krútí.«

(V „Nitře", 1842.)

Vincenc Furch.

Nar. dne 8. srpna 1817 v Krasonicích na Moravě, zemřel jakožto účetní rada c. k. nejvyšší účtárny ve Vídni dne 5. ledna 1864. Vydal Básně, Barvy a zvuky, Písně a ballady uherské a j. Některé z jeho písní byly uvedeny v hudbu (na př. Písně Hostýnské, Čeští hudebníci a j.

Den sv. Rufa.

(R. 1287.)

Na den svatého Rufa
na poli Moravském
krev česká tekla proudem,
až zrůžověla zem.

Král Otakar vítězný,
jenž jméno české nes'
až k moři Baltickému,
u své Moravy kles'.

Tam české pluky stály,
Otakar vedl voj:
Ó, slavný, zlatý králi!
to poslední tvůj boj.

Morava hučí temně,
i pláče všechen lid,
tak jak by v zemi zhynul
poslední slunce svit.

II.

(R 1346.)

Na den svatého Rufa,
tam v zemi francouzské
u Kreščaku Jan slepý
své Čechy v bitvu zve.

»Boj ztracen, vyvedem tě!« —
Však volá slepý král:
»To nebude, by z boje
král český utíkal!

Můj kůň přivažte k sobě!
V nejhustší jeďme seč,
by dosáh' vraha jistě
slepého krále meč!« —

Jedou v nejhustší bitvu!
Mečem se máchat jal,
klesá komonstvo věrné,
naposled slepý král.

III.

(R. 1526.)

Na den svatého Rufa
tam v zemi uherské
u Mohače ku bitvě
dvoje se vojsko hne.

Je mračnem kryto nebe
a Turkem kryta zem,
zem, nebe ozývá se
pokřiku ohlasem.

I tam křesťanský tábor —
snadno přehledný voj,
nečeká nových houfů
a započíná boj.

Ach klesá voj křesťanský,
ač slavně bojoval —
i zhynul mladý Ludvík,
Uhrův a Čechův král.

Dr. **Karel Drahotín Maria baron Villani.**

Nar. 23. ledna 1818 v Sušici, zemř. 24. břez. 1883. na zámku Střížkovském. Vydal Lyru a meč (1844), Sebr. spisy (1846). a j. Od něho je píseň: Zasviť mi, ty slunko zlaté.

Pátý máj r. 1821.

V široširém moři v dálce
zní jakýsi smutný tón;
nevolá to touha k válce,
hranu vyzvání to zvon.

Muž, jenž králův trůny bořil,
svého věku první rek —
muž, ach, jemuž svět se kořil,
zbaven moci končí věk.

Na svém loži leží bledě,
maje jít na boží soud;
Antommarchi vedle sedě
zkouší, jak jde krve proud.

Kolem stojí soudruhové,
žal v jich tváři má svůj stan,
stranou číhá Hudson Love,
nevlídný ten Angličan.

Už skonává — už se tají
toho srdce bujný tluk —
druzi slzy utírají,
kolem slyšen nářku hluk.

Lékaři hlas hořce svírá,
šepce: Císař mrtev jest!
»Dvakrát se zde neumírá«,
Hudson dí, »teď hodin šest.«

Proto zní to v širé dálce,
světem letí smutný tón:
nevolá, ach, trouba k válce, —
dokonalť Napoleon!

(V České Včele, 1843.)

Původ vlastenectví.

Ssál jsem medy ze přírody:
z blízka budila se ves,
tam zas šepotaly vody,
přede mnou se šeřil les.
Vůkol vše se radovalo,
v zpěvu pták se vzhůru nes',
vše se na mne usmívalo,
ze všad na mne zářil ples.

Slunce zář tu plála jasná,
vůkol všude pučel květ:
»*Vlasti má, o jak jsi krásná,*
krásnější snad nezná svět!«
To jsem cítil tehdá vřele,
zrak můj počal svatě plát,
já si slíbil žití celé
drahé vlasti v oběť dát.

Buď s námi Bůh.

Slovan jsem, jenž hrdě cítí,
že mu matkou česká vlast;
Slovanstvo chci věrně ctíti,
jeho blaho buď má slast.

Nuže bratři a vlastenci!
My, jež pojí řeč a duch,
spojme ruce v pevném věnci:
Vzhůru vpřed! Buď s námi Bůh!

Václav Bolemír Nebeský.

Nar. na Novém Dvoře u Kokořína 18. srpna 1818, byl sekretářem Českého Musea a zemřel v Praze dne 17. srpna 1882. Složil vedle četných literárně-historických rozprav též řadu písní (vyd. v Poet. besedách). větší skladbu Protichůdce a přeložil některé kusy Aristofanovy a Plautovy.

Mroucí bojovník.

Na posteli leží, umíraje.
»Podejte mi ten můj prapor starý!
Jeť mi přec, když nad hlavou mi vlaje,
jak bych slyšel orlů šumot jarý.

A ten meč můj věrný — rezem žraný!
Tisíc životů jsem v ňádrech cítil,
když jak smrti anděl rozsápaný
jím co bleskem mužů hvozd jsem mýtil.

Přílbu na leb můj mi vsaďte šedý,
štít mi dejte, jako reku k boji,
se smrtí se potkám naposledy —
rek jsem, proto chci to v celé zbroji.

Žeť jsem nemohl, jak ženich opojený,
vzteklým jejím políbením zmříti,
volím aspoň hrdě ozbrojený
k poslednímu zápasu s ní jíti.

Až pak umru, vezte mne k té hoře,
kde svatého Václava spí muži,
až rek boží osedlá si oře
a přijede v plném k nim oruží.

Tam mne zakopejte, tam chci spáti,
neb můj den byl mozolný a parný,
seč a boj — a přec se mi chce zdáti,
že je ztracen, že byl vešken marný!

Ach, když já své nesl palné rány,
byla tma, a světa seraf jasný
nebyl ještě vyšel z jitra brány;
umírám — a teď se začne život krásný!«

Klesne na zpět — v koutě smrt již sedí,
vyzáblá a vymořená žena,
ne ta, jež z tisíce mečů hledí,
tisícerým žitím opojená.

Toť je panna krásná, hrdá, divá,
vlasy vlajou, pnou se ňádra dmoucí,
a když kráčí mladých srdcí chtivá,
rozkoš jest jí klesnout v lokte žhoucí.

Žena tasí nůž — a z kouta vstane,
k posteli se po lehounku šoupá . . .
On sní: »V hrobě ležím, východ plane,
a ten seraf výš a výše stoupá.

Posel Boží! Štít a meč se blýští,
bílá říza z údů mocných vane,
z očí jasné z mrtvých vstání prýští,
vínek, blesky prše, s skrání plane.

Mocným mečem o štít zvučný tluče,
zahřmí, jak když na vzkříšení zvoní;
prasknou hroby — svatý Václav ruče
jede v zbroji bílé na komoni.

Z mrtvých vstání! — Hučí řeky, bory,
prapor hrá, hřmí branné písně zvuky,
hromem otevře se brána hory,
z ní se řítí bouřkou boží pluky.

Přes můj tichý, tmavý hrob, slyš! táhnou —
i já mám zde štít a meč svůj starý,
i mé údy v boje boží práhnou —
praskni, hrobe! — i já rek jsem jarý!«

Vyskočí a zase nazpět padne!
Ne ta žena, ale anděl Páně
přijde, políbí jej v čelo chladné,
palmou kryje ňádra mu a skráně.

(Ve Květech, 1842.)

Z »Písní«.

1.

Ticho kol, že bys moh' slyšet
zlaté hvězdy v nebi chodit —
slyšet měsíčka hedbávné
lesky v jezeru se brodit!

I ten vánek hravý dřímá,
ani zvuku ani hnutí —
jakoby se vesmír topil
v bezedném zapomenutí.

Ticho kol, že bys moh' slyšet
tajné sny hrobního spáče —
slyšet mrtvé kapky času,
jež vesmíra oko pláče!

Jen mé srdce pořád bije,
tlukot s tlukotem se honí —
jak hodiny všehomíra,
jež si samy hrana zvoní!

2.

Když mou duši, jako Jidáš,
políbením přítel zradí:
tu mé srdce puká, ale
svět mi ztrátu vynahradí.

Přítel jest mi onen Sparťan,
jenžto statně, mysli hrdé
umírá, syn vlasti věrný,
na podušce štítu tvrdé.

Přítel jest mi, jenžto s myslí
tichou, velkou, Bohem zňatou,
na kříži zde bludův luzy
umírá pro pravdu svatou.

Celý svět — bol, rozkoš jeho,
naděje a svaté síly
jsou můj přítel, zaň bych vylil
žití purpur z každé žíly.

Lásku mám však jenom jednu —
a to jest má říše blaha!
A v té říši nebevelké
mám jen tebe, matko drahá!

(V Květech, 1841.)

Velká kniha.

Ach jak velká, božské věštby plná kniha
tiše, divosvatě srdci se otvírá,
oko tam když v nezkoumané říše zírá,
kde se hvězda za hvězdou bez konce mihá!

Nikdy jsem ti nerozuměl, kniho svatá!
Ale teď, když na svém lůžku trudně sedím,
v oku slzu, v srdci bol, a vzhůru hledím —
ach teď vím, co mluvíš, kniho hvězdozlatá!

(Tamt., 1839.)

Dr. **Frant. Lad. Rieger.**

Nar. v Semilech dne 10. prosince 1818. Přispíval do rozličných časopisů básněmi i články prosaickými. Vydal též některé překlady (Washingtona Irvinga Život Mohamedův a j.) a práce původní z oboru nár. hospodářství. Redigoval Naučný Slovník. Zvláště vynikající měrou byl po celý život činný na poli politickém. Jeho „Kovářská“ znárodněla.

První slza.

Hlas hrozby Páně zazněl mladým světem:
hle, z ráje Adam prchá — k zemi zírá,
při něm jde družka vnadná krásy květem,
o silné jeho rámě se podpírá.

Hle, na ně padla ruky Boží tíže!
Jich viny vědomí se pojí k ráně,
tíž kletby Boží k zemi paty víže —
ves obzor kryje mrak — mrak hněvu Páně!

Jimť na vždy zavřen ráj; v pouť nekonečnou
jdou bez naděje, berly nevadnoucí,
neb v hněvu svém jim život s strastí věčnou
sám věstil Bůh — vždy pravý — všemohoucí.

Posléz dí člověk mukou vzbouřen k Bohu:
»Nech, Pane, dost již býti Svého hněvu!
Jeť těžší, než já, silný, snésti mohu —
viz slabou druž, jak vzdychá za úlevu!

O slituj se neb, když vzal dary jiné,
též vezmi zpět dar života — mně marný!
Nač strom bez listí, bez plodů? — Ať zhyne,
jak ráj mi minul, jak sen blahodárný!

Nech zmizím bez památky z řady tvorů
přimíšen k zemi nesvědomé, chladné!«
Tak prosí — dupe zem — tak zuří v zdoru,
až ve mdlobách před tváří Boží padne.

I zželelo se Bohu jeho syna,
an zde unývá zpurném ve zoufání:
»Jeť soudcem pravým souzena tvá vina —
než já, Bůh tvůj, přidám ti slitování.

Aj vidím číši muk tvých překynouti,
já stišnou krůpěj úlevy v ni hodím.
Soud nezměnný! jdi dále v poušť své pouti,
hle, rosou útěchy v ní růže zplodím!«

I vztáhne nad ně rámě Všemohoucí:
aj v tom tu v nich i kol nich mír se stane;
v hruď vlívá se cit jakýs tiše vroucí,
jich oko v nové jemné záři vzplane.

Tu outlá choť se muži v náruč skloní —
zabudnou ráje! V srdciť jim tak volně!
V tom první slza s očí se jim roní —
a v slzách kochají se sladkobolně!

Tak nejprv slza počátek svůj měla;
dar slzy Bůh víc lidem nevzal zpátky:
nad démant drahá i nad perlu skvělá,
námť výplatou z muk — šperkem v plesu svátky.

Ta ve zbouřeném srdci mír uhostí
ta lednou jeho kůru tiše staje —
ta v ranách jeho naděje květ rostí,
ta náhradou nám za ztracení ráje!

(V Lumíru, 1852.)

Kovářská.

Není muže nad kováře,
muž on celý přímé tváře!
On zná státi na svých nohou,
on též tuhé rámě má.
Díla věčná, krásu mnohou,
rukou, hlavou vykoná.
U nás, u nás
jde ráz na ráz,
tu rána na ránu co hrom dopadá,
nadarmo nižádnou kovář nezadá.

Kovář rád má všecko rázné,
řeč ni rány nechce prázdné,
slovo mužné, rány hrotné,
statný čin pro dobrou věc;
a tak ohne, zmlátí, protne
každý odpor našinec.

Kovář je vždy muž od rány
jako doma tak před pány;
křivé srovná, vzdorné zlomí,
přítel práv, ne lichých slov
buší kov neb zrádce hromí,
jak co přijde na nákov.

Kovář nezná hluky marné,
vyčká času k ráně zdárné;
prv než železo je žhavé,
nechá hučet prázdný měch.
Znát se z rány v době pravé
pravý kovář — pravý Čech.

Česká vlast nám Bohem dána,
uhlím, rudou požehnána:
uhlí dává světlo, plamen,
železo zas sílu dá.
Ohni srdcí, síle ramen,
světlu hlav se svět podá.

Čech vždy kovář býval řádný,
bystrý duchem, ranou pádný:
znal kouť ruchadla i stroje,
ostrý meč i bodrý mlat.
Nechcem hanbit předky svoje:
svoji na svém chceme stát!
U nás, u nás
jde ráz na ráz;
tu rána na ránu co hrom dopadá,
nadarmo nižádnou kovář nezadá.

(V Obrazech života, 1861.)

Božena Němcová.

Nar. ve Vídni 5. února 1820, zemřela v Praze 21. ledna 1862. Proslavila se zvláště svou Babičkou a svými pohádkami. Sebr. spisy v Nár. bibliotéce (9 svazků.)

Slavné ráno.

Byla noc; však teď již zoře svítí,
z tmy slovanské začíná se dníti,
zvony zvučí ke slavnému ránu,
Slovan vstal, na slávy tluče bránu,
od Urálu k Šumavě,
od Balkánu k Vltavě
jeden hlas zní, jedno slunce svítá:
nové jaro, nový život zkvítá.

Svátek slávy nastal, věnčte skráně,
v mocné odějte se ducha zbraně,
velicíť nám již již dnové planou,
a muži-li ještě nepovstanou,
žrát-li má rez slávy zbraň,
nuže slabá ženo vstaň!
Nechť okáže ocháblému věku,
z českých žen že zrostou pluky reků.

Nemá-liž, kdo Češkou jesti, vstáti,
slavných umí-li svých matek dbáti?
Vlastu ctíti a tu bohy vzňatou
kněžnu Libuši, věštkyni svatou,
jež veliké slávy chrám —
Prahu — vystavěla nám,
věstným duchem símě činů sila,
požehnáním svým je zasvětila?

Na svém hradě stojí, kolkol zírá
žehnajíc, své rámě rozprostírá:
vidí budoucnosti slavné věky,
králů purpur, ocelové reky,
vidí v nebes báň se vznést
česka kmene ratolest.
Vidí, jak to ode moře k moři
národové jí se v prachu koří.

Ale ach, co dále zřela,
zmlč má duše, krev bys vyslzela.
Tu strast, krve proudy a požáry;
ach! a národ položen na máry,
za živa, ach, pochován
neboť z tisícerých ran
vylil hrdinské své krve proudy — —
Ještě živ, a mocny jeho oudy!

Kněžna zvolá: »Zatluč na své hroby
rode statný! vidím slavné doby,
prapor věje, pluky bohatýrů
táhnou v boje svaté, v boje míru;
žádný požár, žádná krev,
přece vstal zas český lev.
Vzhůru! palmou věnči se, mé plémě!
žehnám na věky tvé krásné země!«

Vzhůru ženy! panny! Vždyť duch Páně
v outlou pannu vstoupil v Orleáně;
noste vy teď oryflamy zlaté,
když jdou muži v boje ducha svaté!
Ženou založena vlast,
ženy ať zas hájí vlast.
Protož vstaňte v novočeském ránu,
Blaník otevírá již svou bránu!

(V České Včele, 1846.)

Ženám českým.

Ženy české, matky české!
slib si dejme a v něm stůjme:
pro blaho své drahé vlasti
všecky síly obětujme!

Nejen muž buď hrdý na to,
že dá všecko pro svou vlast;
vzhůru, ženy! my též chceme
na oltář svou oběť klást.

Muž, ach, ten má meč svůj ostrý,
rámě, sílu — muž má všecko;
ale útlá, slabá žena
jen své srdce a — své děcko.

Dítě! — toto jméno sladké,
ženě nebem daný dar,
matky! nejdražší, co máme,
dejme vlasti v její zdar.

Prvním slovem lichotivým,
prvním sladkým celováním
český zvuk jim v duši vlejme
s vřelým vlasti milováním.

Jmenujme jim slavné otce,
vylitou pro právo krev,
řekněte jim, jak se znovu
hrdě zvedá český lev.

Ať z nich zrostou reci statní,
jako lípy, jako doubce;
ať z nich máme Břetislavy,
práva hájce, zloby zhoubce.

Ženy české, matky české!
Jediná nám budiž slast:
vychovati naše děti
pro tu slavnou, drahou vlast.

(V Květech r. 1843.)

Ondrej Sládkovič.

Nar. 30. března v Krupině, vychovatel a později evang. farář, posléz v Radvani u Báňské Bystřice, kdež také zemřel 20. dub. 1872. Sebr. básně v Nár. bibliotéce.

Mladenec.

Na strmé skále Kriváňa stáva
mladenec svojej podobný skále,
večerňa zora pekne zahráva
v jeho si očú krištále.

Do ďalky mračnej leťa mu oči,
zdá se, že súdiť minulost chcejú;
a zase zrakmi k nebu zatoči,
zdá se, že hľadajú svoju nadeju.

Hned čelo svraští a dupne nohou,
jakby chcel osud vlastný rozšlápnuť,
hned úsmech blysne tvárou ubohou,
jakby chcel v slasti smutok svoj spláknuť.

Časem hladí pod seba v dolinu,
hádam, myslí o blahu rodiny,
časom sa nehne celú hodinu,
hádam, sa modlí za bratov vinu.

»Jak, plačeš? Neplač, mladenec jarý,
smutok len srdce zožiera,
ligot nádeje rozlej po tvári,
túžba šlechetná, ver, neumiera.

Jestli sa hneváš, zruš plameň hnevu,
hnev je rozumu zrádný poddaný,
osud prichádza v tajnom odevu
s slavným proroctvom Bohom vyslaný.

Jak myslíš, mysli na stav otčiny
a spoj myšlenku s citom ľúbosti,
vymysli spásu, zleť do dediny,
a daj úmyslu tvár skutočnosti!«

Hlasy utíchnú. Mladenec kročí,
stúpa do svojej dediny;
slza potěchy svieti mu z očí —
a žije celý v žití Otčiny.

(V Nitře, 1844.)

Dcérka a mať.

V slzách matička sedela,
často vzdýchlo sa jej,
a malé, útlé dievčatko
vraví mamke svojej:

»Čo kropíš tými slzami
moje žlté vlasy!
Či vari[1]) visia nad nami,
mamička, zlé časy?«

Pritisknúc k srdcu vrelému
mať púčok ružový
a ústa k čielku bielému,
dcérušku osloví:

»Otec tvôj nechce z hrobu vstať
z pod zelenej trávy:
a nevie, nevie tvoja mať,
čo svet z teba spraví!

Svet má zbroje, tys bez zbroja,
veľký svet, tys malá:
a nevie, nevie tvoja mať,
komu ťa chovala!«

A slza v očach dievčatka
teší plač materi,
a potecha tečie sladká
z nevinných úst dcery:

»Dobrí sa zlostných nebojá;
čo by sa jich báli?
Bôh má zbroje, svet bez zbroja,
Bôh velký, svet malý!«

(Tamt.)

---

1) = opravdu.

Nehaňte l'ud môj.

Nehaňte l'ud môj, že je l'ud mladý,
klebetárski posmevači!
V mladom sa veku ide do vlády,
starému sila nestačí;
keď predkov nemal — a či jich nemal,
ktorí prežili čas zlatý? —
čo bys' sa mu ty zato posmieval?
Na potomkov on bohatý.

Nehaňte l'ud môj, že nemá dejov
slávy svojej minulej sklad!
On ešte peknou kvitne nádejou,
budúcnosť má jeho poklad:
počuješ bájne hlasy povestí?
Hovoria tie, keď čas čuší,
zázračný z nich on svet má vyviesti,
budúci svet v nich on tuší.

Nehaňte l'ud môj, slepi súdcovia,
že l'ud môj je len l'ud sprostý!
Často sú múdri hlúpi l'udkovia
dl'a súdu svetskej múdrosti:
počuješ? spieva slovenské pole,
spievanky zrodia Homérov;
len l'úbost útlu spievajú hole,
no, budú aj bohatierov. —

Nehaňte l'ud môj, ústa nečisté,
že odhodok on je hlúpy!
Múdrosťou jeho vykúpeni ste
a ešte vás raz vykúpi!
Či nepočuješ slova rozumné,
čo den po dni opakuje?
Večné v nich pravdy, hlboké, umné;
ten l'ud vedu si hotuje.

Nehaňte l'ud môj, že je len mladý,
že nevládne celým svetom!

Kde telo ducha k zemi nevalí,
tam duch lieta ľahším letom.
Na hellenskýže ľud si zpomnite —
duch si svet vlastný utvorí;
či v žalude hôr zárod vidíte?
Nie! — no viďte dubísk hory!

Nehaňte ľud môj, že je chudobný,
že kraj biedny, smetisko má!
To je blud! má svet sebe podobný,
má hory, ruky, zlato má! —
A keď by nemal? — ale má hlavy,
má obchodu silný zárod. —
Alebo či sú čriedy a bravy
a koňarne komus' národ?

Nehaňte ľud môj, že je ľud tichý,
že rád trpí, že je slabý! —
Pravda, surovej on nemá pýchy,
nie je v zápasoch pochabý.
Vy to neviete, že duch národov
práve takú povahu má:
keď má vystúpit s činnou slobodou,
nejprv ticho myslí, dumá.

Nehaňte ľud môj, že úcty nemá,
že ľud môj je potupený! —
Slavnejšie ešte svet tupí plemä,
nuž, kdo je tam zhanobený? —
Ach, zlé sú časy! na všetke strany
svet žertvuje bohom zlatým. —
Ale nechaj mi národ bez hany;
národ patří k vecam svätým!

Bedřich Peška.

Nar. v Ústí n. O. 25. října 1820, magistr. rada na odp. Od něho je též píseň: Nechť velebí Vlach své ráje a „Svoji k svému“.

Královský sirotek.

V tom žitavském kostelíčku
svatý Václav oltář má,
před ním nízkém na stupníčku
zbožný hošík klekává.

Oděv jeho nebohatý,
duše jata žalostí,
pohled jeho smutný, svatý,
k nebi pne se s vroucností.

Tváře teď má uplakané
jindy květem zardělé,
a z úst prosebný hlas vane,
jakby pěli andělé.

Tak se modlí z bolných citů
hlasem dětsky nevinným,
a lid všechen v božím bytu
pohnutý se modlí s ním:

»Buď mi otcem, Bože věčný,
buď mi matkou milenou:
zhynul otec můj statečný,
matku mám, ach, vzdálenou!

Chraň nás, Pane! a ty svaté
kníže České při nás stůj,
před záhubou žalem spjaté
milostiv nás opatruj!«

A tu zbožné pacholátko
hořké slzy ronilo
a své čelo na klekátko
před oltářem sklonilo.

Však po chrámě všecka tíseň
jako kouzlem mizela,
svato-václavská když píseň
klenbou mocně zavzněla. —

Pak dozněly svaté zvuky,
rytíř k hošku přikročil,
uchopiv se jeho ruky,
takto k němu promluvil:

»Neplač, synu rekovného
Otakara, králi náš!
již jsi prost ochránce zlého,
vlast svou zase uhlídáš.

Vykoupen jsi láskou lidu,
spěchej se mnou do Čech zpět,
nad námi bys vládl v klidu,
nový pěstil vlasti květ!«

Tu chlapeček ještě s pláčem
zvedl zbožně očka svá
vzhůru tam, kde nad oltářem
svatý Václav stánek má.

A pak vesel z chrámu Páně
z města ven — do Čech se bral,
kde se v krajích — v každé straně
věrný lid naň radoval.

Těšila se slavná Praha,
plesala vlast veškerá,
že již, prosta zlého vraha,
opět vládce svého má.

Vlastenecká.

Vlasti své buď, Čechu, věrný,
je to zákon Boží,
vlast tě kojí a když skonáš,
v lůno své tě složí.
Darmo na tom širém světě
hledáš jiné vlasti,
zde ti žíti, zde umříti
v rozkoši a strasti.

To ta země, kde tvých otců
tekla krev pramenem,
to ta země oslavená
mnohým svatým jmenem.
Zde otcové boje vedli
za tvůj národ drahý,
Žižka zde i Prokopové
potírali vrahy.

Když od věků pekel temno
rozum lidský hnětlo,
rozsvítil tu duch slovanský
pravdy jasné světlo;
Čech byl ze všech za osvětu
prvním mučedníkem,
Jiří král byl národních práv
prvním bojovníkem.

Svobodo, zde prapory tvé
záhy zašuměly,
zde v mučení z nás nejlepší
za vlast utrpěli.
Tolikerým protivenstvím
hynul syn té země,
ale ještě nezlomeno
stojí naše plémě.

K tobě, světe, budoucímu
národův bratřenství,
o život neb o zmar volá
dlouhé utrpenství.
Na zmar tolik srdcí za vlast
nelilo krev valem,
na zmar tolik ňader vroucích
nepuklo tu žalem.

Nelze, aby bez své viny,
jařmem kletby spjatá
chřadla síla, chřaď i rozum,
chřadla vůle svatá.
Přijde doba, dob těch lepší,
o které duch snívá,
o kterou se touha vroucí
k nebesům modlívá.

Pak-li přijde, má-li přijít,
velké dokonání,
země budou v krvi státi
při našem skonání;
nám-li padnout, víra svatá
ta nás ukonejší,
že jsme padli bojovníci
o snahu světější.

Václav Jaromír Picek.

Nar. v Újezdě u Turnova 13. listopadu 1820, byl okresním sudím ve Zbraslavi a zemřel v Benátkách n. Jiz. 26. listop. 1869. Vydal Básně (1843), Písně (1847) a j. Četné písně jeho uvedeny v hudbu a zobecněly. (Tážete se, proč jsem Slovan, Bývali Čechové, z Českých hor zaznívá zpěv, Svorný duch! buď Vaše heslo a j.)

Otčina.

Co je vlast? ptej vlaštovky se ladné,
proč se vrací z jihu v hnízdo chladné,
proč mře palma v severu co stín,
syn proč divý Ohiových lesů
v hrady veden, všech opouští plesů,
letě raděj k bratrům v borů klín.

Nehne se ti od jehlanců šedých,
od svých pouště vychovanců snědých
bujný Arab, ořů milovný;
milé jsou mu palmy — hory písku,
milý pramen — oasa na blízku, —
milé věčné skalní balvany.

A což obyvatel Tater dávný,
má-li sestoupiti v úval slavný?
Ví, že na horách slast nekyne,
a přec na těch nivách čarokrásných
při májovém zpěvu písní hlásných
touhou po horách svých — zahyne.

Zaleť v kraj, kde Dněpr s Donem plyne,
tam ti věčně jasný blankyt kyne,
oko nepřehledne bujný luh;
tam je zlatých klasů tiché moře,
klid jak v hrobě, hlas jen na prostoře
bandury neb dumy jímá sluch.

Kdo to dumá? Kozák Zaporožec,
družku — zbraň — po boku, v pasu nožec,
oř s ním půdu tepe v postupu;
nejede, on letí orla letem,
neletí, on kmitne blesku znětem,
v tváři smrti nesa potupu.

Kam as letí stepem? na kraj světa?
K milým bratřím letí, po nichž veta,
neb jim lebky rozťal Tatar dříč;
jat jest! bouří v poutech Tatařínů,
a přec pláče, míje Ukrajinu,
krásnou Ukrajinu — zlatý Síč.

(V Lumíru, 1851.)

Karel Havlíček.

Slavný publicista český, neohrožený buditel českého lidu muž povahy nejryzejší. Nar. v Borové u Něm. Brodu 31. října 1821, skončil tragedii svého života v Praze 29. července 1856. Mimo četné básně a epigramy, z nichž některé znárodněly (na př. Hájek jako mléko kvetl, Šuselka) složil satiru Křest sv. Vladimíra, některé kritiky, cestopisy a j. a vydal také výbor public. článků svých: Duch Nár. novin. Sebraných spisů I. díl vydal Svatobor.

Život věčný.

Nic se netrap, duše má,
že je život krátký,
nepátrej, co Bůh ti dá
za hrobskými vrátky.

Bezkonečný světa kruh
točí se vždy vřele;
nesmrtelný jest tvůj duch
v nesmrtelném těle.

Co lid smrtí jmenuje,
není ještě konec,
umíráček jenom je
divadelní zvonec.

On tu jenom znamená,
kde jsou aktů meze,
kdy vystoupí opona,
kdy se dolů sveze.

Po aktu se vždy na spěch
herci jen přestrojí,
ale aktů věčný běh
nikdy neustojí.

(Slož. r. 1854 u výhosti v Brixenu, vyt. v Obraz. života, 1859.)

Janko Král.

Nar. 24. dubna 1822 v Lipt. Sv. Mikuláši, povaha nanejvýš podivínská. Zemřel jakožto advokát v Zlatých Moravcích 23. května 1876. Jeho básně jsou roztroušeny po různých časopisech.

Orol.

Vyletel orol ponad zem vysoko —
zem sa mu tratí, temer ju nevideť . . .
Nehladí na ňu, — na čo že by hľadel?!
Má on pred sebú celkom inakší svet.
Na čo by hľadel? Dolu on nezíde,
čo hnedky búrka, čo hned orkán príde.

Kukaj, kukučka, ak kukú, tak kukú!
Vesť sedliakovi, svojmu súsedovi,
či on dožije ešte takto roku;
vesť v háji lásku svojmu šuhajkovi! —
Spievaj, slavíčku, na zelenom kríčku,
v tichej hustinke, keď všetko zaspáva
s nocou povolnou, ticho prichodiacou,
keď hora, pole v tiši usedáva;
spievaj, vyspevuj pokojnu pesničku:
Osud môj inší! Môj dom je vysoký,
nie to halúzka, nie to listie stromu,
nie to dolina, nie to háj hlboký,
nie to hniezdo, nie to stromu temä:
môj dom, kde bývam, konca, kraja nemá!

Striasla sa lipa, šumel háj zelený,
belie sa domček a pri ňom mohyla —
striasla sa lipa, šumel háj zelený,
synovi svojmu mať prehovorila:
Môj synok drahý! moje potešenia!
Ak to uznáváš, že som ti ja mati,
prijmi poradu — kdo že ti ju môže,
jestli nie tvoja vlastná mater, dati?
Prijmi poradu: ďaleko sa nepusť!
Na širom poli prítulky nenajdeš!!
Milý je domček, milá je rodina,
všetko ťa víta, kdekolvek tu zajdeš,

šíry svet chladný — chladnejšie prijíma —
a doma každý strom ťa vďačne príjma!

Mať moja drahá! Môj všetok zlatý svet!
Uznávam tvoju materinskú radu;
milý je domček, milá je rodina,
v cudzine žiadnej prítulky nedadú,
doma je pokoj, v svete búrky budú:
ale darmo je, darmo, kto proti osudu!
Nie mne súdeno v domácom pokoji
časy prežívať života tichého,
napájať dumkou starodávnych časov
dušu pri ohni času večerného;
nie mne súdeno žiť v tichej doline!
Osud môj rastie v širej pustatine!

Zafúknul vietor ponad háj zelený,
kníše sa javor ponad brezy bory,
kníše sa, kníše, chýlí sa lahúčko;
háju tichému orol prehovorí:
Milý tvoj pokoj, hájiček zelený!
Každá halúzka s mocami divnými,
keď šumie, šumie, prebúdza dumania,
ktoré zahasly s časami dávnymi,
šumie, nešumie, tak je srdcu milo,
ak by sa dačo — ale ako? — snilo!
Oj zelen, zelen, hájiček zelený!
Okolo mňa sa chmáry čierne vijú,
znad mňa zpopod mňa hromy vyvierajú,
ja letím, letím, kým ma nezabijú!
Ja strechy nemám, ja kde sadnúť nemám,
hrom mi ukáže miesto, kde ležať mám!
Okolo mňa sa chmáry hromy vijú,
ja letím, letím, kym ma nezabijú!

Janko Kalinčák.

Nar. 10. srpna 1822 v Horním Záturčí v stol. Turčanské, byl professorem na gymnasiu v Modré a později ředitelem evang. stát. gymnasia v Těšíně. Zemřel 16. června 1871 v Turč. Sv. Martině. Sebr. spisy jeho: Pověsti (z nichž Reštavrácia přeložena do několika jazyků) vydány tamtéž 1871—73, Básně r. 1890.

Bojovník.

Koníček môj bystrý, vraný,
preberaj len nožičkami,
kým zajdeme za tú horu,
z pozahory do táboru.

Bubny hučia, trúby vreštia,
dajže, Bože, dajže štestia,
ocel skáče od oceli,
rúbajú sa chlapci smelí.

Rúbajú sa šabličkami,
strielajú sa gulôčkami,
guľky šable nasledujú,
chlapcom hlávky odskakujú.

Hudba zvučí, hrmia delá,
válajú sa mrtvé telá.
Krv sa valí potokami,
kone hrabú nožičkami.

Koníček môj bystrý, vraný,
už som celý dorúbaný;
hlavička ma páli, bolí,
rozťatá je na dve poly.

Koníček môj smutný, vraný,
choďže v moje rodné strany:
choď povedať mojim zlatým,
že sa im už nenavrátím.

Povedz smutnej matke mojej,
aby v žiali, v biede svojej
za moju dušu ubohú
modlila sa Pánu Bohu.

Koníček môj smutný, vraný,
čo neideš v naše strany?
Smutno ti ma opúšťati,
nemá ma kto zahrabati.

Nebojže sa, keď sa zbudia.
zahrabú ma dobrí ľudia;
vetrík príde, pozavieva,
zaplače, pieseň zazpieva.

Žiale raňajšej rosičky
vylejú na hrob slzičky,
dajú lampy skvostné, panské
malé mušky svatojanské.

(V Nitře z r. 1846.)

Samo Chalúpka.

Nar. 12. února 1812 v Horní Lehotě na Slov., byl tamtéž evang. farářem a zemřel tu 12. květ. 1883. Vydal r. 1868 sbírku rozmilých ballad po způsobu Erbenovy Kytice. Jeho písně mnohé znárodněly (na př. Koník môj vraný, Nad Tatrou sa nebo kalí.) Byl vedle Sládkoviče nejlepší básník školy Štúrovy.

Turčín Poničan.

Jajže, Bože, strach veliký:
padli Turci na Poniky[1]);
padli, padli o půl noci,
jaj, kde Bože, vzít pomoci?

Lidé boží, utíkejte,
zajat Turku se nedejte!
A co mlado — zutíkalo,
a co staro — nevládalo.

Skočil Turčín bystrým skokem
do jelšiny nad potokem:
našel on tam starou ženu
mezi křoví zatulenu.

Takové jí robí muky:
do železa dal jí ruky,
provaz hodil jí na šíji
a o koně připjal si ji.

Vláčí Turčín ženu, vláčí
po hrobině, po bodláčí;
stařence krev z noh se leje,
a Turčín se jenom směje.

A když ona již ustává,
bičem svým jí rány dává,
a když ona na zem padá,
ostrohami v bok ji bádá.

Hučí, hučí Turků voje,
pohánějí lidu roje;
třikrát měsíc už omládl,
zástup dál a dále táhl.

Ten turecký svět daleký;
přešli oni přes tři řeky,
zašli oni za tři chlumy,
až moře krok jejich tlumí.

A nad mořem město leží,
tyčí k nebi tisíc věží;
jaj, Bože, to smutné zření:
na těch věžích kříže není.

A když blížili se k městu,
Turkyně jim zašla v cestu;
a Turkyně jako růže,
pěkně vítá svého muže.

»Vítaj, muži, vítaj že mně,
z té uherské krásné země!
Zdaž se dobře vám dařilo?
Jak vám štěstí posloužilo?«

»»Dobře, dobře jsme chodili,
Maďary jsme si podbili;
Slováci se však nedali,
proto jsme je v plen pojali.

A cože je tu nového?
Pověz, žínko, co dobrého?««
»Dobrá, dobrá tu novinka,
Požehnal ti Pán Bůh synka.«

»»A já vedu otrokyni,
synku našemu strážkyni;
když ho bude kolíbávat,
pěkně bude mu zpívávat.

---

1) Osada při Hronu ve Zvoleňské stolici.

Slovenka to, tam od Hrona,
velmi pěkně zpívá ona;
ba zpěvu na božím světě
nad slovenský nenajdete!« «

Turčín sedí, kávu pije,
a Turkyně zlatem šije;
a staruška zpívá tiše
a Turčátko jim kolíše.

»Hajej, spinkej, krásné dítko!
Donesu ti z háje kvítko,
donesu ti z růže puček:
vždyť jsi ty můj milý vnuček.«

Zaslechl to Turčín mladý,
se staruškou stal do vády:
» »Kterak ty smíš to zpívati?
Či jsi mu ty stará máti?« «

»Jednou v Poniky vrazili,
syna mého uchvátili
syna mého v třetím roku;
měl on hvězdu, znak na boku.«

A Turčín a jeho žena
padli před ní na kolena;
» »Odpusť, máti, svému synu
převelikou jeho vinu.

Nebudeš již otrokovat,
s námi budeš tu panovat,
chodit jako my, ve zlatě
a spočívat v drahém šatě.« «

»Uděl vám Bůh, děti moje,
svaté požehnání svoje;
ale má se tužba nese
jen tam, kde kříž svěží pne se.

Tam do vlasti mojí lóna,
na ty krásné břehy Hrona:
tam kvítal květ mého mládí,
jinde se mně žíť nesladí.

Tam pod křížem starší moji
v tichých hrobech spí v pokoji;
tam, když bude vůle Boží,
i mne k nim nechať uloží.«

Josef Berger.

Narodil se v Benešově. Mezi lety 1839—43 skládal četné básně do České Včely a j. Zemřel 1845 v Praze.

Vyplněná žádost.

Na svém zlatém stolci seděl,
zasmušile vůkol hleděl
Dionys, ten ukrutník.
Tu, jak když se háde plíží,
Damokles se k němu blíží,
přízně chtivý lichotník.

»Pane! ty jsi nejmocnější,
mezi králi nejstatnější,«
praví lstivý dvořenín;
»vše se žezlu tvému koří,
každý mocnář touhou hoří,
míti slávy tvé jen stín.

Mne kdyby se nebe ptalo,
co by srdce mé si přálo,
řekl bych: Jen krátký čas
popřej Dionysem býti,
jeho blahosti zažíti,
pak si vše zpět vezmi zas!«

Tu se tyran pozasměje;
»To když srdce tvé si přeje,
splnit má se žádost tvá.«
A v tom s trůnu sestupuje
sluhu na něj posazuje,
žezlo jemu podává.

»Bys okusil králů štěstí,
královský máš život vésti,
vládnouti máš zemí mou,
nad tebou tu není pána,
všecka má ti moc je dána,
vše, co kážeš, poslechnou.«

A hle, již se hejno míhá
dvořanů a hledí, číhá,
nač pokyne Damokles;
skvotné chystá mu koberce,
vpouští hudebníky, herce,
tvoří kde jen jaký ples.

Počnou též i hlučné hody,
dálných krajin vzácné plody
požívá náš nový král.
A tak vše teď blaží jeho,
okoušíť on radostného,
co dřív byl si vyžádal.

Když však v citu této slávy
vzhůru pozdvihne on hlavy,
co tam spatří nad sebou!
Meč přehrozný, přiostřený
visí nad ním upevněný
jedinkou jen vlásinkou.

Krev tu v žilách stydne jemu,
konec žití blahostnému —
on jen strašnou vidí zbraň;
darmo vše jej zveseluje,
on jen stále popatřuje,
brzo-li meč spadne naň.

Tak mu tvoří královánì
místo blaha jen lekání,
nedá spáti, nedá bdět,
pročež k tyranu se blíží:
»Pane, koruna tvá tíží,
vezmi, prosím, ji zas zpět.

Nežádám si králů štěstí,
zraků svých když nemám vznésti,
jako dříve, nebi vstříc.«
A tu šarlat k nohám skládá,
mocnáře o milost žádá,
nezávidí trůnu víc.

(V České Včele, 1839.)

Přechod do třetí doby, jíž náležejí větší částí básnické tvorby své, prostředkují: J. Wenzig, Fr. Doucha a S. Kapper.

Josef Wenzig.

Nar. 18. ledna 1807 v Praze z rodiny něm., byl professorem a potom ředitelem c. k. české reálky Pražské a zemř. v Turnově 28. srpna 1876. Seznamoval pilně německé obecenstvo s českým ruchem duševním, překládaje též mnoho z češtiny. Sebr. práce původní vydány v Nár. bibl.

Vrchové.

Kdys pravil Rigi: »Kdo z vás, bratři, ze všech,
můž slávou mně se vyrovnati?
Co rok vidíte, aby zapomněli
žalosti, které dole přetrpěli,
tisíce na můj vrchol vstoupati.
A rozvinu-li nejkrásnějších
před nimi hojnost obrazů,
tož v pohledu se rozkochají
podivem rajských úkazů.«

Tu Rudohora štýrská provolala:
»Ješitna je tvá sebechvála!
Již tisíciletí uplynulo,
jak nitro mé se lidstvu odemknulo;
z mých pokladů se utvořuje,
co v domácnosti, na bojišti
a v umění a na tržišti
v rozličných tvarech přáním vyhovuje;
z mých látek kolej dálné země pojí,
mé lázně tělo zmalátnělé hojí,
a nikdy neubývá zásoby,
vždy množí se mé plodnost útroby —
byť krása byla sebe větší,
ji užitek daleko předčí.«

Pak Vesuv mluviti se jal:
»Co užitečnost, krása! Moc jen světem vládne:
ten první, komu ji osud dal.

A hnu-li jen obřími údy,
nastane tetelení všudy,
a všechno sroutí se a na zem padne.«
I počal supati a řváti
a jasné slunce zakrývati
a skrze prostor zatemnělý
svých blesků metat žhavé střely
a ze své tlamy strašlivé
chrliti kovy ohnivé,
že moře zděšením se vypínalo
a městy a kraji to zatřásalo.

Tu pravrch Himalaja řek':
»Jen zvolna, zvolna! Nač ten jek?
mně přece nenaženeš strachu,
mnou přece nezaklátíš, brachu!
A daleko nade tvé temnosti
mé týmě strmí k modré výsosti:
neb králem jsem nad všemi rodem.
U paty mé za nejdávnějších věků
ráj vzkvetl s celým výborem svých vděků
i s člověkem, tím divomocným plodem.
Nad vaši slávu má se stkví;
kdo z vás se takou honositi smí?«

Teď slova se chopil Ararat:
»Čest budiž dána, komu má se dát;
leč ceň a veleb jak jen libo sebe,
mé místo přec je vedle tebe.
Neb když z svých mezí moře vystoupilo
a všechnu zemi zaplavilo,
já co tvrz spásy vzhůru čněl.
Kdybych já nebyl archy zadržel:
po lidském pokolení veta bylo;
mou pomocí se znovu urodilo.«

Tu Parnas ozval se:
»Než rcete, co na lidském žití,
jestliže člověk snažením
něžným a vznešeným se neroznítí?
Toť s vrchu mého se vyprýštilo

a vůkol po světě rozšířilo.
Já v člověku jsem bohy usadil,
mu slastmi nadzemskými život osladil,
ho poučuje se kráse kořiti.
Kdo z vás tou zásluhou se může chlubiti?«

»Aj«, Kapitolín v odvět dal.
»čin nejslavnější
s vršiny mé se vykonal!
Pastýřů jenom hrstka,
již v obranu se mečem opasují —
a ejhle! národy si podmaňují,
a říší dobývají
a korunami
a trůny sobě hrají
a nesmírné kořisti květ a tresť
v gigantských palácích si ukládají,
a jásot jich, jímž vzduch se duje,
vítěze nade světem oznamuje
a hlásá mu na věky věkův,
co rozum dovede a síla pravých rekův.«

A byl by se pyšnil ještě dále snad,
kdyby mu Sinai nebyl do řeči vpaď.
Ten čněl, jsa zastřen v oblakův tmavotu,
a hřímal při slnícím blesků leskotu:
»Jak vysoko jste vynikali v minulosti
a jak vysoko vynikáte v přítomnosti,
přec slyšte: »Jednomu se Bohu tvorstvo klaní,
a ten dal na mně svoje přísná přikázání!«
Tak řekl, a vrchové všichni mlčeli,
jakoby hrůzou byli zněměli.

Jen jeden vrch, ne vrch, však jenom vršek,
jen z hlíny pahorek a kamení,
jenž maličko jen vystupoval,
jsa pokorného vzezření,
jen ten se odvážil teď promluviti,
když všude byla tichost nastala;
ten pravil: »Jednomu se Bohu tvorstvo klaní,
leč láska jesti jeho přikázání,
a svrchovaná láska na mně skonala.«

Tak řekl, a slovu vítězství dáno,
a tudíž Rigi hned a Rudohora,
a mohutný Vesuv s útrobou žhoucí,
a Himalaje postava přestkvoucí
a také Ararat,
pocitem největší jsa úcty jat,
a Parnas a Kapitolín,
a všichni ostatní tisíce,
skalnými údy až k slunci strmíce,
ti všickni se před vrškem klaněli,
až v prachu se před něj prostřeli,
i také Sinai velebný
neváhal vršek ctíti,
se hluboce mu pokloniti;
a jako vlnobití
aj, široko daleko znělo to:
»Ó Golgoto, Ó Golgoto!«

(Z Básní vyd. r. 1872 v Nár. bibl.)

Frant. Doucha.

Kněz círk. a spisovatel. Nar. 31. srpna 1810 v Praze a zemřel tamtéž 3. listop. 1884. Vyd. Lipový věnec (1871), Sedmero skutkův milosrdenství (1875) a četné jiné sbirky veršů, zvláště pro mládež (na 100) jakož i hojně překladů ze Shakespeara, Thomsona a j.

Vězně vysvobozovati.

Ze Sedmera skutkův milosrdenství.

Nic věže kamenné, zdi kované,
žaláře ztuchlé, silná železa
moc ducha zadržeti nemohou.
Shakespeare, Julius Caesar I., 3.

Hle, stoupenec ten pravdy, práva!
Jen jim on srdce zasvětil;
ať cesta jejich plna trní,
jim stále, věrně žil.

Zda pro tu mysl ušlechtilou
jej katan v žalář odvleče? —
Ba nad vše dravce zuřivější
jen ty jsi, člověče!

Již uchopí jej hrdá zvůle
a krvolačné násilí:
co »zločinec« již mořen, trýzněn
syn světla zpanilý. —

Když příbytek ten kruté muky
je žalů svědkem, povzdechů,
aj vzchází soucit lítostivý,
by skýtal útěchu:

»Co snášíš, tichý trpiteli,
však pro věc je to přesvatou,
a símě tvého utrpení
v žeň vzejde bohatou.

Nechť bujná zpupnost, libovůle
všech násilnosti chopí cest,
světlého ducha neupoutá, —
ten věčně volný jest!«

Vše protivenství — jakž i trpké —
jež snášíš, není zmařeno,
a pamětí Tvé jméno vděčnou
vždy bude slaveno.«

Ač přebolestně, snáší dále;
však sílu dává vědomí,
že vítězného jitra záře
ty mříže prolomí.

(V Lumíru, 1875.)

Vojínova kráska.

Noc tichá! Z jitra na seč krvavou! —
Aj, vojín korouhev, hle, chrání svou!
Meč pádný spočívá mu v statné pěsti
a k hrudi čacké zvuk si dráhu klestí:
»Tať moje kráska, jež mi drahá jest!
S ní za světlo a právo boj — má čest;
jen u korouhve té chci, Slovan, státi,
jen k jejím barvám, slávě mé, se znáti!«

Noc prchá; v úsvit zápas vichří zas,
tlí meče blesk a hromné střelby žas.
Svůj prapor korouhevník mužně brání,
ples v nitru jeho hlásá v rázném klání:
»Tať moje kráska, jež mi drahá jest!
S ní za světlo a právo boj — má čest;
jen u korouhve té chci, Slovan, státi,
jen k jejím barvám, slávě mé, se znáti!«

Seč umdlela; — již bitva svedena,
i korouhev se kloní střepena;
z ran vítěznému krev se proudí vroucí,
však nad hrobem on šepce v ohlas mroucí:
Tať moje kráska, jež mi drahá jest!
S ní za světlo a právo boj — má čest:

jen u korouhve té chci, Slovan, státi,
jen k jejím barvám, slávě mé, se znáti!«

(V časop. „Zoře", 1882.)

MDr. Siegfried Kapper.

Nar. r. 1821 na Smíchově. Israelita. Zemřel v Italii v Pise r. 1879. Vydal r. 1846. sbírku básní České listy, 1872. Zpěvy lidu srb. (2 sv.), složil Pohádky přímořské, Gusle, ohlasy černohorské (1882 po druhé vyd.) a v rukopise zanechal hrdinský epos Lazar.

Účty černohorské.

Zavítal jest ke Doljanům paša,
před Doljany stan svůj bílý rozbil,
pod stanem si koberec dal prostřít,
na koberec, nohy křížem, sednul,
zapálil pak čibuk, zakouřil si,
z biřicû pak zavolal si ručích
jednoho, a: »Synku,« se ho táže,
»víš-li, synku, o Bělopavlićích,
u Bělopavlićû o Vinićích,
ve Vinićích ve vsi o Radovi,
o proslulém onom vévodovi?«
»Vím já o něm, pane, vímť já dobře!
Koně má jak srnu; naň kdy sedne,
zahvízdá a malíček jen zvedne,
zaletí s ním, kam si Rado přeje,
a to že by pohorská ta bílá
nedostihla nejhbitší ho víla.
Pušku má, jak samými by blesky
nabita a hromy; z ní kdy spustí,
za kulí tu kule palem šustí,
palná koule koho došustí se,
toho živa už víc nespustí se!«
»Víš-li,« táže paša se ho dále,
»víš-li, synku, také o Petrovi,
o pověstném onom Boškoviči?«
»Jestliž, pane, jestliž o něm vím já!

V pase nosí pušky malé dvoje,
ďáblovy to na Turky jsou stroje,
za puškami handžar postříbřený,
na Turky to ocel zpropadený;
pod handžarem nožík, je jen krátký,
pošleš-li však koho naň, a jím ho
polehtá, ten nepřijde ti zpátky;
pod nožem mu šavle visí břitká,
a tu, pane, blesknout vidět všude,
s kjaury kde nám vzplane jaká bitka!«

»Nuže,« paša biřicovi dále,
»nuže, synku, jdi a po Radovi
ohlédni se a pak, až ho najdeš,
vyřiď, aby pod stan ke mně přišel,
o čemsi že rád bych s ním se radil!
A pak, synku, ještě to mi vyřiď,
Petra aby Boškoviće s sebou
neobmeškal přivést, že bych Petra
poptal rád se na všelicos, synku!«

Běžel biřic, jedním cvalem běžel,
ku Vinićům uhnán všecek přiběh',
ve Vinićích vévodově v dvoře
vojevodu Rada šťastně zastih',
u něho též pobratima Petra,
ani spolu právě zasedají,
rudého si vínka připívají.
Poklonu svou úslužnou jim činí,
— vévodovi na proklatou pušku,
Petrovi v tom na ďábelský nožík
v jednom strachu se strany se dívá —
vyřídil pak, jak mu nařízeno,
sebral se a jedním zase odtud
letěl cvalem, jakoby mu v patách
strašná puška, v bedrách strašný nožík.

Ve Vinićích velký zatím posměch,
velký posměch, starostí též dosti.
Kdo se směje, vévoda to Rado;
kdo se bojí, Bošković to Petr.

»A co nyní?« Bošković dí Petr.
»Půjdeš-li pak, brate vojevodo,
k pašovi, či nepůjdeš-li dolů?«
A mu na to Rado: »Což bych nešel?
Mé-li sobě rady přeje paša,
nuže — měj ji! Já mu neodepřu!«
»Půjdeš tedy,« vévodovi Petr,
»půjdeš tedy sám, a ne já s tebou!
Nebo, brate, kamkoli chceš, půjdu,
chceš-li, třebas do pekla, já s tebou,
pašovi však bílý pod stan — to ne,
pokud, brate, dvojí nemám hlavu!
Čili brate, zapomněl's, že brůnka,
na níž jezdím, Omerova brůnka,
a že Omer milostník jest pašův?
pušky malé, jež já nosím v pasu,
pušky že to Osman-agić-agy?
šavle, jež mně pod nožíkem visí,
Lisičićé bega že to šavle?
Pod stan — což to arci živ bych vešel,
ze stanu však ven — to živ bych nešel!«
Načež jemu vojevoda Rado:
»Nic se neboj, Boškovićí Petře!
Pojď jen! Tělem ručím ti i vírou,
za mák že ti neublíží paša!
Omerovu brůnku, nevěříš-li
Turkům, aby zatím co my budem
u paše, ti nezabavili snad,
před Spužem nech, ke stromu tam uvaž;
pušky ale dvě a břitkou šavli,
ty vem s sebou, na počesť je nosíš!
Bude-li pak nejhůř, — koně mého,
bratře Petře, znáš a teprv poznáš!«

Neodmlouval Bošković již Petr,
ani slovem více neodmlouval,
Omerovu brůnku z dvoru vyveď,
vévoda též plavku koně svého,
na kůň vsedli, na cestu se dali.
Od Vinićů přes Bělopavlićé
rovnou cestou ke Spužu se brali.

Před Spužem tu Boškovićů Petr
sesed' s brůnky, po straně pak cesty
ke starému uvázal ji dubu.
I šli odtud na Doljany dále,
vévoda svém na koníku plavém,
při něm Petr Boškovićů pěšky.
Ke Doljanům jakmile pak přišli,
před Doljany ku pašovu stanu,
pašova hned ze stanu jim vstříce
v mnohém hluku biřicové vyšli:
»S koně sestup, Rado! Zbraně dejte!
Pašovi že ozbrojeni pod stan
nesmíte, však dobře o tom víte!«
A jim Rado: »Vari, hoši, vari!
Koníka vám nedám! Běsivýtě,
skopal by vás! Podržím ho sám si!
Zbraně nedám; nebo nepřišel jsem,
abych čeho na pašovi žádal,
ale přišel, pašovi bych radil!«

»Zbraně tedy, Boškovići, ty dej!«

A jim Petr: »Z cesty, hoši, z cesty!
A nedám ni já vám zbraně svoje!
Nebo nejsem já tu, abych paše
zač se prosil, leč on sám mne prosil,
abych přišel, že se mne co ptát chce!«
Pašovi pak oba vešli pod stan,
a nepustí koně z rukou Rado,
a nepustí Petr ruku s pušek.
Pod stanem tu před velmožným pašou
Turků různý dav. Tu jedni před ním
v pokoře se na zem vrhajíce,
druzí páže přes hruď křižujíce,
tu zas jiní ruce, oblem šatu,
od trepky mu podšev líbajíce.
A nekoří vévoda se Rado,
a nekoří pašovi se pánu
Boškovićů Petr. Přímo před něj
předstupují junáci dva hrdí,
ani ruku, ani lem mu šatu

nelíbají, přisednou si, jeden
v pravo, druhý k němu v levo, mlčky.
Pokynul teď paša, kynul hlavou,
a vystoupí Čehajićů Omer,
zdvihá k nebi ruce, hořekuje:
»Pomoz, pašo, milostníku svému,
od Petra mi Boškoviće pomoz,
od toho všech kjaurů nejhoršího!
Nejen že mi ubil oba bratry, —
na úkoru mně a na potupu
na brůně též jezdí, na mém koni!«
Co jak paša slyší, k vévodovi
obrací se, vévody se táže:
»Jakým, Rado, stíhal bysi trestem
zločince, jenž takého co spáchal?«

»Stít bych, pane pašo, dal mu hlavu!«

A Petrovi paša: »Slyšíš, Petře?«
Pověz tedy! Pravda-li či není?«

A pašovi Boškovićů Petr:
»Pravda, pane pašo, všecko pravda;
mne však z toho vinna nenalezneš!
Nebo poslyš, pašo, sám a sudiž!
Není tomu dávno, tři aš leta,
slepých pěvců vypravil dvé já jsem
do světa, by dalekým šli světem,
trudných aby lidí potěšili,
zoufanlivých zpěvem posílili,
o předcích jim zpívajíce našich,
o vítězných o junácích slavných.
A když pod hrad pod Žabljak jsou přišli,
na němž druhdy povýšitel slavný
sedával náš Crnojević Ivo,
a když lidu zpívati se jali
o Ivovi, jakým proti vrahům
býval rekem, lidu jakým otcem,
a že bohdá pod Obodem hradem
z kamenné zas pozdvihne se z hrobky,
ke slávě a ke svobodě krásné
povede zas Černohorce svoje: —

tu z nich Turci strojili si posměch,
rouhali se jim, na ně se vrhli,
a všem v předu Omerovi bratří,
kyji, koly zmučili je strašně,
v Morači pak utopili řece.
Pěvců dvou těch přenebohých slepých
na vrazích pak bratři moji mstili,
Omerovi bratry oba zbili,
Omerovi brůnku zabavili,
na Vinići přivedli, mně dali.
Ač dvoum pěvcům našim Omerovi
nikoli dva bratři nejsou rovni,
ani brůnou zapraveny gusle, —
setrvati přece na tom nechci.
Promlčeno budiž — prominěno!
Omerovi dlužen však nic nejsem!«

Zmítá paša hlavou, sem tam zmítá,
zakývá pak zas, — a z davu Turků
před něj stoupí Osman-agić-aga,
ruce lomí, hořekuje, úpí:
»Běda! běda! Pomoz, pašo, pomoz
k právu proti zlosynovi tomu,
k právu mému dopomoz mi, pašo!
Ženu unes', milenou mi ženu!
S ženou dvě mně pušky malé odnes',
— dvě stě za ně dukátů jsem já dal,
tři již za ně měl! — a na úkoru,
na potupu, na vzdor mně a posměch
ženu moji za svoji si pojal,
pušky moje nosí ve svém pasu!«
Co jak paša slyší, k vévodovi
obrací se, vévody se táže:
»Jakým stíhal zločince bys trestem,
takého jenž dopustil se čeho?«

»Pověsit bych, pane, dal ho na strom!«

A Petrovi paša: »Slyšíš, Petře?
Přiznáváš-li tedy se, či neznáš?«

»Znám se, pane pašo, znám se k všemu;
mně však vinu nevytkneš v tom žádnou!
Nebo poslyš, pane, sám a sudiž!
Není tomu dávno, dvě as leta,
milenou já namlouval si děvu;
rodiče mi děvu milou dali,
bratři se mnou svatbu umluvili.
Z rodinných když do mých dvorů děvu
svatové pak provázeli milou,
ze skrýše tu Turků v četném hluku
vrazil na ně Osman-agić-aga,
děvery dva, družců dvé to mojich,
ubil, děvu unes', poturčil pak,
mimo její vůli sňatkem pojal.
I plakala přenešťastná děva,
ve dne v noci plakat nepřestala,
za písmy mně písma žalná slala,
vlastní že si rukou smrt dá sama,
nepřijdu-li, nevyprostím-li ji.
Šel jsem tedy, družců sobě přivzal
malý hlouček, Osman-agićovi
vtrhnul v dvory, z hnusné jeho vazby
přemilenou vysvobodil děvu.
Dnestě ona, jak bývala předtím,
křesťankou a — milou ženou mojí!
Pušky malé Osman-agićovy
v pase že já nosím? Sám své hrdlo,
jímž mně propaď, vykoupil on jimi!
Spraveni jsme, — nejsem mu nic dlužen!«

Zmítá paša hlavou, sem tam zmítá
zakývá pak zas, — a z davu Turků
před něj Mahmud-Lisić-beg, hle, stoupí,
na kolena padne, oběma si
pěstmi bije v čelo, čelem o zem:
»Pomoz, pašo! ke mstě, k spravedlnosti
sluhovi teď dopomáhej svému!
Oba syny potvora mně zabil,
pět set ovcí z pastvy odveď zloděj,
šavli nad to od pasu mi ukraď!«
Což jak paša slyší, k vévodovi

obrací se, vévody se táže:
»V jaký trest bys, vévodo, vzal toho,
takových jenž dopustil se skutků?«

»Oběsit bych dal ho, pane pašo,
a pak ještě stít a na kůl vrazit!«

A Petrovi paša: »Slyšíš, Petře?
Co pak tomu říkáš? Přiznáváš se?«

»Znám se, pane pašo, znám i k tomu!
Avšak ani z toho, pane pašo,
nenalezneš na mně viny žádné!
Lká-li dnes, sám on si toho vinen.
Není tomu dávno, před rokem as,
měl jsem chrta, zlata plnou čapku
byl bych za něj nevzal. Kudy chodil
já, tam za mnou poskakoval i on.
Chodil se mnou na lov, na výzvědy,
do ohrad-li nelezou mně Turci,
střehl dvorů, hlídával mi polí,
cestoval a odpočíval se mnou.
Chytrý byl a přítulný a věrný, —
milejší než některý mi člověk!
Chrta toho, ctěný pane pašo,
chrta toho Mahmud-Lisić-beg mně
zastřelil! Šel tedy já, vzal pušku,
zastřelil mu oba jeho syny,
odhnal z pastvy pět set jemu ovcí.
Šavli pak sám poslem on mi poslal,
prose snažně, abych odpustil mu,
mstou ho déle nepostíhal, nebo
z dvorů ven že ani netroufá si.
Uznáš, pašo, bežaty že dvěma
vyrovnán chrt takovýto není!
Avšak nechť! Já odpustil mu přece.
Jsme si právi, — není mi nic dlužen!«

Což jak paša slyší, hlavou zmítá,
zmítá semotamo, ze čibuku
mraky kouře, až se modrá, dýmá, —

mnil bys, že to bez hrochotu střelba.
»Kjaure,« dí pak, »podivné to účty!
Kdybys dlouho počítal tak s námi,
špatně, tuším, bychom pochodili!«
Pokynul pak na biřice, kynul, —
a již běsní biřicové čtyři
vyskočili od země, hle, vzhůru!
oči vyvalili, nože pnuli,
již jen aby Petra popadnuli.
A jim Petr, z pasu obě pušky
vychvátiv a v každé ruce jednu:
»Nedejte si, páni biřicové,
se mnou práce! Hle, tu pušky dvoje,
na Turky to ďáblovy jsou stroje!
A mámť v pasu handžar postříbřený,
na Turky to ocel zpropadený!
A mámť pod ním nožík, je jen krátký,
bodne-li však koho — konec hádky!
Má-li tedy matku z vás kdo, páni,
žeby syna, sestru, žeby bratra
neželela, — ten nechť se mně blíží!«
A již také ze stanu ven Rado,
a již také na koníku bystrém.
»Za mnou, Petře! Na koníka vsedni!«
Koni Petr na zad skokem vsedne,
na koníka vévoda pak Rado
zahvízdá a malíček jen zvedne,
a již koník srna odtud pádí; —
za ním Turek postih velký svádí.

Ze stanu než vybrali se Turci,
již tu oba za Doljany jezdci;
za Doljany než se vysmýkali,
oba jezdci již tu blízko Spuže;
Spuže než se dopachtili oni,
za Spužem už na rovni jsou tito.
A tu Petr koně svého našel,
od stromu ho odvázal, naň vsednul,
a než Turci dostali se za Spuž,
Petr dávno s vévodou již bratem
ve Vinićích u konvice sedí,

na koleně před sebou list bílý,
pašovi naň pozdrav píše tento:
»Divné, prál's, jsou černohorské účty!
Nuže pašo, nuže, páni Turci,
nelíbí-li vám se účty naše,
hleďte odtud, hleďte, páni, dále!
Nebo pokud tam se neztratíte,
odkud přišly hordy vaše líté,
účty naše s vámi nepřestanou,
ať si proto proudy krve kanou!«

(Ve **Světozoru** r. 1875.)

Kniha třetí.

NOVÉ SMĚRY A TVARY.

DOBA ROZKVĚTU.

Josef Václ. Frič (Brodský).

Nar. v Praze 5. září 1829, žil dlouho ve výhosti po různých městech evrop. a zemř. na Vinohradech 14. října 1890. Vydal mimo jiné r. 1855 almanach Ladu Niolu, který byl první zvěstí nové školy básnické u nás. Sebr. spisy (bez překladů) vydány roku 1881 u Otty (o 4 dílech). Uveřejnil též obsáhlé „Paměti".

*Etiam moriens.**)

Památce Beneše Třebízského věnováno.

Ve mraku sychravém zlé páry koupá dnes
Vltavy klín tu Prahu stověžatou,
že zdá se stožárů jak by tam celý les
rval s listopadovou se mlhou klatou,
v níž zmírá všecka naděj na zoři kdys zlatou!

Mrak mrazivý to! — mnohýmť srdcem chvěje...
i toho junáka, jenž úprkem teď spěje
až na krev svého pobádaje oře,
k svým druhům do táboru na Bílé tam Hoře

Před táborem již bujné jízdy volný šik
(Pražského kraje synků) hlasně zove
k smělému útoku náš chrabrý, mladý Šlik.
Jsouť vesměs bujaří to sokolové,
pod nimiž lační boje řehcí komoňové.

Však Anhalt starý, který věčně váhá,
slyš, rozejetý šik zpět povolává.
Též Hohenlohe hlásá po táboře,
že nepodstoupí boj dnes na Bílé tam Hoře.

»Kde Mansfeld?« — »Od Plzně k nám dorazí snad včas!«
»A čím to, Thurn že nám nevévodí?« —
»Proč páni od Moravcův odloučili nás?!« —
Tak matné řeči Čechové tu vodí,
z nichž tajný nepokoj, tlumený strach se rodí.

---

*) Heslo na českých praporech, užívaných po čas 30leté války, znamenající, že lev náš i „umíraje" zápasí.

V tom náhle jak sta běsů hromná střela
nad táborem u Hvězdy zaduněla . . .
granátů mrak se rozryl po oboře
a ztropil smrť a poprask po Bílé tam Hoře.

»Do zbraně! K útoku!« tak volá zhoubě vstříc
zas mladý Šlik s Pražskými první v čele;
jen chasa Thurnova k nim vrazí — nikdo víc —
však stačí tu, seč odvahy má v těle
v boj na život i na smrť utkat nepřítele.

Přes hodinu již maří síly svoje
ti statní junáci — však střední voje
vždy ještě na uzdě, jak vlastní oře,
třímají nectní vůdci na Bílé tam Hoře.

Té chvíle dravec Tilly kyrysníků svých
šle úbočím na české baterie:
jak bleskem zmocnili se náspů dělových . . .
teď poslední z nich výstřel tam zavyje,
a viz, již trup za trupem česká děla kryje.

Dostřehli Moravci přec Pražan křiky,
přispěli svým — zahnali útočníky —
a šťastně nová palba ku pokoře
všem troufalcům hřmí na Bílé tam Hoře.

Však běda tamo vám, Vy Pražtí ztracenci!
jichž hlouček jen z tak valného dřív šiku,
an zrádně vydané v šanc zlými stoupenci
vás Špaňhel krutý bode na svou piku!
Trénásob ale běda tobě, mladý Šliku!

Tvou věrnou chasou česť nám zachována —
však s hlavou tvou i vlasť již rozkopána
kopytem rodným Valdštýnova oře,
pro smutnou zkázu bratřím na Bílé tam Hoře.

Tu Hohenlovci rázem provolali,
že bít se nebudou! a v běh se dali!
Co muž, hned k branám svého zvrátil oře,
i nastal čirý poplach na Bílé tam Hoře.

»Otevřte brány!« — »Zrada!« — »Probůh, kde je král?«
tak různý vzkřek až k nebesům proráží —
nikoli k Fridrichovi, kterýž opodál
jen hodoval, své hanby na zápraží —
nedbaje, světa Pán že národa los váží!«

Prosekali si brány aneb útokem
své vlastní hradby ztekli prchající
a brali šíleni se městem úprkem,
»Jsme ztraceni!« všem v ústret volající,
ač couval Bouquoi sám, lesť pouhou v tom tušící.

Jediný jezdec bezděk nyní asi
teď z boje prchá! Z Šlikovy on chasy,
náš junák, Vojtěch! v hřívu věrna oře
svou hlavu noře sbitou na Bílé tam Hoře.

Matička doma, tichá, sem tam ploužila
se celý den kol krbu vyhaslého,
an starý děl: kdyby mu ruka sloužila,
že raděj' moh' za syna jediného
se vypraviti sám, byť došel konce zlého!

I vzdychal napořád — až do večera,
kdy oba zas do mlhavého šera
slídili spolu po dupotu oře,
zda syn se vrací z bitvy na Bílé tam Hoře.

Však venku půlnoční jen teskný vichr vál —
nad Prahou zlověstné jen rudé prouhy —
an Ořech náhle zavyl, vzlyk' a zaštěkal.
A znovu hlucho! — byl to přelud pouhý?...
Ne, známého již vrance byl to řehot dlouhý.

Již zvoní kopytem oř o podlahu,
že syna dones k rodinnému prahu.
»Buď vítán, synu! Co nám neseš? — promluv již!
Jsi doma, dítě! Nejsi poraněno?
Tož seskoč, podej ruku! — Což pak neslyšíš?!!..«
Však syn jen chroptí — tělo nachýleno —
teď povzdych': »Zle je, otče, již nám odzvoněno!!«

I nehnul sebou víc — kůň hlavu kloní,
krev ustydlá v zem syrou řine po ní;
syn v náruč matce mrtev klesl s oře —
Tak věstil svým — pád Čechů na Bílé tam Hoře.

(Výňatek ze Světozoru, 1887.)

Ján Botto.

Nar. ve Vyšším Skalníku na Rimavě 25. ledna 1829 a zemřel jakožto občanský zeměměřič v Báňskě Bystřici 28. dubna r. 1881. Sebrané básně jeho vyd. v Praze 1880. Píseň jeho: Hor sa Slovák, čuj otčinu! znárodněla.

Ze »Smrti Janošíkovy« zpěv 1.

Horí ohník, horí na Kráľovej Holi.
Ktože ho nakládol? — Dvanásti sokoli.
Dvanásti sokoli, sokolovia bieli,
jakých ľudské oči viacej nevidely!

Dvanásti sokoli, sokolovia Tatier,
jakoby jich bola mala jedna mater;
jedna mater mala, v mlieku kúpavala,
zlatým povojníčkem bola povíjala.
To sa chlapci, to sa jak oltárne sviece,
keď idú po háji, celý sa trbliece[1]).

Košieľky zelené, striebrom obrúbené,
klobúčky obité, orlom podperené;
valaška[2]), karabín a pištoliek dvoje:
to sa chlapci, to sa, potešenie moje! —

Keď vatru[3]) rozložia na hronskom pohorí:
v dvanástich stoliciach biely deň zazorí.
A keď si od zeme[4]) chlapci zadupkajú:
dvanástim stoliciam żilky zaihrajú.

Hoj a keď nad hlavou palošík[5]) jim blisne,
to až hen v Budíne srdce pánom stisne!

---

1) = míhavě se svítí. 2) = sekyrka na holi. 3) = oheň. 4) = slovenský tanec národní. 5) = šavle.

Hory, šíré hory — to jich rodné dvory,
hole[6]), sivé hole — to jich volné pole —
a na tom Kriváni zámok murovaný:
kto že tým pod slunkom voľne žiť zabráni?!...

A ten jich kapitáň, to je len veľký pán!
Perečko belavé, červený dolomán;
keď ide po hore, jako ranne zore,
keď ide po lese, celý svet sa träsie!

Od Tatier k Dunaju ľudia si šepkajú:
Ber, pane, tie dane, však príjde rátanie[7]).
Ber, vlčko, však ty to zaplatíš raz kožou!
Nezvieš z kiaď, iba[8]) keď zblisne dvanásť nožov.
»Stoj! tisíc hrmených!« — vyskočia desiati —
»stoj! daj Bohu dušu a chlapcom dukáty!«
Nad hlavou paloše, na prsiach pištole:
»Sem, pane, tie zdrané slovenské mozole!«

Od Tatier k Dunaju siroty zpievajú:
Dajže, Bože, šťastia hôrnemu šuhaju!
Šťastia, Bože, šťastia z rána i z večera
a to takou mierou, jako nám on merá.
Merá nám on, merá dukáty z klobúka,
červenú angliu[9]) od buka do buka.

Nad horou na skale perečko sa belie:
kloňte sa chalupy, traste sa kaštiele!
Bo, koho's Jánošík na paloš načiara,
tomu nespomôžu ani tria cisára;
a komu odpíše lístoček trirohý,
toho nezachránia múry do oblohy.
Raz junák zapískne — z dvanásť pušiek blískne,
druhý raz zapískne — tisíc chlapcov zvýskne,
tretí raz zapískne — šabličky zazvonia
z hora od Považia, z hora od Pohronia —
a jedným sa hlasom ozvú čtyry strany:
»My sme u nás doma — my sme tuná páni!«

---

6) holá = holý vrch (alpe). 7) = vyrovnání. 8) = jen. 9) = plátno anglické.

Horí ohník, horí — nie jak voľakedy[10]) —
a okolo ohňa desať chlapcov sedí.
Sedia oni, sedia, do ohníčka hlädia —
do ohníčka hlädia, slovka nepovedia.
Len keď bor zašumie, keď vetor zaveje —
skočia — zavzdychajú: »Jaj, naše nádeje!
Janíčko, Janíčko, ty naše slniečko!
Čakáme na teba sťa[11]) na ten deň z neba.
Svitaj, Bože, svitaj, žeby bolo ráno,
aby nás ohrialo slnko maľováno!
Už vatra dohára jak obetnia žiara,
a chlapci sťa sochy okolo oltára,
sedia oni, sedia, do ohníčka hlädia —
do ohníčka hlädia, slovka nepovedia.

Už plamenček malý, — už len blisk slabušký
na nich sťa na hrobach svätojanské mušky;
už i ten plamenček pomaly zhasína —
už temno, už ticho, jak v stred cintorína[12]).
A kdesi čo zvolá jako nadzemská moc:
»Jánošík lapený! — Šuhajci, dobrá noc!« —

Zahučaly hory, zahučaly doly —
zanôtili chlapci: Boly časy, boly!
Boly časy, boly, ale sa minuly —
po maličkej chvili minieme sa i my!
keď sa my minieme, minie sa krajina,
jakoby odlomil vŕštek z rozmarína;
keď sa my minieme, minie sa celý svet,
jakoby odpadol s červenej ruže kvet.«

(V Budínském almanahu Lipě, 1862.)

(Jiří Jánošík byl náčelníkem horské tlupy loupežnické, t. z. hôrnych chlapcov, která v čas nejtužší poroby slovenského lidu v 17. stol. stala se jeho ochráncem a dobrodincem. Jánošík t. bohatým bral a chudým dával, a tak se stal v ústech lidu junákem svobody. Slíbil prý i císaři postaviti pluk vojska, dá-li mu svobodu. Císař prý mu ji udělil, ale přišla pozdě. Jánošík byl dne 16. břez. r. 1713 odpraven.)

---

10) = druhdy, jindy. 11) = jako. 12) = hřbitova.

Antonín Štrauch.

Nar. 13. března 1831 v Jičíňovsi, byl redaktorem Humor. listův a členem redakce Národních listů, zemřel 19. ledna 1877 v Jičíně.

Jan Hannibalec.

»Ajta, jak se líbí hosti ctnému
tito moji poddaní?«
Dvorně tato slova dí
Rudolf král poslanci tureckému.
Ten než králi odvětí,
lví dvůr zrakem přeletí.

V pevných klecech zři tu za mřížemi
mnohou šelmu divokou,
kterou pro zábavu svou
král dal přivést z dálných, cizích zemí;
ale lvů z nich trojice
poutá oko nejvíce.

Překvapen si Turčín hladí bradu:
»Královský to zvěřinec,
tak že mní se našinec
doma býti v slavném Cařihradu
před podobným výjevem,«
praví s pyšným úsměvem.

»Hrdinové naši, slavní v boji,
o zvůli vždy žádají,
aby s dravci v turnaji
osvědčiti směli sílu svoji;
pro ně nemalá to čest.
Zde-li tentýž způsob jest?«

Rudolf na to váhá s odpovědí.
Stáhnuv hrdě obočí,
k pánům svým se otočí,
pronikavým zrakem na ně hledí.
Nikdo, ač mu rozumí,
odpovědět neumí.

Uražen a zahanbený cele
hledí k zemi každý pán.
Aj, tu Hannibalec Jan
z kruhu jich vystoupí vážně, směle.
Ukloniv se královi,
s rozmyslem jej osloví:

»Slavný králi můj, ač nikdo z Čechů
síly svoje neměří
nerozumnou se zvěří,
přece však, že k haně, ku posměchu
nerad příčinu by dal,
dovol, abych dokázal.«

Přívětivě král mu hlavou kyne:
»Jak si žádáš, tak se staň!«
»»Jakou, pane, dáš mi zbraň?
Který dravec, velíš, ať ti zhyne?««
»To nám, reku, sám vyjev!«
»»Nuž, ať dýkou zhyne lev!««

Na ta slova lehkým, jistým krokem
jako k tanci plesnému
kráčí k boji děsnému;
a již hledí na lva pevným okem,
který, jak by žertvu čil,
divě vstříc mu vyskočil.

Na soka sok hledí beze strachu,
mihne dýka — dlouhý skok —
ha! i lev i jeho sok
na zemi již leží v krvi, v prachu.
Lev, ten k smrti krvácel —
rytíř vskočil zdráv a cel.

Král a za ním celý dvůr mu tleská.
»Vidí, tuším, sám ctný host,«
Rudolf dí, »že hrdinnost
zdobí také silná paže česká!«
A co Turek v Praze byl,
nikdy víc se nechlubil.

(V Mikovcově Lumíru r. 1854.

Jan Bohumil Janda (Cidlinský).

Nar. v Pátku 1. května 1831, byl sekretářem u zem. výboru v Praze a zemř. 29. září 1875 v Poděbradech. Složil znamenité histor. romány, výpravnou báseň Jan Talafús z Ostrova r. 1864 a četné drobné básně. Sebr. spisy básn. v Nár. bibl.

Radonič.

Radonič je statný dělný druh,
vládne bystrým okem, pádnou dlaní,
hrd je naň rekovných přátel kruh,
a ni Turčín sám ho nepohaní,
ač mu, kam jen sahá horstva lem,
Radoniče jméno přístrachem.

Avšak štěstí host je vrtkavý,
odvaha je slepá, nezná mezí,
nedbá lsti; a boj byl krvavý —
Radonič teď v drápech Turků vězí.
Chmurným okem, přec však bez trudu
hledí vstříc krutému osudu.

»Ďaure, slyš!« se ozve šeptem hlas,
okéncem se do vězení dera —
»tu je dýka; skonči, dokud čas,
venku čeká kůl a muka sterá!«
Potom okénce se odsloní,
a v tom ocel o zem zazvoní.

Zdvihá plenník ocel kalenou,
radost v oku smělém zableskne se.
»Muky — kůl —? nechť za živa mne drou,
hrozby Černohorec nelekne se;
Černohorec zná jen Turky bít,
dokud možno, chce a bude žít!«

Venku jásot; trčíť vzhůru kůl,
v ohni rozžehávají se kleště,
smůla tu a tamo opět sůl,
a tak mnohou hrůzu zřít tu ještě.
Veselý to bude chátře den —
jdeť již plenník stráží provázen!

Chátra ustupuje na stranu,
Černohorec pevným kráčí krokem,
chátra ukazuje k jehlanu,
plenník nezhroženým zří naň okem,
v zástupu všem jedinou jen tvář
nadchla ruměnem soucitu zář.

Plenník hrdě kráčí k jehlanu,
na koni se aga k němu bočí,
by ho dostal řádně na ránu,
a již bičem nad hlavou mu točí — —
Slyš však, co to za zděšený ryk
prorývá diváků Turků šik?!

Aga, Černohorec — jeden muž!
Oř se pod dojatým jezdcem zpíná,
plenník svírá agu úž a úž,
až se z úst mu pění vzteku slína.
»Seď jen, Turče, hezky z ticha seď
a ty, oři, s větry v závod leť!«

Letí oř již chátře přes hlavy.
Mnohý z Turků klade pušku k líci,
odsadí však opět z obavy —
kdož ví, čí by asi zhasil svíci!
V zástupu všem jedinou jen tvář
nadchla veselosti jasná zář.

Když pak oř docválal k patě hor,
srazil Černohorec agu dolů:
»Nechci dél ti býti na úkor,
dlouho dost jsme, Turče, jeli spolu;
běž a sděl té luze zaječí,
Radonić že opět v bezpečí!«

---

*Mistrova smrt.**)

Z věčné lampy od oltáře
rozlévá se polozáře
temnem lodi chrámové,
jako hymny blahých duchů
na vlnách se nesou vzduchu
varhan vážní zvukové:

**Stabat mater dolorosa
juxta crucem lacrimosa,
dum pendebat filius . . .**

*) Vlaský lid si vypravuje, že Pergolese, slavný skladatel hudby k písni „Stabat mater", skonal, hraje píseň tu na varhany.

Brzy velebné jak zvony,
brzy jako harfy tóny
zvuky ty ti zvlní cit;
teď v nich s šumem proudu řeky
mísí vichr hluk a vzteky,
lomě chudé chatky štít:

**Vidit suum dulcem natum
morientem desolatum
dum emisit spiritum . . .**

V rozbouřeném moři tónů,
jako na života sklonu,
vroucně pěje stařec mnich;
slyš, teď zvuků bouř se ladí,
víc a více sluchu vnadí,
všechen divý ruch již ztich' — :

**Fac, me tecum pie flere,
crucifixo condolere,
donec ego vixero . . .**

Slyš ty plné harmonie,
jež ne sluch leč srdce pije
jako věčné spásy lék!
Znenáhla se v prosby mění,
jež provází sladké chvění,
sladký smíru duše vděk:

**Quando corpus morietur,
fac, ut animae donetur
paradisi gloria! —**

Zvuk i píseň, slyš, se tlumí,
sotva šepot chrámem šumí
jemný, slabší dál a dál:
v posledním tom táhlém zvuku
svěsil mistr slabou ruku,
stařec mnich v něm dokonal!

Gustav Pfleger Moravský.

Nar. v Karasejně na Mor. 27. července 1833, zemř. jakožto úředník při České spořitelně v Praze 20. září 1875. Vydal Cypřiše (1861), Královnu noci (1875), verš. román: Pan Vyšinský (1858) a hojně prací dramat. i románových. Sebr. spisy v Nár. bibl.

Výprava.

Dnes divokých tanců oživují plesy
ten podzimní, pustý a vymřelý luh;
a daleko za Křivoklátskými lesy
se rozhostil šumot a nevšední ruch.

Dnes vojvoda Břetislav s družinou honí,
jak vichřice proráží nejhustší keř — —
I kam se obrátí, tam dusotem koní
se otřásá půda a uleká zvěř.

A lesnice divokou hudbou kol víří — —
jak tajnou by mocí vždy ku předu hnán
on dále a dále v les hluboký míří,
a úprkem letí přes mýtinu, lán.

I lovcové křičí a oštipy chřestí,
a šípů šust hulání ohlušuje;
a rohové zvěři smrt zněním svým věstí,
jež tratí se, mizí a prodlužuje.

A štěkání psů se v to z daleka míchá,
a stozvuká ozvěna déře se v sluch;
tak v rejdiště změněna houština tichá,
kam ponejprv života vnik' divý ruch.

A Břetislav na hřebci, v předu vždy jede,
však rozkoší neplane chmúřený zrak,
a na tváři vojnu stín neklidu vede,
a na čele sídlí jak předtuchy mrak.

On nedbá ni zvěře, on nedbá ni lovu,
zrak upřený v dálku ten nevidí shon,
on odpoví sotva upřímnému slovu,
a pádí vždy dále přes mýtiny sklon.

Tak studený den se již k večeru chýlí
a vojvoda vrací se na Křivoklát,
a družina umdlena po boku pílí
a ve skalách obchází uměle spád.

Tu podzimní vichr se krajinou vzdýmá
a vtíná se ve sklady skalnatých hor;
a bouří a hýká a ve stromech hřímá,
jak nebes kruh kdyby veď' se zemí vzpor.

A před vichrem hrnou se přívěje sněhu,
zatemňují večerní studený vzduch,
i za nimi ženou se v divokém běhu
jak přívaly deště a sypou se v luh.

A lovecká družina v chumáč se tulí
a zrychleným tryskem žene se dál,
a hřebcové pod jezdci mocně se pnuli,
jak blesky je pádící unášel cvál.

A vojvoda v čele jak vichr uhání . . .
tu rázem trh' koněm a zastavil krok:

»Ha!«vzkřiknul, »co za zjevy to? Co se sklání
zde nad lanem se stromů na levý bok?«

»Oj! zadržte, zadržte!« šíleně volá
a ku předu zděšený upírá zrak,
leč družina nevidí leč sněhu kola
a haluze stromů a příšerný mrak.

Však vojvoda trne a ku předu zírá,
a vidí tu tajemných znamení zjev,
on vidí, jak černý se mrak rozestírá,
a slyší tu smích a pak chraptivý zpěv.

A ze mračen vyzírá v půlkole šedém
ve dlouhých to hábitech třinácte žen,
a úšklebek pohrává na rtu jim bledém,
v tu tvář snědou vrásky jsou vepsány jen.

A na hlavách šátky zavázané mají,
s jichž cípy jim divoká vichřice hrá,
jsou bezzubé, ošklivé, jak v staré báji
ze zapadlých zraků jim zlý oheň plá.

Má na klínu hubeném každá dvě misky;
teď vyzáblou rukou je uchopí v ráz,
a již podle zpěvu, jak vysoký, nízký,
tu přebírá vodu a nabírá zas.

»Oj! co vy zde chcete, vy proklaté ženy,
proč stavíte rychlý můj běh darmo jen?
Pryč z cesty, pryč z cesty!« — Leč bez vší změny
dál přelívá vodu těch třinácte žen.

„„Hahá! velký, pyšný ty vojvodo pane,
my měříme miskami ten život tvůj,
tvé úmrtní lože dle trůnu ti dané
už čeká — a k tobě my voláme: Stůj!“‘

»Což rozkazu vašeho všímám si málo!
Pryč odtud, sic zdrtím vás vším hněvem svým!«
»»Co kníže to mluví, co s ním se stalo?««
teď družina táže se s udivením.

»Sem druhové, namiřte šípy a praky,
a oštipy vrhněte v hruď ženám těm!«
»»On šílí!«« »Kdo šílí? Což nezříte mraky
a v nich v kole vyzáblých žen celý sněm?«

»»Oj! vojvodo pane, stůj, dáme ti radu!
Po tobě je veta, náš zpěv ti již zněl!
ty nedojdeš více dnes panského hradu,
leč živ-li by's na vždycky zůstati chtěl!

Hahá! my jsme, vojvodo, sudičky tvoje,
my měříme miskami ten život tvůj!
Smrt na tebe číhá, by v lůno tě svoje
za obět svou pojala! Vojvodo stůj!

A kaj se svých hříchů; ty neujdeš smrti!
Viz, života voda ti na misce schne!
a jak tobě vyschne, tu rána tě zdrtí,
neb smrt svoji ruku již na tebe pne!

Hahá! pane, naposled dnes domů jedeš,
ty's náš, na tvé misce vysch' života tok!
ty naposled honce tam ku hradu vedeš,
nuž urychli krok svůj, nuž urychli krok!««

Tak sudice volaly, života vodu
pak z misky do misky zas přelívaly
a smály se, chechtaly lidskému rodu,
a mizely, větrem se rozplývaly.

Tu mráz projel vojvodu, ruka mu klesla,
jež vrhnouti chtěla v ty ženy svou zbraň;
on pobodnul koně, a rychle ho nesla
již kvapící jízda tam v divoký lán.

I družina za ním jak bouře se hnala,
však spěch koně jeho jich bystřejší byl;
neb vojvoda, jejž úzkost na srdci rvala,
ten nejel, on letěl, by v hradě se skryl.

Tu naproti němu se rozstírá záře,
a v ústrety přichází věrný mu lid,

a pochodeň svit vrhá v ubledlé tváře,
kamž strach se umístil za ztracený klid.

On zatroubí na roh a zvuky se chvějí,
a ukážou cestu, kde knížecí pán;
a k knížeti panoši úprkem spějí,
a volání radostné zní se všech stran!

Však co to tam za muže na koni jede
a přímo ke knížeti vede svůj běh?
Má oštip on v ruce a ve tváři bledé
se vztek zračí, spěch jemu zaráží dech.

»Oj vojvodo!« hřímavým hlasem tu zvolá,
»již dál nejeď, poslyš zde osudnou věst:
Ty's oloupil Mutinu o život zpola,
ty o drahý domov a o rod a čest!

Ty's v cizinu vyštval, jenž pánem mým býval,
tys oslyšel vlastního svědomí hlas!
Nuž jako ten studený podzimní příval,
tak nadešel tobě již pomsty mé čas!«

Tu vojvoda vzkřikne a svalí se s koně,
a červený proud krve hrne se z úst;
vše obklopí knížete v divokém shoně,
a nastane najednou křik, zbraně šust.

»Ha! Kníže je raněn!« »»On oštip má v boku,
náš kníže je raněn!«« »Kde proklatý vrah?!«
„„Jen za vrahem, za ním do rychlého skoku!‘‘
»Tam ujíždí ke skále přes pustý svah!«

»Tam ujíždí jezdec!« „„Jen za ním, jen za ním!‘‘
A na koně sedají panoši hned;
a ve záři pochodní s divokým ržáním
je unáší za vrahem komoňů let.

Již přirazí všickni tam k strašnému srázu,
tu ve propast jezdec ten tajemný spad'!
a divoký vzkřik jeho hlásá již zkázu,
a jeho je hrobem skal hlubokých sklad.

A vojvoda Břetislav zatím umírá,
a život mu přechází ve věčný sen;
ten zrak jeho ve sloupu zděšeně zírá,
on u lože vidí těch třinácte žen!

(Slož. r. 1858 a vyt. v alm. Máji r. 1862 pod jm. Vojvoda.)

Jan Neruda.

Nar. v Praze 9. července 1834. Spoluzakladatel moderního směru v básnictví českém. Zvláště populárním se stal svými feuilletony v Nár. listech. Redigoval některé belletristické časopisy (Obrazy života 1859, Rodinnou kroniku 1863, Květy, Lumír), posledně pořádal Poetické besedy. Vydal r. 1858 Hřbitovní kvítí, 1867 Knihy veršů, r. 1878 Písně kosmické, 1883 Ballady a romance a Prosté motivy; mimo to několik svazků prací prosaických (cestopisy, humoresky a satiry, obrázky, feuilletony), některé hry dramatické, četné úvahy atd. Zemř. 22. srp. 1891.

Slza.

Co jest slza? — Skvostná karbunkule
v noci světlem divným zářící
a svou září charé noční stíny
i jich dusné strachy mařící.

Co jest slza? — Kapka rosy chladné,
jakou palčivý blín nasází,
kapka ta jak vlna v okeanu
celé nebe sama obrazí.

Co jest slza? — Mlíčná nebes střída,
stříbra zář to modrem zatopená,
tisícerých chová v sobě světel,
tisícerých světel bez jména.

(Hřbitovní kvítí, 1858.)

Loretanské zvonky.

Co dítě jsem je slýchal
ty Loretanské zvuky,
a srdečko mé chtělo
v svět širý nést své tluky.

Co muž je nyní slyším
a k prsům jsem si sáhnul —
rád bych to velké srdce
zas ve srdečko stáhnul.

(Z Knih veršů. — V Obrazech života, 1859.)

Otázka.

My neumíme ještě umírat
pro vlast, pro národ, zlatou pro svobodu,
a proti všemu vlasti prospěchu
kramářsky vážíme svou vlastní škodu.

My neumíme ještě umírat
a neumíme ještě býti mužem;
však umře-li ta krásná naše vlast,
zda my pak ještě dále žíti můžem?

(Z Knih veršů.)

Matičce.

Proto mně drahá tak
přemilá matička,
že je tak chudičká,
že je tak stařička!

A kdyby byla snad
chudší než oblázek,
přece má vyrytý
v srdci mém obrázek.

A kdyby byla snad
svázána v uzlíčku,
přec bych ji miloval —
drahou tu matičku.

(Tamt. — V Lumíru, 1861.)

Z Kosmických písní.

VII.

Po nebi hvězdic je rozseto,
lesem jak zvonců vřesných,
dech času je měrně provádí
v jásavých kruzích plesných.
Vidíme plesu jenom cíp —
zkoumej a čítej sebe líp,
mistře v početním cviku,
nespočteš tanečníků!

Vesele se zemí měsíc jde,
země zas v mocném kruhu
se okolo slunce otáčí
v zářivém planet pruhu.

A i to velké slunce zas
kolem většího vede nás,
a toto slunce jeho
kde jde? — a kolem čeho?

Mysli se nejvýš — a nad tebou
hvězd jako vřesných zvonců
a kdybys byl jak slunce stár,
nedomyslíš se konců!
Klečím a hledím v nebe líc,
myšlénka letí světům vstříc —
vysoko — převysoko —
a slza vhrkla v oko.

(V Lumíru, 1877.)

XXI.

Jak lvové bijem o mříže,
jak lvové v kleci jatí,
my bychom vzhůru k nebesům
a jsme zde Zemí spjatí.

Nám zdá se, s hvězd že vane hlas:
»Nuž pojďte, páni blíže,
jen trochu blíže, hrdobci,
jimž hrouda nohy víže!«

My přijdem! Odpusť, matičko,
jíž jsi nám, Země, malá,
my blesk k myšlénkám spřaháme
a noha parou cválá.

My přijdem! Duch náš roste v výš
a tepny touhou bijí,
zimniční touhou po světech
div srdce nerozbijí.

My přijdem blíž, my přijdem blíž,
my světů dožijeme,
my bijem o mříž, ducha lvi,
a my ji rozbijeme!

XXVI.

Vzhůru již hlavu, národe,
k nebi své zdvihni oči:
viz: jsou tam i malé hvězdičky,
kol nichž se velké točí!
    Toť prostě tím: ty maličké
    z jadrného jsou flådru,
    ale ty velké a poslušné
    jen z plynových jsou hadrů.

Troufám, že při té myšlénce
srdce ti povyskočí —

nuž — buďme tou malou hvězdičkou,
kol níž se velké točí!
Jde to, ach jde! jen každý hleď
k vlastnímu dobře jádru:
bude-li každý z nás z křemene,
je celý národ z kvádrů!

XXXIV.

Promluvme sobě spolu,
co je v tom světě širokém,
co je tu, co je bolu!

Kde rozvoj je, je boj — po světě boj je všude
a bez mrtvol zdc nejsou přetvary,
i hudba sfér jen války píseň hude
a věčně v úrok znějí fanfáry!
Ta slunce veškerá, než vojevodí,
se slunci kol titánské boje vodí,
a každá planeta jich s druhou v turnaj keší,
než šťastna, vítězna se domovině těší;
tak zuří boj až k drobným žhounkám dolů
po nebe klenu hlubokém —
co je v tom světě širokém,
co je tu, co je bolu!

A naše Zem? Kde nové vzrůstá, staré hyne,
ach celá Zem je mrtvých oudolí,
skrz mrtvých troucheň květ se k světlu vine —
kdo doveď zde by sčítat mrtvoly!
Zde válka běsná. Z krve dravec tyje,
i slavík sladký v úkor jiným žije,
tvor tvora béře v plen i jeho celé žití
a žádný neptá se, zda druhý tvor též cítí.
Co horou zde, to hromada je kostí,
co údolem, to šachta budoucnosti,
a čas v ni hází ve dnův běhu divokém
mrtvolu na mrtvolu —
co je v tom světě širokém,
co je tu, co je bolu!

A člověk — člověk! Štědrá byla ruka,
jež ohně vrhla lidských do stanů —
co srdce cit, to žhoucí lidská muka,
co myšlének, to lidstva katanů!
Ach pokrok lidstva! Člověk v před se plíží,
svou krví nohu k strmé stezce klíží.
a napřed ví, než vrchu se doplazí,
že zchladlá Země všechen život zmrazí.
A naše láska! Mrtvých spalování!
Jen ranní sen je všechno milování,
den jsou dvě srdce lidská šťastna spolu,
v den druhý štěstí prchá poskokem
a obě srdce letí v propast dolů —
co je v tom světě širokém,
co je tu, co je bolu!

Ballada dětská.

Matka zdřimla na úsvitě.
Dítko vyjeveně hledí —
v nožičkách mu Smrtka sedí.
Malá Smrtka, sama dítě,
na hlavičce věnec bílý,
ve košilce drobné tílko,
v ručkách drží hravé sítě
jako k honbě na motýly.
A ty ruce jako hůlky
žluté jako z vosku čílko,
místo oček modré důlky.

»Pojď děťátko, pojď holátko,
na chvílečku, jen na krátko!
Zahrajem si na Hélice
andělíčků při muzice,
budem bílé holubice.«

»»Matička mi nedovolí
a mě tělíčko tak bolí!««

»Pojď děťátko, holoubátko!
Přišla jsem ti ku pomoci,
nemoc nemá více moci,
venku v andělíčků kůru
poletíš až k nebi vzhůru.«

»»Matička mi jíti nedá,
myslím, že již hlavu zvedá!««
»Pojď dětátko, pojď, babátko!
Posýlá mne Jezulátko,
posýlá mne kněžna nebe,
abych přivedla jim tebe,
posýlá mne tvoje svatá:
Ať již jde, má dcerka zlatá!«

»»Pojďme, pojďme, ale zticha,
matinka se jinak zbudí!
Něco těžkého ji trudí,
i když dřímá, těžce vzdychá,
srdce bolestně jí skáče,
a když vzhledne, ihned pláče.«

(Z Ballad a romancí. — V Lumíru, 1878.)

Ballada horská.

»Řekněte mi, babičko má, co že rány svírá,
po čem člověk, těžce raněn, přece neumírá?« —
»»Rány hojí otevřené na tom lidském těle
jenom čarodějná jarní šťáva z jitrocele.««
»Řekněte mi, babičko má, co se dobře dává,
je-li ochořelá hlava bolestí až žhavá?« —
»»Na tak těžký úpal hlavy pomoc jiná není
nežli mladé listí z lesní jahodeni.«

Dítě z chaty vyskočilo do sousedních polí: —
»Daruj šťávy, jitroceli, na vše, co kde bolí!«
S pole spěchá ku lesině přes trní a hloží: —
»Dej mi to své mladé listí, jahodino Boží!«
Co kde chtělo, rychle mělo, ke kostelu běží,
na kříži tam pod oltářem Kristus rozpjat leží.
»Potírám Tvá svatá prsa, myju bok Tvůj svatý,
tělíčko zas uzdraví se, Ježíšku můj zlatý.
Kladu čerstvé listí lesní na hlavu a líce,
nebude Ti hlavičky Tvé bodat úpal více!«

Nad kostelem velké zvony do okolí zvoní,
lid se sbíhá, v prsa bije, zázraku se kloní:
jak to dětská duše snila,
vůle Boží vyplnila.

Podnes mají v horské vísce obraz Trpitele:
nemá rány ve svém boku, nemá trnu v čele, —
bílá lilje v ranní záři po celičkém těle.

(Tamt. — V Lumíru 1882.)

Romance o Karlu IV.

Král Karel s Buškem z Vilhartic
teď zasedli si k dubovému stolu —
ti dva už pili mnohou číši spolu
a zapěli si z plných plic.
»Nuž dej sem zlaté číše, páže,
a nalej vína — dolej výš —
dnes, pane Bušku, cosi zvíš!«
král Karel vesel káže.

»Zde po tom víně, Bušku, slyš,
domácí slunce naše v loni hrálo —
toť první víno, které v Čechách zrálo —
aj tedy vzhůru, pijme již!«
A pili — král však náhle prsknul —
»To že je víno? tenhle kvas?
vždyť ústa křiví, láme vaz!«
a zlostně rukou mrsknul.

»Eh — vezu révu z Burgund sem,«
král dál a dál si v zlosti svojí vede,
a takovouhle peluň mně z ní svede
ta velebená česká zem!
Jsem přesvědčen, když broskve vsadím,
že sčesám trpké trnky s nich,
a chceš-li klidit pustý smích,
zde růže sázet radím!

Však jaká země — taký lid!
vás kdyby učit chtěli všichni svatí,
zda všimnou si jich Češi paličatí —
buď svatý rád, když není bit!
Jak bych zde mlátil otep slámy!
Nechť chci co chci, za krátký čas
se všechno jinak zvrhne zas —
mám já to bídu s vámi!«

Přec zase číši k ústům zdvih',
a napiv se, své velké dobré oči
teď kradmo přes stůl po soudruhu točí
ten však je jako pěna tich.
Jen — aby marně nezahálel —
pan Bušek máčel zub a pysk
a víno ku púnebí tisk'
a po jazyku válel.

»Ba je to bída teď«, děl král
a rychle zavdal sobě vína znovu,
tak rychle, jak by bránil zlému slovu;
však kolem úst již úsměv hrál.

»Mám žízní umřít? — na mou víru,
Ty's oslep', páže — nevidíš,
že přede mnou je prázdná číš? —
a dej mi dobrou míru!

Pij, Bušku — již se nezarmuť —
a poslyš, co Ti král Tvůj moudrý praví:
můj jazyk je jak známo vybíravý —
a našel již v tom víně chuť.
Víš — zkoumat třeba, Bušku milý!
to víno má svůj zvláštní ráz,
zprv trpké, ale milé zas —
my, myslím, už se opili!«

»»Nu vidíš, králi: tak náš lid!
Má duši zvláštní — trochu drsná zdá se —
však květe po svém, v osobité kráse —««
teď přerušil svůj náhle klid
hned rozveselen Vilhartice —
»»ach přibliž k tomu lidu hled
a přitiskneš svůj k němu ret
a neodtrhneš více!««

(Tamt. — Ve Světozoru, 1882.)

Prostý motiv.

»Pojď — pojď!« to na výši volá kdos,
a zní to jako ptačí skřek;
já rozhledl se: černá vrátka
a malý veský hřbitůvek.

A zase slyším: »Pojď — nu pojď již!
víc nehleď světa na mumraj:
vždyť přelítl jsi světa koncem
a dosud neznáš blahých kraj!«

Já naslouchám a srdce buší,
a hlava klesá níž a níž,
a pojednou tak luzně hledí
ty hnědé hroby, rudý kříž.

Je pravda. Nač se plavit mořem,
nač slézat strmých horstev lem?
Zde zcela nízký pahrbeček
a za ním zcela nová zem!

(Z Prostých motivů. — Ve Zlaté Praze, 1884.)

Anděl strážce.

Ne, ne — já nebyl žádným bílým květem!
Já nerozkročil jasný se tím světem,
má cesta nešla krajinami míru:
jak divá řeka, která v skalách bouří,
tak plna pádů, plná byla vírů,
dno v černých tmách a povrch v šedém kouři.
Že přece nejsem škvrnitého čela,
že život nezkován meč na dvousečný,
že duše v propast zhouby nevhučela,
jen Tobě jsem, Ty anděle můj, vděčný!

Tys náhle stanul mezi mnou a skutkem,
Tvé oko jako hrob se hlubně tmělo,
jak lilje klonilo se krásné tělo
a s nevýslovným děl Jsi se zármutkem:
»Což svému k smrti zmučenému lidu
ni chvilkového popřát nechceš klidu?
Chceš klesajícímu pod břevnem kříže
na vyschlá bedra přidat hanby tíže?
Chceš, Tvá by na hlavu mu padla vina,
on studem hořel za Tě, svého syna?«
A zdrcen klečel jsem a v hlasném lkání
mé srdce sbíralo se ku pokání. —

Já nedím: »Bohu dík, jsem lepší jiných!«
Kdož smí se přímit, než se život zhroutí,
než poslední doběhne z hodin stinných,
že cesty kal mu roucho neposmoutí?
Však tolik vím, Ty jsi-li při mém boku,
že srázem každým pevného jdu kroku.

Tvou ruku líbám, k Tobě vzhlížím slze,
zář Tvého zraku veď mne v světa mlze,
Tvé křídlo nadšené mne přenes přes propasti,
anděle strážný, svatá lásko k vlasti!

(Ze Zpěvů pátečních. — V Květech r. 1887.)

V zemi kalicha.

Jinde-li slunce je — u nás je sníh,
jinde-li vánek jen — bouře nás střásá,
zvoní-li po celém světě jen smích,
zoufalá bolest nám srdce až drásá.

Bože, cos nasil trpkosti do této naší země!
Ztrpklý je širý ten náš kraj, ztrpklé je všechno plémě,
trpce lid žije v palácích, trpko se dýše v chýši,
trpká je naše ornice, trpké je víno v číši.
Trpká je sláva po otcích, přetrpké vzpomínání,
trpká je naděj v budoucnost, že až se hlava sklání,
trpce zní píseň národa, trpce vše slovo naše,
trpké jdou kletby z našich úst, trpké i otčenáše.

Věru, nemohla snad ani jinde povstat báj ta truchle krásná:
Kdesi v temné hloubi lesa kaplička prý stojí jasná,
kaplička prý bílá, se křížovou lodí,
Kristus Pán mši svatou denně číst tam chodí,
zvonek sám mu zvoní, vítr píseň duje,
když Pán Kristus denně sebe znovu obětuje.
Ach, vždyť nemohla ta báje jinde povstat skor,
nežli v kraji, kde se denně naděj s smrtí snoubí,
v zemi trpké, jižto tvrdý kámen hor
jako kalichem by kol do kola vroubí.

(Ze Zpěvů pátečních. — V Květech r. 1882.)

Jen dál!

Z bouřného času jsme se narodili
a krok za krokem v bouřných mračnech jdem
vstříc hrdě vznešenému svému cíli,
šíj kloníce jen před svým národem.

My věděli jsme, co nás cestou čeká;
byť hrom však bil a mráz nám v kosti vál —
toť jenom česká hudba odevěká,
my při ní půjdem k předu — dál, jen dál!

S tím národem, jenž je jak čistý, jasný,
jak byl by z rukou božích vyšel dnes;
jenž dosud v prsou nese idól žasný,
byť byl i před věky již za něj kles'!
Za volnost lidskou — *v nás* kdys rozekvetla! —
dnes stojí Čech, jak druhdy za ni stál:
ta myšlenka, která nás ve hrob smetla,
zas k slávě vznese nás — jen dál, jen dál!

Jen dál! Čas nový nové chce mít činy,
den nový vzešel k nové práci nám,
jeť sláva otcův krásný šperk pro syny —
však kdo chceš ctěn být, dobuď cti si sám!
Kde přítomnost jak dítě pozasesklá,
vše dávná sláva, byť v ni démant hrál,
je za korábem jenom brázda lesklá —
napněte lana — vzhůru plachty — dál!

Pryč se vzdechy, již umlkněte, rety.
že přízeň doby není jasna tak!
Což růže neodvírá svoje květy,
když mezi ní a sluncem rozstřen mrak?
Pryč s klímotem již u kormidla lodi:
kdo chvíli stál, již stojí opodál,
den žádný dvakráte se nenarodí,
čin dvakrát nezraje — jen dál, jen dál!

Nám slunce jako jiným skráně zdobí,
nám po noci jak jiným vzchází den,
jsme jako jiní syny velké doby —
ta žádá však si celých mužů jen!
Pojď sem, pojď sem, ty milounký náš hosti,
by truchlý rej náš plesem zas se zdál,
ty zlatá naděj, smavá troufalosti,
nes prapor náš, my s jásotem jdem dál!

My nevíme, co budoucnost nám chová —
však ještě žije českých bitev bůh,
a pro vítězství veliká a nová
je dosud širý dost ten český luh!
A chce-li Bůh snad dát kdys nové seče —
nám stačí hlas husitský na chorál,
dost v zemi železa na dobré meče,
i v krvi železo — jen dál, jen dál!

Ach hleďme pilně ke korábu svému,
jsme jeho plaňky, hřeb jsme svěrný v něm,
a věrně, toužně přilneme-li k němu,
zas šťastna záhy bude Česká zem!
Však byť měl Čech již všechno ve svém klínu,
čeho si v nejbujnějších snech svých ždál —
to lidské moře nezná odpočinu,
Ty též ho neznej, stále měj se k činu,
dál, Národe náš drahý, věčně dál!

(V Nár. listech dne 1. ledna r. 1886.)

Vítězslav Hálek.

Nar. v Dolínku 5. dub. 1835. Byl redaktorem Zlaté Prahy (1864) a Květů (1866) a členem redakce Nár. listů. Velečinný život svůj skončil dne 8. října 1874 v Praze. Jest spolu s Nerudou zakladatelem nové školy básnické. Byl činný hlavně na poli lyriky a reflexivního eposu (Večerní písně 1858 (vyd. 10. r. 1889), V přírodě 1872—74; Alfred 1858, Krásná Lejla 1859, Mejrima a Husejn 1859, Goar 1864, Černý prapor 1867, Dědicové Bílé Hory 1869, Děvče z Tater 1871), avšak složil též četné básně výpravné a dramatické. (Ballady a romance, Pohádky z naší vesnice; Carevič Alexej, Záviš, Král Rudolf a j.), pak povídky a cestopisy, feuilletony a kritické úvahy. Sebr. spisy vydány redakcí Ferd. Schulze u Dr. Ed. Grégra v 9 sv. Četné písně jeho uvedeny v hudbu.

Z Večerních písní.

1.

Přilítlo jaro z daleka
a všude plno touhy,
vše tlačilo se k slunci ven,
že snilo sen tak dlouhý.

Vylítly z hnízda pěnkavy
a drobné děti z chýše,
a pestré kvítí na lukách
přesladkou vůni dýše.

Z větví se lístek tlačí ven
a ptáčkům z hrdla hlásky,
a v ňadrech v srdci mlaďounkém —
tam klíčí poupě lásky.

3.

Umlklo stromů šumění,
a lístek sotva dýše,
a ptáček dřímá krásný sen
tak tichounce, tak tiše.

Na nebi vzešlo mnoho hvězd,
a kolem je tak volno,
jenom v těch ňadrech teskno ta k
a u srdce tak bolno.

Ve kvítků pěkný kalíšek
se bílá rosa skládá —
můj Bože, a ta rosa též
se v moje oči vkrádá.

(V alm. Máji na r. 1858.)

9.

Mám Ti to sladké tajemství
jak slavík vyklokotat v doubí —
či mám to v slzách vyplakat,
co zmítá srdce mého hloubí?

Či kleče zbožnou modlitbou
mám z lásky vymodlit se Tobě,
či pěkným snem to pošeptat
Ti v tiché, vlídné noční době?

Či má ten ráj utajený
jen v srdci dřímat jako v hrobě,
a beze slov a bez Tebe
mám věčně jen to šeptat sobě?

Ó anděle můj, vyznávám
se z lásky k lidstvu nehynoucí,
však tobě — ó nekárej mne —
snad z mysli slabé, málo vroucí.

60.

Kdo v zlaté struny zahrát zná,
jej ctěte víc než sebe,
neboť vás tak Bůh miloval,
že poslal vám ho z nebe.

Hrozné, když Bůh neúrodou
a morem trestá přísně,
však ze všech trestů největší,
když národ nemá písně.

Ten národ ještě nezhynul,
dokud mu věštec zpívá,
jeť píseň v nebi zrozena
a ve smrt život vlívá.

Z »Alfreda«.

Lásko! věčně stejná ve své kráse,
věčně různá ve svém hnutí!
Jedny vedeš přímo k věčné spáse,
jiné — ku věčnému zahynutí.
Jeděms nebem plným vděků,
na němž tisíc jasných hvězd se rojí;
dole květ sní sen mladého věku —
a jej nebe čistou rosou kojí.
Jinýms nebem plným trýzní,
po němž klikatě se blesky honí;
dole květ po nebes vláze žízní —
blesk mu hlavu krásnou ve hrob kloní.
Spanilá jsi jako z Paestum[1]) růže,
na niž toužebně se srdce třese:
jeděm vůní obestýláš lůže,
jiným trn tvůj věčnou bolest nese.
Lesklá's číše, sladkým kypíc tokem —
lidské srdce z ní tak rádo ssaje:
Jeden spěchá v Eden rychlým krokem —
ten tam, že se napil, musí z ráje.

Volnosti.

Volnosti! Národův ty zlaté věno,
šlapána člověkem až k ustrnutí,
ty dítě bolestného procitnutí
a vražděné zas, sotva narozeno!
Buď pozdraven, ty svite v tuhé mlze,
ty růže spanilá a plná těchy:
tvé kořeny — to lidstva dávné vzdechy,
a rosa tvá — to horské naše slze.
Tys píseň písní, kterou lidstvo skládá;
kdo slyší tě, okřívá v srdci vřelém,
kdo pojme tě, stává se spasitelem,
kdo zpívá teď, na kříži v bolech strádá.
Ty chráme velebný! kam oko patří:
za každou šlépěj svaté na smrt vlekli,

1) V Paestum (nyní Pesto) a okolí kvetly za starořímských dob nejkrásnější růže a to dvakrát do roka.

za každý kámen krve proudy tekly,
by ti, kdo vejdou, v něm se stali bratří.
Ty vznešený jsi cedr nad Libanem;
stín upachtěné hrudi chladu skytá,
a vůní dýše hlava porozvitá,
kdy ruka sprostá rozkládí tě lanem.
Ty matko milostná, již duch můj světí!
Že z ňader tvých života mléko pili,
vyhnanstvím se ti za to odměnili,
a kdo tě vyhnali, jsou tvoje děti.
Vidím tě, svatá, ve postavě bědné;
ku skalám přikována božská ruka
a hlavu zasypaly smíchu muka:
kdy zase lidstvo s tebou na trůn sedne?

(Z Goara.)

Tambor.

Vojáci táhnou z města ven,
z nich málo kdo se vrátí;
jim tambor tluče na buben
a tak jim cestu krátí.

On v srdci bolest divokou —
od dívky své jde v dálku
a snad ji víc neuhlídá,
snad nepřežije válku.

Snad již se více nevrátí
a dvoje blaho zruší,
snad lůžko smrt již ustlala —
to prorývá mu duši.

Jak smutek v srdci dává takt,
tak na buben on mlátí —
vojáci za ním krok a krok,
a on jim cestu krátí.

(Z ballad a romancí. — V almanachu Máji na r. 1860.)

Frajtr Kalina.

O, nejsem jen tak leccos vám!
Na moutě — jak vám povídám:
neb veliký byl Bonapart —
však mnou by býval na capart!
»Aj, aj, veliký Bonapart?«
Nu ano, ano — na capart.

Nám pálí Francouz naproti,
jak když se peklo vyrotí;
však my tak jako z kamenů
se smějem jeho plamenu!
»Aj, aj, tak jako z kamenů?«
Nu ano — jeho plamenu.

My šest kanónů jedině,
a Francouz po vší dědině;
však lepší, než pan generál,
jsem pořádek já udělal!
»Aj, aj, než sám pan generál?«
Nu ano, ano — udělal.

Tu Bonapart si myslil sic,
že nás má hnedle, jako nic;
však já bych věru na pět mil
mu ještě notně zatopil!
»Aj, aj, vy ještě na pět mil?«
Nu ano, ano — zatopil.

A jak tu já s kanónem stál —
tu jede on jak generál
a kouká se skrz peršpektiv,
a zrovna na mne — žádný div!
»Aj,aj, na vás skrz peršpektiv?«
Nu ano, ano — jaký div?

A když už mně na ránu byl,
tu jsem já sobě pomyslil:
Hej, teď tvá bije hodina,«
teď zvíš, kdo frajtr Kalina!
»Aj aj, tvá bije hodina?«
Nu ano — frajtr Kalina.

Již k pánvi držím žhavý lunt,
bych osudný vypálil špunt,
jenž by mu na vždy posvítil,
že víc by ránu necítil! —
»Aj, aj, mu na vždy posvítil?«
Nu ano, ano — necítil.

V tom ke mně lajtnant přiskočí
a na patě mne otočí:
»Hej, kamaráde, pro pět ran!
Vždyť on je přec jen velký pán!«
‚Aj, aj pan lajtnant, pro pět ran?‘
Nu ano, — přec jen velký pán.

A na mou duši, jak zde jsem,
já cítil lítost v srdci svém:
hrom do mne, když to udělám,
na moutě — on je velký pán!
»Aj, aj, že když to udělám?«
Nu ano, ano — velký pán!

A já jsem dobrák. Jenom chtít,
a moh' jsem věčnou slávu mít;
neb jak byl velký Bonapart —
mnou byl by býval na capart!
»Aj, aj, že velký Bonapart?«
Nu ano, ano — na capart.

Bůh svědek — on to uznal sám.
Hned na koni se pustil k nám,
a sejmul se svých prsou řád,
a — mně ho připnul na kabát!
»Aj, aj, že sejmul s prsou řád?«
Nu ano, ano — na kabát.

Nuž, děti, hleďte — *já* to znal!
A teď kdy Bonapart by vstal —
on sám svědectví na to dá,
že já byl frajtr Kalina!
»Aj, aj, on sám svědectví dá?«
Nu ano — frajtr Kalina.

(Tamt.)

Starý kozák.

V hospodě ruchu a puchu,
tam housle, klarinet, bas,
pošinul čepici k uchu —
»Stůjte, ať do toho ďas!«

Zakroutil našedlé kníry
a rukou podepřel bok:
»Kozák jsem ze staré míry,
já vím, co do kulí krok.

Ale mně s takovou směle,
mne českým poplivnout psem:
jedna, dvě — a má ji v těle,
pak ať mne ubije v zem!

Koukáte, kuřata měkká,
to každý jak sysel je tich,
pošeptmo kleje a heká —
a nahlas polyká smích!

Koukáte, výkvěte mladý —
mít k tanci ohnivý kvap,
pro holky hlazené brady,
fi! a krev ze srdce bab!

Neznat, co muži je svato,
co krásné, veliké dost,
však na všem trpěti bláto
a mít je za pravý skvost —

Fintit se, čechrat si vlasy,
být klepnám hledaný rek,
hejřiti pitky a kvasy,
tvář mít jen na políček —

Na velkost zvedati tretku,
mít v hádku bojovný duch,
odvahy však ani špetku,
a zvát to mladistvý ruch —

Koukáte na tu krev línou,
jak sešlá v mém zrcadle jest,
při sám — tvář nemáte jinou,
dosud v ní nevidím čest!«

Stanula mládež dnes v kole,
jak v kámen utuhla, v led,
vytáh' dnes kozáček v pole
a jest jak bez krve bled.

V hospodě ruchu a puchu,
tam housle, klarinet, bas,
pošinul čepici k uchu —
»Hrajte, ať do toho ďas!«

(**Pohádky z naší vesnice.**)

Dražba.

Kravičku vedou ze chléva,
dvůr plný, sotva že stačí.
na prahu vdova omdlévá,
a škytá v oněmlém pláči.

Dráb z drsných vyvolá plic:
»Pět zlatých poprvé, kdo
dá víc?«

Na prahu zalká žaloba:
»Mé děti, robátka milá,
života naše zásoba,
váš chléb a jediná síla!«

Dráb z drsných vyvolá plic:
»Pět zlatých po druhé, kdo
dá víc?«

»Otce smrt náhlá zlomila,
pět dívek o holé dlani,
a já se v práci zchromila,
kde vzít a doplatit k dani?«

Dráb z drsných vyvolá plic:
»Šest zlatých poprvé, kdo
dá víc?«

»Z telátka jsem ji chovala;
když jsme ji na pastvu vedli,
každou jsem chrůpěj žehnala,
vždyť z mléka děti mé jedly!«

Dráb z drsných vyvolá plic:
»Šest zlatých poprvé, kdo
dá víc?«

»Každou jsem zvedla travičku,
jíž mléko sládne a tuční,
děti si sedly k ohníčku
a byly na pastvě učni.«

Dráb z drsných vyvolá plic:
»Šest zlatých podruhé, kdo
dá víc?

»O hladu a přec bezpečni!
Groš za sýr ukápne v schránku,
byly to hody sváteční,
když zbylo na pomazánku.«

Dráb z drsných vyvolá plic:
»Šest zlatých podruhé, nikdo
víc?«

»Hrozná to, děti, siroba!
Šest zlatých za moje muka!
Prázna je naše zásoba —
tuť srdce matčino puká!«

Dráb z drsných vyvolá plic:
»Šest zlatých po třetí, nikdo víc!«

(Tamt. — V Alm. na oslavu 25letého trvání Ak. Čten. Spolku r. 1874.)

Z písní »V přírodě«.

8.

Já laňku vidím za šera
červánky pít z hor jezera,
pak stála s němým okem,
pak v lesy mihla skokem.

Co se to se mnou stalo jen,
že jsem v tu laňku proměněn!
Má noha do vod vrůstá,
v červánky stápím ústa.

A piju lesk jak padlý sníh,
a nad ním hvězd večerní mih,
i zlatý blankyt výše —
z té modré břehů číše.

A stojím němý, udiven;
ten krásný svět toť krásný sen,
teď k duši cestu pne si —
já za laňkou jdu v lesy.

28.

Pán přírody! A z dějin těch,
jež sám si člověk píše,
víc plyne slz, víc křičí bol,
než z pusté stínův říše.

Pán přírody! A otročil
všem nízké mysli stvůrám,
a kdož jej zvedli v člověka,
ty uštval k hrobu chmurám.

Pán přírody! A nedoveď
ni tak si zmezit hráze,
by lidství své a nelidskost
měl aspoň v rovnováze.

Hleď, svatá matko přírodo,
jak člověk choré dítě!
Snad v člověka se uzdraví,
až v lásce pochopí tě.

(V Květech, r. 1869.)

38.

Večerní les rozvázal zvonky,
to ptáci zvoní k tiché skrejši:
kukačka zvoní na ty větší,
a slavík na ty líbeznější.

Les každou větev písní kropí,
a každý lístek jeho dítě,
na nebes strop jim lampu věší
a stříbrné z ní táhne nitě.

A každá nit na konci spánek,
sny jako jiskry v stromech skáčí,
jen laňka se sebe je střásá
a před lesem se v rose máčí.

Teď usnuli i zvoníkové,
les dýchá v prvním zadřimnutí,
a jestli slavík zaklokotá,
to ze spánku je prokouknutí.

Teď všecko spí, i laňka dřímá,
i zvonky visí dovybdělé —
noc kráčí jako všeho dozvuk:
tak příroda si k spánku stele.

53.

Jsou hříchy proti přírodě,
a člověk přec se ukonejší;
však kdo řeč matky urdousí,
ten snad již v světě nejbídnější.

Ten z duše všecko vyškubal,
co v kvítko může dospět tvarem,
praménky ucpal nejčistší
a v život ustlal suchoparem.

Tenť s pustou v duši krajinou,
pták nepřelítne jejím prachem,
a jenom vlk tam zaštěká,
kdy kat tam kráčí s bratro-
vrahem.

Tenť zvrhlý v srdce tlukotu,
krb znesvěcený svého domku,
činů se krásných nedočká
ni u sebe, ni u potomků.

57.

Pravda! Pravda! Velké moře —
a já kvítkem v záhonce;
mohu pít jen drobné kapky
a to moře bez konce.

Pravda! Pravda! Nebe širé —
a já pták pod oblaky;
lítám, co mi křídlo stačí,
ale prostor daleký.

Pravda! Vesmír beze hrází —
a mně žít co člověku;
dýchám jej sic každým dechem,
ale vesmír bez věků.

70.

Dva jeřábi letí od jihu,
jim do spěchu tak a do mihu,
a jeden z nich z výše blankytu:
»Zda vezmete jaro do bytu?«

»I jakž bychom jara nechtěli?
Toť nad svátek nám a neděli;
den ode dne samá muzika,
a čas nám jak letmo utíká.«

Dva skřivánci, odkud, neví se,
též ubytovací komise,
a volají z výše blankytu:
‚Zda chcete nás s jarem do bytu?'

»I jak bychom, páni, nechtěli?
Vždyť s vámi jsme teprv veseli,
už z rána, jen padne rosička,
a celý svět jcdna písnička.«

A táhnou, a lidem do skoku,
to květ nesou, písně v tlumoku,
to hnula se ves i ohrada —
toť nejveselejší armáda!

88.

Lesy mlčí, podřimují,
každý dech si odměří,
a tu letí čtverák větřík,
začechrá je v kadeři.

Stará sosna hlavou vrtí,
větve dospat nemohou,
a to listí zvědavostí
na buku hned na nohou.

Větřík mluví, kde co sebral,
sosny ani nevěří,
buky potřásají hlavou,
listí jen se hašteří.

Jedněm šeptá cosi tajně,
ty se kloní, tají dech,
a ty, co jsou pozdálečí,
že tu též jsou na poslech.

Čtverák jen tak napověděl,
poroučí se o les dál,
ale sosnám a těm bukům
po celý den v srdci hrál.

Adolf Heyduk.

Nar. 7. června 1835 v Rychmburce. Jest professorem v Písku a náleží k družině Hálkově a Nerudově. Reflexivní epos, epika, ale především lyrika jsou oborem hojného tvoření jeho básnického. Vydal r. 1859, 64 a 65 Básně, 1873 Lesní kvítí, 1876 Cymbal a husle, 1879 Dědův odkaz, 1882 Dřevorubce, V zátiší, Oldřicha a Boženu, 1884 Za volnost a víru, Hořec a Srdečník, Na přástkách, 1885 Písně, Pod Vítkovým kamenem, 1886 Bělu a Zaváté listy, 1888 Šípy a paprsky, Obrázky, Píseň o bitvě u Kressenbrunu, 1890 Na vlnách.

Smrť Břetislava II.

V lesíku je kolem Zbečna
smutno tak,
jak by smrť tam chladná kladla
vlastní znak.

Hvězda marně v tmavé klenbě
hledá druž . . .
Za dubem tu ukrývá se
černý muž.

V dálce jiskří bujný komoň
podkovou,
a muž krytý k zemi kloní
hlavu svou.

Sklonil — a teď ucho klade
k zemi níž —
»Hoj, což mech mně právě nese
vzácnou tíž!«

Černý muž se zase vztyčil,
v stínu stál,
jako by se blízkých světel
Zbečna bál.

Klusal komoň, ostře klusal,
poskočil,
černý muž se na zad jezdce
přitočil.

A než dvakrát komoň jarý
tepnul zem,
klesla vzácná jeho tíže
oštěpem.

Na Zbečně dlouho čekáno,
až by se vrátil Břetislav;
vše marno bylo — jemu vstříc
zbrojnošů poslán četný dav.

I přišli cestu na pravou.
Tu divný výkřik lesem zněl,
a po výkřiku kráčeli
až tam, kde dub se k výši pněl.

Tu při pochodních viděli,
jak kníže veskrz prohnán byl,
jak oštěp krvi vůli dal
a srdce v tluku zastavil.

Na hradě mrtvola knížete leží,
za vrahem po skalách zbrojnoši běží.

V patách už záhuba zlosyna jistá —
ohleď se, tasí meč, v odpor se chystá.

Zmizel zas. — Pojednou výkřik je víže
podobný jako když hledali kníže.
Spěchali — v rokli, hle, řeka kde ječí,
Lorek tu napíchnut na vlastním meči.

(V Obrazech života, 1859.)

Jan Jesenský.

Poslední ohlas zvonu zněl,
když Jan Jesenský v kobě bděl,
a divně se mu srdce chvělo,
když prvně hleděl v lidské tělo.
Když z lebky jazyk vydobyl
a zkoumal svalů, čiv a žil,
pak nahlednul, co srdce kreje,
a stanul zase přemýšleje!
By jiným dát moh' pomoci,
bděl mistr dlouho do noci,
a právě půlnoc přichvátila,
když mistra síla opustila.
On v lenošku se usadil
a těžkou hlavu rukou kryl;
a takto zamyšlený sedě,
přemýšlel dál o tělovědě.
Hle, hle, ta hlava! — mrtvý muž
on sedá, vstává, stojí už,
a smuten, jakby v vnitřním boji
pozvedá mrtvou ruku svoji.
A jeho zrak je kalen, pust,
a hlas se plouží z prázdných úst,
tak hrozně na Jana se dívá
a oholenou hlavou kývá.
»Chceš člověka znát stůj co stůj?
Je mi tě líto, Jene můj!
Tys první hleděl v lidské tělo,
jež tvorstvu tajným býti mělo.

A bys je zcela, zcela znal,
pro dobrou věc tos vykonal,
a pro věc dobrou tobě v málo
se stane, mně co teď se stalo.
Ba za rok, den — to krátký čas —
učiní tobě jiní zas,
ne tajně — veřejně a lítě,
co na mně tys učinil skrytě.
Tvůj jazyk vyřízne ti kat,
pak na lešení budeš sťat,
tvé tělo k šibenici dáno
a v postrach lidu čtvercováno.« —
Tak domluvil — a z věže zvon
pojednou zazněl v jeden tón,
a nazpět umrlec se kácí
a s výkřikem se Jan potácí. —
To hrozný, hrůzoplný sen
či pravda? — Kdo ví? — Přelud jen?
Mluv, Jene, co ti srdce svírá,
že k náměstí tvé oko zírá;
zda víš, co umrlec ten věstí,
že vykoná se na náměstí?!

(V Lumíru, 1863.)

Pancéř-Smanický na Žampachu.

(1855.)

Kol Žampachu kupci jedou tvrdě, těžce,
těžké látky vezou, plné vezou měšce;
těžce, tak že noha sotva nohu stíhá,
ale v houští Pancéř zrádně s chasou číhá.

»Hoj ty chaso, rychle spusť se na kupčíky,
a kde odpor najdeš, chop se na ně dýky;
seber skvostné látky, zlaté krumplování,
podle lovu, peněz bude hodování.

Chutě udeř na ně, chutě beze strachu,
věz, že tobě velí Pancéř ze Žampachu,
pán a rytíř statný v míru i ve sváře,
který zlatý řetěz dostal od císaře.

Pancéř, který život s mečem v ruce prožil,
který ni ve spánku krunýř neodložil;
Pancéři mír země věru již se hnusí,
zlato chce on míti a zlato mít musí!« —

Hoj, pane Smanický, se zlou ses potázal,
kupčíky dnes Karel doprovodit kázal,
doprovodit kázal a sám přišel taky,
vysvobodit kupce, sjímat dravé ptáky.

Zbojníku, teď čeleď tvá mu neuteče,
chytne on tě, Jene, a tvůj Žampach zteče!
Pancéř jímal kupce, leč než přišlo ráno,
bylo také jeho chlapstvo pozjímáno.

A uprostřed chlapů kráčí Pancéř starý,
jestřáb černošedý s krvavými spáry,
na krunýři černém zlatý řetěz nese,
neznal, co je bázeň, teď se chví a třese. —

»Pancéři!« dí Karel, »dnes mně lov se zdařil,
přízeň beru tobě, kterou's lupem zmařil;
co ti slávou bylo, hanbou má se státi,
řetěz máš, tu chci ti ještě hřebík dáti.«

Katovi pak velí: »Slyšíš, bez meškání
ať vykonáš pilně moje přikázání;
na žampašské bráně dle rozkazu mého
pověsíš Pancéře, lotra Smanického.

Pověsíš jej za ten řetěz darovaný,
na pokutu přísnou pro chlapy i pány;
on, jenž pýchou býval, výstrahou má býti,
že chce Karel v zemi spravedlnost míti.

Jak jsem Žampach rozbil, tak chci pro výstrahu
rozbiť každé hnízdo zbojníkův a vrahů.«
A co Karel velel, vykonáno katem:
už tam Pancéř visí na řetěze zlatém.

(Básní sbírka II., 1865.)

Z lesního kvítí.

1.

Svatyní je les, v ní svíce
sosen mladé stonky jsou,
slunce velkněz, oděn v slávu,
by z kalicha zlatohlavu
rosu vypil obětnou.

Měsíc, jako věčná lampa
zdobí převelebný týn,
a ty větve rozložené,
dub, co od sta jar už žene,
skvostný nesou baldachýn.

Vánek všemi zvonky zvoní,
a mohutných stromů tyl
mráček v jemných kapek sitbě
k pokání a ku modlitbě
svatou vodou posvětil.

Jedle vůni kadidlovou
vrže s větví v celý bor,
a větérek z jižní strany
hraje v habří na varhany,
provázeje ptactva chor.

Příroda se zasnoubila,
jaro líbalo ji v líc.
hleďte, v pestrý šat se kreje,
a mé srdce píseň pěje
šťastným svatebčanům vstříc.

2.

Velkonoce, z mrtvých vstání,
slyšíš z dálky onen hlas?
Divné, čaromocné zvuky,
bílá blanka padá z ruky,
slzy na tu blanku zas.

Z mrtvých vstání — velkonoce,
doba přetajemných sil.
Země v ňadro sílu sbírá,
mně však bolest srdce svírá,
zvonů hlas v ně tesknost lil.

Ó, má vlasti, kdy svou silou
zmámíš svého hrobu stráž?
Kdy s nebeským ohněm v líci,
v ruce pravdy korouhvici,
povstaneš co Mesiáš?

(V Lumíru, 1873.)

Matce.

Matičko má drahá, moje srdce zlaté!
Což Vy mně matičko bíle rozkvétáte
jako v chumelici bílá jabloň v poli,
ach, což moje srdce stýská si a bolí!

Ach což moje srdce bolestně si stýská,
že ten květ bohatý hlavičku Vám stiská,
že v těch drahých rukou tolik tíhy máte,
že je k mojí hlavě sotva pozvedáte!

Však ta moje hlava také žalem zvadá,
na prsa Vám sama, s prsou na klín padá,
jako mlýnský kámen do kola se točí,
a na místě řeči zalejou se oči.

(V Lumíru r. 1879.)

Učiněná píseň.

Na Slovensku, Bože, jaká divná věc,
všecko písně zpívá: každý kaménec,
písně zpívá horstvo, bystřin perlotok,
písně blýskají se v tůni skalních ok.

Písně zpívá v lese nejútlejší dřík,
písně hvízdá listům ostrý severík,
až si v oraništi v čilý, skočný chvat
nahoru i dolů počnou kolovat.

Ba tady je písní i těch vločků sníh,
písní sivý mráček, na západ co tíh',
písní štíhlá postať, písní oblá tvář,
písní rudá ústa, písní očí zář.

Písní je tu světlo, písní je tu vzduch,
písní je tu víra, písní je tu Bůh,
písní jemné srdce, písní sladká řeč;
všecko písní, všecko — škoda, že i meč.

(Z Cymbálu a huslí.)

Z »Dědova odkazu« (ze zpěvu II.)

Usnul hoch slzou zatopen —
skřivánek věstil již vesnu —
stařičký dobrý dědeček
hovořil hochovi ve snu:

»Nezoufej, vem' své dědictví,
nesmuť a nevzdychej všady,
neplač a dej se na cestu,
ustaň, sic umřeš mi tady!

V huslích jsou moje písničky,
nechej je po cestě zněti,
nechať si s ptáky usednou
na zkvetlé u cesty sněti;
od ptactva uč se na vzájem,
chasa ta dobře to umí,
v písních nechť láska zjeví se,
v písních nechť z duše ti šumí.

Nechať z nich šumí lahodou
vzpomínka, která v nich skryta,
až se ti v mysli rozvijou
poupata doposud svita;
nechť se z nich děd tvůj usměje,
vzdechne tvá ubohá máti —
sleťte se, sleťte na strunky
snové, vy motýlci zlatí!« —

Vzneslo se jaro nad krajem,
vládlo mu rozkvetlou snětí,
v ústrety jemu s ptáčaty
vyběhlo klubíčko dětí;
na mezích hloží zakrslé
rozkvětem do dálky hledí,
v šeříku modrých poupatech
ukrytí motýlci sedí.

Bříza si plete do vlasu
jehnědky oblé a drobné,
chocholouš na své hlavičce
perečko tříbí si zdobné,
kukačka volá do kraje
zvonkovým hlasem své ‚kuku‘,
ve květech tonou lučiny,
oblaka v skřivánčím zvuku.

Bystřiny kvapí poskokem
s vlnami do širých moří,
na březích peřej zkypělá
v chomáčích opálů hoří,
vlaštovky v bílých košilkách
z podkroví peroutky níží,
v tabulky tepou zobáčkem:
»Slyšíte, jaro se blíží!«

Bylo to jarní zesnutí
junáka v jizbičce prosté,
tím, co děd ve snu hovořil,
pojednou srdéčko roste;
vzal svoje housličky,
oblouček napnutý spoře,
u dveří domku z hluboka
vzdechl — a pospíchal k hoře. —

Pospíchal strání do vršku,
na návsi teplicko svítá,
že žitnišť chasa skřivánčí
zvučnými zpěvy ho vítá;
ještě se ohlíď k dědině,
k lípě — ach, srdéčko bolí —
stiskl si klobouk na čelo,
pospíchal přes hory doly.

Ubíhá doba za dobou,
bůh ví co v nové as dřímá,
housličky šohaj pod bradou,
smyčec svůj v pravici třímá;
hraje a bloudí po světě,
kdož pak mu skyvečku podá,
v cestě ho trní do nohou,
do srdce zármutek bodá.

Přijde-li k dveřím boháčů,
spílají, zlotí a lajou,
přijdeli k dveřím chudobných,
sami si v trápení hrajou;
přijde-li k dveřím učených,
hněvivě skrývají uši,
k sprostných-li dveřím zabočí,
sprostnost zda krásu as tuší?

Bědně se toulal po světě,
zabočil v lesnaté stráně,
rozhlíď se s hory v údolí,
rozhlíď se, uklonil skráně;
rozhlíď se, vzdech si, zaplakal—
již se tam v bučině tratí,
nehrál, leč v stromu korunách
nechal si větércem hráti.

Kvapilo slunce za hory,
padalo, zmizelo skokem,
bolestně, smutně nazpátek
zarudlým hledělo okem,
kštici svou v zlatých pramenech
v růžové podušky kladlo,
zdřimlo si, zdřimlo, tiše pak
do snů a do moře padlo.

Měsíček vyplul v oblohu,
měsíček stařičký, lysý,
s ramene dolů k obzoru
oblačný pláštík mu visí;
hle, i ten pláštík odhodil,
do sboru hvězdiček vchází;
měsíček vybřeď z oblaků, —
huslařík vybředl z mlází.

Hodný je strážce měsíček,
bedlivý hospodář světa,
kdyby byl později zavítal,
po hochu bylo by veta;
na stěně příkré stojí on,
noha i ruka se chvěje,
skalami kolem vroubeno
lstivě se jezero směje.

Žasne hoch, žasne rozechvět,
to tam, co ňádra mu třelo,
oko se náhle zjásalo,
srdce mu rozkoší vřelo;
tolik krás cestou potulnou,
radostí, písní a štěstí!
Sotva je duše chudáka
dovede najednou nésti.

Noha mu klesá do mechu,
na kámen pod sosnu sedá,
podivné ňader bušení
na žal víc mysliti nedá;
zdivení, radosť, modlitba,
obloha, popěvek ptačí,
jezero, listí rozhovor —
všecko se v duši mu tlačí.

Vázne mu slovo na ústech,
slzička slzou se stírá,
srdéčko těžce stížené
na bílá křídla se sbírá;
housličky béře, oddychá,
snad že své štěstí chce hráti —
sleťte se, sleťte na strunky
snové, vy motýlci zlatí!

»Štěstí! co je štěstí?
muška jenom zlatá,
která za večera
kol tvé hlavy chvátá;
oblétá ti skráně,
rusé vlasy kryje,
v dlaně hlavu skládáš,
ruka utlačí je.

Štěstí jako rosa
na květech se skvěje,
ale bludná noha
náhle zašlápne je;
zašlápnuto vzdechne,
v oblacích se ztratí,
snad se jinovatkou
na tvou kadeř vrátí.

Štěstí jako pršek
slunečka se nítí,
chytej, můžeš-li je
v letu uchopiti;
dřív než ruku vztáhneš,
tma ti z ruky zeje,
prchlo, bůh ví kde se
v jiné líce směje.

Štěstí jako vážka
v proudu síťky stápí,
dřív než se jí dotkneš,
v jinou stranu kvapí;
šťasten jsi, když chvatný
pokraj prstu tvého
skrovný odlesk zlatí
lesku kovového.

Štěstí vlaštovice
družně švítořivá,
z římsy okenečkem
v síňku se ti dívá,
dřív než na hnízdečko
stéblo jí chceš dáti,
již ti u souseda
počne štěbotati.

Štěstí jako pěna
v barvách duhy hraje,
chytáš je, leč v dlani
v kalnou krůpěj taje,
sever na ni dechne,
a k plnému smutku
změní lehkou krůpěj
rázem v tvrdou sutku.

Štěstí růže v sadě,
jež se v listech skrývá,
z okna se tvé oko
ještě na ni dívá;
běžíš do zahrádky,
však té samé doby
usmívavě jiný
klobouček již zdobí.

Světélkem je štěstí,
vzejde v pěkném znětě,
honíš-li se za ním,
lestně zavede tě;
v prostřed třasaviska
srdéčko ti zdusá,
zešediví přes noc
hlavička tvá rusá!«

Padaly zvuky z housliček,
jako ta krůpějka padá,
teplý když vánek po dešti
od jihu v sady se vkrádá,
padaly zvučně, dojemně
v tichounce líbezném znění,
že by i spánek zlosyna
převedly v dítěte snění.

Rouškou těch zvuků heboučkých
známá se zarděla líčka,
známá se ústa usmála,
známá dvou hvězdiček víčka;
vznesla se, mile šohaje
stopila v lahodném světle,
tak jako slunko májové
na mezi chudobky zkvetlé.

Pán Bůh ví, kam se roztoužil,
kam ho as myšlenka nesla,
na srdce housle přivinul,
na prsa hlava mu klesla;
oddech' si, oddech' z hluboka
myšlenky rojí se v skráni,
celé v nich žití zbujilo,
jak zlatý čilimník v stráni.

Celý svůj život proletěl,
celý — a náhle se staví
u ní, té dávno ztracené,
bolestí unylé hlavy;
u ní, té hvězdy jediné,
která mu vzplála a — zhasla,
jež živý oheň do srdce,
v líc rosu bolesti střásla.

Dohrál a vzdychá: »Vrať se mi,
ukrej se v ňader mých květě,
vrať se mi, než zde zahynu,
bez tebe pusto mi v světě,
bez tebe hvězdy nesvítí,
bolesť má s nebe je třebe,
kamkoli oči obrátím,
hledám jen tebe, jen tebe!« —

Pytlák.

Jen skok byl les; drát pevně svil,
vzal, ohnul bouček k suku
a v listí léčku zavěsil —
hvozd pln byl zpěvu a zvuku!

A spěchal domů, zapřáh' v pluh —
již v brázdách prsť se hrne...
»No, za soumraku, dá-li Bůh,
lapím tě, toulavý srne!

Je potřeb mnoho, velká daň,
hoch mazlík ještě k tomu —
pro kloučka šatky koupím zaň..
Večer hle, nuže zas domů!«

A sjížděl ke vsi, šuměl les,
kůň frká si, pluh vzdychá...
»Kde se psíkem as hošík dnes,
že v ústret mi nepospíchá?

Však slyš, toť Kurážův je hlas,
jenž dobíhá mne z houští;
snad srn?.. nu koni, zde se pas!«
A skokem k hvozdu se pouští.

Pes vyje, vzpřímen štíhlý buk
a na něm — čí to rysy?
Zda srn? Ne, ne! Ó hrůzo muk!
Synáček sám v oku visí. —

(V Osvětě r. 1884.)

Jáchym Slavata z Chlumu.

Po dvakráte s poraněnou hlavou
od kamenů, kopí, mečů, per
z Novohradska s chátrou svojí dravou
do Rakous byl zahnán Dampierre.

Hájilť Hradu proti jeho tlumu —
v ňadrech chrabrosť, v čele ducha vzlet —
hejtman direktorů, Jáchym z Chlumu,
Slavatovec, sotva plnolet.

Měl to chasy, Slavatovec mladý:
na tři řady hrdin až se zmoh',
již neměli knírův aniť brady,
všecko hladkých lící: samý hoch!

Tu tisícům sedmnácti v čele,
přišel Bukvoj: »Ukončíme spor,
naučíme odvážlivce smělé
brániť hradeb síle na úkor.

Naučíme vůdce holobrádka
starým generálům na posměch
zvedať mosty, tarasiti vrátka
ve zvětralých Novohradských zdech.

Bez odkladu po svém rodném strýci
vzdáti se buď vyzván naposled!« . . .
Valdštýn šel a bílou korouhvici
při hlaholu trubky vzhůru zved'.

Vyšel mladý hejtman k rozhovoru. —
»Slyš, Jáchyme, vzdej se ještě dnes,
sice hladem zhyne tvého sboru
tvrdohlavá, nezkušená směs!«

»»Vzdát se? Ne, to neučiním, pane,
pěkný příklad měl by na mně lid;
oheň boje poznovu-li vzplane,
budeme v něm srdce ocelit!««

»Bukvoji chceš vzdorovati, hochu?
S celým sborem spěcháš smrti vstříc;
zachází-li s tebou mírně trochu,
činí jen, že já jsem s ním, tvůj strýc!«

»»Ne, tys odpad' víry, cti i rodu,
jazyk otců v posměch ti, ne svat,
my však pro ně, pro vlast, pro svobodu,
hotovi jsme v boji umírat!««

»To mně díkem?« Roztrh' prapor bílý,
oba k svým se navrátili zpět.

Kdy Valoni na Hrad útočili,
pobito jich hochy do tří set.

Doráženo na zdi ve dne v noci —
cizák žoldnéř odvážný je žhář —
ale Jáchym švarné za pomoci,
porubal jim plece, hruď i tvář.

Přilehli až k bráně, ale v krvi. —
»Vzdejte se, sic běda!...« Marně zvou.
brána pevna... Bukvoj v hněvu prvý
pádnou rozrazil ji sekerou.

Valoni jak vlci zajásali,
vnikli do vnitř. »Hoj, Slavato, kdes?«
Jáchym s věže z mušket na ně pálí:
»»Zde! Kdo k nám chceš, chutě vzhůru lez!««

Na sta padlo Bukvojových lidí
vrhem granátův a letem střel;
mladý hejtman jako orel slídí,
bráně lidu, jenž se k věži třel.

Vnikli přece jako hejna supů
na sokolů mladých skalnou skrýš,
z tří set mládců třetina je trupů...
»Smělý Slavatovče, vzdej se již!

Sic jak druhům tobě též se stane!« —
»»Nejsem babou, nehnu se vám ztad,
srdce mého krev ať dříve skane,
nežli vaším bude Nový hrad!««

»Ba je náš, hleď!...« Bodnut Jáchym padá,
však tu Bukvoj: »Bil se jako lev,
rychle obvaz, nesmí z ňader mladá
jonákova unikati krev.

Statný jun! buď hrdým, pane strýče,
hejtmanovi hochů život dám! —
Jak je, lazebníku?« — »České lvíče
uzdraví se, pevně za to mám!«

Uzdravil se brzo. — Mladí druzi
odzbrojeni leží v jařmu pout;
co je čeká? muk-li děsné hrůzy,
nebo smrť? Již zítra bude soud.

Přivedli je v řadách do nádvoří,
v čele statný hejtman, posud bled;
tu k nim Bukvoj, oko zrovna hoří:
»Statečně z vás každý sobě veď'!

Bili jste se vzorně, s mužným vzdorem;
mám vás v moci, odpustím však rád
všem, kdo — vizte, tuto před praporem —
vstoupí pod přísahou do mých řad!

Ty pak vůdce, Slavatovče mladý, —
vím, že posud po ráně jsi chor —
chceš-li, přistup za rytmistra tady
v kyrysnický strýce svého sbor!«

»»Nechme toho, pane generále,
věz, my duchem jediný jsme muž;
cestou práva přímo jíti dále,
ani smrť nám nezabrání už!

Měl bys na nás tělo, ne však duši,
špatně bychom sloužili ti as;
přísahu kdo jedenkráte zruší,
činí s ostatními, jak chce čas!

My své první zůstaneme věrni;
není žertem již, co slyšel Bůh,
naše krev vždy svatou bude berní,
jíž svým otcům uplácíme dluh.««

»Nechceš?« — »»Ne!«« — »Nuž sem, vy mládci jaří,
k čemu hoch? mne vůdcem zvete dnes!« —
,»Ne, my nevolíme podle stáří,
ale podle ducha, pane, věz!«'

»Aj, vy smělci! . . . Stavte šibenice,
tak neb onak ohneme vás přec!« —
»»Jak vám srdce káže; padnem sice,
ale státi česká bude věc!

Hřích-li těm, kdo pro vlasť bojovali,
či kdo násilně v jich zemi vnik'? . . .
Jal jsi nás, ne sobě, svému králi,
oprátkou mře jenom loupežník!««

Zdiven šeptal Bukvoj, skloniv témě:
»Hrdinný, ba zázračný to lid;
já být králem této země,
věčný mír bych učinil a klid! . . .«

A zas k Jáchymovi: »Konec půtce,
nemám sklepů pro tvých lidí směs,
výminkou vás živím, zeměškůdce,
ale jinak v poli bude, věz!

Stihnu-li vás, pak je po vás veta,
co mi po tom, žák-li kdo a mlád,
zničím všecky, ať si vzroste četa
třeba na pětsetkrát padesát.

Dnes vás pustím, ale bez praporu
jako žáky pouští bakalář,
nechci s dětmi hádek ani sporu —
takou mysl máte, jako tvář.

Ba i to vám přeju milostivě,
abys každý, lepšího co máš,
dřív než k rodné vypravíš se nivě,
v raneček si svázal na svou páž.

A teď rychle!« — Zachvěli se smutni...
»Dej nám prapor,« vážně vece Chlum,
»náš to skvost; mou hlavu za to utni . . .«
»Nebo mou«, jde z retů ku retům!

»Vezmi hlavy ještě polovice,
víc! Nech odejíti jenom pět! . .«

Bukvoj k sobě, žasna víc a více:
»S takým lidem podmanil bych svět!«

A zas hněvně nahlas: »K čemu svádu?
jděte!..« Šli, však srdce žalem mrou;
smál se Bukvoj, patře na jich řadu
s mečem stranou, s uzlem na rukou.

»Hle, co jest?« děl, sáhna jako maně
v uzlík Chlumův. Na to Jáchym hrd:
»»Kniha práv, jež Čechům ku obraně
napsal ondy Kornel ze Všehrd.

Kniha svatá jako zákon boží,
poklad náš a statek veškeren;
dobrodruh můž' půdu vzít i zboží,
ale nikdy drahý obsah ten.

Babsky, nyní, bojácně a chabě
opouští nás zamračený svět,
než k té knize práv, můj pane hrabě,
vrátíme se někdy zase zpět!

Prapor náš, jejž kořistí teď máte,
nebude sic v čele sboru vlát,
leč ‚Pro patria et libertate‘
žhavým písmem v duši bude plát.

S Bohem už!«« — Když odcházeli juni,
o meč opřen hrdý vítěz stál...
Slunce haslo v rudých mračen tůni,
jako s trůnu spadlý slabý král.

(Z Dudáckých písní. — V Osvětě r. 1888.)

MDr. Jan Ceyp z Peclinovce.

Nar. 8. prosince 1835 na Lípce u Nasavrk, byl lékařem v ústavě choromyslných v Praze a zemřel 23. srpna 1879. Vydal: Zvuky večerní (1856).

Kastilianka.

Aj, dnes v Argnanu se záhy soumračí:
to večerní šero není;

temným závojem dým město oblácí:
to dech družných krbů není;
vlastní syn svůj domov vydal ohni v zmar,
vyvrátil domácí prahy,
spálil potrav sklady a zůstavil škvar
v pospas pro hladové vrahy.
Raděj zpustošil svých otců dědinu,
rozloučil se s jich popelem,
než by v rodné jizbě jednu hodinu
dýchal s mrzkým nepřítelem.

Slyš, třesk bubnů a cval ořův podál bran,
v krvavý ples trouba hude!
Nekvapte tak, Frankové, již šetřte ran,
rozšlapte doutnáky rudé!
Nikdo v Argnanu nezvoní na poplach,
mrtvý poklid Franky vítá;
s oken pošmurných se šklebí na ně strach,
ze světnic jim čmoud vstříc lítá.
Stane, ohlédá Frank spoustu zřícenin,
jak vlk, když se v noci vkrade
do chlíva a zří, že strážný čeledín
churav na lože se klade.
Vzchopí se, neb lačné nitro žádá spěch,
po městě lakotně teče.
Hlučně zajásají. Hle, tu chléb a měch
s vínem hladový dav vleče.
Bledá žena tlupy branné provodí,
ladné brvy vznáší směle.
Kastilianka se báti nerodí,
děcko tiskne k prsům vřele.
»Kde jsou tvoji?« ptá se vůdce ženštiny. —
»»Do neschůdných borů spěli,
a psům franským zůstavili ssutiny!««
hrdě se jí ústa chvěly.
»A proč neprchla jsi s těmi zbabělci?« —
»»Neduh sirobě mé svírá««,
žena dí a bujné vnady před smělci
vetchým závojem zastírá.
»Nu pij, a pojď s vojskem naším do pole!«
volá vůdce krásou jatý.

Žena zulíbá ohnivě pachole,
a povznese pohár zlatý:
»»Na tvé zdraví, ty můj malý Španěli!
Na vítězství, moji drazí!
Bodejž nebe Kastilii ocelí!
Bodejž zdechnou její vrazí!««
Jedním douškem vyprázdnila nádobu.
Franský pán se nahlas směje,
a dí ženě: »Víno krotí chorobu,
nech se děcku též naleje!«
Bledne žena, bol jí ssaje žití tuk,
trne mysl v matném letu,
v hrdle jejím těká nedůrazný zvuk,
jako hlahol mrtvých retů.
Pilo dítě. Španělka již nemluví,
sečteni jsou její dnové;
bez nářku umírá, líce sinaví,
naposled se chvějí rtové.
Vidouce to vojíni, zastaví kvas.
Vůdce zuří, zradu tuší,
divě na trup zří, že kdyby povstal zas,
znova vypustil by duši.

Namíchala žena jedu do vína.
Bídně zhynul Franský vůdce,
a s ním mnohý za své vzal zde hrdina —
Argnano potřelo škůdce.

Alois Vojtěch Šmilovský.

Nar. 24. ledna 1837 v Mladé Boleslavi. Byl prof. a okr. školdozorcem v Litomyšli, kdež i zemřel 20. června 1883. Pěstoval s neobyčejným zdarem českou povídku. Sbírku básní vydal jen jednu (Básně, 1874.) Od něho jsou písně Šumí Labe, Mračna se po nebi valí, Zpěv vil nad vodami, Komu Bůh dal k zpěvu sílu a j.

26. srpna 1278.

Nad Moravským polem vstává
slunce v záři krvavé,
rázem trouba provolává
ránem děsné hrany své:

Otakare, Otakare,
zlá nastává hodina;
slunce krev nad tebou pláče,
slávy hvězda zhasíná!

Král tu z stanu krokem těžkým
v tábor kráčí uspaný,
klekaje ku horám českým
zvedá zrak svůj strhaný;
tiskne ruku k srdci svému,
velkým hlasem k nebi lká,
národu pak vzdálenému
poslední svůj pozdrav vzdá.

Nad táborem českých reků
teskno visí hrobové,
a jak příštích smutných věků
kvíleli by poslové, —
z českých hor do duše zní
královi zpěv poslední:
»Svatý Václave,
vojvodo české země,
pros za nás!...«

Pozdravení pěvcovo.

Komu Bůh dal k zpěvu sílu,
vlast kdo slavit písní zná,
ruku dej nám k ctnému dílu,
jež nad hroby potrvá;
byť i zkázy vichr divý
v srdcích českých mrazil krev:
národ dotud bude živý,
dokud znít mu bude zpěv.

Ptej se háje, ptej se kraje —
srdce v teskném tlukotu,
led a smích kdy v slunci taje,
kdo je volá k životu?

Hoj, slavíků klokotání,
skřivanů pod nebem ples
smrti stíny pryč zahání,
život vlévá v luh i v les.

V prsou svých kdo skrýváš zpěvy,
pravici dej věrnou nám,
a života jaré zjevy
vstoupí v pustý vlasti chrám;
boží štít zpěv pravý chrání
pro blaho budoucích dob,
a národa požehnání
někdy náš ověnčí hrob!

Jiljí Vratislav Jahn.

Nar. 12. ledna 1838 v Pardubicích a jest tam ředitelem c. k. reálky. Vydal Naše mohyly 1861, r. 1862 Růženec a Sibyllinské věštby; v těch letech redigoval též Obrazy života; byl však činný též na poli novelly, dramatu, přírodovědy a politiky.

Po bitvě.

Nad Bílou horou děsný klid,
měsíce jen ji hlídá svit.

Hrom děl utichnul, bitvy řev,
a s vrchu kane zvolna krev.

Z daleka vane těžký vzdech,
jak ze srdce by dral se Čech.

Pod Bílou Horou mrtvol val,
tam kmet se z mrákot povybral,

rozproudila se v posled krev,
a zazní hlas jak duchů zpěv:

»Svůj život jsem dobojoval,
svůj poslední boj promrhal.

Ó velký Žižko, Jiříku,
to konec našich podniků!

Má rodina je bídě v plen,
můj národ v srdce poraněn,

rozprášen bratrů chrabrý šik —
však nelká boží bojovník!

Však věřím v Boha mstitele,
všech utištěných přítele!«

Dohlesnul kmet, a kane krev, —
i ozývá se nový zjev:

»Rodiny svojí nelituj,
jsme s tebou všichni, otče můj!

My s tebou sili v roli té
Svobody símě krvavé;

až osení to dospěje,
vrah národů se zachvěje.

Ve zhanobeném popeli
procitne náhle duch smělý,

A nad našimi pak rovy
vnuk slávu předkův obnoví!«

Utichnul otce, syna zpěv,
utichnul zpěv, vytekla krev.

Jen z Hvězdy stromů teskný šum
zalétá k mrtvým hrdinům.

Zařinčí zbraně bezděky,
než ulehnou si na věky.

A vane přidušený vzdech
ze srdce omráčených Čech.

Pak dusný klid, obzor se tmí —
na výši jen Bůh mstitel bdí.

(V Osvětě, 1872.)

Rudolf Mayer.

Doktor práv. Nar. 13. října 1838 na Nové Hospodě u Stránčic (v okr. Plánickém) a zemř. 12. srp. 1865 v Loučími u Klatov. Jeho spisy jeví tklivou zádumčivosť; vydal je dr. Jos. Dardík.

Věčnost.

Je divno venku, mrak tam na mraku,
a vítr jak by střechu odnést chtěl;
i posel boží jde už z oblaků —
buď Pán Bůh milostiv, kam zaletěl!
»Jdi dítě drahé, rozžži hromnici,
my se tu modlit budem spolu;
zde svíčku postav a poklekni k stolu
a zdvihni ručky k boží světici!«
Tu dítě kleklo, žena přisedla,
a obě hrouzily se v modlení.

Tak bolně šeptá žena vybledlá,
a dětský hlas — toť zvonků zaznění.
Modlitba dětská v nebe nesená —
jí, andělů jak zpěvům slouchat milo,
však ženy slovo — jakby bolem nylo —
a oko tužně k nebi plamená.
Ten šepot divně v dětská slova zní,
jak v radostné se písně mísí stesk —
ba je to stesk, co její duší chví,
stesk, jejž by nejlíp zhojil smrtný blesk.
Ten blesk tak planě šlehá sem a tam,
ach často stíhá, co by rádo žilo,
a zas, co by už rádo v zemi hnilo,
to zanechává bolů trudným tmám!

»Ta věčnost! Bože můj, dlouhý to čas,« —
tak šeptá žena v divném blouznění —
»v ní trpět — trpět dnes a zejtra zas
a nikdy nedočkat se spasení. —
Vždy bez oddechu trpět dýl a dýl,
a bez oddechu štván být dál a dál,
a vše to za tak málo hříšných chvil —
to bys mu strašný trest, můj Bože, dal!«
Umlkla — tváře rukou zastřela,
a z očí se jí řinul slzí proud,
i dětská modlitba teď dozněla,
a ticho vše až na ten boží soud;
ten venku častěj vždy a hřmotněj hřměl,
a deštěm šlehal v okna malé chýše
a větrem bouřil, co snad snilo tiše,
a bleskem naplnit vše bázní chtěl.

Však ženu nevzbudil — ta v myšlenek
se moře hluboké tak shrouzila,
že neměla už mysli pro venek,
ba že je živa, sotva cítila.
»Mamičko, s modlitbou jsem hotova,
co mám se, rcete, modlit ještě více?«
A matce, jak by smrtí ztuhly líce,
ta ústa zamkla tichost hrobová,

jak by nad vlastním hříchem chtěla lkát.
Zas byla vstala, smrtí zesnulá,
a jenom z očí byl jí život znát,
z nichž slza za slzou se řinula.
A dítě zpíná po ní ručičky,
ty ruce hladí chladné, ledovité,
ty líce suší horkou rosou spité —
máť samo plné slzí očičky.

»Můj Bože, jak tam venku lítá blesk,
a tatínek v té bouřce někde chodí! —
Ó Bože, snad do něho neuhodí?
kde asi je, mám o něj velký stesk.
Mamičko, povězte mi, prosím vás,
zda bych tatínka ještě uhlídala? —
Snad zabloudil a nenajde už nás!« —
»Ba zbloudil dítě mé — ba zabloudil,
a nenajde k nám cesty víc,
jen jeden okamžik ho odloudil,
teď nám ho nepřivede žádný vstříc! —
Ba kdybys celý život hledala,
o nic mu nepřijdeš již nikdy blíže,
i až tě tlačit bude země tíže,
líp, od něho bys v dáli zůstala.«

»Kde je a proč by nesměl k nám,
a proč bych nesměla být u něho?«

»Je mrtev — a že vzal si život sám,
teď bol a muka stíhá věčně ho!?« —

»A je to dlouho, věčně mučen být?« —

Jak teď nebohé dítě spokojit? —
Ten Bůh, ta všeho míra dobrota,
by neměl míti pro něj slitování
ten Bůh, jenž k přírodě se v lásce sklání,
by neslyšel, co dítě šepotá? —

A v chýši ticho málo rušené,
jen z venku bouří hromu strašný třesk,

a v šero po komůrce rozestřené
jak zoufalství myšlenka šlehá blesk.
A na okénko bije dešťů proud,
jak by to poutník o vpuštění žádal,
ba je to poutník, já bych na smrt hádal —
aj modli, modli se, nastává soud!
Matka i dítě ruce sepjaly,
a bouř burácí povždy strašněji,
teď objaly se a teď žalkaly.
»Slyšíš nás, Bože?« — aj a mocněji
teď vítr na předsíni zahučel,
již dveřmi se vší silou se tam pere,
vyvrátil je a za ním blesk se dere —
»Slyším«, teď doznělo — a vítr dohučel.

A ticho zas — ukončen boží soud,
dvou mrtvol klidné zbožné usmívání
jeví tam zjevně boží slitování,
a věčné lásky věčně živý proud.

(V alm. Máji r. 1858.)

Znělky noční.

3.

Jak divuplná noc, jak velekrásná,
když nad tou zemí tichnoucí vychází,
nesmírná jako moře beze hrází,
v němž z lodí sterých září světla jasná;

kdy ku zemi se sklonı́ tmavořasná
a v každé kvítko slzný démant sází,
a širošíré světlé stíny hází,
vše vábíc na svá ňádra mírospasná —

když všechno v snivém polosvětle plyne:
tu v srdci sladko mi a přec tak bolno,
že nevím, bol kde začal, slasť kde hyne;

v předivné snění myšlení mé taje:
jak světlům nočním, tak mé duši volno,
jíž tušení věčného míru vlaje.

4.

Milenko má, ty noci tmavá, tichá —
tak jemná, jakobys jen blažit chtěla,
pro všechny boly hojné léky měla,
ztiš srdce mé, jež v divné touze vzdychá.

Má duše — snad že na svět přišla lichá —
se marně po soucitu ohlížela,
jen tys' jí — jejím snům jsi rozuměla —
hojící láska na ni z tebe dýchá.

Nezkojnou touhou k tobě duch můj hárá,
v tvých hvězdách hledá mír a pravou vlasť,
zde boj mu jen — a z toho lid mne kárá.

Milenko jediná, mně přisouzená,
obejmi mne, nechť poznám lásky slasť —
smrt spojí nás, a ty jsi moje žena.

(Tamt.)

Pravý Čech.

Neskláněj nikdy šíji před cizím,
národu jen a právu služ!
Tvých otců hrdost hárej duchem tvým,
žij — umírej jak pravý muž,
ať slávu od stavěků zděděnou
nezanecháš potomkům zprzněnou.
Nechť celý svět se sápe jako sup,
od svého práva nikdy neodstup,
zaň obětuj poslední vzdech —
jak statný muž a pravý Čech!

Své vlasti slavné věrný syn, jí haj
až do poslední krůpěje;
Boží ti vůlí dán ten kraj,
toť jmění tvé, tvá naděje.
Tys v cizině jak člunek v moři hnán,
jen mezi svými klidný najdeš stan;

svých slavných předků slavný hlídej hrob
a krásnou vlast svou jarmu nepodrob.
Jí věnuj poslední svůj vzdech —
jak statný muž a pravý Čech!

A na buben-li někdy udeří,
za svatým táhni praporem,
a v českou statečnost kdo nevěří,
ať zakusí na meči tvém.
Jen jednou prapor český strašně kles',
k novému vítězství jej opět vznes,
ne jako otrok pro zlato a dík,
pro svobodu jak boží bojovník;
tak obětuj poslední vzdech —
jak statný muž a pravý Čech!

(V Obrazech života, 1861.)

Václav Šolc.

Nar. 23. pros. 1838 v Sobotce, zemřel tamt. 13. července 1871. Vydal Prvosenky (1867). Sebr. spisy v Nár. bibl.

V zlatou hodinku.

Ves se dvoří, krčma zvučí,
na zápraží děti skáčí,
každé v ruce po kytici
a makovém po koláči.

V krčmě kmotři v rozhovorech
za dubovým v koutě stolem,
paní matky jako kytky
po lavicích sedly kolem.

Hoši pějí písně vzhůru,
hned zas v kola tancem víří,
a děvčátka jak poupátka
v růžovém se věnci pýří.

Sběhlo celé posvícení
ku zlaté se ku hodince,
i ta babka s marcipánem
vyhlédla si koutek v síňce.

Tu pan kmotr ze zástolu:
»Jak ta mládež divně skáká!
Já řku, páni muzikanti,
spusťte forte rejdováka!«

A ke kmotře ke sousedě:
‚Nuže, kmotra, na podpatky,
ukažte jim, jak se vznáší
s nožkou svižnou střevíc hladký!‘

A pak kmotr luskl sobě,
kmotra se již přitočila,
a muzika staroslavna
rejdováka zanotila.

Kmotr svižný jako vítr
v kole hýří až to práší,
kmotra při něm jak ve větru
růžový se lístek vznáší.

Vtom se pustí—kmotra v předu
křepeličky drobným cupem,
a pan kmotr za ní v skoku
vraníkovým hravým dupem.

Ale kmotra jako muška
před kmotrem se točí, míhá,
ten ji krokem, ten ji okem
v každém nožky hnutí stíhá.

Hned se dvoří, vrtí, šlape
jak holub kol holubinky,
hned zas zdáli po kmotřici
strojné hází kudrlinky.

Rázem na to jako střela
ku sousedě pozaskočí,
dupne sobě, pozavýskne
a dál švarně kolo točí!

Planou kmotři na lavicích,
kmotry sebou potřásají,
krčma zvučí, mládež čumí,
a muziky samy hrají.

Zajelo jim všechněm do žil
starodávné rejdování —
i ta babka s marcipánem
rejduje kdes v zpomínání. —

Vřískla basa na finále,
kmotr zvedne kmotru vzhůru,
skončil, prostřed jizby stana,
rejdováka slavnou túru.

A pak k chase, jež tu stojí:
»Já řku, chaso, bez caviků!
Nech to panské trdlování —
zarejduj dle starých zvyků!«

(V Květech r. 1869.)

Svorný duch.

Jen svorný duch
a k velikosti mohutnost dá Bůh.

Jen svorný duch jak Labe proudy valné,
pak umem skumným v moře hlubiny,
jen svorný duch, jak hor těch kruhy skalné,
pak smělým křídlem v nebes výšiny;
nechť démant skrytý v moře túni kalné
vzplá bleskem s nebes v širé krajiny:
a Bůh dá sílu, Bůh dá mohutenství,
a slávy lesk pronikne veškerenství.

Jen svorný duch, a ruka poj se k ruce,
muž podle muže jedna hradba buď,
a všechněch srdce nechť ať hučí prudce,
nechť rázem mocným všem se zvedá hruď,
všem cílem budiž vrah a vlasti škůdce,
a všechny jedna zlosť i láska puď;

a Bůh dá sílu, Bůh dá mohutenství,
a slávy lesk pronikne veškerenství.

Jen svorný duch a v míru práce tichá,
jak v oule buď i v našem národu,
zhyň v porodě již každá touha lichá,
jež v život metá skutků neshodu,
sobecká změň se v štědrou skromnost pýcha,
a jaré klásky v bujnou úrodu:
a Bůh dá sílu, Bůh dá mohutenství,
a slávy lesk pronikne veškerenství.

Jen svorný duch v rozkolné vaše zpěvy,
již bludnému jste lidu proroky,
na hradby bludů stále bez úlevy
svých zpěvův žeňte svorné útoky,
a byť i osud svými stih' vás hněvy,
vždyť soudem jsou nám lidu výroky:
a Bůh dá sílu, Bůh dá mohutenství,
a slávy lesk pronikne veškerenství.

Jen svorný duch, i vy se stavte v řady,
sesterské děvy s krásy vzezřením,
hle národ slzí, vida vaše zrady,
nuž ukojte jej blažším zpomněním,
již rány živé hojte láskou rády
a srdce pustá plňte nadšením:
a Bůh dá sílu, Bůh dá mohutenství,
a slávy lesk pronikne veškerenství.

Jen svorný duch po širé naší vlasti,
Bůh nám ji dal za svornou svatyni,
by tam jsme chodili svou oběť klásti,
tam hledali svou soudnou věštkyni,
by tam kleknouce v návalu zlých strastí
v ochranném pěli božstva zástiní:
dej Bože sílu, dejž nám mohutenství,
by slávy lesk pronikl veškerenství!

Naše chaloupky.

Chaloupky naše, buďte požehnány!
Po vlastech porozseté v sadův lůně
fialky skromné jarní, vzácné vůně,
z vás první květy na věnce nám dány.
Vy chudé, nuzné betlemské sałaše,
nad vámi plála hvězda mesiáše,
budoucích chrámů prvotinské stany —
chaloupky naše, buďte požehnány!

Chaloupky tiché, buďte požehnány!
Po vískách v utajeném skryty klidu
jste zřely nejkrutější naši bídu,
když na chlévy nám chrámy rozmetány;
vy prvé jste zas pláče konejšily,
ve vás se slzy v skvostné perly slily,
jež dvoustaletím byly prolévány,
chaloupky naše, buďte požehnány!

Chaloupky tiché, buďte požehnány!
Nad hrobem starým kolébky vy nové,
z vás první vyletěli skřivánkové,
nesouce jarní písně v nebes stany,
vy poušti širošíré zřídla čistá,
vy rajským květem posvěcená místa,
vy skvosty z rumu slávy vykopány —
chaloupky naše, buďte požehnány!

Chaloupky tiché, buďte požehnány!
Vy hrady krásnějšího zasvěcení,
rytíři vaši, duchem obrněni,
nebili žádné, hojili však rány;
by skromné jen a malé vaše cely,
však ve vás poukryl se národ celý,
když paláce mu v mrzkost rozprodány —
chaloupky naše, buďte požehnány!

Chaloupky tiché, buďte požehnány!
Vy musy naše jste nám dochovaly,
pod vaší střechou ony klidné spaly,
když na žebrotu byly vymrskány,

vy národa poslední asylové,
vy kněží našich skrytí oltářové,
vy perel, drahokamů suché schrány —
chaloupky naše, buďte požehnány!

Chaloupky tiché, buďte požehnány!
Hle národ poutník k vám svůj krok obrací,
žehnejte těžkou jeho, svatou práci,
by síly jeho v zmar nebyly dány.
Nad vámi lidstva duch se rozepěje,
když národ skonejšiv své pranaděje,
nad střechou vaší vzklene slávy stany —
chaloupky naše, buďte požehnány!

(V Květech, 1867.)

Rudolf hrabě Chotek.

Nar. dne 23. června 1832, jest majetníkem velkostatku Veltrus atd. Přispíval v letech padesátých do „Lumíra“.

Chrám.

O jak rád se, tmavý háji,
v sladkém chladu tvém kochám!
Tyť jsi chrám, jejž Tvůrce sobě
v přírodě vystavěl sám.

Velkolepý chrám, v němž štíhlé
sloupy se vypínají —
bujné lípy to, jež klenbu
zelenou podpírají.

Podlaha zde milokrásným
kobercem je pokryta,
tisícerým vůkol kvítím
přerozkošně posita.

Kadidlo zde k nebi něžné
fialky vysílají,
vůni libou, jíž v kalíškách
roztomilých skrývají.

Slyš, teď jasný ozývá se
zvonek svatyní celou —
slavíkův to hlásek, ranní
píseň pějících vřelou.

Zbožně klesám na kolena,
Tvůrce cítě blízkého;
mocně tluče srdce moje,
chválí Ducha Věčného!

(V Lumíru, 1853.)

Noc.

Tmou se země ovinula,
v noc se změnil jasný den,
světla v chýších vyhasnula,
ticho v nich a sladký sen.

Jediný jen dům je zříti,
z jehož oken plane zář,
tisíc světel v něm se třpytí:
kdo to bdí, čí je to tvář?

Na nebesích bdí to Věčný,
hotov jsa nám na pomoc;
vzdavše jemu dík srdečný
spěte klidně! Dobrou noc!

(V Čelakovského čítance.)

Aleš Balcárek.

Nar. 21. února 1840 v Šumbaldě na Moravě, studoval na technice v Praze a zde zemřel 8. května 1862, spadnuv s býv. koňské brány roznícený pohledem na Václavské náměstí. „Pozůstalé básně“ vydal Fr. A. Urbánek (2. vyd. r. 1875.) Stesky osiřelého uvedeny v hudbu.

Stesky osiřelého.

1.

Teď mocný vane světem duch
a novou hlásá dobu,
vždyť národové mrtví již
zas vstali z temna hrobu.

I tobě, slávský národe,
ten duch života kyne,
a k žití tvého oslavě
ti Sláva věnce vine.

Aj, věnce ty tak krásny jsou,
vždyť láska jejich kvítí!
O važ si, rode, věnců těch
a svorně jen chtěj žíti.

2.

O vlasti moje, Moravo,
na Slávu matku patři!
Viz: Čech tam, Slovák, Slezan zde,
a všichni tvoji bratři.

A jiných ještě mnoho máš
v slavjanské vlasti bratrů,
těch nechať vroucně v srdci svém
rozžehneš lásky vatru*)!

Tak přijde jednou doba nám,
kdež oblažíme matku;
vždyť všechny její dítky pak
povede láska k sňatku!

(V Lumíru, 1862.)

---

*) vatra = plamen.

Jindřich Niederle.

Nar. 28. října 1840 v Staré Pace, byl professorem akad. gymnasia v Praze, kdež i zemřel 8. září 1875. Vedle vědeckých prací z oboru klassické filologie pochází od něho též výborný překlad několika zpěvů Homera.

Nezapomeň!

Když z žehnajících rukou v svět
mne drahá máti pouštěla,
tu hloub a hloub se v její hled
má duše vroucně stápěla.
Tam slza lásky vzplanula,
na líce bledé skanula
mně zářic tiše k odchodu:
»Nezapomeň!«

A když už práh jsem pominul,
jenž krok můj nesl tisíckrát,
dům otcovský se za mnou pnul,
jak chtěl by též mi ‚s Bohem‘ dát.
Tak přelaskavě, smutně zřel
a bez mála se k pláči měl,
an mlčky kynul k odchodu:
»Nezapomeň!«

A když i zrakům mladistvým
se dědina má ztratila,
tu laštovice s poselstvím
se za mnou z vísky pustila.
Zakroužil třikrát její let,
a než odletla k vísce zpět,
mně zaštěbetla k odchodu:
»Nezapomeň!«

Ó dobo, dobo minulá!
Jak věkové v zem dubu peň,
tak v paměť mou jsi vtisknula
to trojí své: Nezapomeň!
Kdy večer tiší okolí
a dumně zvony hlaholí,
vždy zní, co znělo k odchodu:
»Nezapomeň!«

(V Lumiru, 1875.)

Z jarního šeštilístku.

Ach, krásno na tom světě žít,
když volnost kol se zelená,
a láska jasníc země byt,
vše v pouta jímá růžená.

Však žíti, abys živořil,
jen polosvětla v šeření
a v zárodku hned zavraždit
vše mužné slovo, myšlení,

A musit žít, bys vzdal se práv
a zoufal nad svým nad blahem
a sám jho sobě ukovav
se sklonil mrzkým před vrahem,

A žít a ztratit citů všech,
byť sebe více tiskla tíž,
a vydral-li se z ňader vzdech,
svou šíji chystat katu již —

Tak musit žít, tak živořit —
toť smrť má steré výhody!
A přece musí, přec tak žít,
nastojte, dosud národy!

(Tamt.)

Vladimír Šťastný.

Nar. 17. března 1841 v Rudikově na Mor., jest professorem při c. k. vyšším česk. gymnasiu v Brně a konsist. radou. Vydává časopis Obzor, středisko liter. ruchu katolického na Mor. Složil Májové kvítí (1869), Kytku z Moravy (1879), Drobné květy (1888).

Šporkova chasa.

Mrak černý proti mraku stojí
tam nad uherskou plání,
to proti Turku v lítém boji
vlasť drahou křesťan brání.
Již od rána děl hučí řev,
již místo vody v Rábě krev,
a ještě o vítězství zápolí
zde Kjuprili – tam Montekukuli,
zde půlměsíc – tam korouhev!

Vždy nové houfy Turek žene
jak smečky vlků dravých;
hle, zuby divě vyceněné
a krev plá z očí žhavých.
O běda, proud-li Turčínů
se rozleje dál v krajinu,
neb Turkova kde kletá noha stane,
tam proudí krev a děsný požár plane:
chraň Bůh rakouskou otčinu!

Už příbojem hráz vojska živá
se děsně pootřásá;
což půlměsíce síla divá
zas nade křížem zjásá?
O běda, vlasti ubohá,
už poslední tvá záloha
se k rozhodnému boji staví v šik,
an vítězně se zmáhá Turků ryk,
a četa její nemnohá.

Je Šporkova to jízda statná.
Však hleďte na tu chasu,
jak prudce, jako bouře chvatná
se ženou do zápasu!
A jakby k tanci letěli,
v tak pestrý šat se oděli,
a pěkně hrají v čerstvém větříku
jim pentle s klobouků a pláštíků,
když na bojiště dojeli.

I směje Kjuprili se vůdce:
»Ha, ďaurové ti kletí
už dívky svoje vedou k půtce
a holobradé děti!
Již muže jsme jim zrubali,
a ostatní se schovali;
jen pusťte na holátka hrůzu svou
a horem pádem všecka utekou,
by šatů sobě nezdrali!«

Než tamo Špork už vrahů čeká;
zda moci Turků zdolá?
Aj, stoupá s koně – na zem kleká
a hlasně k Bohu volá:
»Ty náš Jeneralissime!
Zde o pomoc tě prosíme,
a nechceš-li nám přispět křesťanům,
tož nepomáhej aspoň pohanům,
a my svou věc si spravíme!«

A rozléhá se jásot vojem,
i zaleskly se meče,
a už ta chasa lítým bojem
si dráhu Turky seče.

»Bůh pomáhá!« tak volají,
ty děti bázně neznají!
Kjuprili darmo na své Turky řve,
meč holátek jim strašně vousy
až se hlavami padají. [rve,

A jako kouzlem vojsko celé
zas nově pookřívá;
už na zad žene nepřítele,
kde Rába krví splývá.
Proud na tisíce Turků jal
a odnáší je mrtvé v dál.
I jásá říše zvěstí přeslavnou:
jak porazil Špork zmiji ohavnou
a jak mu Pán Bůh pomáhal.

(V Kytce z Moravy.)

Slavíci sv. Savy.

Svolává kmet Igumen sbor bratří,
do chrámu je volá klášterského,
sokolím dnes okem vůkol patří,
mluví hlasem mládce bujarého:
»Bratří, díky vzdejme nebes Pánu,
pouta dávné poroby že klesla,
sláva bulharská se z prachu vznesla,
krásný den nám svítá na Balkánu.
Hoj, ty jeho vrchy zasněžené
červenou to růží nerozkvetly,
z krvi bratrů vlasti zubožené
svobody květ vypučel tam světlý.
A dech jeho s Balkánu se nese
po vší zemi kouzlem čaroděje,
že, co mrtvo bylo, v život spěje,
a co němo, jásá v hlučném plese.

Bratří! též má ústa, posud němá,
těžké vazby dnes jsou odpoutána,
a má duše veleslaví Pána,
tajemství že pro vás více nemá.
Nuže slyšte, na smrtném co loži
kdys mi bratr Ivan, sluha boží,
pod přísahou svěřil veleslavnou:
»Závětí, děl, pověsť staropravnou
za tajemství, bratře, svěřím tobě,
které drahně let mi bylo krýti
a jež skryješ v srdce svého hrobě
jako já až v konec svého žití,

leč by vlasť nám zase z hrobu vstala,
aby úst tvých pouta rozpoutala.«

Slib jsem složil v ruce Ivanovy,
dalšími pak mluvil ke mně slovy:
»Slynul po vší vlasti času svého
monastýr náš Sávy blaženého;
slynul těly mučeníků svatých,
slynul leskem obrazů, rouch zlatých;
mnohý skvost a poklad drahocenný
kryly v sobě posvátné ty stěny;
však co dražším bylo skvostů zjevných:
klášter choval slavíků tré zpěvných.
A když pěli slavíci ti spolem,
svatý mír se nesl horem dolem,
a když pěli za časného jitra,
radoť nesli do každého nitra,
a když pěli podvečerním sborem,
bol se zhojil v každém srdci chorém.
Bylo v zemi, bylo plno slávy
o slavících blaženého Sávy.

Zachmuřil se východ černým mrakem,
Turek divokým se přihnal drakem,
smrti stonem země zaúpěla:
hlasy slavíků tu smutně zněly,
píseň pohřební své vlasti pěly,
až se v útrobách svých pozachvěla.
Slyší sultán, slyší zpěvy hlasné,
až mu srdce tvrdé blahem žasne.
A hned rozesílá svoje pluky:
»Jděte hledat, odkud jsou ty zvuky!
Projděte mi zelené vše háje,
prohledejte mi vše šumné lesy:
a nejsou-li z prorokova ráje,
míti musím čarovné ty plesy!
Pěti budou ve knížecím sadě
k rozkoši mé v zlatém Cařihradě!«

Došla o tom igumena zpráva:
slavíky tři slavné monastýra

ve klec kamennou hned uzavírá,
zažehnává vodou posvěcenou,
zaklíná je písma svatou čtenou:
»Tuto tiše bude vám teď spáti,
nikdo neslyš vašeho víc pění;
až se volnosť zlatá zase vrátí,
zaplesáte vlasti ku vzkříšení!
Až po slavnou z mrtvých vstání dobu
nikdo nevěz o vašem tu hrobu;
strážcem jeden z bratrů vždy vám budiž,
v době spásy ze spánku vás zbudiž!«
Toť jsou slova starobylé zvěsti,
jež mi svěřil Ivan, bratr drahý,
a než sešel v život věčně blahý,
úřad strážce volil na mne vznésti.
Bohu díky! — dílo dokonáno,
vstaly z hrobu staré slávy časy;
nuže zbuďme našich pěvců hlasy,
nechať slaví vlasti krásné ráno!
Úřad strážce posledního skládám,
povedu vás, sledujte mne, žádám!«

Žehnají se nejsvětějším jménem,
kámen vyzdvihnou a s igumenem
v temné krypty chodbu sestoupají.
Srdce buší jim a dech se tají.
A již berou kámen za kamenem —
brzo strážná zeď jest rozebrána —
žasnou bratři s otcem igumenem,
na kolenou chválí nebes Pána.

Aj, tu skví se v záři světel jasných
slavíků tré — zvonů stříbrohlasných,
jež tu v klatbě skrývaly své vděky
přede světem po čtyry už věky.

Brzo hlahol rozléhal se s výše,
zvony jasné radosť krajem lejí,
slavíci to dávní zase pějí, —
Bulharská že z mrtvých vstala říše!

Pšenice.

Kráčí rolník polem,
pšenku rozesívá,
zrní hází k zemi,
k nebesům se dívá.

»Žehnej, Pane Bože,
zlaté mojí pšence,
chraň mi jí, až sobě
sezvu na ni žence!

Pšeničko má zlatá,
nech tě nebe množí,
ať nám tebou roste
převzácný dar Boží.

Ve zlatém ať klasu
vyzrává chléb bílý,
tisícům ať skýtá
potravy a síly.

S políčka tu mého
rozejdeš se světem,
matka z tebe spraví
vánočku svým dětem.

V paláci se zastkvíš
na stříbře a zlatě,
hody z tebe budou
ve chudičké chatě.

Ba i pro svůj oltář
Bůh si zvolí tebe,
chovati nám budeš
Pána nebes, země.« —

Stane rolník, smeká,
sivou hlavu sklání;
z kostela zní zvonek
na pozdvihování.

Les mořem.

Od hory k hoře vlní se moře zelené;
hučí a duní vichorem v tůni zbouřené.

Vstoupá i klesá příbojem v lesa hlubinách,
divokou pěnou mraky se ženou po vlnách.

A z temna borů hrad na obzoru prokmitá:
loď se to noří ve věkův moři rozbitá!

Padá lístek.

Padá lístek v jeseni
s vysokého stromu:
list to z knihy přírody,
co tam psáno komu?

Kráse psáno: jako já
za nedlouho zvadneš;
slávě psáno: jako já
s výše svojí spadneš.

Lásce psáno: tvoje slast
letním vánkem přejde;
víře psáno: nový list
novým jarem vzejde.

(Z Drobných květů.)

Julius Zeyer.

Nar. 26. dubna 1841 v Praze, žil delší čas na Rusi, v Italii, Paříži a j. Básně, dramata i krásná prosa jeho se vyznačují nevšedně bujnou fantastií a romantičností, ale i pilnými studiemi. Vystoupil poprvé v Lumíru 1873. Vydal r. 1880 cyklus epopeí Vyšehrad, 1883 Griseldu, 1884 Poesie, 1886 Kroniku o sv. Brandanu a Čechův příchod, 1890 cyklus Z letopisů lásky a j.

Potlesk.

Když Nero bohům podoben chtěl býti
a cítil, césarů že pyšný nach
ho nepovznáší dost, tu jal se sníti
o křídlech genia, jichž mocný vzmach
jak vichr vznáší do azurné výše,
tam mezi hvězdy nad pozemský prach.
Chtěl pěvcem být, a celá jeho říše
vstříc jásala mu s hnusnou podlostí,
když v lyru zasáh' v samolibé pýše.
I Grécie, kdys země volnosti
a uměn sídlo, nadšení mu lhala
a potlačila pocit směšnosti
a věnčila jej laurem, který sňala
s čel bohorovných hrdin rouhavě, —
tak málo, ponížená, cti své dbala!
A pěvci, již s césarem střídavě
o zápas pěli, kazili své zpěvy,
chtěl každý podlehnout, neb mrákavě
pod brvou tyrana číhaly hněvy.
Tu vyskytl se jinoch od Korinthu,
zrak jeho čistý byl jak oko děvy
a vlasy jako proudy z hyacinthu
mu s temena na hrdá prsa spěly
až do chitónu řasných labyrinthů.

Stál na jevišti, oči jeho tměly
se nevolí, když Nero zazpíval
a chvály nestoudné až k nebi hřměly.
Pak zasáh' v struny, zvuk se rozlíval
po divadle jak světlo po azuru,
kam v nadšení se jinoch zadíval,
a píseň jeho vznášela se vzhůru,
jak z hrdla slavíků by stoupala,
a neviděl tu těžkou, temnou chmuru,
jež na čele se vrahům sbírala,
až závistivý césar pokyn dal
a jejich dýka hruď mu bodala.
A umíraje zpíval píseň dál,
a kolem jak by všechno zkamenělo,
neb každý hněvu césara se bál. —
Tu náhle se všech stran to zahučelo
jak hromu třesk, a věnce řítaly
z čistého zlata, až se mrakem tmělo:
to mramorové sochy tleskaly,
jež kolem stály, zbytky krasších časů,
a jejich věnce se to míhaly
nad jevištěm ve slunce zlatém jasu.

(Z Poesií.)

Koroptev.

Nesly se v hejně koroptve
k břízám na slunné mýto,
kde babího léta od větve
ku větvi třpytí se síto.

Seděly tiše ve trávě,
bylo tam tulno a milo,
vítr zaléhal v dálavě,
o míru božím vše snilo.

Tu zavyli psi divoce,
a rány duní vzduchem,
vylétlo hejno vysoce,
plašeno vražedným ruchem.

A do modra rány za nimi,
do zlata slunného vzduchu,
ty hučí hlasy hromnými
jim slovo »smrt« do sluchu!

A jedna z těch ran zasáhla
ubohou koroptev v letu,
marně svá křídla napřáhla,
zápasíc v střemhlavém sletu.

Ty ostatní strachem šíleny
řítí se k dálnému chlumci,
neslyší sestry své kvílení,
spaseny jásají k slunci.

A raněná spadla k zemi v mech,
z těla krev teplá jí řine,
a štěkot se blíží, psů horký dech,
a děsná smrt již kyne ...

Již tone v smrti mrákavě,
to ale bolí ji posud,
že sestry její v dálavě
nermoutí víc její osud;

to děsí ji víc, než nicota,
ta temně zející tlama,
že vidí po čas života,
jak přec jen byla sama.

(Tamt.)

Spravedlnost.

Hle, zavřelo se, hřmějíc, rudé moře,
a Faraón jak slunce v bezdno kles',
a jeho voj jak hrdých palem les
i zlaté jeho vozy, bílé oře,

vše utonulo při krvavé zoře,
a Israelem jásá divý ples,
že podrobený vítězem jest 'sléz,
že skončeno to staré, dlouhé hoře!

Tu zasáhli též andělové v strunu;
však bouř zadula od Božího trůnu,
a velký hlas jim kázal mlčení:

»Kdo odváží se o radosti pěti,« —
tak tázal Bůh se v bouře dunění,
»když na dně mořském leží moje děti?«

(V Lumíru, 1879.)

Z Románu o čtyrech synech Ajmonových.

Rost Roland v lese, v lese šumivém,
kde Milon uhlířem se nyní stal,
by uživil svou ženu, dítě své,
a ještě lépe skryt byl před Karlem,
neb nikdy nikomu se nezdálo
pod hrubým šatem lidí ubohých,
pod nízkou střechou chudé chaloupky
tak slaveného reka hledati
jak Milon byl, a sestru císaře!

A v chudobě své byli šťastni tak!
A dítě jejich, jaký Boha dar!
Rost Roland v lese jako jarý dub
a miloval ten les svůj nade vše.
Zpěv ptáků byl mu mluvou, u brodu
se scházel večer denně s laňkami,
když přišly pít. a všechny znaly jej,
a s dětmi jejich Roland skotačil
a v běhu s nimi statně závodil,
a sedmiletý v jejich obranu
i vlka jednou zabil kyjem svým.
Byl Roland přítulný co krotký pták,
byl jako nebe jeho modrý zrak,
když poslouchal svou matku zpívati,
neb vypravovat sladce o Kristu,
o andělích, o ráji, o Bohu,
a plakal vášnivě, když uslyšel,
jak trpěl, zemřel lidstva spasitel,
a přával si též zemřít pro dobro.
V těch chvílích Roland byl co krotký pták,
však orlím křídlem duše mladistvá
ta jeho vznášela se ve chvílích,
když otce slyšel zpívat, vyprávět
o činech bohatýrských, zápasech,
a snivá jeho mysl pouštěla
se za dýmem, za modrým z milířů,
jenž k nebi šel a plynul v bezmezí...
O činech Roland snil, jež konat chtěl,
a meč když otec dal mu rezavý,
jejž s sebou přines v lesy hluboké,
tu jeho zaplál nesmírně tak zrak,
že zdálo se, že oheň šlehal v něm...

Tak plynula mu leta v samotě
a deset byl již roků, v jarní čas
když císař Karel z Říma vracel se,
jejž zachránil před silou pohanskou,
a s velkou slávou v městě stavil se,
jež leželo na lesů pokraji,
v nichž Milon žil, a přišel na večer
kýs poutník z města, vešel v nízkou síň,

kde Berta předla. Hosta vítala,
a poutník vyprávěl o Karlovi,
jak celé město pozval na hody,
jež zítra slaví ve svém paláci,
o rytířích a recích vyprávěl,
o činech neslýchaných, konaných
tam blízko Říma proti pohanům,
a Berta zbledlá oči klopila
a neviděla velké vzplanutí
ve zracích svého syna; Roland však
si uminil, že Karla uvidí
a bohatýry jeho přeslavné.

A k ránu vstal a běžel do města
a přišel tam, když právě k paláci
se tlačil lid, neb hody začaly
a Karla bylo vidět u stolu
na zlatém stolci v říze z purpuru,
a samá knížata mu sloužila
na bílých koních v zbroji sedíce,
přinášejíce mísy zlacené
a poháry, a hudba přesladká
se lila čarně jako zvuků déšť
se stropu sklenutého vysoko,
kde hudci jako ptáci seděli
na římse široké... A Roland byl
jak ve snu... Protlačil se statečně,
ač dav mu spílal... V předu nyní stál:
jak anděl krásný byl a jako rek
meč zrezavělý třímal rukama
a hrdě hlavu nesl, šeptal hlas
mu v duši skrytě: budeš rekem též!
Blesk šleh mu z očí. V okamžiku tom
zrak Karlův bloudil davem; zachvěl se,
když Rolanda zhlíd. Blankyt takový
jak v oku tom, byl viděl dříve kdys!
A vzpomněl na svou matku, na sestru,
a vida hrdou toho hocha tvář,
na vlastní mládí vzpomněl, na ten den,
když v palác svého otce zavítal,
by k svému právu směle hlásil se.

A mimoděk kýv nyní Rolandu
a přivedli mu hocha. »Rci, kým jsi?«
se tázal Karel. Roland neslyšel,
neb zahléd mísu plnou ovoce,
jež nebyl nikdy viděl... Děckem byl
a všechny sny o činech hrdinských
se na okamžik rozplynuly mu
před sladkou vůní toho ovoce,
jež hltat zdál se zrakem zvědavým.

Tu Karel dobrotivě usmál se,
a řekl: »Sedni, pojez ovoce.«

A Roland prostě sed a jal se jíst
a jed jak vlk a Karel přikázal,
by ode všech mu krmí podali,
a dost se divit nemoh Rolandu,
jak krásným byl a s jakou chutí jed
a jaká záře z očí sokolích
mu vycházela... Teď však viděl též,
že Roland stranou kladl pokrmy
a nejlepší že vybral ovoce,
a Karel řek: »Jsi moudrý, synu můj,
ty opatrně myslíš na zítřek?«

Řek prostě Roland: »Matce přinesu
a otci svému tvoje lahůdky,
a děkuju ti, pane císaři.
Až dorostu, pak manem budu tvým.«

A na to vstal a tiše odcházel
a myslil jen už na ten okamžik,
až vyprávěti bude rodičům
své dobrodružství s Karlem císařem.

Řek Karel Némů, rádci věrnému:
»Jest podivné, jak vřelý vzplanul cit
mi v srdci, když jsem hocha zahlídl,
hned první okamžik... čí asi je?«

A Ném byl dojat jako Karel sám
a v skrytu duše řekl: »Při sám Bůh,

ta podoba, ten smělý, lví ten zrak
o příbuzenství mluví s císařem . . .«
A vzpomněl Berty, vzpomněl Milona
a kývl svému sluhu, pravil mu:
»Za hochem tím jdi skrytě, v povzdálí
a vypátrej, kdo jeho rodiče!«

A sluha šel a šel až do lesů
a uviděl omšenou chaloupku
a na prahu ve záři západu
stál Milon se svou ženou spanilou;
ta v prostém rouše, v chudém, královnou
se zdála vznešenou a zírala
do dálky, stíníc rukou jasný zrak,
neb v nepokoji ždala dítě své
a z pola jen Milona slyšela,
jenž těšil ji, že hoch kdes na blízku.
Tam stála vznešená a korunu,
jež byla s hlavy sňatkem spadla jí,
tu korunu jí slunce kouzlilo
svým žhavým leskem v plavých vlasů proud,
a shlédnouc syna nyní, vykřikla
a vstříc mu letěla a zvolala:
»Kde byl jsi, Rolande můj jediný?
Ty bolestí všech sladká útěcho?«

»Já v městě byl,« řek hrdě Rolandin,
»a císař častoval mě ovocem,
hle, výsluhu vám nesu nemalou!«

A Berta zbledla: »Bože, smiluj se!
Ty neřekls, kde žije otec tvůj?«

Tak zvolala a dítě pustila
a k muži šla a jak by chrániti
jej chtěla, pevně obejala jej
a planoucími zraky hleděla
do šera lesa, s hlavou vztyčenou.

To Némův sluha viděl, slyšel vše
a k svému pánu vrátil se a řek:

»To nepodobné, pane, víře jest!
Já Bertu našel, sestru císaře,
a Milona tam v lese v chaloupce,
to rodiče jsou hocha onoho,
jenž rázem srdce dobyl Karlova!«

A líčil vše, jak byl to uviděl,
ten její zjev, tu výsost milostnou,
jež chudobou a bídou zářila
jak hvězda věčně krásná mlhami,
a opakoval vše, co mluvila,
a plakal Ném, tak dojat zprávou byl.
Pak přemítal, co činit jest mu teď,
však mezi tím, co o tom přemýšlel,
zvěst divnou sluha jeho vyprávěl
po celém domě, mlčet neuměl,
a vnikla v komnaty až Karlovy,
a císař zaplál hněvem, vyskočil
a kázal koně sedlat z rána hned,
až zora vzejde tmavé nad lesy.
Však neměl spánku, s lože vyskočil,
a kázal, aby ihned jeli v les
a aby Milona mu přivedli
i sestru také, Bertu ztracenou;
a stalo se. Když slunce vzcházelo,
v síň vedli Milona, kde jako bouř
už císař čekal. Milon vztyčen byl,
jen oči klopil, Berta bledou tvář
si zahalila pláštěm, tiše však
a plna důstojnosti čekala
na osud svůj, a Roland udiven
se držel roucha jejího a zrak
se jeho pozved k císaři, jenž bled
jsa vášní slepou, spěchal k Milonu
a ruku pozved, jak by udeřit
jej vskutku mínil v divém záští svém —
tu zařval Roland jako mladý lev,
skok učinil a ruku Karlovu
chyť svýma oběma a tak ji stisk
v své pobouřené nevoli, že krev
z pod nehtů tryskla proudem císaři,

a z očí hochu jiskry skákaly,
a zuby zaťal, až mu skřípaly.

Byl úžas velký u všech přítomných
i Milon vzkřik, však náhle zjasněna
tvář byla Karlova a usmál se,
ač bolestí mu slzy stouply v zrak
ten jeho orlí, světle zářící
mu radostí, a zvolal: »Při sám Bůh,
to pravá bohatýra jesti krev,
jež tak se bouří v žilách dítěte,
když ohroženy vidí rodiče!«

A náhle cos jak velké vidění
se duše jeho bleskem zmocnilo,
a pozved dítě na svá ramena
a zahřměl baronům a rytířům:
»Hle, příští sokol všeho křesťanstva!«

A hluk se zdvih' a meče bušily
do velkých štítů, jak když zahřmí bouř,
a Karel líbal stokrát Rolanda
a podal ruce sestře, Milonu,
a bylo pláče, bylo radostí,
jak do deště když slunko zasvítí,
a vše se potom smíchem končilo,
když Roland zase děckem z hrdiny
se prostě stal a mezi dojetím svých
rodičů a Karla k dveřím spěl
a do jídelny hledě tázal se:
»Je prostříno? Kdy bude snídaní?«

Tak Milon s Karlem tedy smířen byl
a všechen trud života pominul
tak Bertě teď, a Karel miloval
víc Rolanda než vlastní děti své. —

(V Květech, 1891.)

Antal Stašek (Dr. Ant. Zeman).

Nar. 22. července 1844 ve Stanově, jest advokátem v Semilech a zemsk. poslancem. Vydal r. 1872 verš. román Václav, 1876 a 1880 Básně, 1884 epos Z doby táborů, rom. Nedokončený obraz a j.

Horám.

Vy hory, hory modravé
co z daleka mne pudí k vám?
Je klid a mír to přítulný,
jenž dechem luzným vane tam?
Já vracím k vám se z ciziny,
mne srdce táhne, pokoj nedá
a jako ptáče uštvané
skrýš tichou mezi vámi hledá.

Vy hory, hory modravé,
já ssaju dech váš ve hruď svou,
a každým vonným vanutím
má ňadra mocněji se dmou.
Vy zas mne touhou plníte,
mně svět se míhá kouzlem jasu,
já vrhám opětně se v proud,
bych v dálavě snil vaši krásu.

A tak mé srdce vmeteno
je do příboje temných skal —
mne moře vrhá k útesu
a útes nazpět v burný val!

(V Lumíru, 1878.)

Z »Václava« (ze zpěvu I.)

Babička vypravuje vnučce o roku 1848.

Bylo na jaře to jednou —
nemluvňátkem's ještě byla —
Václav přišel z Prahy domů,
rozjařen a vesel celý,
jak by se byl znovu zrodil.
První přišel zvěstovat nám,
robota že pominula,
svobodu že dali z Vídně,
v světě že nebude pánův,
že si budem všichni rovni;
křiky byly, velký rámus,
po horách pálili ohně,
každý plesal, radoval se,
všichni sobě tiskli ruce,
bratry sebe nazývali;
smířili se nepřátelé,
zdálo se, že svět se boří,
a že rájem bude země.
Václav všechno podněcoval,
jakoby v něm oheň háral,
změniv se až k nepoznání.
Když jsem slyšela ty křiky,
a když každý domníval se,
že teď budem všichni páni,
hned jsem v duchu pomyslila:
kdo pak byl by v světě pánem,
kdyby všichni páni byli?!
kdo pak pracoval by pro ně?
páni jsou jen přece páni,
jak oni to nepřipustí!

Svět se nemění tak rychle,
zvláště, když to má jít lépe.
Osmdesát let jsem živa,
a svět pořád ve všem stejný,
spíše horší, než-li lepší.
Byli však to mladí lidé,
v ničem nedali si říci.
A já přece pravdu měla,
neboť v krátkém na to čase
páni s vojskem táhli k Praze,
svobodu jí chtěli vzíti.
Když ta zpráva roznesla se,
Václav celý rozohněný
všechněm všudy kázal lidem,
by šli bránit matky Prahy.
Nebožtík tvůj otec, syn můj,
byl vždy zhorka nakvašený,
pomáhal mu bouřit lidi.
Několik set sehnali jich,
shromáždili kolem mlýna,
který syn můj míval v Říčné,
a pak odtud k Praze táhli;
Václav byl jich náčelníkem.
Jako dnes to pamatuji:
byli vesměs hodní lidé,
ale ty můj Bože svatý!
jeden na zádech měl flintu,
z které včera vrabce střílel,
druhý píku ze železa,
kterou kovář právě skoval,
onen cep pobitý hřeby,
málo který řádnou pušku.
Já to hnedle povídala:
co tam lidé pořídíte
proti bodákům a dělům?
Ale do všech satan vletěl,
žádný nechtěl slyšet slova.
Matka tvá, ta hodná žena,
mohla vyplakat si oči —
neboť právě bylas malá —
avšak marné bylo lkání:
časně ráno vyšli z mlýna,
a když ušli as tři míle,
husaři se vyřítili,
číhali tam na ně v lese.
Kdo byl moudrý, utíkal hned,
a tak ušel bití, ranám;
ale ten nešťastný Václav!
Zastavil se s puškou v ruce,
a když husaři se hnali,
střelil po tom, co jim velel,
na štěstí se ho však chybil.
Byl to baron Hauerštajnic,
jenž teď pánem v Dobrouchově.
Ten když Václava tak viděl,
hnal se po něm v trysku s koněm,
napřaženou maje šavli;
a když byl již blízko před ním,
vzepjal koně vzhůru předkem,
Václava chtěl poraziti.
Z pistole však střelil Václav,
kůň se válel, baron pod ním,
Václav byl by býval ztracen,
byli by jej rozsekali.
Mezi husary však jeden,
co jim velel po baronu,
Maďar byl a Václava znal;
zajal jej a zachránil tak.
Ostatní se rozprášili,
každý prchnul v jinou stranu,
různě vraceli se domů;
za všechny vše ztrpěl Václav.

Josef Václav Sládek.

Nar. 27. října 1845 ve Zbirohu. Vrátiv se z delšího pobytu v Americe stal se professorem při českoslov. obchodní akademii v Praze a učitelem angl. jazyka na universitě a technice. Rediguje časopis Lumír, jejž převzal roku 1877 ve svůj náklad. Liter. činnost zahájil r. 1868 vydáním alm. Ruchu. Podal znamenité překlady z Longfellowa, Byrona, Tegnera a j., původních prací básn. pak vydal už několik sbírek: r. 1875 Básně, 1880 Jiskry na moři, 1881 Světlou stopou, 1883 Na prahu ráje, 1884 Ze života, 1886 Zlatý máj, 1888 Sluncem i stínem, 1889 Skřivánčí písně, 1890 Selské písně, 1891 Starosvětské písničky a Směsku. Všecky vynikají vroucností a mužným rázem.

Má rodná mluvo . . .

Má rodná mluvo, ty drahý skvoste,
jediný z velkého odkazu dědů,
který jsi přetrval v svatosti prosté
všechnu jich slávu, všechnu jich bědu,
nádheru králů, velikost věků
a vše, co do prachu shroceno s ní —
tak plna tklivosti a mužného vděku
jak znělas od věků, na věky zni!

Ty prostá dceruško doubrav a nivy,
kde jsi se zrodila jako zpěv ptačí,
jako šum hvozdů plný a snivý,
jak olšin stýskání; — v smíchu i pláči
vždy stejně upřímná, velká a svatá,
když slunce svítilo, když hořel blesk,
v svobody ruměnci, v okovy spjatá,
i když ti nezbylo nic, než tvůj stesk.

Když bouře zničila květno tvých luhů,
když třeskot oněměl v přílbách i meči,
ty jsi nám zvonila radlicí pluhů,
ty jsi k nám mluvila pohádek řečí: —
pastorkou ve hradech, — pod nízkým krovem,
co šlechtic zapomněl, — co nechtěl král,
ty jsi k nám mluvila tím ryzím kovem,
jehož se nedotkly rez ani kal.

Tys u nás zůstala, ty mluvo sladká;
kdy všechno zapadlo v bolu a tísni,

na dětské rty tě šeptala matka,
ty jsi nám zvučela v milenců písni,
ty jsi nám plnila modlitbou chrámy —
tebou se ozýval luh náš i les,
a strážným andělem zůstalas s námi,
když anděl smrti se přes Čechy nes'.

Lupínek pozlátka na zpustlém hrobu,
korunou zapadlou v jezerním klínu:
tys byla pokladem chudému robu,
který mu svítil do mrákot stínů; —
lupínek pozlátka na starém štítu,
na vetché kronice lesk zlatých spon,
ty jsi se vmlouvala do jeho citu,
až hlas tvůj vzbudil jej jak velký zvon.

O zvuč a zpívej, hlahol a bouři,
ty mluvo vítězná chudého lidu!
Když hlas tvůj urdousen v krvi a kouři,
hlahol nám u krbu v domácím klidu —
až jednou zabouříš jako hlas hromu
od horstva k horstvu přes český luh —
bude zas dědicem ve vlastním domu
ten, jehož dědicem chtěl mít zde Bůh!

(Ze života.)

Král Otakar.

Král Otakar ležel na poli,
byl zkrvaven a blátem zbrocen celý —
v daleku rohy hlaholí,
kolkolem strážné ohně se chvěly.
Král Otakar ležel na poli,
prsa tak krvavá, tvář měl tak bledou;
ty rohy tak dutě hlaholí:
to ti čeští zrádní páni z bojiště jedou! —

Kdo, králi, vezme tvou korunu,
kdo, králi, zvedne tvůj štít?
Tvůj synek je malý, tvá žena je chladná,
svůj lid jsi zašlapal, šlechta je zrádná,

co z tvého království má, pane, být? —
Koruna leží ve blátě,
meč zlomen, helma je v půli —
O čeští páni, komu jste to vy,
komu jste to udělali k vůli?!

Až svitne zoře, až svitne den,
tu korunu někdo si zvedne,
tvůj meč, jak je tak zkrvaven,
vypadne z ruky ti ledné. —
Králi, tvou korunu někdo si zvedne!
Ale kdo zvedne tvůj zlomený štít,
kdo z prachu a bláta tvůj ubohý lid? —
Slyš, český králi, vstaň a pojď se bít!

Uprostřed mrtvých jak ležel tu on,
z královských prsou se vydral ston,
uprostřed mrtvých to zařinčí v ráz, —
to český král v zbroji se zvedá zas,
a v oko žár, v líc krev se vrací bledou:
»Hoj vstávejte, budem se bíti zas!«

I zvedají se mrtvoly,
a král naslouchá v hluchou noc,
jak v dáli rohy hlaholí:
»Hoj vstaňte! To můj český lid
nám táhne na pomoc!«

A teď se zvedl jeden trup
u nohou králových, naslouchá v dáli —
pak na krále upřel líci tak bledou:
»O pozdě, pozdě vzpomínáš, králi! —
To ti tvoji čeští páni z bojiště jedou!« —

I klesl král, jak v bouři klesá dub.

(Ze života. — Poprvé v Lumíru, 1883.)

Ledová královna.

Venku se chumelí, v síni je mráz;
máť bděla s děckem až v půlnoční čas.

V chudobných peřinkách, bílých jak sníh,
hoch ležel s horečkou na líčkách mdlých.

‚Co se už tatíček nevrátí sem?‘
»Nemůže, synáčku, kryje ho zem.«

‚Co se mu nestýská, když je tak sám?‘
»Ledová královna zpívá mu tam.«

‚Proč zpívá, matičko? — pověz mi jen.‘
»Aby měl sladký a klidný sen.«

‚Když ty tak pláčeš, jak může spát?‘
»Pošle si pro nás jedenkrát.« —

Do oken vítr udeřil v ráz.
‚Neslyšíš, matko, královny hlas?‘

Máť vzhlédla na dítě, pohledla ven:
»To vítr jen zadul do oken.

A teď mi, děťátko, jen klidně lež,
matička znavená zdřimne si též.«

V chudobných peřinkách, bílých jak sníh,
hošík si zastýskal a potom ztich'.

A matku s dítětem už pojal sen;
sníh s větrem šoumal do oken.

To nebyl vítr, — to něčí dech
květ mrazný nadýchal na oknech.

To nebyl vítr, — to v mlžině
se někdo dívá do síně. —

Zastenal vítr? Zapěl to hlas? —
Teď okno se rozlétlo v jeden ráz.

A jako pára dechová
v síň vešla královna ledová.

Sněhový závoj, v oku mráz,
ale tak sladký měla hlas. —

Matku i dítě pojal sen,
ledová královna na ně dýchá jen.

Dýchá tak z ticha, a dech ten hned
jim na tvářích se mění v led.

A jako pírka tich a tich
za ní do síně vlétá sníh.

A jako květy z úběle
usedá spícím na čele.

Ledová královna k nim chýlí skráň
a na srdce klade jim ledovou dlaň. —

A matku i dítě jímá sen,
a nikdo jich nezbudí, až bude den.

(V Lumíru, 1886.)

Slovanská lípa.

Na slovanské lípě
roste mnoho snětí,
a my jedné matky
slovanské jsme děti.

Mnohá větev suchá,
mnohá nalomená,
ale lípa stojí
vzdorná, neskloněná.

I ať vichr duje,
blesk se do ní pustí,
ona bude státi,
ona bude růsti.

Vzdor na vzdory světu,
na radost svým dětem,
krásná, silná, velká,
obalena květem!

(Ze Skřivánčích písní.)

Zvony nedělní.

Slavně, zvučně v šíř i v dáli
znějí zvony kostelní
přes pole a lesy, skály
v svaté ticho nedělní.

Jest, jak by to hlaholení
snášelo se s blankytu,
jako snění, jako chvění
s nadzemského pobytu.

Teď to hrá a teď to volá
a teď mocně zaplesá, —
a to srdce neodolá,
musí s nimi v nebesa!

Vzhůru, vzhůru letí, náhle
svatou jato zbožností,
tam k té výši neobsáhlé
až ke branám věčnosti.

Tam, když dávno zemskou tiší
už ty zvony dozněly.
dlouho ještě, dlouho slyší
modliti se andèly.

(Tamt.)

Skřivánek.

Skřivánek vyletěl vysoko
nad pole a lučiny v květu
a zmizel v modru nebeském,
jak zapad by do jiných světů.

Jen jeho píseň z blankytu
šveholí, zvoní a jásá,
a padá v zem, jak s jabloně
perličky rosy když střásá.

Skřivánku, ptáčku, zpěváčku,
jak letíš v nebeskou dáli,
rci, kde v tom malém hrdélku
ty všechny písně se vzaly?

Nevzaly se mi v hrdélku,
ony mi v srdéčku pučí,
tam rostou jako v poli květ,
jak čistý potůček zvučí.

A letím s nimi od země
vysoko jak jenom mohu,
by dolů lidem zpívaly
a vzhůru nesly se k Bohu.

(Tamt — V Budečské zahrádce r. 1888.)

Důvěra.

Z osudu rukou vzal jsem svůj los,
jak zrno, jež hodil na brázdu kdos.

Jak obilné stéblo, jež vyroste v klas
a k zemi se chýlí, když dospěl mu čas.

Vzklíčí a roste, dá zrno a dost;
jak ono na zemi jsem jenom host.

Tak všichni jsme z lidí, vládce i rob;
a mne život těší a neděsí hrob.

V zem, jež ho vydala, schýlí se klas;
— kdes v boží zahradě vyrostu zas.

(Ze Selských písní.)

Český sedlák.

To bylo v horách. Příval strhal pole.
U jednoho, kde zbyla holá skála,
stál starý sedlák, tvář se kámen zdála,
jak zkoušel půdu bodcem svojí hole.

Rozhleď se nahoru a po údole:
ani ten mezník voda nenechala!

A mlčel; — šedá hlava zakývala,
a pevně kráčel domů po výmole.

Co dělat? — Chalupa je na spadnutí
a prodlužena, věřitelé krutí,
děti jsou malé, »nevěsta« nic nedbá,
syn rozmařilec, na všem jako kletba. —
»Co vnuk můž' za to?« — Setřel s čela chmuru
a ještě večer vez' tam země fůru.

(Ze Selských písní a Českých znělek.)

Petrklíč.

Ach petrklíč, ach petrklíč,
květ nejkrásnější v máji,
tím zlatým klíčem do nebe
se brány otvírají.

Ach petrklíč, ach petrklíč,
co v ořeší ho kvete,
kde který hoch a děvčátko
si jeden utrhněte.

Ach petrklíč, ach petrklíč,
ten v háji všechno zlatí,
a co těch mladých srdéček
se s radostí v něm ztratí.

Ach petrklíč, ach petrklíč,
já do háje si zajdu,
to nejkrásnější ve světě
si srdéčko tam najdu.

(Ze Starosvětských písniček. — V Lumíru, 1891.)

Tráva.

Za moře jsi neodešla
nejsi ani za horami,
jen ta hrstka polní trávy
roste, roste mezi námi.

Za ty hory ptáče letí,
přes to moře vítr táhne,
ale zde tou hrstkou trávy
ruka ruky nedosáhne.

(Z téže sbírky.)

JUDr. Ladislav Quis.

Nar. 5. února 1846 v Čáslavi, advokát tamtéž. Vydal r. 1873 sbírku vlast. básní: Z ruchu, 1880 báseň Hloupý Honza, 1883 Ballady, 1884 Třešně, r. 1887 Písničky, a některé překlady.

Žižkovo pole.

Ta věž přibyslavská
pěkně vysoká;
kolem plodná pole,
jedno jenom holé
z roku do roka.

Sedlák při robotě
orati je šel;
ale v okamžení
zem se v skálu mění,
zlomen pluh v ní tkvěl.

Sedlák zbledl. Před ním
slepý Žižka stál.
»Na smrtelném loži
mém zde růst nech hloží
jako dosud dál.

Jdi a pověz lidu:
nemůž' pamět mou
zničit pánů zloba,
ani zvrhlost roba
rukou nevolnou.«

(V Květech, 1868.)

Kvítí svobody.

‚Tatíčku můj, mně dvacet let,
svobody rád bych poznal květ!

»Kterak bych, synku, tobě děl?
nikdy já jsem ho neviděl.«

‚Dlouho žil's, dědečku, ve světě,
víš-li ty svobody o květě?‘

»Tatíček můj, ba ani děd,
květiny také nedohleď.

Žádný ti z lidí v dědině
nepoví o té květině.

Kdybysi v kraj se širý dal,
po květu marně bys se ptal.

Kdybysi ušel na sta mil,
květiny té bys nespatřil.

Neptej se lidí, synáčku,
v lesinu zajdi ku ptáčku,

snad že ti může zapěti,
srdce tvé co chce věděti.

Neptej se, hochu, lidí těch,
pozor dej na ten větru dech,

povědět on ti jedině
dovede o té květině.

Neptej se lidí, hvězd se ptej,
v jejich se záři zadívej,

tam budeš čísti povídku
svobody krásném o kvítku.«

Švanda.

Švanda tiskne dudy k boku,
k ústům zase sklenici,
až dech v prsou a zrak v oku
tratí se mu s dennicí.
»Nocí tré i dnů jsem hrál,
teď již čtvrtý konec vzal;
ani muk už, chaso mladá!
Dohrál jsem a dodudal.«

U cesty bouř klátí stromkem,
po ní Švandou vratká zas.
»Aj, aj! mne-li za tím domkem,
či jej za mnou nesl ďas? —
Oknem jasné světlo plá,
v jizbě chasa veselá;
což se asi podivíte,
když vám Švanda zadudá.« —

»Švanda, Švanda tu i dudy! —
pojď ty, Švando, mezi nás!«
»Půjdu, třeba u všech všudy,
neznal dům a neznal vás!»

»O to ty se nestarej,
radši pij a jez a hrej;
zlatem my ti zaplatíme,
Švandičko, jen zadudej!

Dbej však, nechť si prší zlato,
až by klobouk přetekl,
aby nikdy, nikdy za to
zaplať Pán Bůh neřekl!«
»Aj což o ta slova dbám,
jen když chmel a zlato mám;
já vám za to vaše zlato
jako Švanda zadudám.«

Cupy, dupy, cvaky, cvoky,
na podlahu, na půdu;
»Jaktěživ jsem také skoky
neviděl a nebudu.
Holka lítá do stropu,
za ní hoch zas v pochopu,
to se točí, to se bočí
ve chvatu a výhopu.

A to zlato! Nevím ani,
kam ty žluté ptáčky dám.
Zaplať vám to, drazí páni,
zaplať vám to *Pán Bůh* sám!« —
Nedomluvil, nedořek' —
ti tam — zlato, světlo, skřek.
Hrom a blesk, pak noc a ticho —
Švanda v mdlob se náruč smek'.

Ranní pára z řeky stoupá,
blízko již je do zoře,
s čakanu se tělo houpá,
Švanda sedí na hoře.
»Kde jsi se tu, Švando, vzal?
Kam jsi, Švando, zlato dal?
rád buď, Švando, na čakanu
že's jen nocleh vydudal.«

(V Květech r. 1872.)

Svatopluk Čech.

Nar. 21. února 1846 v Ostředku, jest redaktorem „Květů“ od jich založení r. 1879. Českou Akademií byl zvolen za řádného člena. Naše básnictví má v něm nejvzácnějšího genia svého vedle Jaroslava Vrchlického, a to zvláště epické. Vydal r. 1874 Básně, (Adamité, Snové, Anděl, Bouře), 1880 Novou sbírku verš. prací (Evropa, Čerkes, Ve stínu lípy, Žižka a j.), 1882 Václava z Michalovic, 1883 Petrklíče, 1884 Hanumana, Lešetínského kováře a Slavii, 1885 Dagmar, 1886 Pravdu a jiné básně, 1888 Jitřní písně, 1889 Nové písně, 1890 Kratochvilnou historii o ptáku Velikánu Velikánoviči. V Květech mimo to uveřejnil několik velkých prací posud zvlášť neotištěných (Zpěvník Jana Buriana, Šotek, Václav Živsa.) Četny jsou také jeho práce na poli románu, novelly, humoresky a cestopisu. Všecku činnost Čechovu zdobí půvab originality a slovanský duch.

Husita na Baltu.

Hromu rachotem a vichru letem
vozy Husitův se valí světem,
vojínů v nich tváře opálené,
žen i dívek prsy rozhalené;

uprostřed tam kalich zlatoskvoucí
bledý kněz hle! tyčí ku nebesku —
uhánějí jako orkán řvoucí
při lomozu zbraní, bubnů vřesku.

Kmet je vede. Vlas mu bělí stáří,
z obrví však jarý oheň září.
Jako dóm, kdy již již v prach se boří,
však v něm dosud věčná lampa hoří.
Na čele mu šišák bleskem hraje:
na hrudi se třpytí šupin řada,
po pleci mu jako prapor vlaje
vichrem zdmutá, sněhobílá brada.

Ha! Již Baltu odvěké ty vzdory
řvou jim vstříc. Již bohatýrův zory
s šedých skal se nad pěnnými valy
jako mořští orli roztěkaly.
Mužů šíje vzpínají se výše
ve vítězoslávě. Ženám hledy
bujněj' planou, ňádra dmou se v pýše,
slza kmetům ve vous splývá šedý.

Aj, tu vůdce: »Trup se loučí s duší,
našel hrobu, jaký reku sluší! —
Slavný hrob — tož skalní tato stěna
naše jednou, potom odcizena, —
teď ha! naše v novém vítězství!
Tu můj složte trup: dlaň palcát svírej,
přílba blýskavá pak na temeni
vlasy vichrem rozervané sbírej!

Hlavu opřete, bych zíral, bratří,
hrdě před sebe jak reku patří.
I štít lesklý položte mi k noze —
jak jsem sedal ve válečném voze;
V sluch ať hučí Balt mi rozkypěný
jako bubny ku krvavé srážce,
tak tu budu dlíti zkamenělý —
věkovité slávy české strážce.« — —

V krátce skonal kmet a vedle přání
na skalní mu hrob upraven stráni;

17*

V ruce palcát — přílba kryje tělo —
tak tu dřímá bohatýrské tělo.
Ve sluch Balt mu hučí rozkypělý
jako bubny ku krvavé srážce,
tak tu sedí, jako zkamenělý
dávnověké slávy české strážce! —

Hromu rachotem a vichru letem
Husitův vůz nebouří již světem.
Sláva kalicha již zbledla, zhasla,
a pěsť hnije, Evropou co třásla.
Však tam v dáli jeden posud sivý
sedí Husita a hlásá světu,
kam až druhdy český vítězivý
ve velebném zavlál prapor letu.

Štítem rozpuklým mu vítr hvízdá,
na přílbu pták mořský staví hnízda,
palcát halí mech a po krunýři
skalní květ své sporé zvonky šíří;
s prsou však mu září kalich zlatý
jako maják do dálavy,
nad hlavou pak jemu rozepjaty
vlaje prapor dávné české slávy.

Bouře do pěnné kdy hřívy švihá
Baltu, že až k nebesům se zdvihá
rozlícen a koráb v bezdno vrhá,
stěžeň praská — plachta v dvé se trhá:
často plavec stoje na řebříku
lanovém, se děsí nenadále,
hledě ve tvář reku nebožtíku
v blesku svitě na vysoké skále.

Zdává se mu, jak by život nový
probouzel se náhle v hrdinovi,
mrtvé rty jak by se rozsmekaly
k písni, před níž Němci utíkali, —
jakby oko děsivého zjevu
blesky metalo, a svíral tu
palcát těžký ve strašlivém hněvu
starý mrtvý Husita na Baltu. —

(Z Básní. — V alm. Ruchu na r. 1868.)

Ze »Žižky«.

Zarděla se v jitra barvách čárných
hrdá Praha věží, štítem, krovem,
růžových jak stínů, lepotvárných,
divná výspa v moři červánkovém.
I Týn velkolepý, dvojvěžatý
v purpurový odívá se háv;
až pak náhle, bleskem slunce vzňatý,
zlatem zdobí dvojici svých hlav
a již celý v záři tone skvělé —
Či chce krásou zmámit nepřítele?
Nevidí však stanu otvorem
Žižka matky měst, jak vnadou skví se.
Slyší jen, jak tábor probouzí se
kroků zvukem, šumným hovorem.
Slyší lomoz kol a dusot koní,
o vozů jak boky řetěz zvoní,
kladivo jak temně na hřeb tluče,
jak se budí buben ze sna, bruče,
tětiva jak bzučí na lučišti,
na zkoušku jak palcát vzduchem sviští,
slyší modlitby žen, dětí vzlyk,
bojovníků pomíšený křik,
až tu náhle souzpěv kdesi hřmící:
»Kdož jste«, zazněl, »Boží bojovníci!«
A jak vichr v rozsáhlém kdy lese
od vrcholku k vrcholku se nese,
někde zahučí, hlas onde ztlumí,
až pak mocnou hudbou rozešumí
všechny vrcholky po celém boru:
tak ta píseň hlučná, zvoucí k válce,
dál a dál se nesla po táboru,
až kraj celý v široširé dálce
zaburácel jako moře hřmící:
»Kdož jste, kdož jste Boží bojovníci!«

Zaplanuly vůdci tváře bledé
při tom zpěvu, — těžký schvátil mlat —,
vztáhl ruku, a již před stan vede
k prostému jej křeslu věrný brat.

Sedl Žižka. Na klín palcát klade.
»Nuž, co Praha?« ze rtů se mu krade.

»Oblekla se v jitra zlatý háv
před skonem«, — dí bratr Jaroslav. —
»Však co to? teď brána otvírá se,
padací most na příkop se chýlí,
pestrá tlupa po něm ubírá se,
povznášejíc v čele prapor bílý.
Jízdní jsou i pěší. Péra kynou
s Lechů čapek, zlato skví se ryzí,
vánek hraje s drahou sobolinou,
konšelů háv cuchá, kněžské řízy.
A hle! před zástupem v bílém šatě
pacholátek dvé, jak poslů máje,
poštářů dvou nesou na šarlatě,
s jehož třepením dech jitra hraje,
haluz zelenou a visuté
pečeti na bláně svinuté.«

Přiblížil se zástup. Krok svůj staví
před Žižkou, jenž v stanu šerém stíně,
v davu podhejtmanů, s mlatem v klíně,
sedí zamračen. A mluvčí praví:
Kníže Korybut i město Praha
k zastavení proudů bratské krve,
k potírání společného vraha
mír ti nabízí, jak býval prve,
aby nad krvavé svárů brody
sklenula se duha libé shody
a nás pojila věk věků příště — —

Žižka (s trpkým úsměvem): Dlouho as, jak mír u Konopiště.
Kolda: Vari s pečetí, jež za vás — zrádce —
na Havelské smlouvě rdí se studem!
Pražan: Však tvůj znak se v poli, krví rudém,
za škůdce rdí země —
Jiní Pražané: Konec hádce!
Kolda: Blesky Boží!
Několik Táborů (zdržujíce jej): V pochvě meč!
Bartoš z Valečova: Ať brání

teď vás Zikmund, Řím a zrádní páni,
jejichž korouhev po třetí právě
s pranýře jste sňali k nové slávě!
Pražan: Však se bohdá ubráníme sami!
Kněz Ambrož: Dosti slov! Ať hřmí teď srubnic tlamy!

Křik a lomoz. Výš a výše vzplává
váda bratří, Pražan, — Žižka vstává —
Než tu náhle pomíchanou vřavou
postava se mihla lepá, směrná,
kol níž vlála vlnou polétavou
mrak jak temný kněžská říza černá.
I vlas tmavý kněžským pod biretem
havraní jak křídla vzpjal se letem.
A v té chmuře jako měsíc bílý
mladá, bledá zjevila se tvář,
v níž zrak temný, kouzelné pln síly,
plamennou kol kolem vrhl zář,
obojí že maně couvla strana,
a ret mnohý zašept': Rokycana!
A jak za štít Praze, s hlavy sklonem
náruč rozepjal jak křídla temná
mladý kněz, a slova srdcejemná
zazněla mu ze rtů jasným zvonem:
»Slepý hrdino, svou vztáhni dlaň.
Hlavy dosáhneš, v níž jarým chvatem
plamenná krev bije v mladou skráň. —
Roztříšti to čelo těžkým mlatem,
znič tam všechnu bujnou naděj', snahu,
dřív než první šíp zasviští v Prahu!
Dřív než vyrveš po bratrském boji
srdce z ňader matky, vlasti svojí!
Srdce to, jímž od pradávna bije
země tato, v jehož čilý tluk
od staletí kraj náš rodný vije
každý záchvěv plesů svých i muk,
tento střed, jenž všechny snahy, síly,
všechen lidu pojil, živil ruch,
tuto skříň, v níž snesl s umnou pílí
nejkrasší své šperky český duch.
Všechny děje své a slavné kony

v kamenné to moře národ tesal
a těch věží nesčetnými zvony
stokrát k boji bil a vítěz plesal.
Rozpomeň se, Žižko, na lopotu
předků nesčíslných, moře potu,
než těch věží nepřehledný řad
nad pilířů lesy hrdě vzletl
k nebesům, než v modru libě zkvetl
kamenných těch květů slavný sad!
Připomeň si krve moře žalné,
jímž lid český mnohé věky valné
uhájil ten klenot, pýchy zdroj.
Zpomeň si, jak v tomto právě láně
bojoval jsi první slavný boj
s vojem Němců Prahy ku obraně!
A teď chtěl bys ohnivé své střely
do věží těch rýt, jež věky zřely?
Chtěl bys vykonati děsný čin,
před nímž Zikmund sám se zachvěl, coufal?
Zdrtí-liž své matky hlavu syn?
Kdybys čin ten vykonat si troufal,
raníš vlasti hruď, jíž nezacelí
věků řada. Kraj by zalkal celý,
vzkřik' by hrůzou, zaúpěl by bolem,
zalkaly by hory modré kolem,
šumavské i staré sosny černé
a kde jaké české srdce věrné!
Pomni, že tam pravdy Boží svaté
nad Betlémem vzplanul hvězdný zjev,
že dlaň Prahy jařmo svrhla klaté,
za kalich že první lila krev,
že ten kalich vznesla k hrůze vrahů
nad vítěznou hlavu v bitev hrom
a že vzplesá, pohrobíš-li Prahu,
všemi zvony Antikristův dóm.

Vinni jsme, že kráčet ve své mdlobě
bez tebe jsme chtěli cestou jinou;
však teď, vůdce, vracíme se k tobě.
Hle, tam naši na východě hynou,
a vrah cizák řádí na Moravě.

Nuž tam veď nás! Tvé se bystré hlavě
podřídíme pevným, svorným šikem.

Ukroť hněv, — i Bůh je slitovníkem!
V tolikerém, velkém, slavném boji
vítězství se smálo tvému meči,
ale nad vše, nad vše bude větší,
dnes-li zvítězíš nad zlobou svojí!
Ó, bys viděl, jak tam k tobě vzpíná
kamenné své lokte, plna krás,
Praha velebná, jak slunce jas
královské jí čelo bleskem spíná,
jak těch věží, věkem černých, tíseň,
kamennou tu slávy české píseň
červánek rtem purpurovým líbá — —
Však ty nevidíš. Nuž, její hlas
ze rtů mojich slyš. Ó, slyš mne, reku,
jenž tu k tobě koleno své shýbá,
dotud shýbané jen k nebes vděku:
Jsi-li Žižka, jak jej v srdci máme,
jsi-li Boží hrdina, jenž zbraň
nepřátel jen vlasti, víry láme,
jemuž nadšení jen tyčí skráň
pro národa česť a svaté snahy:
přítelem vstup do plesavé Prahy!

Mlčí kněz. A v tichu přehlubokém
stojí davy. Všechna tkví
lidu spousta bádajícím okem
v líci vůdcově. Tím divná chví
citů proměna. Tu mračné brvy
škubnutí, jak by chtěl knězi říci,
dál že zří duch jeho pátrající,
žé by zardousit měl přece v krvi
plémě to — teď jak by těžkou mdlobou
klonil tvář, — zas líc mu plane zlobou. —
a teď jakby jasnou po něm zář
jarní slunko mihovatě střelo —
Zachvěl rtem. Však nepromluvil. Tvář
dlaní zastřel. Náhle vypjal čelo
a máv' těžkým palcátem kol hlavy:
»Jménem Páně, dítky, — do Moravy!«

(Z Nové sbírky verš. prací. — Poprvé ve Květech r. 1879.)

Vypravování vojínovo.

Z cyklu básní Ve stínu lípy zpěv IV.

V tom vojínova berla ranou silnou
dopadla na stůl, pozor budíc všech.
Leč naznačiv tak náladu svou sdílnou,
rek jednonohý dlouho pestrý měch
před sebou rovnal, plnil dýmku líně,
očima koulel v husté brvy stíně,
ssál dýmky vonný dech, ssál volně znova,
než s dýmu mrakem vypustil ta slova:

»Hle, jak pan učitel nás pěkně bavil
příhodou zimní, prostým věcí sběhem,
jak na kadetře slovo k slovu stavil
a mluvil dél, než tehdá bloudil sněhem!
Pa — naše zima! Směšné! Páni drazí,
konejte pochod, jak náš konal pluk,
Tyrolskem k jihu, dolů za Inšpruk
v italskou stranu přes Alp sněžné vazy —
pak teprv zvíte, co jsou zimní mrazy.
Až balvany se budou kolem řítit
a ledovce vám cestou rudě svítit,
až spatříte, jak v ustrnutí sklenném
umrzlý vodopád se skály visí
a ledu škraloup naleznete kdysi
na polívce své v kotli nad plamenem,
až ruka přimrzne vám k pušky kovu,
nad kámen komisárek ztuhne v pěsti
a zpláčete-li touhou po domovu,
jen hráchy ledu lícem pozachřestí:
pak teprv nosy vaše fialové
skutečné zimy zvětří rodný stánek
a naše mrazy noční tříkrálové
vám promění se v teplý jara vánek.

Však za to dole na lombardské pláni
plamenná obloha nad smavý kraj
jak tmavá klenba safíru se sklání:
kam pohled sahá, zemský vidíš ráj,

od stromu k stromu réva věnec vine,
s oranžů zlatem snoubí hrozny siné.
Jen jedno zpomínku naň sladí málo:
že podívání to mne — nohu stálo.
Jak vše se přihodilo, povím hned,
ač s pravdy pouze vděkem, bez ozdoby.

Rád myslí zalétám v ty krásné doby,
když otec Radecký nás k slávě veď.
Maršálek taký nezrodí se zas!
Když před bitvou tak vstoupil mezi nás
a laskavě jen začal: »Dítky moje —«
hned rty se třásly, zrak nám slzou tál,
od pluku k pluku valným mračnem voje
vzlykání, slzy šířily se dál,
až naposled se kolem v jednu notu
armáda celá dala do vzlykotu.

Však za to — huj! — když kynem jeho dlaně
armáda naše v plném blesku zbraně
za polnic vřesku, bubnů víření
rozpjala křídla k vítěznému letu:
tu dychtil každý po krvavém střetu
jak po veselém plesu hýření.
Tu mohli šumaři ti vlaští znáti,
jak má se na válečnou basu hráti,
jen jednou vesele jsme břinkli v strunu —
hned Carlo Alberto se skácel s trůnu.

Šestkrátstotisíc čekalo nás Vlachů
v lombardské pláni — málo bylo strachu.
Našinců vojsko spatřilo je rádo,
jak hejno lačných vlků jehňat stádo.
Však tři dni plné bitva burácela,
děl hudbou hřímavou se chvěla zem,
po kopách mrtvá padala tam těla
jak ve žní době klasy pod srpem.
V den třetí poklesl též smrtnou kulí
náš plukovník, všem drahý. Na mém klíně
umíral tiše, v tichém révy stíně.
Chtěl ještě poslední svou napsat vůli —

přinesli buben, papír, péro vraní —
za inkoust posloužila rudá krev:
tak napsal závěť třesoucí se dlaní
a naposled rtem bledým pozachvěv,
hasnoucím okem projevil mi přání,
bych pečoval o kšaftu vykonání.
K přísaze zdvih' jsem ruku. List pak v botu
jsem zatím schoval větší pro jistotu.
Hned na to bitvy vlna v prudkém toku
k nám přikvapila, — všecko couflo v zad —
jen já jsem po jednoho druha po boku
příboji nepřátel zlý odpor klad!'

Vůz žebřinový, s klisnou v předu statnou,
od něhož pán před bitvou prchl v dáli,
nám v tuto chvíli službu konal platnou.
V něm s puškami jsme za žebřinou stáli
a tak se vznítil bojovný náš zápal,
že záhy řady útočního sboru
se proměnily v mrtvol děsnou horu,
po níž se zadní pracně vzhůru drápal.
Nadarmo spousta velkých, malých kulí
nám kmitala se bzučíc kolem zraků
jak chroustů roje v létě za soumraku
a děla hřměla — stáli jsme jak z žuly.
Již již nám vítěznou den kynul slávou,
tu náhle kůň se boje splašil vřavou
a tryskem — běda! — unášel nás s místa,
kde vítězství se smála čáka jistá.
Než zkrotili jsme prokletého koně,
vůz na zad odnesl nás tisíc sáhů,
a nepřátel roj, volnou spatřiv dráhu,
v před za námi se valil v prudkém honě.

Náhodou soudruh ke mně shlédl stranou
a náhle vykřikl: »Chval duše Boha!
Mně zdá se, hochu, že ti schází noha!«
Přihlédnu. – Ďáble! – Nemluvil řeč planou.
Ta tam je noha! Levá chybí v páru,
dělovou koulí v letu odňata.
Já necítil to v boje prudkém žáru — —

teď teprv hlodá bolesť proklatá.
Ďas měj si nohu! Hůř mi v srdce bije,
že v botě na ní testament se kryje.
Tam kdesi zůstal v nepřátelském roji,
jenž hučí blíž, jak moře ve příboji.
Přec nohu z něho vyloviti musím —
s odvážnou myslí podnik slavný zkusím.
Druh udatný a věrný k mému přání
na záda silná vzal mne bez váhání
a takto dýmu mračnem, dešťěm střel,
levicí hrdlo jeho objímaje,
pravicí ocel z pochvy vynímaje
v nejhustší zástup nepřátel jsem vjel.
Sem tam se v jejich mrak můj palaš hřížil
a jako blesk se s jejich zbraní křížil,
již nohu svoji na zemi jsem shleď
a pod páždí ji bleskorychle zveď.

Však tu — o běda! — druh můj k mrtvol řadu
pode mnou klesl, objat smrti nocí,
a já tu s šavlí, přelomenou v pádu,
na trupu jeho ležím bez pomoci.
Již odevšad se nad mou holou skrání
palašů smrtná blýskavice sklání.
Však náhle v poucouflém vrahů roji
sám — Carlo Alberto přede mnou stojí
se štábem svým. Náš kousek zoufalý
mu dalekohled jevil z povzdálí
i přicválal, by za mou chrabrosť skvělou
zpět propustil mne k našim se ctí celou.
Tak o jedné jsem ze slavného boje —
pod páždím nohu — k našim připutoval
špalírem všeho Albertova voje,
jenž přede mnou ves řadou salutoval.

Kšaft odevzdal jsem. Ale noha moje
s vojenskou slávou byla pohrobena
na místě samém hrdinského boje.
Mramoru deskou hrdě ozdobena
mohyla tamo zlatým písmem věstí,
jak uměl Čech tam hrdinně si vésti.

Nechť cizí hrouda nohu mou tam víže!
Však shledám se s ní, páni, jednou svatě,
až přehlížeti bude světa kníže
armádu velkou v dolu Josafatě.

(Z téže sbírky. — Poprvé ve Květech r. 1860.)

Ze »Slavie«.

Na lodi Slavii rozhovořil se Rus Ivan s materialistickým bratrem svým Vladimírem o idealismu a materialismu.

Ivan: Chrám rovnosti nad minulosti rumy!
Znám heslo tvé. Však pohleď kolem, brate,
na nesčetné ty vlny jednošaté
a jednotvárné, stejné po kraj nebe.
Tys děl, že divadlo to nudí tebe.
Nuž má se rovněž státi lidstvo celé
ohromnou jednotvárnou hladinou,
kde všechny tvary velké, vábné, smělé
ve prostřednosti šěď se rozplynou? — —
Což chladný rozum jen má stále klásti
své drsné jařmo na člověcké šíje,
což vyhoštěna z těchto zemských vlastí
má býti na vždy krása, poesie?

Vladimír: Svět zůstaň bařinou! — To ždání tvoje.
Vždyť kochává se snílek, v suchu stoje,
pohledem na tůň lesní, zatemnělou
zmotaných větví těžkým oblakem,
kde vodou terče leknínu se stelou
a nad nimi květ září soumrakem,
jak na kahánci oblém sněžný plam,
kde křídlem vzdušným blankytného třpytu
těkavá vážka v luzném polosvitu
hrá jako poletavý drahokam.
Což po tom diváku, že temný rmut
hnijící vody v tlících kmenů kole
ohyzdným rejem žab se hemží dole —?
On v hebké trávě, kalem nedotknut
jen krásu vnímá divou, nevázanou
a barbarským by nazval topor ten,

jenž porušil by nelítostnou ranou
olbřímů lesních dlouhověký sen.
Toť poesie vaše. Nedůtkliva
jsou pro ni zařízení staletá,
zdoupnalá malebně a věkem sivá,
i půvab jalový, jenž vykvetá
ve stínu jejich z lidské viny, mdloby,
z neřestných bludů zašlé temné doby.
Jí píseň gotická tak svůdně voní,
jí dosud rády veršem vzlétavým
přílbice, meče bohatýrské zvoní
s divoké slávy vínkem krvavým,
jí dosud zažehuje v matném hledu
dětinské vytržení bídný skvost,
jímž blýskává se v bratří bědných středu
sobectví mrzké, směšná marnivosť.
Ji plní nadšením cár nachový,
knížecí loutka ze sněhu a zlata
a jemná ručka v řasném krajkoví,
jíž znakem potupy jest práce svatá.

Pryč s harfou takovou! Sem topor zdatný,
ať rázem poklesne ten vetchý les,
ať tuto bařinu, ten soumrak matný,
tu nových kmitů, dávných stínů směs,
v níž tak se líbí poesii vaší,
vítězné světlo navždy rozeplaší!

Ivan: Chceš tedy zničit útulek ten stinný,
kde člověk, vzdálen lopotného ruchu,
jen krásu vnímá, slastí divných tuchu,
a v bídě žití svět si kouzlí jiný?
Tvou krutou sekyrou se ve prach skloní
stoletých kmenů divokrásná houšť —
Co dále učiníš? Co vzejde po ní?
Stín, krása zaniknou a zbude — poušť.

Vladimír: Ne, nikoli! Až směs ta vetchá zhyne,
tu rádlo chutě do půdy se vboří,
tu zrno zlaté do brázdy se vnoří
a brzy stébel dav se povyšine.

Odměna hojná vzejde práci zdárné
a jiná poesie zkrášlí zemi:
ne titanské sic kmeny, divotvárné,
než zlatých, něžných klasů valné sněmy;
ne rusalčí ty vínky divné krásy
ze sněhobílých růží leknínu,
leč skromnou chrpu, stoudné máku řasy
dělnice pilná shrne do klínu.

Ivan: Mníš, brachu, že duch lidský nezatouží
po jiné vnadě zas a novém vzmachu?
Onť orla brat. Jsa chvíli hostem prachu,
v budoucí mžik zas nad oblakem krouží.
Blouznivý zápal, úchvat citů rosný
jsou národu, co stinné hvozdy kraji:
zmař dokola ty šerotajné sosny,
i potůčky se stříbrojasné ztají,
vypráhne půda, nerosená vlahou,
vynikne země skalní hrudou nahou
a klasu nenajdou pak ženců srpy
a zraky neshlédnou ni skrovné chrpy.

Jest v nitru našem cosi tajemného,
co neukojíš pouhým hmoty vděkem,
ukrytá peruť vzletu nadzemného;
a zašumí-li burně nad člověkem,
tu statky pohrdne, ve skonu jásá —
ta jenom lidstvo k velkým činům vztřásá,
ať víry jméno má, neb vlasti, práva,
ať jiným slovem vznešeným se zve...
Ty prapor znáš, jímž moje ruka mává.

(Ve Květech r. 1882.)

Elegie nad záhubou Vinety.

Ajhle! tam, kde pahorků těch řada
k Děvanovy*) jasným vlnám spadá
s výspy volyňské, před dávnem let
skvěl se Slávy čarovábný květ.
Každý vánek, jenž ty vršky holé,
pustiny ty smutné obletá,

---

*) Jedno rámě při ústí Odry.

každá vlna, čeřící se dole,
tesklivě tam šepce: Vineta!
Vineta! les šumí v dalném kole,
a kraj široširý v temném bole
Vineta! lká tiše, Vineta!
Vineto, ty mořské vidmo skvělé,
Volyni, měst perlo spanilá,
jak jsi hrdě na těch výšin čele
ve knížecí slávě trůnila!
Pokořit se tvému půvabu
přilétaly davy korábů,
tísnily se šumně u tvých nohou;
štědře sypaly ti do klínu
spousty perel, zlata, rubínů
a co skvostů září pod oblohou.
Vídalas všech končin tovary:
Klaněly se tobě stožáry,
jež co jedle, bílé věčným sněhem,
trčely kdys nad půlnočním břehem
v divukrásnou záři severa;
zdravily tě plachty cizotvárné
končin dalekých, kde z půdy žárné
kypí bajných květů nádhera,
vozíce ti v lodi širém lůně
Arabie klenoty a vůně...
Nyní osiřel ten smutný břeh
a loď plaše vyhýbá se jemu —
vaneť z pustiny té smrti dech. — —
Možno-li, že všechna tato sláva
mžikem zhasla ve stín příšerný
jako vzdušný přelud nádherný,
jejž ďas mořský nad vodami tkává?!

Kde's, o Volyni, ty hrdé Jumne
pověstí? Kde žulový tvůj hrad,
Jomsburg mohutný, jenž moři vláď? —

Trváte jen v písni slavošumné!

(Z II. zp. Dagmary, vyt. v Květech r. 1883—84.)

' Bílý, „Patery knihy plodů básnických“.

Skřivánek.

Když chodil s apoštoly
Pán Ježíš po zemi,
kdys vonný chlad je objal
pod háje větvemi,
a písní nejkrásnější,
již ve hrdélku měl,
tu každý z lesních ptáčků
pouť jejich provázel.

Zpěv sýkor, pěnic, drozdů
tu hymnou jásavou
jak sladké hosiana
zněl Kristu nad hlavou,
že zástup apoštolů,
pohroužen v rajský sen,
těm libým žalmům ptačím
naslouchal vytržen.

Až posléz vyšli z háje
na široširou pláň,
kam dýchala žár letní
bez mráčku nebes báň;
jen brázdy rozrývaly
jak vrásky hnědý luh,
jímž oráč v potu tváři
svůj řídil těžký pluh.

I pravil svatý Petr:
»Jak smutné ticho tu!
Tam lovci hudba ptačí
hrá v lesní samotu;
i pastýři, když volně
nad jasným zdrojem sní,
ze stinných větví buku
hlas drobných pěvců zní;

i ten, kdo v sadě růží
čas hřičkou maří jen,
slavíků zpěvem bývá
do ráje unášen:

A hle! tu rolník pilný
za zdatným pluhem svým
bez těchy trudně kráčí
bezhlasým prostranstvím.«

Pán mlčky bral se dále
až tam, kde rádla chod
muž zarazil a zemdlen
utíral čela pot.
Ta rosa chmurných skrání
přes líce vrásčité
skanula pod radlici
do prsti rozryté.

V tom Pán se mlčky shýbl
pro tuto vlhkou prsť
a rukou z černé brázdy
povznesl země hrsť.
Tajemná slova šeptal
a vroucně k nebi zřel,
pak s božským pousmáním
dlaň svatou otevřel.

A hle, tu místo hlíny
na dlani přesvaté
zřít bylo stvořeníčko
zahnědlé, křídlaté.
Ten ptáček volným letem
rozepjal křidélka
a shůry sypal zpěvné
perličky z hrdélka.

Výš', výše třepetavě
do blankytu se nes'
a krajem sladce zvonil
líbezný jeho ples.
Zpěv jeho v rozkoš tichou
všech srdce potopil;
sám oráč, líce zjasniv,
kleč chutě uchopil.

A zástup apoštolů
pln citů slastných, něm,
zpěváčka ještě stíhal
zářivým pohledem,
když zanik' v modru nebes
útlounký ptáčka zjev,
a jedva slyšet bylo
tichounký shůry zpěv . . .

Tu promluvil Pán Ježíš
v nebeském úsměchu:
»Nuž Petře, toho pěvce
měj rolník v potěchu!
Když v zemi omlazenou
za vesny vnoří pluh,
vždy z první brázdy vzlétne
ten zpěvný jeho druh.

Ten zpěv mu bude jasnit
mrak těžké roboty
a libou zvěsť mu hlásat
s azurné výsoty:
i na něho že s láskou
oteckou vzpomíná
Ten, jehož svatá náruč
svět celý opíná.

To ptáče, brázdy dítko,
nos role chudý šat,
však nejsladším se pěvcům
má písní vyrovnat,
a na znamení má se
z nich nejvýš k nebi nést:
jak mila Bohu práce,
k níž člověk stvořen jest!«

(V Jarém Věku r. 1883.)

Ze »Snů«. Vypravování prvního anděla.

Zahlédl jsem jizbu. Měla plíseň
na stropě a v šerém přístěnku,
v krbu chlad, v komíně větru píseň,
černý les a hvězdy v okénku.
Žena s okem kalným, lící bledou
bzučela tam nad kolébkou šedou:
Hajej, hajičkej!

Přikradnuv se ticho ku kolébce
křídla nad robátkem svěsil jsem
a zrak jeho opatrně, hebce
zaclonil jsem pestrým vějířem.
Hvězdy, kvítka, perly, andělíčky
rozsypal mu nad kleslými víčky —
hajej, hajičkej!

Na to ženě před slzavé hledy
rozestlal jsem jasné obrazy:
Dítě vzrůstá nedotknuto jedy
hříchů sladkých, luzné nákazy,

hvězdu cnosti na odvážném čele,
s losem zpurným v boj se dává směle —
hajej, hajičkej!

Matka sama. Jednou v síni kroky. —
‚Synu!‘ »Matko!« — Jásot do nebe.
‚Paní ta? Andílek modrooký?‘
»Žena, dítko. Jdu si pro tebe.«
Vnouče stařena teď laská, hřeje,
v dumách kolébá a nad ním pěje:
hajej, hajičkej!

V chýši blaho. Zaplašil jsem tíseň
z hrudi její. Ticho v přístěnku;
i v komíně zmlkla větru píseň;
les a hvězdy zdřimly v okénku.
Všechno kleslo míru do náručí,
ze sna jen to nad kolébkou bzučí:
Hajej, hajičkej!

Píseň rolníkova.

Nechť dav se rodu, zlatu klaní,
slaví reků meč —
já hrdě zmozolenou dlaní
třímám prostou kleč.

Nad čela mocných pozlacená
mohu skráně vznést,
neb jenom z práce pravá cena,
pravá zkvétá čest.

A nejpřednější ze všech prací
ta, již koná pluh:
jí pusté zemi ráje vrací
žehnající Bůh.

To sémě, které pilnou hrstí
nořím v matku zem,
zářícím zlatem vyjde z prstí
v rozkoš bratrům všem.

Jen z toho zlata klasů roben
Kroesův pyšný šat
i vínek nádherný, jímž zdoben
vládčí majestát.

Jen ze zlatého toho moře
s chrpy koralem
nám svitla vzdělanosti zoře
s uměn zápalem.

By přestal ňádra velké matky
křísit dělný pluh,
svět v pustinu by klesl zpátky,
ve tmu lidský duch . . .

Nuž kove prostý, v černé líše
hrdě blýskej dál,
ten rodný lán je moje říše,
v ní já volný král.

Jí dobyl předek ostřím rádla,
jí můj hájí pot,
v ní poctivá vždy práce vládla,
vzcházel dobrý plod.

(Ze Zpěvníku Jana Buriana ve Květech, 1887.)

Touha po domově.

Lešetínské zvony slyšet valné hony,
přes pole a háje zní ten svatý hlas,
hlaholí tak jasně, hlaholí tak krásně,
Lešetínské zvony rád bych slyšel zas!

Chaloupka tam sivá, shrbená a křivá
pod mechem a slámou, chudým krovem svým
hejno dětí kryla, kuřátka jak čilá
ukrývá si kvočna křídlem šedivým.

Všichni pod večerem na zápraží šerém
sedali jsme s matkou, otcem pospolu,
ve blaženém snění k sobě přituleni
při slavíčích zvonů jasném hlaholu.

Dětské moje čelo nejraděj' tu dlelo
na rameně sestry, nejmilejší všech,
v její duši báji pučelo, jak v máji
zlatoušků se shlíží v jasných pramenech

Když ty zvony zněly, tu jsme spolu jeli
v oblakovém voze v divný, krásný svět,
kde jsou zámky zlaté, princezny v nich jaté,
k tanci lesním ženkám zvoní zvonků květ.

Truchlily jste se mnou, zvony, hudbou temnou,
když jsem otci lůžko v černé zemi stlal,
a když stlali k němu srdci mateřskému,
se sirotkem smutným hlas váš naříkal.

Milé sestry není, bratři rozptýleni,
jak podzimní vítr listí rozvívá,
kopřivy jen husté kryjou místo pusté,
kde chaloupka naše stála šedivá.

Lešetínské zvony slyšet valné hony,
přes pole a háje zní ten svatý hlas.
Srdce touhou hyne, z prsou vzdech se vine:
Kdy vás uslyším, ach! milé zvony, zas?!

(Z nezabavených částí Lešetínského kováře.)

Nadšení.

Svaté ty nadšení,
nebeský plameni,
šlehni nám do srdcí,
otčinou vzplaň!
Bez tebe nevzniká
myšlenka veliká,
v tobě jen kuje se
vítězná zbraň.

Sloupem tys ohnivým,
oblakem zářivým,
vedoucím národy
v slíbenou zem;
bez tebe pustinou
širý svět jedinou,
lidstvo se potácí
bez cíle v něm.

Báječné poklady,
žulové ohrady,
nesčetných zástupů
válečný třesk,
odvaha, vtip a lest —
bez ceny všechno jest,
neplá-li na skráních
svatý tvůj blesk.

Tebou jen do světa
zasvitla osvěta,
prapory tyranství
strhány v cár;
národů mrákotu
rozjasnil k životu,
rozpadlé sjednotil
božský tvůj žár.

Kdysi též k Vltavě
v krvavé záplavě
z kostnické hranice
plápol tvůj vleť,
v tábory dědiny,
oráče v hrdiny
proměnil, cepem jich
pokořil svět.

Svaté ty nadšení,
nebeský plameni,
opět nám prošlehni
malátnou hruď,
na místo těkavých
bludiček, mrkavých,
vůdcem nám ohnivým
ku slávě buď!

(Z Jitřních písní.)

Tyran Rozum.

Cit, Rozum družně pospolu
šli dobyt země celé.

Měl Rozum, stařec, prostý šat
a kráčel obezřele;

Cit, jinoch, burně k cíli spěl,
na štítě zlatém hvězdu měl
a přílbu s kvítím v čele.

Když pohlédli mu v čistý zrak,
kde plálo božské světlo,
hned na sta manů nadšených
kol hrdiny se sletlo;
ač Rozum coufal s výstrahou,
Cit v boj se řítil s odvahou,
a vítězství mu zkvetlo.

Tak vydobyli světa říš.
Jí třeba pevných řádů —
tu Rozum stoupil v popředí,
pln chytrých rad a spádů:
než bezelstný se nadál Cit,
byl psance znak mu v čelo vryt,
měl Rozum samovládu.

A škodných, zbrklých fantastů
lál zrazenému druhu,
lid obloudiv, by rekovi
dal posměch za výsluhu.
Však stařec used' na prestol
a mocnou vůlí všechno kol
spjal do železných kruhů.

Teď tyran Rozum vládne sám
a vše se jemu koří,
neb ku prospěchu člověka
on steré divy tvoří,
on k vozu blesk si zapřahá
a letem k nebi dosahá
a kráčí po dnu moří.

On lebkou zvířat mučených
v taj žití nožem vniká
a robí zbraň, že tisíců
krev po bojišti stříká,
a klestí dráhy obchodu
přes hroby celých národů
neb v otroctví je smýká.

On stírá trety zbytečné,
jež pestřívaly zemi,
kroj rozmanitý, různý mrav
s rozdíly plemen všemi,
by jednobarvý lidstva tem
a jednotvárný plnil' zem'
až po nejzazší lemy.

Kde strměl pyšný věží les,
jdou šňůrou nudné domy;
ruch strojů zní, kde duněly
kdys vodopádů hromy,
a místo romantických skal,
kde světec sluj si mechem stlal,
jen všední zejou lomy.

Ba, v šablonu se nutí mdlou
i pohled, lící svaly . . . . .
V šat vybledlý a střízlivý
vše skutečné se halí —
jen v knihách poetických snů
nám krátí nudu zimních dnů
vzlet, krása, idealy.

Jen v dílech pěvců, v románech,
svět krasší ještě žije,
tam ještě v roucho malebné
rek nadšený se vije,
na čínském jenom papíře
zříš idealů rytíře
a kněžky poesie.

Však již se Rozum kaboní
i nad tím básní směrem: [cet,
»Pryč s pozlátkem těch lichých
s tím pohádkovým šerem!
Dost vážné práce na zemi —
radš socialní problemy
nám řešte chladným perem!«

V té širé říši Rozumu
cit strádá losem psance:
onť pokradmu jen plíží se

ke skryté domu brance
a kde se volně objeví,
tam divné budí úsměvy,
terč vtipů pro vzdělance.

Již v útulek mu zůstaly
jen dalné kouty světa,
kam vzdělanosti paprsek
až dosud nezalétá;
on leda v horské dědině
kol čela chudé dívčině
své plané květy splétá.

Neb vyšplhá se v jizbičku
kams' do podkrovní výše,
kde básník vlasů scuchaných
za noční lampou píše:
»Ó nezáří nám plný jas
v tu dobu, kterou sterý hlas
zve osvícenou v pýše.

V tu dobu duchem bohatou,
však srdcem žalně chudou,
kde pod tyranstvím Rozumu
svět hyne zvolna nudou.
Jej vzdělanosti plný svit
jen ozáří, až svorně Cit
a Rozum vlásti budou.«

(V Liter. prémii Uměl. Besedy, 1888.)

Věřím.

Ó Slovanstvo, ty obře trpaslíku,
jenž slep a hluch se matně potácíš,
pod meči vrahů zevšad krvácíš
a sám si v boky sterou vrážíš dýku,
ach, teskným okem divé moře měřím,
v němž toneš, bez kormidla pustý vrak,
zřím propast pod tebou a kolem tebe mrak —
a přece věřím.

Půl Evropy tvé pusté hroby kryjí,
ó Slavie, z nich věstí duchů kvil,
jak bratr zaslepený bratra bil,
jak sama vypěstila's chomol zmijí,
jenž zubem jedovým tvé uštknul plece...
Hřmí darmo Baltem výstražný ten hlas,
zřím, kterak starý hřích tě hubí zas —
a věřím přece.

Tys rozedrána v kusy, rozdrobena
a zpurně trčí proti části část,
než cetu jedinou ti v žertvu klást,
radš ve jhu cizím hyne porobena;

tu v propasti se šíří spáry malé
a klíny umělými mrzký spor
hloub ryjí zášť a ješitnost a vzdor —
přec věřím stále.

Vše, všechno spojilo se proti tobě:
Lest nepřátel i vlastní nerozum,
stín hříchů dávných, slávy padlé rum
i předků záští, neztlumené v hrobě,
chtíč sobců po zisku a marné chvále,
i trety dětinské a titěry,
ba, hlásky nicotné a litery —
Přec věřím dále.

I sám ten cit, jenž zemi s nebem pojí,
nás rozdvojuje, víry svatý vznět,
kříž, symbol smíření pro celý svět,
nám v různém tvaru znamením je k boji.
»Mou víru přijmi«, znějí příkrá slova,
»sic nejsi bratr můj a zhyň si jen!«
Ty hlasy slyším smuten, zahanben —
přec věřím znova.

Tu jeden bratra bratrem nechce míti,
že krojem cizinským se přioděl,
že boje ruch mu zkalil rodný pel;
a ten zas hrdě onoho se štítí,
že jak on cizím nepyšní se peřím
neb za lecjakou perlu skleněnou
svou volnost vrahu nedal výměnou —
A přece věřím.

Tu velký na malého zpupně shlíží
a hrdě tupí jeho skromný vzmach,
tu malé od velkého pudí strach,
že raděj' v podnož nepřátel se níží — —
Tak tvoje rodina se sváří hněvně,
druh vidí druha bez soucitu mřít
a ještě vrahu pomáhá jej bít —
přec věřím pevně.

Přec pevně věřím, stále věřit budu,
že splyne lad v tu vřavu zmatenou,

že všechny propasti se překlenou
a roztrhnou se mračna lží a bludů,
jež Slávy zastiňují šťastné hvězdy;
že chaos rozmetaných údů těch
kdys v jedno tělo spojí boží dech,
v to věřím vezdy.

Ó věřím, ohromný ty slávský světe,
že mine tvého ponížení noc,
že zableskne ti sláva, štěstí, moc,
i národ můj že plně tebou zkvete;
a k nebi ždám, by v západ můj se šeřil
té zory krásné aspoň první jas,
v niž doufal jsem tak pevně v každý čas
a vroucně věřil.

(Z Nových písní.)

Podzemní hlas.

Za hřmotu kladiv, za sykotu páry,
za hluku tržby, za skřipotu per,
v tom všedním shonu zábavy a práce,
jenž kolem šumí z rána po večer,
my pachtíme se, hrajeme a sníme,
jde stezkou vyšlapanou žití směr —
Však časem náhlé zděšení nás jíme,
když pustá vřava chvilkou oněmí:
neb slyšet mníme,
že duní cos a reptá pod zemí.

Pod věncem erbů, počernalých věkem,
vlá, šustí hedbáv, blýská drahý kov,
kruh vyšňořených hodovníků pyšných
své správce haní, chválí dnešní lov,
po sličných tvářích žhoucím okem těká,
hrá jemným žertem, květem dvorných slov;
leč poduška když panstvu kyne měkká
a v temnu zámek s parkem oněmí:
tu ve snu leká
je dutý řev, jenž táhne pod zemí.

Muž vědy zkoumá pronikavým zrakem
svět vodní krůpěje i hvězdnou říš,
a v labyrintu záhad smělým krokem
až v nejtajnější vniká pravdy skrýš,
tká křídla, jimiž v netušené cíle
se ponese duch lidský výš a výš —
leč náhle ustal v důmyslném díle
a s bledými naslouchá tvářemi —
to z tiché píle
jej vzrušil temný rachot pod zemí.

Ve chrámu krásy sochařovo dláto
se štětcem o náš obdiv zápolí
a hudba čarná v opojenou duši
hřmí vodopádem, ptáčkem šveholí,
zrak pěvce nadšený se hvězdou leskne
a rtoma boží zvon mu hlaholí —
Však časem přelétne stín dumy teskné
tu krásu všechnu, struna oněmí
a temně třeskne
nám v ucho hrom, jenž duní pod zemí.

Kol soptí váda plemen, vládců, říší,
svět veškeren se zmítá v rozporu,
a časem dvojí lidstva mrak se sbírá
pod zpupná hesla divých praporů,
by pro píď země, mrzký zisk a pýchu
sil smrť a hrůzu v širém prostoru. —
Než mír kdy svitne nad zdeptanou líchu,
vír bubnů, chropot padlých oněmí:
tu v mrtvém tichu
bouř jinou slyšíš dunět pod zemí.

Do skvostných salonů a dusných dílen,
pod klenbu sněmoven i krčmy vích,
do našich modliteb a blasfemií,
v žen štěbetání, dívek jasný smích,
do fanfár slavnostních a denních sporů,
do lehkých vtipů, frází květnatých —
jak pod scénou hněv tragického choru,
když vině hrozí Erinnyemi,
ve hrozbě, vzdoru
zní temný hlas, jenž reptá pod zemí.

Nadarmo hlasač volá: »Prázdné tlachy,
sen fantastický potřeštěných hlav!
Řád lidstva stojí na žulových sloupech
a stráží bezpečnou mu starý mrav,
na stolci nerozborném zákon trůní
a pouty železnými třímá dav —
kde zmije zasyčí z těch kalných tůní,
hned rozpoltěna mečem oněmí — — «
Dál přece duní,
ba věřte, duní bouře pod zemí.

Jen ucho skloňte k půdě kolísavé,
jak výš se nese temný hluk a šum,
jak rachot v hlubinách se blíže valí
a vyplnění chystá teskným snům,
kdy společnosti krok se v bezdno sveze,
řád její slétne jako z karet dům,
kdy ortel soudce, anathema kněze
i prosba pěvce hrůzou oněmí,
až prorve meze
ta děsná bouř, jež duní pod zemí.

(Tamt.)

Hrad Kosť.

Hrdá Kosti, tvrdá Kosti,
jak se mocně zvedá
v lůně drsných skal a borů
plna síly, plna vzdoru
tvoje lebka šedá!

Do vysoka, do široka
v pýše stojíš chmurné,
nepodajně na vše strany
nastavujíc tvrdé hrany
jako rohy vzpurné.

Co tvá síla střásla s týla
nepozvaných hostí!
Stálas' jako skal tvých duby;
vždyť i pro Žižkovy zuby
bylas' tvrdou kostí.

Hledím z důli ustrnulý
na tvé čelo z kovu,
a jak vichr krajem hučí,
každá tvoje střílna zvučí
v mocném, burném slovu:

V časů mdlobu volám z hrobu
sílu, starou sílu;
srdce z kovu, lebky z žuly,
vzpjaté svornou tvrdou vůlí,
zove doba k dílu.

Vari, hladký mrave sladký,
citlivosti měkká!
Mužů třeba drsných, celých,
s dumou smělou v hrdých čelích,
s pevnou duší reka.

Jenom v síle dojdem cíle;
padnout-li však máme,
buďme cizí hrabivosti
aspoň tvrdou, pevnou kostí,
o niž zub si zláme!

(V Lumíru, 1891 a v Pestrých cestách.)

Na Valdštýně.

Po můstku kamenném, kde světců sochy šedé
pnou hlavy zvětralé a z hloubi tyčí les
dav štíhlých, strmých pňův a větví řásnou směs,
jež kolem v propasti noc zelenavou přede,
jsem vešel v nádvoří, před kaplí kroky stavil,
a »Hle, tu pěvec Máje!« průvodce můj pravil.

Jak náhlý blesk to slovo padlo v moje dumy —
jáť lesní jenom vděk tu hledaje a rumy,
jsem zapomněl, že skryt je v těchto troskách skvost
mně předrahý, ač lesk mu kalí pochybnost.
Tvář světce ušlechtilá z kaple na mne zírá
svým okem hlubokým, jenž divnou dumou zpit:
v něm zář je blouznivá i cos jak slzy třpyt,
a jemná zármutku jej chmura obestírá,
zří jako z daleka, jak z tajemného snu
a jímá duši mou až k nejhlubšímu dnu —
Toť, Hynku, pohled tvůj! Opásán drsnou koží,
Jan Křtitel pouště té, sníš divný sen tu boží.

A jak zřím na tebe, vše náhle jiné kol:
Je večer májový, o lásce šeptá mech,
strom kvetoucí i bor i růže vonný vzdech;
i širé jezero lká tiše lásky bol,
v něm vlna s vlnou hraje, jiskra jiskru honí,
a tvář svou krásnou, bledou nad ním luna kloní.
Pod skalou dívčina, šat bílý vánkem vlaje,
a přes hladinu vod zrak letí v dálné kraje,
zkad blíže po vlnách se plachta člunu houpá
jak bílé holoubě, jak vodní lilie květ
a rostouc vlaje blíž jak čápa vážný let —
To on! Již po skále muž k dívce vzhůru stoupá —

Ach, žel, to není on! Krev hrůzou se jí staví,
když posel s prokletím jí děsná slova praví,
v dál ruku vztahuje, kde bílý věže stín
je ztopen hluboko v jezera šerý klín,
hloub záře okénka, kde Vilém v poutech sní
sen žalný, strašlivý své noci poslední...

Teď růžný jitra svit se po jezeře míhá,
a v pahorku se kůl, na kůlu kolo zdvíhá.
Tam čeká s mečem kat; již odsouzencův hled
do jarních země vnad se ztápí naposled.
Jsou města vzdálena jak bílý v modru mrak,
přes ně v kraj daleký se nese smutný zrak
tam, kde co dítě on — — Pak náhlý meče blesk,
a srdcem třese mi tvůj nesmrtelný stesk:
Daleko jeho sen, umrlý jako stín,
jak obraz bílých měst u vody stopen klín,
tak jako zemřelých myšlenka poslední,
tak jako jméno jich, pradávných bojů hluk,
dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
zbortěné harfy tón, ztrhané struny zvuk,
zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
zašlé bludice pouť, mrtvé milenky cit,
zapomenutý hrob, věčnosti sklesly byt,
vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas — —

To můj i zlatý sen — můj zašlý jarní čas — —

Již dávno uvadnul i tvého žití máj,
o pěvče veliký! Snů čarných kdysi schrána,
tvá lebka prázdna již, půl věku pochována,
a krátký život tvůj nám dávná, mlžná báj,
půl zapomenutá; ba sotva možno říc',
zda na mne z malby té tvá v pravdě zírá líc,
zda nebyl přeludem ten vážný, snivý zjev,
s nímž z let již chlapeckých jsem družíval tvůj zpěv..

Tvůj odkvet' dávno máj; však jiný nechal's nám,
jenž nikdy nezvadne. Duch času rozbil v rumy
ten ponurý, v němž sníval's, romantiky chrám,
my jinou cestou šli a jiné předli dumy,

z čel mladších nový svět zas klíčí v divném vření,
neb moře myšlenek své vlny věčně mění —
však čarovný tvůj Máj nás jímá, stále svěží,
svým modrým jezerem, s tou bílou v dálce věží,
svou vůní opojnou, svým snivým lunným leskem,
svým sladkým blouzněním i přehlubokým steskem —
neb vším tu mluví k nám ta, která věčně žije,
ta ve všech podobách vždy božská poesie.

Nechť slovy prázdnými ten onen věk se baví,
nechť jednou krásu v před, zas pravdu v čelo staví,
ó věřte: pravda, krása věčně bydlí v sobě,
jen v pravdě krása žije, pravda v krásy zdobě.
Kde pravda bez krásy, to pravda není celá,
toť zlozvuk vyrvaný je z božské symfonie,
jenž v celek souladný jen větší půvab vije,
a krása bez pravdy je prázdná slupka skvělá.
Leč pravdou více jest, než mnohý mudřec tuší:
Jest pravdou nejen sval, jejž ocel pitvy ruší,
než také kouzlo divné, kterým onen sval
kdys v dívčím usmívání hochu rozum vzal;
jest pravdou nejen van, jenž lupením se snuje,
než báj i tajemná, již snílku vypravuje;
ne pouze vnější svět, i obraz jeho v duši,
co člověk vidí v něm i co jen matně tuší;
i všechno blouznění, jež duchem lidským zmítá,
ať z oblak stvůry své, ať z hrobních stínů splítá, —
vše pravda jest, co vskutku člověk myslí, cítí,
a lež jen to, co prázdnou skořápkou se třpytí.

Však dosti marných slov! Zní jako znesvěcení
jich všední, planý zvuk ve tvoje božské snění.
Zde tento obraz tvůj a vše, co v duši křísí,
v té siré svatyni, jíž druhem dávný rum,
v té lesní samotě, kde v bříz a jedlí šum
jen z dálky unyle hlas žežulky se mísí, —
nám hlásá mocněji, než slova všeliká,
co poesie jest, ta svatá, veliká.

Jest volná dcera hvězd.. Škol pouta lichá deptá..
Co chce, tu jednomu, tam jiné jiným šeptá,
v té věčné různosti však jedna věčně jest. — —

Má hlava před tebou se v úctě zbožné sklání,
ó krásy proroku! Jdu dále povznesen
a nazpět v žití hluk si nesu v dumné skráni
s bříz, jedlí šuměním tvůj hvězdný jarní sen.
(V Pestrých cestách r. 1891.)

Vojtěch Pakosta.

Nar. 14. dubna 1846 v Deštné v Táborsku a jest katechetou při vyšší dívčí škole v Praze. Vydal výbor básní pro dívky, Listy a květy 1884, Růže a ostny 1890, a překládá ze slovenštiny.

Pouť andělova.

Pán řekl k andělovi:
»Na zemi leť! —
Údolem slzí země sluje,
v slzách se člověk rodí, zmírá —
nech slzy ruka tvá tam sbírá,
jak drahokamy opatruje,
pak vrať se zpět;
chci určit, která z perel těch
jest nejdražší svých sester
všech.«
Odletěl anděl.

Od chaty nuzné v palác štěstí
prolétal zemi v šíř i v dál:
ač viděl v líci růže kvésti,
zřel purpur, zlato, slávu, jmění..
však na zemi člověka není,
jenž nikdy by byl neplakal.
S pláčem se dítko k matce vine,
slz tíhu jinoch, děva zná,
přes líce muže kmeta line
se často slza bolestná.
Se sirotami letěl k hrobu,
v ubledlá líce bídy zřel,
při luny svitu, v noční dobu
v komůrku tichou nahlížel...
Svět—moře slzí! Kdo však poví,
která v něm perla nejhezčí?
Vše slzy — úděl démantový,
jenž bolu srdce ulehčí. —

Zpět vrátil se.

»Zde klenot slz!« dí posel Boží,
nádobu zlatou s beder složí
a v ruce Pána odevzdává.
Aj, mnoho jich a každá pravá
neb rukou Boží v tutéž chvíli
se v drahokamy proměnily.
Tu perly byly drahocenné,
Pán chválí jejich výtečnost;
to slzy bídou vyroněné,
jež nebe změní v perel skvost.
Rubínů těchto plamen žhoucí,
soucitná ústa Boží dí,
jsou slzy vzácné lásky vroucí,
proto se krví srdce rdí.
Tu plane, hoří slza zlatá,
Bůh dlouho, dlouho na ni zří:
ó slzo vzácná, slzo svatá,
té něžné lásky mateří!...
Pak ametistů velké ceny
i turmalínů lesk se stkvěl —
a spočítány, odváženy,
který by první cenu měl.

Leč žádný z nich!

Až v konci ze všech vzácných
druhů,
jichž cenu Pán byl posoudil,
jak rosy krůpěj v raním luhu,
malounký *démant* jenom zbyl.
Bůh okem lásky dlouho naň
se dívá,
a anděl v prsou tají dech:
Toť *slza žalu* která tajně splývá—
ta nejvzácnější slzí všech!

(V Brněnském Obzoru r. 1883.)

Bohuslav Čermák.

Nar. 31. října 1846 v Pacově a jest amanuensem při universitní knihovně v Praze. Vydal Básně (1875) a povídky. Mnoho básní po časop. roztroušeno.

Slepci.

(Dumka.)

Vyletli holoubci siví dva nad širou stepí,
vraceli domů se mládci dva na koních slepí:
stařík jeden šeďovousý, mládec druhý svěží,
kozáků se žnoucích táží, kde jich chaty leží.
Diví se jim ženci, diví, známi jsou jim oba,
hádají, jak změniti je krátká mohla doba.
Ráno ještě za tmy šeré na lov povyjeli,
jasné oči, zbraně skvoucí, dobré chrty měli.
Ach, nehoda zlá je stihla o poledni právě,
kdy usedli k odpočinku ve vysoké trávě
a skupili zvěř zabitou v pěkných sosen stínu,
ze všech stran je obklopilo mračno Tatařínů.
A než šavle vytasili, přivázáni k stromu,
čtvero šípů zazvučelo — slepci jeli domů.
A když jeli k rodné vísce, povzdychnul si mladší:
»Proč ach vrazi nesrazili naše hlavy radši?
Neslyšel bych nářek matčin, otce těžké vzdechy,
zbaven nebyl dívky mladé, bez níž není těchy,
jinému-li v náruč klesne, pukne srdce ve mně.«
Odpovídá kozák starší, odpovídá temně:
»Oj, což tobě naříkati, klín kdy měkký matky,
otčík čeká milovaný, hlas tě dívčí sladký!
Však kdož starce bez rodinky — bojovníka ráno,
bezbranné teď děcko přijme, aby netýráno?

Srdce moje stokrát větší bolest v nitru hostí,
přece ještě síly zbývá, důvěry v něm dosti;
vždytě živo v milé naší Ukrajině
každinké i ptáče v své jak ve rodině.«
Umlk' jezdec mladší, stydno v srdci jemu
naříkati více starci ubohému.

Za večera oba šťastně do vsi vjeli
a svůj osud smutný pověděli.
Ukonejšen mladší v klíně matky staré,
brzy mužem stal se černobrvky jaré;
starý ale toulá od místa se k místu,
a rád každý slyší — slepce banduristu.

(V Lumíru, 1875.)

Emanuel Miřiovský.

Nar. 24. pros. 1846 v Jindř. Hradci a jest nyní professorem v Králové Hradci. Vydal Básně (1869), Spisy (1882 ad.), Nové básně a Šimona kostelníka (1885) a j. Jest činným též v novellistice.

Pražské zvony.

Moře zvuků nad tvých domů štíty,
nad paláci, věžemi a chrámy,
zlatá Praho, tok svůj rozložitý
oblačnými vede vzdušinami,
všecky tvoje zvony v ladné tísni
jasným stříbrem, mědí zadumanou
v čaruplné houpají se písni
nebes modrých jasnou slavobranou.

Jaká hudba! — Chvílí hukot hromu,
jak kdy Hospodin svůj schmuřiv zor,
trest a pomstu hází na Sodomu;
chvílí vichrů ston, jenž padá v bor,
ve skal prázdné tesy, do dolin,
a v propastí rozesedlý klín;
a pak zas jak sirotků a vdov
žalostivý pláč a sivý vzdech
umíráčkem truchlým úpí kov,
až i chlad a mráz jde po údech;

v to pak vážné kladiv mocné tluky
nové vedou ve vzduch zvuků pluky —
jedno znění, daleké a táhlé
po nebeské klenbě neobsáhlé.

Znějte, zvony! — Každá zvuků vlna,
české radosti i želu plna,
tisíc budí v mysli ponětí!
Ó kéž bych je mohl vypěti
vaší hudbou, nádhernou a slavnou,
ó vy zvony sterých věží Prahy!
Kéž bych mohl minulosť vši dávnou,
kterou žil tu kdy můj národ drahý,
vyvolati zvukem písně! Naděj marná!
Nedostihneť toho zvuků moře
nikdy tento chudobný zpěv můj!
Raděj otevři se říš ta tónů čarná
nekonečném nebes po obzoře,
kovu kouzlo sluch můj obletuj! —

Slyš! Aj, srdce zvonu úhoz prvý
Čechům hlásá jasnou víru Krista,
idol lásky, posvěcený krví,
všeho lidstva spona pevná, čistá.

První poplach, k němuž volal chvatem
v rychlou pomoc Prahu zvonu zvuk,
ó jak smutně v tichu noci svatém
znělo znamení to děsných muk!
Poplach nový, jiný! Lid se bouří,
meč se tasí, blýská, řinčí zbraň,
Praha tone v dýmu jen a kouři —
Hospodine, vlasti naší chraň!

Umíráčkem stříbro s kaple zvoní
Betlémské, že není Jana víc,
pláče Praha, celé Čechy po ní,
pěsť se zatíná a plane líc,
sudlice a palcáty se třesou
v rozdrážděné české pravici,
kde se zdvihnou, pokoření vnesou

do krajiny žalem kvílící.
Slyším ze zvonů těch koní ržání,
klusot kopyt, depot půdy hlučný,
brzy jásot, brzy umírání —
válek husitských to pospas tučný!

A zas jako chorál plný veleby
nad Prahou to hučí, jásá, pleše:
hvězda čarná vzchází na nebi
Čechám bědným lepší ku potěše,
na trůn stoupá v pyšném kole rad
statečný a velký Poděbrad.
Míru píseň zvoní zvony zemí,
pokoj budiž všem a nade všemi! — —

Na Strahovských věží dvojici
počal cinkot; k němu teď se druží
nové zvuky jako plačící —
slyšeli jste děti, ženy, muži?
A hle, branou cválá jezdců dvé,
zapocení řehcí koníci,
jezdci nesou zprávy věru zlé.
Na strahovských věží dvojici
mocněj trhá zvoník provazem,
za branou že na Bílé tam Hoře
v prachu, otroctví a ve pokoře
česká zem!
Slyším, slyším! — Bože, zdá teď se mi,
jak by kvílel tento umíráček
nejen Prahou, ale celou zemí,
jak by všecky zvony, co jich Ptáček
za svůj život ulil, pro Čechy
měly jenom pláč a povzdechy!
Hlava se mi tíží, motá, točí,
ruka klesá, kalí se mi oči,
noha vrávorá a srdce stydne,
smyslové mne klamou; jenom sluch
pracuje v té bytosti mé bídné,
jenom ten ví, co je žití ruch.
Jaké žití! Prázdné, bez naděje,
temnota a propasť vůkol zeje...

A přec neumlk' ten umíráček děsný.
Dál zněl jeho kvil a jeho pláč,
pokud nebyl ve hrob složen těsný
celý národ — umučený spáč!
Staroměstským rynkem zaznívala
poslední ta smutná muzika,
brána hrobu hle se zamyká —
a vlasť sen svůj dvousetletý spala . . .

Ještě jednou zaznějte nám, zvony,
a zaplašte všecky naše stony!
Nakvílely jste se v časův tísni,
srdce rvaly, v hlavách mátly mozky —
znějte, zvony, spanilou tou písní,
jež nám štěstí rozmetané trosky
vzkřísila zas k životu a blahu —
zvuk váš probuď stověžatou Prahu,
znějte, zvony, zvuk váš padni sladký
na obživlá prsa vlasti matky!

* *
*

Nadšen, zanícen a v slastech tona
zrak můj k Povltavské kněžně zírá,
za zvonem zvon mlkne, hukot zmírá,
a má noha pouť svou domů koná.
Unavená jenom hlava v dlaň mi klesá,
ana večernice vstoupla na nebesa.

(V Osvětě, 1885.)

První sníh.

To bylo z rána divení,
když kraj se zbarvil do běla,
a tam, kde stálo osení
a pšenka v létě zardělá,
se snášel dolů v chumáčích
první sníh.

V oknech se vločky míhaly
a k novým zase zvaly hrám,
do dlaní děti tleskaly
a hopkovaly sem i tam —
vždyť rozjařil je v žert a smích
první sníh.

A což až vyvalí se ven
té drobné chasy čilý proud,
až bude, pracně vystaven,
sněhulák hlavu vzhůru pnout —
ať jen se sype v chumáčích
první sníh.

To chvíle bude veselá,
až vyřítí se dětský roj,
a bez prachu a bez děla
ten vytoužený vzplane boj,
jejž svede z kulí sněhových
první sníh.

O lítej, nebes peříčko,
jež derou pro nás andělé,
pobudem v škole kratičko,
pak vydáme se vesele
tam, kde nám schystal žert a smích
první sníh.

(V Jarém Věku roku 1886.)

Otakar Červinka.

Nar. 25. září 1846 v Praze, jest hospodářským účetním ve Vruticích. Vydal velké výpr. básně Jana z Dubé (1871), Žižku (1874), Alše Romanova (1881) a Husitskou svatbu (1884).

Z cyklu »César«.

Tam vůdce stál. A před ním legiony
se bojechtivě vlní v obzor šerý;
tam jícny děl a pušek tisícery,
jež chrlí hromem blesků miliony;
tam jízda po stranách a gardy v zadu,
jež rovny zjevení jsou koní stádu,
co pod svým krokem život ničí každý,
jež neleká se násilí ni vraždy.

A proti nim pak voje stejné síly
a stejnou odvahou vstříc smrti pílí.
Však kolik naděje zde, lásky, štěstí,
slz dětí, sirot, otců, bídných matek?
Jak mnohý mladý život, skvostný statek,
kterému posud hvězdy slávu věstí?
A proč ten boj? Pro statky, práva lidu?
Pro volnost, vlast, by zdrtil lidstva bídu?
Pro ideje, jež život lidský krášlí?
Či z touhy po tom, bychom pravdu našli?

Ne! z ctižádosti pouhé, slávy jména
jest rozpoutána vražda bezejmenná,
hroznější Kainovy, neb ruky vzmachem
učiní tisíce ty bídným prachem.

By jednu hvězdu k diadému slávy
své přidal, aby zmnožil zář kol hlavy
a přenesl ji skvoucí na věk příští
co jméno, o které se časy tříští.

A César stál a přehlížel své voje;
ty myšlenky, jak včelek zlaté roje,
jak blesky nocí míhaly se hlavou,
a on se zadumal nad lidskou slávou.

Vzlet' skřivan, v nebe zazvonil svou písní,
a César cítil, jak mu prsa tísní
cos neznámého, jak ten azur celý
mu leží na prsou jak krunýř skvělý —
I sklonil zrak: a za ním pobočníci
na ruky všemocné kyn čekající
s úžasem nad váháním k němu zřeli.

A v důli na matku, na sestru svoji,
na ženu — posledně vzpomínal mnohý
a s touhou myslil: Kéž je konec boji,
kéž ponesou mne nazpět zdravé nohy!

A César posud stál se zadumaným čelem.
A mnohý děl: »O plánu dumá skvělém!«
A jiný: »Bude mír, já přijdu domů
a matičku svou starou zlíbám vřele!«

Tu César, v oku blesk — kýv' čelem směle:
i zaduněla země zvukem hromu,
a nastal boj . . .

(V Květech, 1884.)

Svetozar Hurban Vajanský.

Nar. 16. ledna 1847 v Hlubokém v Nitranské stolici, jest nyní v redakci Narodních Novin v Turč. Sv. Martině. Vydal básně Tatry a more (1880), Z pod jarma (1884), Vilín (1885), Verše (1890) a dva svazky pros. „Besed a dum". S Hviezdoslavem vévodí slovenské poesii, vlévaje nadšení, vzdor a důvěru v srdce krajanů. Též romány jeho vynikají cenou uměleckou.

Jedla.

Hoj, vítaj jedla moja vonná!
Jak si mi strojná, bezúhonna —

Dych tvoj, to balzam prsiam chorým,
jedlica — sestrica.
Ja bratskou láskou k tebe horím.

Hoj vídal som ja pyšné palmy,
u nôh jim more pelo žalmy,
cypressa v ňom sa zrkadlila:
jedlicu — sestricu
zo srdienka nevyvábila.

Mrká. Bolí ma biedna hlava,
nádeja bľadne — oklamáva . . .
Radost vymrela, srdce pusté,
jedlica — sestrica,
rozšír nado mnou vetvy husté.

(**Tatry a more.**)

Kráľova perla.

Besedu svolal starý kráľ
v zlatisté teremy svoje,
zašumel zámok hosťami,
blysnú sa velmožov roje.

Klenotmi jagá baldachýn,
zlatohlav slncovo svieti,
okolo trónu zasadli
rytíri, radcovia, kmeti.

»Mal som ja ťažký, divný sen,
väzba ma morila krutá,
kráľovské moje ramená
svieraly hrdzové putá.

Pod zemou v sklepe ztuchnutom
temnota, nemota vladla,
časom len kvapka z povale
na hlavu kráľovskú padla.

Razom sa temno úžasné
v modrostú jasnotu zmení:
nad hlavou sa mi zjavila
božia mať v kráži a chvení.

Nebeské čelo sklonila,
žiar z neho prúdami tiekla,
ruku na srdci boľastnom,
k väzňovi, kráľovi riekla:

»»Povedzže, kráľu, jestli ti
svoboda milá a berla,
kde svieti bleskom dúhovým
nejkrajšia kráľova perla?

Poznáš, o kráľu, perlu tú,
poznáš jej chatrnú schránku?
Bez toho, kráľu, poznania
väzňom si na svojom zámku.««

Sotva že hádku rozriešim,
ťažký sen z duše mi letí.
Nuž, kde ten klenót jagá sa,
hádajte rytíri, kmeti?«

Hádajú kmeti, rytíri:
»V korune kráľovej svieti,
diadem krášli kráľovnej —
v zrakoch plá kráľových detí?

Pokál je milý vládcovi,
snáď na dne sídlo tej perly,
na zemskom jasá jablku,
na konci deržavnej berly?

Rukoväť šable zdobí snáď,
víťaznej, vraha čo hnala,
amulet iste skrýva ju
na hrdle jasného kráľa!

Asnáď ju mladý kralevič
vo hviezde na hrudi nosí,
oltár ju tríme, před ktorým
kráľ Boha za ľud svoj prosí?«

Potriasa hlavou starý kráľ,
smútok mu ze zrakov svieti,
hlboko vzdychol, konečne
k žasnúcim veľmožom vetí.

»Marné sú vaše námahy,
dôvtip váš poblúdil cele:
Jagá sa ona dúhovo
na znojnom roľníka čele.«

(Z pod jarma.)

Povedomie.

Já som pyšný, že som Slovák:
moje plemä ladné
sto millionov duší číta,
nad polsvetom vládne.
So slovenskou rečou prejdeš
štyri čiastky sveta:
Jeden brat môj palmy sadí,
druhý večné vidí ľady,
tretí morom lieta!

Já som pyšný, že som Slovák;
ten môj jazyk zuní
jako spevy archanjelov,
jak šum morskej vlny.
Piesne naše: samá perla,
samý diamant jasný.
Naše báje tajné ráje,
z porekadiel múdrosť vlaje,
krása z našich básni.

Ja som pyšný, že som Slovák,
coky, kto ma haní!
kto zahasí blesky zory
rano na svitaní?
Kto vyčerpá vody morské,
strhne hviezdy jasné?
Marná by to bola snaha:
no márnejšia túžba vraha,
že náš národ zhasne!

(Tamt.)

Josef Kuchař.

Nar. 14. listop. 1847 v Cháborách u Dobrušky a jest úředníkem banky „Slavie" v Praze. Vydal Básně (1869), Za soumraku (1872), Chýžku (idyllu, 1881), Ze zašlých a nových dob (1885), Cestou životem (1891). Dech milé prostoty a melancholie ovívá jeho plody.

Z »Chýžky.«

Posněžená za vesničkou
pod lesem se chýžka bělá,
shrbená a sešlá věkem,
stařenka jak zšedivělá.

V náruč jabloně se krčí,
před oknem jež stojí sirá,
a své šedé, vetché stěny
o kmen její podepírá.

Na jaře když jabloň v květu,
chaloupka též štěstím mladne,
na stříšku vždyť tolik blaha
bílým, vonným květem spadne.

Vůně dýše do okénka,
ptactva zpěv zní kolem chaty,
po šedých pak stěnách hraje
sluněčka si paprsk zlatý.

Na trávníku před chaloupkou
stařenka vždy posedává:
upřímná tvář plna vrásek
a jak mléko stará hlava.

Ale v srdci plno květů:
na klíně, hle, vnučku hýčká,
zří jí modrých do očinek,
hladí vlásky, líbá líčka.

Ustýlá jí na trávníčku,
trhá zvonky, sedmikrásky,
uvitým z nich věncem zdobí
Beruščiny plavé vlásky.

Vnouče žvatlá, batolí se,
tleská svýma ručinkama — —
babičku svět celý těší,
jak by byla děckem sama.

Tolik vůně, záře, blaha
v chudé chatě z jara kvete,
že bys ho snad sotva tolik
na celičkém našel světě. —

Na chaloupky vetchou stříšku
z lesa ven se šero sneslo,
lehlo stínem kolem chaty
a tmou oknem v jizbu kleslo.

Vnoučeti se spánkem sneslo
na hedbávné řasy víčka
a v snu dítko proměnilo
na krásného andělíčka.

Babička mu tiše sedla
u postýlky vedle hlavy
a v klín ruce založila —
hodinku tak zlatou slaví.

V jizbě dýše sladké ticho,
na okně si stíny hrají,
chmurnou mysl babiččinu
v kouzelnou síť zapřádají.

Bože, dlouho-li je tomu,
co si hrála děckem v trávě,
zlatých motýlečků štěstí
plno v útlé, dětské hlavě.

Kam, ach, žití vichřice jen
mladistvá ta léta svála,
když ji tak, jak ona vnučku,
matka na svých loktech hřála.

A babička v upomínce
chýlí hlavu nad postýlku
a rty svoje políbením
ku bílému tiskne čílku — —

Což ji vábil svět kol chaty:
strom, pták, motýl, květ i
brouček,
jaká slast, když s dětmi směla
vyběhnout si na palouček!

Zvolna rostla; zpolehounka
odkládala dětskou hříčku:
oči jiskří do hvězdiček,
tvář se rdí jak na jablíčku.

Netušilo děvče mladé,
hochům že strojily léčky
černých vlasů lesklý hedbáv,
lahodné rtů malinečky.

Jak jí škublo, poprvé když
za ní šept' hoch: »Bože, jen tu!«
sousedky když divily se:
»Toť je děvče jako z kmentu!«

Kde se to tak náhle vzalo:
sotva zkvet' luh novým květem,
jásalo též srdce její
roztomilým nad poupětem.

Do srdce jí símě padlo
z Josefových modrých zraků —
babička teď v stáří ještě
klopí zrak svůj ve rozpaku.

Tenkrát s ní však svět se točil:
v oku mžitky, v hlavě hučí —
samou závratí mu padla
u kříže tam do náručí.

Jak v něm bylo měkko, blaze!
vše ji kolem hudbou hrálo — —
Babičku to vzpomínání
věru celou rozehřálo.

Prchlo dávno štěstí mladé,
ale vonnou jeho zkázku
babička si do zimního
vkouzlila teď do obrázku.

Mráz se dere v jizbu chudou,
do všech skulin sever věje,
ale z okna chaty tmou ven
do sněhu se jaro směje.

Eliška Krásnohorská (Pechová).

Nar. 18. listopadu 1847 v Praze, rediguje Ženské listy. Jest nejlepší česká básnířka. Bohaté nadání jeví se také mnohostrannou tvořivostí a to jak na poli básnickém tak na poli povídky, historie literární, spisů pro mládež a dramatu. Vydala r. 1870 sbírku Z máje žití (1885 po třetí), 1873 Ze Šumavy, 1880 K slov. jihu, 1883 Vlaštovičky, 1885 Vlny v proudu, 1887 Šumavského Robinsona a Letorosty, 1889 Bajky velkých Přeložila vzorně Mickiewiczova Pana Tadeáše, Byronova Childa Harolda, Puškina a j. Jest nadšenou pěvkyní činorodého idealismu.

Poesie.

Ty mne těšíš, kdy má hvězda klesá,
kdy mi osud z trnů věnce vije,
drahé tužby výš a dále nesa,
krásná, svatá matko poesie.

Ty mne chráníš jako temno lesa
žhavým paprskům květ jemný kryje,
a tvůj stín tím zvučným tichem plesá,
jež mi v duši požehnání lije.

A kdy mrak mi vzchází na obzoru,
zlatíš jej jak záře večerní,
klesající za oblačnou horu.

A kde blaha mého stan se sřítí,
ty jak břečtan věčnou zelení
spoustu ssutin vlídně budeš krýti.

(V Lumíru, 1863.)

Důvěra.

Nechť mluvíte, že v tísni skutečnosti,
že váhou hmoty, všednosti a vad
let jarých tužeb klesne umdleností
a květné sny že musí zanikat:
přec nevěřím, že může v duši zdravé
zdroj ideálů někdy vypráhnout,
a nechť se vůkol kupí pravdy tmavé,
chci pravdu jasnou nad ně pozdvihnout.

Neb vím, že může v bludu cnosť se krýti
a ve tmách tisíc světel beze jmen,
že duše starcova můž mladou býti
a rek i v poutech zůstat svoboden.
Ó věřím, že ta vroucnosť Bohem daná
v tom, kdo jí věren, věrně plápolá,
já vím, že mysl krásou požehnaná
i v životě i v smrti odolá.

Já věřím v ducha neporušitelnosť,
kdy sebe zná a vládne člověkem;
v něm trůní Bůh, v něm dýše nesmrtelnosť,
a může pohrdat on životem.
Kdož zápasit máš s losem smrtelníka,
ó staň se druhým stvořitelem svým!
Vznes duši svou! nech osud — protivníka —
se plazit pod svým letem ohnivým.

(Z máje žití.)

Hvězdičkám.

Třpytící hvězdičky,
malé a větší!
Jakou to lahodnou
mluvíte řečí!

Vy velké s menšími,
s dítkami všemi,
v jaké to líbezné
bydlíte zemi!

Jakým to hlubokým
plujete mořem!
V něm hasne, v něm taje
žalosť i s hořem.

Ó v jeho bohaté
perlové hloubi
s vámi se duše má
v modlitbě snoubí.

Jiskry z vás padají
jak v podzim listí;
jsou to mé myšlenky,
jež se tam čistí.

(Tamt. — V Květech r. 1870.)

Není to sen.

Tak hluboko ni oceán
svých perel neukrývá,
jak v srdci mém, od Boha dán,
tvůj obraz odpočívá.

Tvůj obraz, perlo vznešená,
tvá krása jasnoleská,
ty panno zorou věnčená,
ty, slavná vlasti česká!

A nejsi sen! tys v pravdě má,
ty světů perlo skvělá,
tak malá a tak milená,
že v srdci dlíš mi celá.

Tys, otčino, ten svěží ráj,
naň slunce usmívá se!
Ó dcero nebes, vábíc máj,
jak sen se třpytíš v kráse!

A krásna tak, že v zapění
to dálným zemím hlásám,
a velká přec, že v nadšení:
»Jen tobě žiji« jásám.

(Tamt.)

Prales.

Zašuměla nad mou hlavou
velepíseň pralesa;
o věčnostech se Šumavou
rokovala nebesa.

Zněly stromy od koruny
po kořen až v srdce hor,
hluboké i jemné struny
všecky napjal zvučně bor.

Každým dechem toužebněji,
výše jal se vát i hrát,
jak by víc a výmluvněji
povědít chtěl ještě rád.

Pěl tak mocně, pěl tak jemně
v šerých větví objetí
o mladosti této země,
v nižto sáhá pamětí.

O pradávném putování
s neklamnými průvodci,
o budoucnu, o svítání,
o hvězdách i o noci.

O té pouti dálném cíli
pělo nebe šumem svým;
byl to hlahol věčné síly
zlahozený tajemstvím.

Ó jak vály zpěvy ony
rtoma větru slavně dál,
a mé srdce všemi zvony
vpadlo lesům ve chorál.

(Ze Šumavy.)

Vyzvědač.

Nad povstalců táborem
přes hroty a drsné sluje
na stráž s bystrým pozorem
junák do skal vystupuje.

Hle, tu pod ním na svahu
půlí těla Turek visí, —
v junákovi ku vrahu
soucit budí siné rysy.

Prve bolně tichý sten
v zoufalém teď dozněl skřeku:
»Milosť mně! Jsem rozdrcen,
srázně spadnuv na útěku!«

Junák měkce v duši tknut,
stoupá, žitím pohrdaje,
vrah kde v mroucí trosku ssut
u propasti chví se kraje.

Již jej zvedá, však — co zří!
Turek vztyčen, nezkrvácen,
zrak veň vbodá ještěří,
jenžto v sloup již zdál se zvrácen.

O junovo rámě teď
hrozivou se opřel silou.
»Nevystoupím v skalnou zeď
s hlavou od ran těžkých zpilou.

Dolů sveď mě, brachu, však
ukaž stezku, znáš je všecky!«
A kam blýskl zpupný zrak,
zřít hle v tábor povstalecký.

»Chraň se vzdoru!« Obří dlaň
juna na kraj srázu tlačí.
Ale jun se vrhá naň,
soptě hněvem: »Vyzvědači!

Hade! Marným byl by boj,
žít neb umřít lze jen spolu,
na cestu se, ďáble, stroj
v povstalecký tábor dolů!

Nesmí zrádně z našich skal
slidič bratřím v srdce zříti!«
Silou sílu vzdorně spjal, —
střemhlav s Turkem v hloub se řítí.

(K slov. jihu.)

Dvě lípy.

Pod lipou v údolí veselo bývá;
hoši jak sokoli, dívky květ růží,
babičky s dědoušky, ženy a muži,
celičké okolí z večera dlívá
pod lipou v hovoru; mladý svět zpívá;
ba někdy, tak jako dnes,
dědoušek usedne kdes,
zahrá, i zavíří tanec a ples.

Pod lipou na vršku hřbitůvek malý;
hoši jak sokoli, dívky květ růží,
babičky s dědoušky, ženy a muži,
všichni tam z okolí jsou jeho hosty,
pod lipou každý má ukryté skvosty;
ba někdy v loučení čas
zvonku tam ozve se hlas,
pod lipou všichni že sejdou se zas.

(Z Letorostů. — V těsnop. alman. Královéhradeckém r. 1885.)

Na Vítkově hoře.

Kol víří Sigmundových vojů moře
a v nich jak ostrov na Vítkově hoře
tkví zástup Žižkův, na nějž mečem světa
král Sigmund zničující soud svůj metá.
Střel spousta spadá za vozovou hradbou,
kde krví vřelou na husitské hrudi
již přetékají kalichové rudí
a sterý zrak se stínem smrti kalí.
Jak olověná mračna kol se valí
i roste útok nepřátelské síly —
již vážka vítězství se k němu chýlí;
vrah usiluje jako příboj dravý
již shltit Božích bojovníků davy;
a mnohý bohatýrský zrak se kloní,
stín zoufání již mužná čela cloní,
děs neohroženým již srdcím hrozí;
tu onde opuštěny stojí vozy — —
V tom ženy jako lvice vstouply na ně
a vzhůru zvedly nezkrocené zbraně,
i zdvihly bojovníků srdce kleslá!
A sláva nepřemožitelných reků
se bojem strašným na paměť všech věků
zas po vítězství novém bouřně vznesla!

To dávno již. — Ó dcery české země,
kdy vzletí zrak váš na Žižkovo témě,
zdaž neoživne ve vás pocit velký
o vašem v této vlasti poslání?
Zdaž necítíte v prsou zaplání
jak bohatýrky, reků buditelky?
Ó netoužíte státi v předním voji
za drahé posvátnosti vlasti svojí?
A nevzplá ve vás vroucnosť obětovná,
jež vašich matek hrdinství se rovná?

Ó dcery české! Vzhůru srdcem, čelem!
Ó Češky, pohrdejte nepřítelem,
a sladším buď vám, stát se smrti lupem
než zbaběle krýt všednosť v srdci tupém.

(Tamt.)

Moravěnka.

Našly se dvě sestry, děti osiřalé,
potkaly se v šeru, v mlhách po úvale,
v nivě pod horami na pomezí starém
tam kde jim dvé dědin dědičným jest darem,
odkazem to svatým po mateři, otci.
Padly sobě v náruč za smuteční noci.
»Moravěnko milá«, starší sestra praví,
»ztratily jsme otce, jejžto paměť slaví,
trůnícího dětem svobodně a sladce;
klekly jsme i na hrob slávě, drahé matce:
již jsme osiřely na dědičném roli,
na němž každým krokem upomínka bolí.
Nemáme v tom světě než ty mne, já tebe,
než tu sirou zemi a to boží nebe.
Máme otcův odkaz posvátný a milý;
pověz, kterak bychom oň se rozdělili?
Jak bychom se v lásce, v upřímné své vůli
obdařily stejně drahým statkem v půli,
aby vše, co mého, kvetlo také tobě?
Svým jen zovu sladce, co nás blaží obě.«
Moravěnka k sestře zvedla pohled prostý:
»Nelze nám se dělit o dědičné skvosty.
Podělil nás osud na kolébce naší:
dědičkou jsi starší, tvůj jest podíl krasší.
Byť mi tvoje láska všeho chtěla přáti:
co ti usouzeno, nemůžeš mi dáti.
Jak svou hlavu drahou k mojí tulíš jemně,
tak své mocné hory neodvalíš ke mně;
a jak za mnou točíš oči plné něhy,
neobrátíš také řek svých věčné běhy;
jak mi kolem šíje dobrou náruč vineš,
tak své nivy dálné blíž mi nepošineš,
a jak moje vlasy hebkou rukou hladíš,
tak své černé hvozdy ke mně nepřesadíš!
Tvoje hrady mocné a jich dávné zvěsti,
královská jich sláva — vše to tvé jen štěstí!
Šťastna v něm se shlížím, — sestro nelkej o mne!
Hrda jsem já také ve své slávě skromné.
Jako jedno slunce dvojí hraje duhou,

jsem já v jedné lásce podle tebe druhou.
Jsemť i přebohata velebnými skvosty,
nechť jest o korunu chudším díl můj prostý.
A nechť sebe více bys mi ještě přála:
brání tomu osud nezvratný jak skála.«
S pláčem starší sestra druhou vine k sobě.
»Nemáme-li, sestro, oč se dělit obě?
Nezbývá-li v světě žádný statek milý,
jímž bychom se sladce ve dví podělily?
Zdali ničím drahým již nám nelze vlásti,
co se láskou půlí v stejně blahé části?«
Moravěnka věsí hlavu v zamyšlení.
»Nezbylo, má sestro, nic nám k rozdělení,
nic než naše srdce, jen to mé i tvoje;
tož se věrně, sestro, dělme o to dvoje.
Nemůžeš, mi, drahá, nejmocnější vůlí
nikdy více dáti — nežli srdce půli.«

(Z Vln v proudu. — V časop. Zoře, 1882.)

Buditelům našim.

Již nad hlavou nám třtina zlomena,
a dějin list, kde jméno české psáno,
byl obrácen; dál věku soud
pře jiné vážil. Bylo dokonáno,
i stenů mroucích zmlkla ozvěna,
a zapomnění valil času proud.

Jen jméno ještě zbylo z národu,
však i to jméno zvrhlé jeho děti
již zapřely. Jak v poušti hrob
jen větrům známý, ježto přes něj letí,
a sloupům písku, v děsném pochodu
jej zasypávajícím beze stop:

Tak mizel v osamělém hynutí
ten zbytek zbylých srdcí osiřelých,
jenž přečkal svůj i vlasti pád,
i bylo třeba duchů žhavě smělých,
jen zapět jemu píseň labutí,
a velké lásky, slzou česť mu vzdát.

Tak bídný, ztracený to národ byl.
Ó kde jste vy, vy bohatýři sniví,
ó soucitní vy věštcové,
svůj vzňali záměr božsky odvážlivý?
Kde onu víru v mocnosť lidských sil,
kde tolik žáru v trouchni hrobové?

Kde tolik lásky pro ten padlý lid
hruď vaše našla, tolik smilování?
V tom věku msty, kdy ctností jest,
kvil slabých trestat jedem pohrdání,
kdyť hanbou, ku kleslým se nachýlit,
i pýchou, šlapat přemožených čest?

Kdo naučil vás tolik odpouštět
těm robům chabým, nehodným svých dědů?
Kdo v národ mdlý vám víru dal,
že z jeho zubožených, mroucích sledů
by mohla nová sláva vypučet
jak pramen v poušti ze zvětralých skal?

Kdo dal vám naději tak zmužilou
i předtuchu tak zázračného jasu,
že podnikli jste hrdý div,
zvát opuštěný houfec ku zápasu
s tak obrovitou krutou přesilou,
již mocně vlásti zřel, se probudiv?

Ó jak jste milovali národ ten,
tak velkých činů za schopna jej ctíce,
kdy v snížení mřel nejhlubším!
Ó možno není milovati více!
Jen taký zápal, slunný jako den,
vzňal život nad hrobovým ovzduším.

A my, snů vašich vřelých zrozenci,
my, národ oživený vaším dechem,
my nemáme v se víry již?
My zoufáme, zda zůstane Čech Čechem,
a hlavy shýbáme jak souzenci
před napřaženým mečem tupě níž?

Vy v lepší budoucno jste doufali, —
hle, jsme již živou budoucností vaší,
  již bájil sen váš sálavý!
Ó hanba, naději-li nad vše dražší
vám, svatí rekové, jsme sklamali
  jak skvostů vzácných dědic mrhavý!

Váš odkaz nejdražší — toť víra v nás!
Toť láska, která klatbu s klatých snímá
  a žehná nám i budoucím,
žár čistý v pokoleních bludných vznímá
a chranlivě jim nad propastí sráz
  v pouť jistou hradí loubím kvetoucím.

Váš odkaz, křisitelé velební,
ten vzpřimiž nás, ten roznítiž v nás ducha,
  on zbraně svěť nám nadšením!
Nechť hesla vrou, nechť prapor vlá i buchá
a démonové naši hrozební
  se zděsí naší spásy znamením!

(Z Vln v proudu. — Ve Zlaté Praze, 1884.)

Ptačí krám.

  Co jich tu štěbetá, co jich tu pípá,
co hlásků ptačích kolkolem tu hvízdá!
  Však nehostí jich širostinná lípa,
a nevisí jí v loktech měkká hnízda;
  jen hleď a luzným snům se neoddej:
    jsou na prodej!

  O, nejsou volni ve přírody chrámě
a nevzlétají k nebi na křidélkách;
  jsi, milý brachu, v dusném ptačím krámě
a zříš je krčící se na bidélkách:
  jim zašla veselosť a bujný rej —
    jsou na prodej!

  Klec na kleci se po strop řadí v patra,
ven z mřížek pne se krčků řádek pestrý;

tu volá žlutý červeného bratra,
tu modrý mrká v klícku sivé sestry:
všech los je černý, všichni tuší jej:
jsou na prodej!

A hlavičkám těm různým ze zobáčků
se nechce linout žádná pravá píseň;
ten pískot mdlý — toť jako šepot ptáčků,
jak bojácná by tlumila jej tíseň,
jak hrdélka by svíral čaroděj...
Jsou na prodej!

Kvil jatých letců, jenž tu v zmatku hlučí,
tě jímá bolestně, ba jako studem,
až delší poslech rozeznat' tě učí
jich nářečí, jež chápeš pěvčím pudem;
slyš, hlásky povídají: »Nezhrdej —
Jsme na prodej!«

»Jen oceň nás! Jsouť také mezi vámi,
ó lidé, myšlenky a duše ptačí,
jež po svých vzletech pochytány v krámy,
se na bidélka po příhradách tlačí,
jak velí řádný mrav a obyčej:
jsou na prodej.«

»Jest ve vás též, co zvete ideály,
to, co nám k slunci jásá ze srdéček:
ty vám tak hrdě k žárné výši plály,
však jako my — též neunikly léček;
zob všední vábil v dol, i vpadli v něj —
jsou na prodej.«

Zvuk síly nebeské jim v hrdle vázne,
klec pro povzlet i pro píseň je nízká;
jim zbyl jen pípot místo mluvy rázné!
Však mnohý naučil se lát a vříská —
ten, jak náš papouš, nejdráž – rozuměj –
jest na prodej!

(Z Bajek velkých. — V Osvětě, 1888.)

Pavel Országh-Hviezdoslav.

Nar. se 2. února 1849 v Horním Kubíně v župě Oravské. Je advokátem v Námestově v téže župě. O sobě vedle hojných básní v časopisech, vydal tyto větší skladby lyr. epické: r. 1886 Hájníkova žena, 1888 Bútora a Čútora, 1889 Na obnocke a 1890 Ežo Vlkolinský (vesměs v Turč. Sv. Martině).

Z Hajníkovy ženy.

Pozdrav.

Pozdravujem vás lesy, hory,
z tej duše pozdravujem vás!
Čo mrcha svet v nás skvári,
zmorí,
zrak urknul jeho, zmámila
lož, ohlušila presila:
vy k žitiu privediete zas,
vy vzkriesite, vy zotavíte,
z jatrivých vyliečite rán, [cite
v opravdu priamom, bratskom
otvoriac lono dokoráň,
a srdečnosť kde odveká,
kde nikdy nevyspela zrada,
bez dotazu, kto on? čo hľadá?
na lono to hľa, v objem sladký
ramenom láskyplnej matky
pritúliac verne človeka...
Len okamih tam pobudnutia:
už mrtvie bôľ, už slabnú putá,
zrak čistí sa, tlak voľneje,
i oživujú nádeje;
len jeden pokyn, zášum lesný,
len jeden horskej riavy skok:
a duša už sa ladí k piesni,
tkne sa jej bičík prečudesný —
a srdce hupká vozvysok;
len jedno orla zkolotanie,
len jeden švihot sokola,
pres horu mužné zahvízdanie,
na holiach jeden záblesk vatry:
a nás už chváce povoľa,
duch už sa zažal, už sa jatrí,
plamenným krýdlom šibe hor,
jak v nebo nazpät metéor;
len chvíľka, ako vzdušný vlas
čo preletí nám ponad hlavu —
a už ju máme: mysel' hravú:
zmladenej duše pres dúbravu
tak stre sa, jako dúhy pás...
...Z tej duše pozdravujem vás!

Lovecká.

Les moja ríša, grúň je môj trón:
tam samodržec postávam zhrda.
Puška mi berlou,
ohnivý drahokam zdobí ju s perlou.
Len okom mrknem: lapajov shon,
jakby jich splašil hromový zvon,
už kutá zbojcov do brda z brda.

A zbojci radom musejú v púť,
k podnoži trónu kajní sa derú;
trnú jim nôžky,
v pokore želejú, skláňajú rožky...
Ja berlu vezmem: prevádzam súd.
Mnohý že šťastne uvrzol?... Blud!
Z tých každý milosť obdržal — veru!

Maliniarky.

Sokolíčku, sokol,
otáčaj sa vôkol,
jako sokol poriadny.
A keď sa nakrútiš,
hlavičku pomútiš:
v náručie mi upadni.

Počul volať sokol:
začal krúžiť vôkol,
krúžil dlho — ale bôľ!
Bo keď sa nakrútil,
hlavičku pomútil:
u súsedov zapadol.

Antonín Kosina.

Nar 10. listop. 1849 v Horním Jelení u Vys. Mýta, jest ředitelem měšť. škol v Lomnici u Jičína. Vydal: r. 1874 Kvítí luční, 1875 Ze zpěvů vlasteneckých, 1877 Pomněnky, 1881 Vínek veršů, 1882 Kytičku veršů výpravných (obé v Mladé Boleslavi), 1884 Chudobinky (v Novém Městě n. M.), 1885 Pod lipou v Ml. Bolesl., vesměs básně pro mládež.

Vystěhovalci.

Zima krutá rozestřela rámě
po všech polích, lesích, rovinách;
máti země rubáš na se vzala,
ticho vládne kolem v dědinách.

Stromy holé pozdvihují větve,
jak by ruce k nebi spínaly —
pusto je tam, jako po vymření,
ptáčkové kde jindy zpívali.

Krutý vítr v stromech bolně skučí,
po mýtině sníh tam rozmetá,
půda v slunka paprscích se leskne,
jak by byla stříbrem posetá.

I vlasť česká opuštěná, sirá
v spánek klesla pustý, hrobový —
s Bílé Hory zima kráčí krutá —
spjala národ v těžké okovy.

Na mýtinu tlupa lidí vstoupí:
muži, ženy, dítky, starcové
němým krokem v pouť se berou strastnou,
slzou zvlhli jejich zrakové.

V předu muž se béře, vůdce tlupy —
hlavu v bolu k zemi sklopenou;
zastaví se — horká slza s očí
smáčí hojně tvář mu strápenou.

Kraje vidí druhdy plné květu —
květ již mrazem dávno opadal —
kde dřív slunce slávy svítívalo,
paprsek, ach, slední zapadal.

‚S Bohem vlasti!‘ zalká, ‚Opouštím tě,‘
ranami a bolem posetu,
odpusť, matko, odpusť viny naše,
požehnej svým dítkám na cestu!

Srdce naše viz zde krváceti —
zachovej tě pevnou mocný Bůh;
tělem v dáli — ale srdcem blízko,
u tebe vždy, drahá, bude duch!« —

Mlčí — pro bol nelze mluviť dále —
všechen sbor se žalem rozechvěl;
klesnou na zem, zmrzlou líbou půdu,
žalný hlas se lesem rozepěl:

»Nevzali jsme ssebou
nic, po všem veta —
jen biblí kralickou,
Labyrint světa.

Tatry, vy přijměte
nás v té úzkosti —
u vás chceme žíti
i složit kosti! —«

Duní kroky — čím dál slábnou více,
ohlas písně nese vítr dál; —

provázej vás ruka všemocného —
zapomeňte v dáli na svůj žal! —

(Ze zpěvů vlasteneckých. — V Komenském' r. 1875.)

Meč a pluh.

Starý rytíř blízek smrti
syny k sobě zavolal,
by požehnal skráně jejich,
rodné statky své jim dal.

»Drahé děti, brzy k sobě
povolá mne mocný Bůh — —
hle, tam vizte dědictví své:
ostrý meč a klidný pluh!

Tobě, synu starší, statný
meč ten budiž údělem,
vládni hradem, chrabrosti pak
zůstaň věrným přítelem!

A ty, synu mladší, tichý,
vezmi v podíl tento pluh —
tam v údolí v polích, chýších
žehnej tobě dobrý Bůh!«

Starý otec zemřel klidně,
a již vložen v země klín,
k dědictví se svému vrátil
s celým srdcem každý syn. —

Na hradě tam starší vládne,
jíž zní kolem chvalná řeč,
nad něho že reka není,
ni nad jeho ostrý meč.

V klidu však a ve tichosti,
v smavém vonném údolí
bratr mladší s vesničany
v tiché práci zápolí.

Čí však práce z obou bratří
přetrvala dlouhý věk?
Kterou mladší pluhem konal,
či vítězem zůstal rek? — —

Viz ty šedé zříceniny,
tam dřív sídlil mocný pán,
meč tam někde v sklepě leží
tupý a rzí rozežrán.

Avšak hleď tam do údolí,
jak se v slunka záři stkví,
jak se v šíř i dálku vlní
zlatých klasů bohatství!

Tiché, zbožné, svaté práci
žehnal hojné dobrý Bůh — —
posud tam se v pilné ruce
leskne starý klidný *pluh!*

(V Jarém Věku r. 1885.)

Jan Nečas.

Nar. 25. pros. 1849 v Studenicích na Mor. a jest okres. soudcem ve Vyškově. Složil několik sbírek básní, jmen. pro mládež (na př. 1873 Básně, 1881 Ze srdce, 1883 40 písní, 1885 Obrázky z venkova, Pohledy do dějin, 1891 Veršované pohádky a pověsti a j.), přeložil hojně polských básníků a jest pilně činným též v literatuře právnické.

Pochodně křesťanstva.

Noc probděl Nero v radovánkách pustých,
a před svítáním v čele davů hustých
se hlučně vracel. Noc ta byla tmava. —
Vzplál smolný sloup! V něm zasvítila hlava
a živé tělo, pochodeň teď pouhá —
hned vedle druhá, po nich řada dlouhá. — —
V to duje vítr. Rozbíhá se plamen,
tu přes tvář muže, tam zas kolem ramen,
a rozšíliv se na hruď kmeta holou,
šat děvy hltá nasycený smolou. —
Tak umírají vyznavači Krista!
A ještě svítí mučenníci noví,
když v hebkém loži Nero již si hoví
a v duchu zase ke kvasům se chystá.

(Z Pohledů do dějin.)

Vítr.

Pustým polem vítr letí,
hvízdá sobě vesele;
u něho je vždycky svátek,
u něho vždy neděle.

Nedostižným on je mistrem
tanečního umění;
vybírá si tanečnice
ze zvadlého lupení.

A když čas, ten věčný vládce,
v pouta svá ho upíná,
vychvátí se, rozletí se —
zemdlen v háji usíná.

(V Lumíru, 1875.)

JUDr. **Miroslav Krajník.**

Nar. 1. ledna 1850 v Humpolci a jest advokátem v Praze. Vydal Básně (1870), drama Roháč z Dubé, přeložil Písně Berangérovy atd.

Memento mori.

(V den smrti V. Hálkovy.)

Za rakví rakev, hroby vedle hrobů —
tak stíhá osud těžkou rukou nás.
Co zbylo, soptí na se hněv a zlobu,
jak schválně štváno na propasti sráz.

Nesvárem uvnitř na krev rozsápáni
a obklíčeni škůdci se všech stran,
my necítíme svoje umírání,
ač ze sterých už krvácíme ran.

Což dbáme na to, vedle nás kdo hyne!
Snad byl to bratr — avšak byl to sok.
Dál, dále spějem v zkázu strhnout jiné,
hrot ve vlastní si vtýkajíce bok.

Hlas svědomí, hlas rozumu se dusí,
česť kálí blátem v nízkém zápase.
Kdo není z našich, nuže nechať zkusí!
A po cíli již nikdo neptá se.

Slyš! zatmí děsné vzduchem duní hrany —
my nedbáme té z hrobů výstrahy.
Zem kolem nás se chvěje na vše strany —
nám nevrací však nazpět rozvahy.

O jak tu rakev v temné lůno země,
tak pochovejme mrzký každý svár!
Mrtvého hlasem zvony kážou jemně:
zasvěťte vlasti sílu svou i žár!

Nechť mínění nás různá dělí,
jest přece jeden jenom cíl nás všech.
Jest přece nutno, všichni bychom bděli,
by k výši lidstva zase dospěl Čech!

U hrobů mužů, kteří dokonali
svůj krásný život v službě národa,
obnovme svazky, jež se zpřetrhaly,
a heslem zas buď: Vlast a svoboda!

(V Lumiru, 1874.)

Bohdan Jelínek.

Nar. v Choltících r. 1851. Pro nemoc zanechal medicinských studií a stal se úředníkem poštovním. Zemřel r. 1874. Verše i prosu jeho provívá tklivá melancholie. Sám nazýval sebe básníkem lásky a vzpomínky. Spisy B. Jelínka veršem i prósou vydal Jar. Vrchlický r. 1880 v Salonní bibl.

Hulán.

Jel hulán stepí pustou,
hrál vítr čapky perem,
i zmračil brvu hustou
myšlenek divných sterem.

A jako hejna kurů
tou stepí na jih letí,
tak letí: »Polska vzhůru!«
A hulán z jejich dětí...

A hulán slyší, mlčí — —
přísahalť hulán caři!
A na té burce vlčí
se slza v slze sváří.

Před bojem.

Kozáků tábor rozložil se,
rozdmuty ohně po pláni.
Tak v upomínku mnohý vžil se —
teď krákot mu ji rozhání.

A starý vůdce zasmušilý
dnes straší bratry pohledem.
Teď ve květu vše. Doba pílí.
A zítra — vše, vše pod ledem.

Kozáci zvedli k nebi hledy;
nad nimi řada havranů.
‚Nu možná, dnes že naposledy!‘
A hlavy klesly na stranu.

Dnes živi. Zítra? K čemu dumy!
Však jednou se tam dostanem.
Duch opustí ty staré rumy
a volným bude hetmanem.

(V Květech, 1870.)

Jaroslav Vrchlický.

Nar. 16. února 1853 v Lounech, jest sekretářem české techniky a zkušeb. komise gymn. a reální. Od císaře jmenován byl řádným členem České Akademie. Činnosť jeho vztahuje se na všecky druhy básnické: epos, lyriku, drama, novellu. Plodností předčí všecky současné básníky, spolu pak se Sv. Čechem vévodí české poesii. Vydal r. 1875 sbírku Z hlubin, 1876 Epické básně a Sny o štěstí, 1877 Vittorii Colonnu, 1878 Duch a Svět, Rok na jihu a Symfonie, 1879 Mythy I., 1880 Dojmy a rozmary, Eklogy a písně, Mythy II., 1881 Nové epické básně, 1882 Hilarion. Pouti

k Eldoradu, 1883 Co život dal, Sfinx, Staré zvěsti, 1884 Legendu o sv. Prokopu (ill.), Perspektivy, 1885 Jak táhla mračna, Selské ballady, Sonety samotáře, Twardowského, 1886 Hudbu v duši, K životu, Zlomky epopeje, 1887 Motýle všech barev, 1888 Čarovnou zahradu, Dědictví Tantalovo, Zlatý prach, Na domácí půdě, 1889 Dni a noci, Hořká jádra, Různé masky, 1890 E morta, Hlasy v poušti, 1891 Nové sonety samotáře, Brevíř moderního člověka. Obohatil písemnictvo naše též hojnými překlady klassických děl jinonárodních zejm. Dantea, Ariosta, Torquata, Tassa, Michelangela, Goethova Fausta, V. Huga atd., anthologií novodobého básnictva francouzského a italského, literárně historickými rozpravami atd. Též v kritice jest činným.

Matce.

Hle, sotva moje píseň váhá
se odvážiti do světa,
již na tvé hlavě, matko drahá,
vlas šedinami prokvětá.

Vlas rychle zraje ku šedině,
však píseň kláuruzdlouhavě —
ó matko! za sny na tvém klíně
dám všecko snění o slávě.

(Z hlubin.)

Thorwaldsen.

»Jen duj, jen duj ty vichřice;
když tebou strom i keř se zmítá,
tu vesele mé dláto lítá
tu duch zaplane nejvíce!
Já v mysli těkám za tebou,
a síla, jež mi v hrudi stydla,
zas dme se tužbou plamennou,
a duši mojí rostou křídla,
a jiskra mého nadšení
zahárá v mocném plameni.
Ha, velebný to věru cit,
když mohu obraz duše svojí,
jejž dlouhou péčí nitro kojí,
své ruky vzmachem v mramor vlít!

Hle! každá rána kladiva
zde nový půvab odkrývá.
Tak i s kalichu lilie,
nežli se v poupě rozvije,
za listem lístek dolů padá,
až náhle z rána lilje mladá,
v nádherné kráse rozkvětlá,
ponoří kalich do světla.
Jen duj, jen duj ty vichřice;
když tebou strom i keř se zmítá,
tu vesele mé dláto lítá,
tu duch zaplane nejvíce!«

Noc minula a svitlo ráno,
a dílo mistra dokonáno.

Amor a Psyché! — —
Jaká něha
a jaký oheň lásky šlehá
z těch božských tahů plamenných,
jaký to půvab se rozlívá

a opět v jemné kouzlo splývá
po údech těla souměrných!
Sám mistr diví se a žasne,
když stopuje ten soujem vnad;
však brzy vřelý zápal hasne,
a v umělcovo srdce vkrad'
se nedůvěry starý had.

»Snad proto jsem ze svého nitra
vší pílí tebe vytvořil,
bych nespokojen s tebou zítra
tě vlastní rukou rozbořil?
Ha, zdaž to není vášeň pouhá,
zda vysílené duše touha,
zda krev to v žilách žárem buší
a otravuje chorou duši,
či snad jest bludem umění?
Na ráně mého kladiva
zda odlesk božství spočívá,
či snad mne klame nadšení?
Či klamem též byl onen zápal,
kterým se mladík dláta chápal?
Tož Boha vzývám v chvíli tu,
má-li s mou bídou soucitu,
ať zjeví se mi v blesku živém
a ukáže mi náhlým divem,
že povolán jsem k umění!«

A černá noc se přivalila,
s ní divých živlů soptění,
ve mračný závoj hvězdy skryla,
a za náhradu rozžhla v něm
svých sirných blesků diadém.
Divoký vichr v lůně skal
se žalnou písní rozléhal,
a hrom burácel k tomu reji,
i blesk plál v mraku divočeji.
Jak třtina větrem, tak se chvěl
na loži mistr v divých snech,
když v hromů víru blesk tu sjel,
a dílna stála v plamenech.

Uleknut skočí mistr s lože:
»To není smyslů mámení,
teď v blescích mluvíš ke mně, Bože,
již znám, již znám tvé znamení!«
A divý žár mu v srdci vře,
když dvéře dílny otevře,
a div se žasem nepoděsí,
když všecko vidí v jedné směsi;
však divem božství trne hnut:
Amor a Psyche — nedotknut!
Nad ssutiny, jež kolem leží,
a mezi blesky, které plají,
se jeho sochy pozvedají
v své nesmrtelné kráse svěží
a samy svědčiti se zdají:
co ušetřil Bůh bleskem svým,
že patří věkům budoucím!

A mistr pohnut klesá v prach,
v hlubokých tona myšlenkách,
a bouře, která nocí duje,
úmysl jeho potvrzuje,
a blesk, jenž posud mrakem lítá,
ten zastaví se v běhu svém
a na mistrově čele splítá
budoucí slávy diadém.

(Z Epických básní. — V Lumíru, 1874.)

Stvoření světa.

Chaos! Chaos! — Kdo postihne ty látky,
jež v bezbarvé tu leží ve směsici,
kde asi plyne základ země matky,
kde lávy proud a skály ku měsíci,
kde prvky světla v ohon vlasatici?
Chaos, chaos . . . jen tma a tma kol čirá,
obrovské světy ve hlubinách spící,
kde stěžeje, na nichž se země vzpírá,
kde oheň věčný jest, jejž ve svém nitru svírá?

Byla to hvězda? — Či mne klame zdání?
Rci, co to náhle nad propastmi zkvetlo
jak tajemný zvuk, jako větru vání...
Ó klesni v prach! to věčné bylo světlo,
jež věnce růží kol temností spletlo,
by rozhnalo chaosu chmurné děsy
a utvrdilo si trůn věčný nad nebesy?

Jak přivítat mám slunce, krále světa,
života kouzlo, duši všehomíra?
V něm všecko dýše, trvá, žije, zkvétá,
pln touhy mdlý zrak všady za ním zírá,
bez něho zem by poušť jen byla čírá, —
skal obrové i moře v tmavé tůni,
člověk, jenž z prachu témě svoje vzpírá,
vše v jeho záři bují a se sluní,
však nad propastmi jak v den prvý ono trůní!

Tím veletokem žití světlovlným
směs dotknuta se hne a pne a zdvíhá,
a leskem divným, zářným, čaruplným
se tisíc žhavých koulí v bezdnu míhá,
v to moří jek, kde vlna vlnu stíhá.
Tu s vodou plamen válčí, vře a syčí —
ó viz, tu božství otevřena kniha!
Tu tisíc světů v nebes kruh se tyčí
a tisíc obratem se potírá a ničí.

A na vlnách tím ruchem rozhoupaných
duch Boží plyne jako holubice,
kol něho davy stínů mlhotkaných,
hořící sopky řadou jako svíce,
i černé moře hučí víc a více...
A níž měsíců bledých zhaslé kruhy
v obloucích dálných v mlhu padajíce,
a ze všeho obličej země tuhý
se zvedá pomalu a hraje v barvách duhy.

Ó země! země, matko má, mé věno
to tys, to tys, a to jsou tvoje hory!
Kdo pro ten pocit objeví mi jmeno,

když poprvé jsem poznal tvoje bory
a strání jejich šumné rozhovory!
Ó země, země, v mrtvé tvojí tváři
titanských tužeb vepsány jsou vzdory,
a slzy jejich nebes na oltáři
ti věčnou glorií hvězd nesmrtelných září!

(Z Ducha a světa. — V Lumíru, r. 1875.)

Z Legendy o sv. Prokopu.

Smrt sv. Prokopa. (R. 1053.)

Jak byl Prokop předpověděl,
stalo se; sil jeho tělu
ubývalo víc a více.
Svolal k sobě všecky mnichy,
kteří s tváří zarmoucenou
tušili, co stát se musí.
Nepromluvil ani ještě,
a již bolné naříkání
vlnilo se jeho celou,
nepromluvil ani ještě,
a již slzy valily se
z očí bratrům jako proudy;
nepromluvil ani ještě,
a již tisk' druh druhu ruku
a již těšil bratr bratra,
na všech retech se již chvělo:
»Co se stane, co z nás bude?«
Vítoše pak ústy všickni
zavolali, líbajíce
jeho ruce, jeho šaty;
»Nenech siroty nás, otče,
neopouštěj svoje děti!«

Na loži se vztyčil Prokop,
božství zlatá aureola
vzplanula mu kolem hlavy,
mluvil ještě pevným hlasem:
»Bratří moji, co jsem často
k vám říkával, opakuju:
Mnoho zmůže síla duše,
mnoho víra, mnoho naděj',
ale všecko zmůže láska;
protož všickni milujte se.
Nesmím, bratří, zapírati,
po smrti že mojí záhy
věčná kletba české země,
ku cizáctvu láska podlá,
vyžene vás z těchto celí,
že z té půdy vaším potem
skropené a posvěcené
cizinec jen těžit bude,
že v to hnízdo vlaštoviček
usídlí se hejno supů.
Nesmím nic vám zapírati,
chci, abyste silni byli,
silni v lásce k vlasti svojí,
jež má nejvíc zapotřebí
každé ruky pracující,
myslící též každé hlavy;
silni v lásce k sobě, bratří,
nebo tou se všecko daří;
silni prací v utrpení,
v pokoře a oddanosti
ku milému Pánu Bohu.«

Pláč a lkání přerušily
další slova Prokopova,
jenž po dlouhé chvíli zase
pokračoval v svojí řeči.

»Buďte silni! Řadu dlouhou
roků plných svaté práce
cvičil jsem vás, vedl jsem vás,
byste mužně vydrželi
trochu bídy, protivenství,
vyhnanství a ve cizině
pobyt plných šesti roků.
Spytihněv až kníže zhyne,
Vratislav*) zas povolá vás,
a Bůh splatí hojnou měrou,
pro něho co trpěli jste.
Ale teď vás jedno prosím,
úpěnlivě za to žádám.
Zítra umru před svítáním;
poslední noc rád bych strávil
v lesích ve své milé sluji,
kde tak mnohá žil jsem léta,
dřív než Pán Bůh povolal mě
k velikému svému dílu.
Rychle na poušť vydejme se,
zapějme si všickni cestou
otců chorál starodávný.
Vzhůru, bratří! Rozloučení
těžké jest, však v něm je život!«

A jak ani necítil by
choroby hrot ve svém těle,
jako druhdy silný povstal.
Večer byl už, z klášterních vrat
dlouhý se tu valil průvod,
hlasně zpíval hymnu otců:
Hospodine, pomiluj ny!
Což se hlasy všechněm chvěly,
všechněm v očích slzy stály!
Zvolna šli a Prokop cestou
rozhlížel se po přírodě;
znal tu každou mez i trávník,
každý strom a každou cestku.
Rozhlížel se a děl bratřím:
»Hleďte, příroda jde spat už
jako já, a oba vstanem;
nebo není umírání.«
Zvolna šli, tu náhle bzukot
nad jejich se vznášel hlavou;
ohlédli se, ve chumáči
lítaly kol zlaté včely
nade hlavou opatovou,
shlukly se a letly s nimi
v jeskyni, jež druhdy byla
první jejich domov milý.
Přišli v les — tu s každé větve
listí déšť jim padal k nohám,
aby Prokop neurazil
v posled o kámen své nohy;
co byl květ — to byla vůně.
Šli, a tu již otvor sluje
z dáli kynul jako známý;
prasklo klestí před Prokopem,
laň tu stála, zamečela,
ruce lízala mu krotce.
Vešli v sluj, ve vodopádech
břečtanu se celá leskla;
našli ještě staré lože
plné mechu, včely zatím
usedly si ve předsíni,
v starý výmol nade vchodem.
Prokop pravil: »Prosím, bratří,
opusťte mě nyní chvíli,
sám chci jako druhdy strávit
celičkou noc v rozjímání
s milým Bohem a svou duší.«
Každému pak stiskl ruku,
kterou slzí hojným deštěm
každý zrosil. Odešli již.

*) Bratr Spytihněvův, vládl od r. 1061—1092.; r. 1086. dostal od Jindřicha IV. prvý z českých knížat pro svou osobu název krále. Vratislav tak velice miloval slovanskou bohoslužbu, že žádal na papeži Řehořovi VII. za svolení, aby se jazykem slovanským směly vůbec služby boží v Čechách konati. Než pro pozdější s ním roztržky toho nedosáhl.

Sám teď ležel v sluji Prokop,
sám a sám, kol temno, ticho.
Tíseň hrdlo sevřela mu
a s ní palná žízeň vstala,
pot mu vytrysk na skráň lednou,
ňádra těžce pracovala;
duše žitím unavená
v rej se spletla divných představ,
strach ji schvátil. Všecko v zmatku
letělo teď jeho hlavou:
útěk ďáblů — staří bozi,
boj se zubrem — laň a včely,
Němci mniši, les a klášter.
Slyšel divné, cizí písně,
Hosanna i Alleluja,
hromů vír, trub ohlas valný,
zástupů chvat, shon a vřavu,
divoký let nekonečnem,
velké hvězdy jako slunce
v jeho ňadrech kolovaly.
Onen stařec gigantický,
kterého zřel druhdy v lese,
když chtěl skácet první stromy,
zjevil se mu v celé hrůze,
objímal jej mocnou paží,
drtil jeho kosti svými —
a v té směsi divých hlasů
převládala hymna duchů
větší stále, jako bouře,
jásala v ní tráva dolův,
duby srázů, hvězdné světy,
obloha a nekonečnosť:
Alelluja! Alelluja!

Ráno v strachu tiše vešli
do jeskyně všickni bratří;
Prokop ležel na svém loži
bez pohnutí, v jeho tváři
trůnil klid a úsměv vlídný.
Otvorem, jímž druhdy po tmě
vyrazila smečka ďáblův,
řinulo se zlaté světlo
s červánkovým bledým nachem,
polilo tvář poustevníku
divným leskem. Bylo ticho:
u lože jen jako druhdy
v hustém mechu dováditě
lesní králíci si hráli.

(Z Mythů. — V Lumíru, 1878.)

Vánoce.

Hlas zvonů táhne nad závějí,
kdes v dálce tiše zaniká;
dnes všecky struny v srdci znějí,
neb mladost se jich dotýká.

Jak strom jen pohne haluzemi,
hned střásá ledné křišťaly,
rampouchy se střech visí k zemi
jak varhan velké písťaly.

Zem jak by liliemi zkvetla,
kam sníh pad', tam se zachytil;
Bůh úsměv v tvářích, v oknech světla
a v nebi hvězdy rozsvítil.

A staré písně v duši znějí,
a s nimi jdou sny jesliček
kol hlavy mé, jak ve závěji
hlas tratících se rolniček.

Můj duch zas tone v blaha moři,
vzdech srdcem táhne hluboce,
a zvony znějí, světla hoří —
ó vánoce, ó vánoce!

(Co život dal. — V Lumíru r. 1875.

Stín.

Vřel cirkus jako vasa přeplněná.
Dav čekal. Do areny vešla žena,
za každou ruku jedno dítě vedla.
Víc nechvěla se, pouze v tváři zbledla,
když uzřela ten zástup jásající;
pak na své děti hledla, bolest v líci,
a v pohledu tom toto bylo psáno:
»Mé zoufalosti přece svitlo ráno!
Než dík, můj Bože, na kříž u svých dveří
jsem nešlápla a nechala se v šeři
i s dětmi zajmout, vrhnout do vězení.
Já věděla, že pomoci již není,
jsem odhodlána, vítám svoje muky.
Však tyto děti! Žádné mojí ruky
se spustit nechce, a přec to být musí!
Mám vidět, jak je trhá tygr v kusy,
to vidět musím, tak zní rozkaz kata.«
Dí křesťanka: »Tvá vůle staň se svatá!«
však matka praví: »Věčný Bože, jsi-li,
spas matku ve mně, ušetř mi tu chvíli!
Tak jako po Tvém šlapala bych kříži,
tak zapři mne, ať nezřím jen, jak mříží
lev skočí a mé děti trhá lačný.
Ó jsi-li, pomoz, obestři mne mračny,
zdrť mne svým bleskem, šetř však matky ve mně!«

Již potleskem se otřásala země,
i mříže padla, lev se mihnul skokem.
Tu žena zřela, kdosi velkým krokem
šel přes jeviště, obličej tak známý,
jak druhdy kráčel tichý nad vodami:
tak Ježíš zvolna bral se přes arenu

a přešel; jeho stín však mezi ženu
a děti padl, velký, plný.
I neviděla žena nic, jen vlny
po sedadlech, huk slyšela jak moře,
na tváři hrál jí úsměv, odlesk zoře.

(Ze Starých zvěstí.)

Jitro.

Mhu rozhrnulo a se na svět smálo,
na řece ve stříbrných jiskrách hrálo
a mládí úsměv tkalo skalám v čela,
a jeho píseň z hnízda pěnkav zněla
i z bzučení, s nímž stádo táhlo k vodě.
Vše bylo v klidu, tichu, jasu, shodě,
a bílý oblak podobu měl člunu,
v němž přijelo, když noc ve hvězdnou runu
se ztajila, by jemu ustoupila.
Teď zavál vítr a v něm dula síla
a svěžest, odvaha a probuzení.
U cesty polní kvítí střáslo snění.
Zaplálo jasem okno v každé chatce,
a skot i mravenec zas do své práce
se pustili, a rybák, na udici
jenž lovil, prutem škub' a míhající
se rybu držel, jež se perlou bleskla.
Kdes v úžlabině kukačka si steskla.
Kouř chat byl zlatý. Hloh plál na rozcestí,
a svět byl mladost, láska, ples i štěstí.

(Jak táhla mračna.)

Modlitba na Řípu.

V trudu, potu, boji, mdlobě,
z kraje bídy, z kraje vzdechů
modlíme se hlasně k tobě,
děde Čechu!

Dej, by otců síla stála
našim dětem u kolébky,
aby měli jak tvá skála
tuhé lebky!

V bázni, strázni, v tísni, v zlobě,
z kraje, kde drak sváru hýří,
modlíme se hlavně k tobě,
svatý Jiří!

Sílu svalům vrať a dlaním,
ať se každý díla chopí,
jak ty v hrdlo mlokům, saním
vrazí kopí!

S hory této, kam zrak sahá,
ať chví hymna plesu rtoma:
Svá je zas vlasť naše drahá,
zde jsme doma!

(Ze Selských ballad.)

Na Prahu.

(Ghasela.)

Ó Praho!
Smím růží východní ti věnčit skráň, ó Praho?
vzdát cizí písní tobě lásky daň, ó Praho!
Hle, s básní růže, mám jich plný klín,
již beru slzou porosené v dlaň, ó Praho!
Ty velká minulostí, v budoucnost
ční větší zlatý trůn tvůj, vstup již naň, ó Praho!
Až k obzoru se rozvlň nádherná,
dům tlačiž dům, věž k věži, na báň báň, ó Praho!
Svých darů krajem rozsyp ovoce,
když venkov spěje k Tobě, plachá laň, ó Praho!
Ty velké, zlaté město Karlovo,
zas městem Žižky železným se staň, ó Praho!
Sviť Slovanstvu a šlehej v Evropu,
jak maják nad cizoty vlny plaň, ó Praho!
Vždy věrná sobě, žehnej dětem svým
a pouze bohům otců svých se klaň, ó Praho!
Však nezapomeň nikdy tasit meč,
vždyť žije ta, s níž Trut zápolil, saň, ó Praho!

(Ze sbírky Hudba v duši.)

Koruně sv. Václava.

Sen podivný mi sevřel těsně víčka:
Do výše vyrůstaly klenby dómu,
v jichž pestrých oknech slunce zlatem plálo.
Bouř třásla klenbou jako jásot hromů,
jak vichru kolébavka les kdy hýčká;
a množství, jež kol klečelo a stálo,
to schváceno se zdálo
nejvyšším plesem, závratí a blahem,

neb alleluja, jež mu z úst se dralo,
to přehlušilo trouby, děla, zvony.
Já davy klečet zřel za dómu prahem
a dál a dál, až k horám české země,
ba celé české plémě
své nářky odvěké a kletby, stony
na hymnu změnilo v té svaté chvíli,
co koruna Tvá, Ty náš první kníže,
jak svatovínek blíže
ku skráním krále českého se chýlí.

Co ve jásotu zástupů těch znělo,
jen štětec snu můž' mdlými kreslit rysy,
v to slovo písně darmo barvy skládá:
Ta stará sláva, čím jsme byli kdysi,
to české, tvrdé, zkrušené přec čelo,
přes které stín se tuhých porob skrádá,
boj děsný, živlů váda,
před kterým hříčkou malomocnou zdá se,
a zas ta síla bohorovná, mladá,
jež zázrakem nás ku životu vznesla,
ta první píseň v otců rodném hlase,
jež jako skřivan nad osení vstává,
ten cit našeho práva,
v boj odvaha, vše k vzruchu, světlu hesla,
ten první, samostatný oddech z hloubi,
ten první výkřik, když nadzvednut kámen,
ten vzdor a síly plamen:
vše v jásotu tom pojí se a snoubí.

Ba, duše národa v tom celá byla,
až silou svou to zdrtilo mé snění,
že procitl jsem zmožen dojmy těmi.
Ó dvakrát bolestné to probuzení!
Dóm pustý byl, a věčná lampa lila
jen slzy krvavé na zdi a k zemi.
Lvi heraldičtí němí
u nohou králů spící náhle vstali,
a potvor směs, dravčími perutěmi
jež hlídá zdi a okna, ta se smála,
a davy stínů houstly a se ptaly:

Kde jsou ty lidu nadšeného davy?
Kde hlahol a ryk slávy?
Kde všecko, co tvá obraznost v snu stkala?
Zda skutkem bude básnická tvá víra?
Co svatou tužbou v ňadrech všem se vlní,
zda v zářný čin se splní,
až v chorál slávy zajásá vlast sirá?

A bohatýrské postavy všech reků,
co věky spí zde v sarkofagů plísni
pod chrámu dlažbou, vstaly jakby živy;
a jako vichřice ve divé tísni
kol spěly. Zřel jsem stíny zašlých věků,
lesk mečů, očí žárných záblesk divý
skrz hledí kterak civí
jak hrozba, výtka, jak otázka soudu,
a cítil jsem, jak hněv jich spravedlivý,
když ptaly se: Ó pověz, čí to vinou,
že koruna, již v horkém krve proudu
jsme uhájili vnukům heroicky,
jen šperk co heraldický
v sen dlouhý v schránu složena je stinnou?
Kdy zaplá tento symbol slávy vaší
ve staré slávy obnoveném jase
na čele krále zase
děsnější vrahům a vám stále dražší?

A všickni, kterým tížila kdy skráně,
jimž byla cílem, povznešením, slávou,
ti stáli tu jak soudci naší doby.
A celý národ s nakloněnou hlavou
vpaď v hlahol jich, a v strmé chrámu báně
to šlehlo hymnou duchů v šeré koby,
až zachvěly se hroby:
Ó skvoste svatý nesmrtelné ceny,
ó šperku vzácný přeumělé zdoby,
jak dlouho ještě budeš osiřelý?
Kde ruka jest, jež v lepší času změny
Tě vynese a v odznak síly boží
na hlavu krále vloží,
by zajásat moh' v spáse národ celý?

Tvá sláva jak Tvá krása nezastárla,
Tvé drahokamy stejnou hrají září,
jak s pečlivou kdy tváří
je v diadém Tvůj pletla ruka Karla!

Ó plaň nám dále, hvězdo síly naší,
zkad lepší budoucnosti nová zoře
se vlní, světla moře, po národě!
Tys pevná kotva v zoufalost a hoře,
Tys maják, stíny noci který plaší,
Tys kouzlo, jímž jsme všickni bratry v shodě,
tož v touze po svobodě!
My nevěříme, že by v chvíli smutné
Tvůj lesk moh' vyblednouti v českém rodě!
Tlum andělů Tě perutěmi cloní
a mečem plamenným tu ruku utne,
jež nehodná by svatokrádná, smělá
se Tebe dotknout chtěla!
Tys Gral náš, odkud spásy zdroj se roní,
Tys berla pevná v těžké naší pouti
a láskou mocní, silní vírou v sobě
s důvěrou zříme k Tobě,
nám i budoucím nedáš zahynouti!

(Ze Zlomků epopeje.)

Tři pěvci.

Tři pěvci přišli ke kalifa dvoru
i pěli tam, a vzešlo mnoho sporu,
kdo mistrem větším, neb umění jejich
tak unášelo a tak jímalo,
hned zvuků laškovalo na peřejích,
hned divě jako bouře hřímalo,
a v rozkoš duši každou potápělo,
že těžko věru bylo rozhodnouti,
kdo prvním z nich. Sám kalif sklání čelo
na rozpacích, jej nejistota rmoutí,
neb rád by nejlepšího přebohatě
zvlášť odměnil na laurech, šperkích, zlatě.
Lid rovněž na dvě rozdělen je strany,

tak, sotva že mu stačí hradu brány,
a pěvci před kalifem denně hrají.

Tu slyšel kalif, ve dalekém kraji
na poušti že prý velký mudřec žije.
Kdys pěvcem též byl, jemuž poesie
zdroj pěníval se mocně vrchovatý.
I zavolán byl rychle ten muž svatý.
Ať kalifa všech pochyb vyléčí
a rozsoudí, kdo z pěvců největší.

I přišel vskutku, jásající dav
jej vedl v dešti květů do paláce,
a kynul kalif zástupu sta hlav,
by ztichnul, pak spor kmetu přednes' krátce
a kynul pěvcům, aby pěli znova.

Vstal mudrc: Ticho! Netřeba mi slova!
Ty kalife, díš, tito pěvci tři
že stejně krásně pějí bez rozdílu?
Dle toho, jakou cenu svému dílu
z nich každý přikládá, tvou řeším při:
Rci, kalife, co kdo chtěl za odměnu
a posoudím hned jejich písně cenu.

Děl kalif: První vyžádal si meč,
je spolu rek a rád se pouští v seč,
chtěl damascenku s drahokamů svitem,
by jako v písni vyhrál v boji lítém.

— Co druhý chtěl?

Ten vyžádal si koně,
na kterém s vichry v závod v divém honě
by pouští lít' a slunce do svých dlaní
moh' chytit, když se ku západu sklání!

— A třetí přál si? mudřec ptal se. —

Chleba,
jen chleba, chleba nejvíc prý mu třeba,
o sirotky se po svém bratru stará,

pak o dva druhy neschopné víc k práci,
těm dětem oslazuje dny jich jara,
těm starým blahé, zašlé časy vrací.

Dost, zvolal mudrc, z křesla vstávaje,
zde největším je ze všech pěvec třetí,
ať letí sláva jeho do kraje,
buď živa ještě vnukům našich dětí!
On jistě *srdce* vložil v zpěv svůj vždycky,
neb kdykoli pěl, myslil po taji,
co jeho děti doma dělají,
co staří druzi — jeho zpěv byl lidský!
Ti dva snad rovněž velcí mistři byli,
však sobě hráli jen a sebe ctili,
ten třetí jiným srdce v oběť dal
a proto největší je zpěvu král.

Ztich' mudrc. Kalif v souhlas hlavou svědčil,
lid jásal kol a pěvci blahořečil.

(Motýli všech barev.)

Meditace zimní.

Nechť všecko se ztrácí,
květy i ptáci —
za svojí prácí
příroda věčná spěje vždy dál;
co v jara smíchu
a v léta pychu,
to nyní v tichu
děje se v hrudi hvozdů a skal.

Dřív život stkvělý,
tichý teď, ztmělý,
rozdíl to celý!
život však jeden bez konce vře;
ten, kdo se rodí,
ten, kdo zde chodí,
ten, za nímž hodí
poslední hrsť ve zoufalé hře:

Všichni ti spolu
v plesu i bolu
na jednom stvolu
květy jsou, které sfoukne jen čas,
zde jen se mihli,
slunce svit stihli
a pak se zdvihli
v hvězdnou říš, v mlhy, v azuru jas!

Ať vše se ztrácí,
květy i ptáci, —
Ty za svou prácí
dále spěj klidně, vteřiny host;
na věčna hávu
při jednom stavu
vesmíra slávu
spolu tkáš nevěda — měj na tom dost!

(Z Dědictví Tantalova. — V Liter. prémii Uměl. Besedy.)

Srbům lužickým.

Ó bych měla sílu dumy Kollárovy,
jak orlice jež světem širým letla
a v slávských kmenů zapadlé již rovy
svým ostrým skřekem vrhla zážeh světla!
Žel v rovy jen! — A přece život nový
zas v zemi vypučel, již zloba zhnětla,
a národ malý v divém boje reji
si ještě zpívá píseň o naději.

Tu sílu vdechlo božství v slávské kmeny,
ať na Visle neb Sprévě nebo Labi,
že blesky zryty, vichrem pokáceny
přec odolají, proti nim že slabý
je každý boj, že v popel utajený
jich žár jen dřímá, k rozletu jejž zvábí
dech volnosti, by rozletěl se světem
a přikryl pouště nových činů květem.

Boj o život je doby naší heslo,
je nejvíc zkusil Slovan — vše mu vzato,
i písně šperk, meč boje, plavby veslo,
vše, srdce čím je láskou k vlasti vzňato.
Však nadarmo! Zas k oblakům se vzneslo,
co nesmrtelné! Proto ryzí zlato
buď ve koruně Slávů národ malý,
jejž dlouhé věky trýzně nezdolaly.

Že lid ten žije, zdá se přímo bájí,
že neurval ten ostrov příval cizí!
Dva bohatýři kmen ten podpírají,
plod jeho každý v sýpky Slávy sklízí
jich neúmorná snaha, kterou plají,
jich nadšení a lásky plápol ryzí;
dva bohatýři ducha jarou silou
kmen Srbů pěstí Slávy nad mohylou.

Řeč otců — dědictví to přebohaté,
a zkazky, písně, báje drahých dědů,
v prach zašlapané každé zrnko zlaté,
ti střehou jako včely plástvy medu,

pak silou slova duše mdlobou jaté
zas budí, křísí z netečnosti ledu,
až národ jako sněženky květ vstane
z té slavné půdy zryté, udupané.

To naše útěcha a naše pýcha,
byť neznal svět nás, že se k sobě známe,
že víme, všem nám jaro v ňádra dýchá,
že v srdcích vlastních spásu svoji máme!
Nechť oráčův pot čeká mnohá lícha,
přec tato naděje nás neoklame,
že umlčován, tupen, v jarmo skován,
kde jednou stál, zas bude státi Slovan.

(Na domácí půdě.)

Píseň v klidu.

Pluli jsme tiše dále a dále,
západ se tměl a východ se smál,
na kraji lodě zamyšlen, stále
ve hvězdách oči, mlčky jsem stál,
po letech volný zdál jsem se býti
času a prostoru vladař a král!

Oj, vody sivé, zelené vody,
neste mne dále, dále a dál!
Hrajte mi píseň na strunách shody,
zlaťte mi srdce, spláchněte žal!
Ať mohu do hvězd upříti zraky
vesele, volně jak vladař a král!

Oj, ptáci bílí, oj, ptáci tmaví,
králové plání vodních i skal!
Bušte mi křídly divě kol hlavy,
abych se do bouře, do větru smál,
v jistotě, myslící duch že je všady
času a prostoru vladař a král!

(Z Různých mask.)

Vždy na ráně.

Jsme v moři ostrov — kolem vlny ječí,
loď žádná s míru zvěstí nepřistane,
a vlny dmou se, vichr divě vane,
ti klnou v hněvu a ti v slzách klečí.

Jen otců zvěstí a jen otců řečí
nám síla v údy zmalátnělé kane,
a největší to zázrak tvůj, o Pane,
že ještě žijem ve smrtelné křeči.

A denně hráze stavíme a denně
je nepřátelská vlna spláchne prudce,
a smích a úzkosť válčí v našem líci.

Vždy na ráně a v každé času změně
jak na Sionu valech jsme, v té ruce
meč obnažený, v té zednickou lžíci.

(Z Hlasů v poušti. — Ve Zlaté Praze, 1890.)

Varhany.

Chrám temný byl, jen s kůru slabá záře
se lila, kdosi hrál tam na varhany,
a vodopád hřměl divý, rozpoutaný:
tož z píšťal tak i z duše samotáře.

Ten jeden hrál a druhý u oltáře,
ve dlaních skráň, naslouchal zadumaný;
jim bylo: Rajské z kořen stojí brány,
a hluboko svět dole stopen v páře.

A hudba vlnila se jako sloky
nádherné básně, která konce nemá,
jak nebeského vojska pochod valný.

A pohlcena tónů veletoky
se duše obou chvěla děsem něma,
v křest zvuků ponořena triumfálný.

(Z Nových sonetů samotáře.)

Columbus.

Nesměrné moře! Jak své vlny valí!
Teď jednu bouři ztišil svého lidu,
však moře ve příšerném trvá klidu,
jak před bouří se mlžný obzor halí.

V té nesměrnosti s loďmi svými malý
bod, vesmírem hnán, oběť svého vidu,
zem novou hledá, lidstva starou bídu
by přenes tam i zápas neskonalý.

Hleď k nebi. Jižní kříž v svém čarolesku
zřel v jeho spor a dumy, vlídným svitem
mu ozařuje neznámých drah stezku.

Na zjev ten později vzpomněl ve žaláři,
když pouty svými řinčel s trpkým citem...
Však jako tenkrát kříž mu stejně září.

(Tamt.)

Rudolf Pokorný.

Nar. 18. dubna 1853 v Heřm. Městci a zemřel jako okresní tajemník v Libochovicích 19. září 1887. Vydal r. 1873 sbírku Z jarních luhů, 1877 Básně, 1879 Pod českým nebem a Nemilostné písně, 1881 Z hor, 1882 S procitlým jarem a Vlasti a svobodě, 1885 Mrtvou zemi, 1887 Opět na horách, některé překlady (Zaleského a j.) a Potulky po Slovensku.

Guslar.

Chodil starý guslar,
chodil mnohá léta —
smutná je ta cesta
do širého světa!
Nikdo nerovná jí,
trní neposeče,
často slza, často
na housličky teče.

Přitisk' starý guslar,
přitisk' k houslím čelo —
kolik vroucích slzí
do strun zaletělo!
Sáhl křečovitě
v struny rozechvěné:
»Nikdo na guslara,
nikdo nevzpomene!«

Sklonil starý guslar
zemdlenou svou šíji. —
»Což můj život plný
smutných melodií!«

A jak bílou hlavu
podepírá dlaní,
zvolna libý spánek
v duši se mu sklání...

Zapomíná guslar
na svá stará léta,
na cestičku smutnou
do širého světa,
na bídu a nouzi,
na všeliké tísně,
a blaženě šeptá:
»Ještě mám své písně!« —

(Z básní. — V Lumíru, 1875.)

Dědeček.

Hoj, dojíždí na hory bohatýr,
och dojíždí na bílém koni;
však nikdo ho jaktěživ nespatří,
jen slyšet, jak podkůvky zvoní.

Oj, nezvoní, nezvoní podkůvky:
to větřík nám v okénka zvučí,
a ve vzduchu běloučkých květů hned,
jak z jara kdy v zahradách pučí.

A na zemi plno hned sedmikrás,
že běloučkým povlakem všecka,
a při krbu choulí se dědeček
a kol něho družinka dětská.

»Ach, povídej, povídej, dědečku!«
I přemýšlí dědeček bílý
a povídá o svojí babičce;
však nemůže o ní dál chvíli...

A povídá o krásné princezně,
ba o vrchu celičkém ze skla,
a každému dítku se na očku
hned skleněná perlička leskla.

A povídá o švarném rytíři,
o zlatém a stříbrném lese,
a každému dítěti v hlásku se
hned stříbrný zvoneček třese.

A povídá dědeček bez konce,
až vypoví po třetí všecko,
až očka mu zavírá na klíně
to poslední miloučké děcko.

I zdřimne si dědeček na chvilku,
a sen jeho plný krásy:
ó, vidí svou bývalou chaloupku
a rozmilou babičku asi!

(Pod českým nebem.)

Uhlíři.

Šerým hvozdem mezi buky
zabloudil jsem k milíři.
Dobývali právě uhlí
učernění uhlíři.

Soumrak padá mezi stromy.
Víc a více do tmava
ve spolku s ním od milíře
kmitá záře krvavá.

Rudé jiskry vzhůru prší
černým mužům nad hlavy — —
Sedí v kole, vítají mě
radostnými pozdravy.

Zemčata si pekou v uhlí,
vody kolem do vůle —
pozvou-li mě černí muži,
hoj, to bude tabule!

Věru, jak jsou pohostinni!
Nikdy s takým humorem
— jako tu — jsem za vděk nevzal
upečeným bramborem!

Nabrali mně také vody,
bez cejchu, tak od oka —
víno mi tak nechutnalo,
jak ta voda z potoka!

Ustlali mně na mech k sobě
při chladnoucím milíři —
nikdy jsem tak dobře nespal,
jako mezi uhlíři:

Zdálo se mně, že jim uhlí
změnilo se v rubíny —
nikdy jsem tak sladce nesnil,
jak v tom kruhu chudiny!...

(Opět na horách. — Ve Světozoru r. 1886.)

Jaroslav Tichý (Frant. Rypáček).

Nar. dne 7. října 1853 v Hodětíně u Bechyně jest professorem c. k. gymnasia v Třebíči. Vydal sbírku V bouři a klidu (1884 v Brně u J. Barviče.)

Našemu studentstvu.

Studentstvo naše, ratolesti mladá,
ty naše víro, naše naděje,

hle, na prsa nám těžká bouře padá,
a všude kanou zloby krůpěje,
i láska k vlasti, žár nadšení zmírá,
a lhostejnosť se v srdce naše vtírá;
ty napravíž to, naše sílo mladá!

Ty naprav to, co doba zavinila,
a pokrop vlažný národ novým křtem,
křtem nadšení, by vlasť se posilnila
a celý národ jarým životem
zas činně jevil ducha svého sílu,
by hotovil se k vlasteneckému dílu
a napravil, co hádka zavinila.

Tak učiň —; vždyť jsi hojně dokázalo,
co může pro vlasť svaté nadšení:
kdykoli mračno nepřátel se hnalo
k nám v otčinu, tys v blahém zachvění
svůj mladý život pro ni nasadilo,
a za ni moře krve tvé se lilo — —
tak nadšení jsi vždycky dokázalo.

To nadšení tě vedlo k světla zdroji,
když mistr Jan ti stavěl pravdy chrám,
to nadšení tě roznítilo k boji,
když lítý Švéda sevřel Prahu nám,
to nadšení tě vedlo do žaláře,
když vlasti zbledla vykoupení záře
v dnech Svatodušních, nových útrap zdroji — —

Jen jednou kvete krásné jaro žití,
jen jedna doba mladým nadějím,
v ní ducha šlechti v plném žilobití
a mysl posvěť velkým ideím,
v svém srdci pěstuj lásku k vlasti činnou,
měj této lásce duši pohostinnou —
tak vzdělávej se — prchať jaro žití!

Od tebe národ mnoho očekává:
své osvěžení, svoji obranu,

svou dávnou slávu, stará svoje práva,
svůj život nový, uměn ochranu,
své muže nové, novou svoji dobu —
ó neživ tedy lhostejnosti mdlobu,
když od tebe vlasť všecko očekává!

Ó připravuj se nadšeně a stále
k budoucí práci v službě národa,
vždy k světlu výš a k vědě směřuj dále,
by hojná byla tvoje úroda:
jen připrav se, ať tvoji snové smělí
se z ideálů v rázné činy vtělí;
neb tvá je budoucnosť a bude stále!

Studentstvo naše, národ patří na tě,
vlasť v tebe doufá, posilu jí dej
a dostůj úloze své vrchovatě,
vždy dobro vlasti na pozoru měj — —
Naděje vlasti, srdce tvá ať spějí
v nadšení svatém pro svobodu její —
pak celý národ bude hrdým na tě!

Otakar Mokrý.

Nar. 25. května 1854 v Č. Budějovicích a jest notářem ve Vodňanech. Vydal r. 1876 překlad Slowackého, 1880 Jihočeské melodie, 1883 Básně, 1885 Na Dívčím kameni, 1888 Dumy a legendy, jakož i některé sbírky povídek. V bohaté barvitosti mluvy a u volbě látek jeví se cituplným romantikem.

Slovinsku.

Po tobě dlouho, čarovábný kraji,
jsem v dáli toužil roztesknĕn,
tvůj obraz lepý v luzných zjevů taji
na víčka klad' mně mihotavý sen;
při každém kroku, v každém oka kmitu
mně plápolala v blankytavém svitu
tvé něhy švarná vidina:
ji obrážela v tisícerém třpytu
zvlněná duše hladina

a dumy sladké kouzla čaromoci
mně tíhly z nitra zátiší,
jak skřítků roje v pohádkové noci
zakletých zámků ze skrýší.

Na bludnou pouť jsem vyšel osamělý,
neznámý básník severu —
slovinské vlasti náhle rozestřely
přede mnou bájnou nádheru;
když pobratimou půdu rty mé spráhlé
líbaly v žhavém rozchvění,
tu v bouřných prsou pocítil jsem náhle
nejsladších písní vlnění.
Styrii smavou proletl jsem v chvatu,
tu švarnou zemi zelenou,
již Dráva v slunném, smaragdovém šatu
probíhá vlnou šílenou,
kde révy kadeř všude rozplítají,
kde každou skálu rozvaliny vroubí
a v každé sluji, v každém stinném doubí
tisíce víl se zlatovlasých tají,
jež sirén hlasem sladce zvou
poutníka v hebkou náruč svou.

Pak ve Gorenska zasmušilé stráně
se krok můj šinul nesměle,
kde divá Sáva s Karavanek stráně
se řítí v rokle setmělé;
kde ze Triglavu do údolí hřmějí
nebeských varhan píšťaly
a Bledské pleso v modrých vlnek reji
se vrývá šedé do skály,
hýčkajíc v klíně robě roztomilé,
ostrůvek tichý, v jehož vížce bílé
»zvonečku přání« čarozpěv
dme snivou touhou srdce děv.

Dál »rájem kraňským« ode chýže k chýži
ku žírné spěl jsem rovině,
kde Aemona se starodávná shlíží
v Ljubljany lesklé hladině.

A na Notransku bílé Krasu skály
bludnému chodci tvrdé lůžko stlaly
pod clonou orlích perutí;
předobrá víla tajemné té země
jen růžným prstem pokynula jemně
a v jednom oka mihnutí
se nitro skály čarným stalo hradem
s hostinných síní nekonečným řadem.

U konce pouť má — ještě plné něhy
Adrie modré zahledl jsem břehy
jak tažné ptáče v přeletu:
tak svůdnou byla čarovná ta tůně
ve sterých barev rozkvětu,
tak plna zpěvu, šveholu a vůně,
že navždy rád bych v kyprém jejím lůně
byl složil hlavu zemdlenou.
»Addio!« navždy pěvci s Bohem daly
Duina rumy, bělošedé skály
nad moře plání zelenou.

* *
*

Kam zmizely mi čarovné ty zjevy?
Proč moře šumy, jezer ztichly zpěvy?
Kde reje švarných Slovinek,
jichž zraky takou něhu v duši vanou,
že jako hvězdy dosud vstříc mi planou
mlhavou clonou vzpomínek . . .?
Kde lid ten bodrý, který v pláči, vzlyku
ty kraje plné veleby
až dosud skrápí slzou nevolníků? —
ten lid, jejž v dáli k zoufalému boji
sám silni v lásky nekonečném zdroji,
ty mocný Bože na nebi!
— — — — — — — — — — — —
Zmizelo vše mi v upomínek šeru;
neznámý v dáli básník od severu
o ruku vzpírám hlavu zadumanou,
a v duši mojí sladcí snové tanou.

(Z Básní.)

Domine, quo vadis?

Silnicí starou, po níž legionů
šik bojovný kdys pochodem se brával,
do Říma kráčel v matném slunce sklonu
z večera chodec zadumaný, bledý.
Západu paprsk růžný obehrával
mu líce teskné, kadeř kučeravou,
jež splývala mu k nachýlené šíji
vlnivou řasou, jako cypřiš tmavou,
a zasláněla zasmušilé hledy
touž rouškou měkkou, kterou v Kalvarii
ve zbožném hnutí sestra Veronika
stírala bědné líce mučeníka.

Byl Spasitel to — v neunavném spěchu
dál kráčel — těžkým křížem přepásaný,
jejž ode věku mlčky, bez oddechu,
na bedrách nese sudbou Otce Boha.
Větérek mořský od pobřežní strany
mu sušil slzu v oka vlhké řase;
v prach bořila se pobodaná noha
a v krvavého slunka růžojase
trnitých ostnů břitké ostří plálo
jak čarovábný snítek granátový,
vzpučevší v zahrad tmavostinném křoví,
jež silnice práh pustý lemovalo.

Tu jako přelud v Capuánské bráně
se protichůdce rysy objevily. —
Soumrakem šerým z Říma do Campaně
pospíchal Petr, poutník pobloudilý,
omráčen bleskem kletby Neronovy,
jež nad křesťanů vznášela se krovy
jak anděl smrti, kterým v hněvném hnutí
Adonai Bůh mstil símě Israele,
souzené nářku, hoři, zahynutí
ve Faraonů zemi zatvrzelé . . .
Poděšen bouří, jež se z dáli hnala,
kolísal Petr — církve Boží skála.

A prchal z Říma divou bázní jatý,
opouštěl obec věřícího lidu,

to stádce bludné, jež mu pastýř svatý
v ochranu svěřil v nebeském kdys klidu,
vlídnými k němu slovy promlouvaje:
»Pas ovečky mé; byť mé bědné tělo
upjala na kříž zaslepená láje,
ty od nich bdělé neodvracuj čelo!
Věz, já že povždy, v radosti i trudu,
nad církví svojí do skonání světa
svou mocnou ruku pevně držet budu,
by nezmohla jí brána pekel kletá.«

Tu setkali se... Petr zraky klopil,
do tmava bledá líc se uzarděla,
Mistrovo roucho žhavou slzou skropil
a s kajicných rtů otázka se chvěla:
»Kam, Pane, kráčíš v pozdní tuto chvíli?...
A Kristus na to k smrti zasmušilý,
s výčitky jemné bolným pozachvěním,
jež sotva bylo v dobré tváři znáti,
obrátil k Petru oko skaboněné
a odpověděl: »S jitřním kuropěním
za spásu církve v strasti opuštěné
jdu poznovu se ukřižovat dáti!«

Zaplakal Petr hořce, usedavě,
a hruď mu rvalo nekonečné hoře,
jak tehda, když ve pustém vrahů davě
poprvé zhřešil v biskupově dvoře,
bojácným retem Krista zapíraje.
Spasitel zmizel — ve růžovém mraku
se jako anděl vznesl do oblaku.
Zkroušeně Petr z poklesku se kaje,
v Řím navrátil se — Druhý den již pnělo
v pahorku pustém, v městských valů stínu
na dřevě kříže bědné jeho tělo...
— — — — — — — — — — —
Tak smířil Petr těžkou svoji vinu.

(Z Dum a legend. — Ve Zlaté Praze, 1887.)

Karel Kučera.

Nar. 30. září r. 1854 v Luštěnici u Ml. Boleslavě a jest gymn. professorem v Králové Hradci. Vydal Básně (1884), Zapadlé hvězdy (1890). Opěvá rád energické činy dějinné formou vybroušenou.

Římanka.

»Quirité, slyšte! Toto senát praví:
Zahalte v tógy čelo své a hlavy,
za mrtvé palte oběti,
neštěstí vlny v naše brány bijí
legií orly sklála v Hispanii
Karthago mocná po třetí.

Paď Scipio a k Iberře až zemi
nepřítel stíní svými korouhvemi,
snad smělou nyní výpravou
přes Gallii a sněžné alpské hory
jak laviny nám karthaginské sbory
zbraněmi blysknou nad hlavou.

Však čtyři dny jen doba trvá smutku,
než orly k novému zas skutku
v let nový pošle věčný Řím,
a proto senát volbu na vás skládá;
Quirité, slyšte! Od vás vůdce žádá
svým novým orlům, legiím.«

Tak na fóru mluvili hlasatelé,
a mrak se stlal po každém římském čele,
mrak ozářený nadějí,
že nové voje udatností paží
k své straně váhy rozhodnutí sváží,
že vítězstvím se zaskvějí.

Jen Říman jeden v dumách trval stále —
jak mladý dub, jenž osamocen v skále —
živ jednou touhou, jedním snem:
by jako vůdce postaven byl v čelo
a po boji se jeho jméno skvělo
v triumfu slávy vítězném.

To Scipio byl; v otce svého pádu
zřel jenom klíčit příští svoji vládu,
sen víčka míjel, srdce klid,
vše jedna vlna pohltila dravá,
nad hlavou křídlem šuměla mu sláva —
»již vůdcem tebe zvolil lid.« —

Však někdy opět v orlí této dráze
se zjevila mu nedostupná hráze,
zasyčel nedůvěry had:
Čím dosud Římu prospěly tvé páže?
Zda stáří máš, jak řád to římský káže,
věk dostatečný na úřad?

Tak s bázní Scipio den čekal sněmu.
Tu slabý hlas se z lůžka ozval k němu:
»Zrak matčin dávno v nitru čeť,
co vzdušným křídlem v skráně tvoje bije.
Sem rámě tvé, půjdeme v komitie,
snad dovolí to tíže let!«

A stará matka zsinalá a bledá
jak stín svou hlavu nahrbenou zvedá,
bez lesku oko zapadlé,
na syna vzpírá vetchá svoje bedra —
tak chví se palma, zžehlá ohněm vedra,
v cisterny jasném zrcadle.

Však na fóru, kde směs jest postav hustá,
stařeny postať na obryni vzrůstá:
»Padlého Scipiona syn,
vojenský tribun dosud, jinoch mladý
se v této válce dožaduje vlády,
by pomstil Řím a otcův stín.

On měkký meč zakalí bleskem ducha,
že nově vzpučí snítka lauru suchá
a orel římských legií
smělejším letem spáry svoje statné
hlouběji ještě v Karthaginu zatne,
jí okov připne na šíji.

Však bohové již jeho nad kolébkou
síť tajných zjevů rozestřeli hebkou,
    had zlatý děcka u nohou
vždy zjevoval se náhle v noční chvíli
jak symbol příští udatnosti, síly,
    jíž lidé prostí nezmohou.

Pak mladíkem jsa, v dumách za soumraku
se denně v hejno mísil nočních ptáků,
    jíž obletují kapitol,
tam orel Jovišův jej v náruč chápal,
že víra v něm a činů rostl zápal,
    jak hvězdy rostly v nebi kol.«

Ustala žena; hlava v zem se níží —
hle, tělo klesá — udiveně vzhlíží
    lid k zmírající stařeně —
pojednou bouřlivá se budí vřava.
»Scipio vůdce!« zástup provolává
    a rukou mává nadšeně.

(Z Básní. — Ve Květech, 1882.)

Kniha čtvrtá.

Z TVORBY EPIGONŮ.

František Kvapil.

Nar. 16. února 1855 ve Žherách u Čes. Brodu. Jest spoluredaktorem Hlasu Národa. Vydal r. 1878 almanach Máj, v němž poprvé vystoupila souborně omladina básnická, 1883 Zpěvy knížecí, 1887 Zaváté stopy, 1891 sonety Z výstavních táček; přeložil Krasińského a složil hojně statí z liter. a kultur. života polského. Z veršů jeho zní ohlas jeho studií a cest i moderního života.

Nikita.

Z granátové číše slunko vyhouplo se,
plno perel vzplálo na stříbrné rose,
do rubínů hoří step i luh.
Jak to vzduchem šumí! Píseň jara svěží
rozlétla se náhle světem bez otěží,
jásající skřivan jest jí druh.
Buřan v nach se zarděl, šeptly háje tmavé,
nebem plují šedé mráčky přelétavé,
kde jich stane lem, vše rozpučí.
Kdož by pověděl nám, odkud se as vrací
jejich peruť bludná? Již se oku ztrácí
dálky nedohledné v náručí!
Za nimi, kde hora stíhá v mlze horu,
objevil se náhle modrém na obzoru
dobrý mládec, ruský bohatýr.
Nikita to, z dálných přichází on zemí,
pověsť o něm letí před ním kraji všemi,
kde číš hřmí a plesá boje vír.
Huslařů všech písně jeho skutky slaví,
jeho rámě silné i vlas kučeravý,
po plecích jenž volně padá v zad.
Bujně vždy on svoji hlavu k nebi nese,
před ním tatarský aul hrozí se a třese,
zlatý Kyjev též i Cařihrad.
Do cizích kdys končin obrátil své kroky —
střelou vlna běží, vichrem letí roky,
mladík vyjel, muž se vrací zpět.
Hle, tu před zrakem zas ruská země svatá —
ostruhou boď oře, bleskem k předu chvátá,

což mu nyní sláva, celý svět?
Ó! jak sladce se to dumá, rozpomíná!
Spatří černobrvku ženu, číši vína
ke cti druhů vyprázdnit chce bláh.
»Dál jen, dál, můj oři!« k vranci zahovoří —
»nežli do mraků se jasné slunce vnoří,
zlíbat musím chatky rodné práh!« —

Což to blysklo před ním? Stříbrem stuhy bílé
bystrá valí řeka vlny zasmušilé,
hučí sobě divý, bujný smích.
Jarní do šířky ji rozvodnily deště,
a tam za ní, za ní — málo kroků ještě —
hle, dvůr bílý v sadech lipových!
Poklonil se řece mládec jasných očí,
děl: »Ó pověz, řeko, kde tvůj proud se točí,
zda lze někde brodu uhlídat?
Neb snad bez úskoku, bez myšlenky klamné
na druhý břeh sama zdaž bys přenesla mne,
převozného jaký béřeš plat?«
Odpoví mu řeka měkkým dívčím hlasem:
»Po sedle neb oři mzdy já beru časem,
jindy po mladém též junáku.
Zdarma přenáším však reka, bohatýra —
dobře zná tě, hochu, matička Rus šírá,
jeď!« — Vjel tryskem, s touhou ve zraku.
Jako zázrakem se rozstoupily vlny:
v pravo Nikita zřel zámek lesku plný,
z oken dívaly se princezny.
V levo sad mu kynul divné, sladké vůně,
klokotal v něm slavík na čarovné struně,
z lesa dýchal větřík líbezný.
Aj, tu břeh! Již skočil, zavřela se řeka.
Neděkoval mládec, ale z nedaleka
smíchem drsným zpupně se jí smál:
»Mnil jsem, že to řeka v hloubce rovná moři,
a to krůpěj vody kalužinu tvoří!« —
Ale řeka volá: »Nejeď dál!
Zapomněl jsi meč svůj na protějším břehu!«
Jaká rada? Času dost je ku noclehu,
a čím bez meče jest pravý rek?

Obrátil hned koně do vířivé změti,
nedbá nebezpečí, šílen k předu letí
pro meč dobrý sobě nazpátek.
Běda! potopil se oř hned s prvním krokem,
s druhým sedlo zniklo v proudu přehlubokém,
s třetím mládec zmizel ve vlnách. —

Divou, tesknou písní hučí řeka znova,
západ šatí zlatem zoře červánková,
hvězdou na proudu hrál její nach.

(Z Knížecích zpěvů. — Ve Světozoru r. 1881.)

Ideály.

Přiletěly k duši jako drobné pýří,
hvězdy v temné kštici, písní zvonil ret,
v hlavě divným ruchem tryská to a víří,
jako v máji zašlém, v kouzlu mladých let.

Kdo jste, hosté vzácní? Kam váš rej se chýlí?
— Vesmírem všech věků hřmíme jasem, tmou,
námi lidské srdce směje se a kvílí,
s námi v číši mládí zlatí snové jdou.

— U kolébky děcka pějem dumku hravou,
v slze matky třpytne veselý náš smích,
čelo muže laurem věnčíme a slávou,
v hrob mu dychnem klid a vzpomínku, když ztich'.

— Nade vřavou lidstva věsíme svá křídla,
co v nich per, to duh a paprsků a krás,
srdce k sobě táhnem v štěstí věčná zřídla,
než nás ruka strhla — prchnem v dáli zas.

— Ve věčném tak shonu houpáme se v zoři,
marně člověk zmámen chce nám patřit v zrak,
nové hrady zlaté před ním rej náš tvoří,
v skálu vrhnem růže, hvězdy v černý mrak.

— Voláme: Jen k výši dej se hrdým letem!
A když v touze marné dolů zdrcen pad',

skráň mu obsypáme nových tužeb květem,
v ucho šeptáme mu: Dnes ne, zítra snad!

— Ale rej ten stálý, věčná tato změna,
plná štěstí, plná sklamání i běd,
v tůni časů znikne — a čím člověk stená,
rozpučí v máj zlatý, ztaví sníh i led.

— Bude skutečností, sen co zdá se vrátký,
jarem zazvoní to v lidstva širý kruh,
a když k hvězdám vzlétne — nevrátí se zpátky,
v náruč nekonečný sám jej strhne Bůh!

(Ze Zavátých stop. — V Květech r. 1883.)

Josef Kallus.

Nar. 16. února 1855 ve Frenštátě. Byl dlouho tkadlcem a básn. samoukem, až se na radu přátel oddal učitelství, ve kterémž stavě nyní působí v Čeladné. Vydal: Písně (1882), Z Valašska (1885) a Oblaky (1887). Jiné práce vytištěny zejmena v Osvětě Poesie jeho se vyznačuje jakous něžnou prostotou a splynulostí s přírodou.

Genie tvůrčí . . .

Genie tvůrčí!
jenž nad mým čelem křídly [chvíš,
ty jistě víš,
co komu osud určí —
zda propasť či snad hvězdnou [výš;
zda cesta na zemi
je trním vystlána či růžemi,
ty jistě víš!

Ó nešťastný, kdo pozná
tajemství tvoje hrozná,
mu s líce zmizí nach;
sny zlaté s růžnou vesnou
mu náhle s nebe klesnou
a v temných zhasnou hlubinách.

Ó vím, proč smutek líc mi kryje,
proč žádná radosť nerozvije
se v světě pro mne již;
proč písně mé jsou plny vzdechu,
proč více nedbám na útěchu
ni na volání: vzmuž se, vzmuž!

Ó nechte mne — jsem unaven,
po odpočinku toužím teď,
můj všechen květ sešlapán jeť,
můj blankyt mraky zahalen —
Ó cítím, že jsem unaven,
a k odpočinku čas že teď! —

Genie tvůrčí!
jenž nad mým čelem křídly [chvíš,
ty jistě víš,
co komu osud určí —
zda propasť či snad hvězdnou [výš;
zda cesta na zemi
je trním vystlána či růžemi.
Ty jistě víš!

(Z Písní. — V alm. Zoře, 1878.)

Na silnici.

Muž a žena hromádky dvě skalí,
tepajíce chleba, dobývali.

Proudy potu po skráních jim tekly —
zvoní poledne, hned oba klekli.

Zdvihli ruce ku modlitbě spjaté,
pohlíželi ku obloze zlaté.

Dí pak žena: »Hlad mám nevýslovný«,
rychle uchopila uzlík skromný.

Z uzlu brambory se kutálely
v slupce; jedli, vodu připíjeli,

až nezbylo jediného ani.
Pak se pustili zas do tepání.

Tu se děvčátko k nim přikolíbá,
školačka, jich tvrdé ruce líbá.

Matka krajíc chleba vyndá pro ni.
»Jak je chutný, maminko, jak voní!«

»Ba že voní!...« rodičové děli,
a oběma koutky úst se chvěly.

Sklonili se ku hromádce skalí,
v potu tváře chleba dobývali.

(Z Valašských kreseb. — V Osvětě, 1887.)

Irma Geisslová.

Nar. 6. července 1855 v Pešti. Vydala r. 1879 Immortely, r. 1881 Divoké koření, 1882 Luční kvítí (básně a povídky pro mládež.)

Zpěvno vůkol.

Zazvonila pěnkavice
v podolí,
obletujíc šumotavé
topoly,

kmit' se brouček přemalinký
kolem keře konvalinky
a též šveholí.

V blankytě už dávno jásá
skřivánek,
nežli purpurem se zardí
červánek,
i až pozdě v noční šero

vzniká — zmírá v trávě stero
zpěvánek.

Země tvář tak mila ve svém
úsměvu!
Ples se vlní v každém lístkův
záchvěvu,
malým — velkým v šeři snivé
je v té vůni opojivé
do zpěvu.

Bratřím.

Kdy, vlasti drahá, vyjasní
tvé nebe smíru duha?
kdy, bratří, v lásce bývalé
druh obejmete druha?

Spor tuto půdu rozrývá
jak příval kyprá luka,
ó strašná, bratří, kletba ta
je synů Svatopluka!

Zášť neuhájí pravdy nám, —
jí práva nespasíte,
ó bratří! líp kdy ku práci
vše síly zasvětíte:

Chrám svornosti tu, bratře můj!
Hle! vroucně prosím tebe —
zde poklekni a přísahej,
že zapřeš již — sám sebe.

(V Lumíru, 1874.)

František Kyselý (Bruno Sauer).

Nar. 12. ledna 1857 v Kudlovicích u Velehradu, premonstrát kláštera Strahovského v Praze, t. č. kaplan v Jihlavě. „Osvěta“ a „Vlasť“ přinesli od něho hojně srdečných zpěvů epických a lyrických, oslavujících apoštoly Slov., slavnou minulost Moravy a Prahy.

Omladině moravské.

Budiž vroucně žehnán, letoroste jarý,
jemuž skytlo nebe blahoměrné dary:
leporostlé tělo, v němžto jemně trůní
duše s teplem tužeb, ideálů vůní!
V cudné nitro tvoje, na ramena pružná
klademe svá přání, skromné naděje;
tvoje vůle, slovo, čin a síla mužná

tříštiti má v brzku valné peřeje
cizáckého ruchu, bezpráví a svodu,
ježto zpupně hýří na moravském rodu.
Tys jak růžné květy, zlaté lupení
zdravě vyšel z mízy našinského stromu,
abys rostl jaře k dílu v skalném lomu,
z něhož zdar nám skrovný zvolna temení;
ó kéž sprchou hvězdnou na tvé skráně kane
rosa nadšenosti, lásky svrchované,
s očí temné vzhledy, s čel ti chmury smývá
a jak rajský nektar v ústa, nitro splývá,
bys byl stále zdatný v pouti k pokroku,
hrdě čelil hrozbám hrubých útoků!

Ohniska dvě žárná jiskry vyšších vznětů
zžíhejte ti v duši rozepjaté k letu!

K Velehradu nejdřív upři slunný zor!
Chrám tu zadumaný, drobné spatříš chaty,
vesnického lidu pestrošatý sbor —
život idylický; ale duch tvůj vzňatý
nad věžemi chrámu, doškovými kryty
vidma tajemného zří jev obrovitý.
V dáli hvězdy blednou, úsvit třepetavý
líbá rudým bleskem obzorníku lem,
spoustu plných růží, rubínů tok žhavý
sype, hází, leje na procitlou zem.
Do zářivé směsi růží těch a blesků
vetknuty jsou pevně bohatýrské paty,
z jejichž ostruh jisker oheň srší zlatý
od těžkého meče hromorázných třesků;
výše halí postať obrovité ženy
pláště řasnatého skvostný hermelín,
havraní vlas po něm volně rozpuštěný
valí se jak noci tajeplný stín,
a z pod diadému, který slunkem kmitá,
velebně tvář září bledá, vráskovitá.
Oko vlhké zírá k planoucímu kříži,
jehož oslunivý, převznešený kmen,
z levice jak svícen obří vytyčen,
u výš nedohlednou nádherně se hříží.

Zvolna naklonila obryně ta hlavu,
u výsostech vážně po červáncích kráčí,
slzy — démantů tříšť — roníc na Moravu;
a kde slza její drahou půdu smáčí,
nahá pláň se halí ve květistý šat
z lilií a růží divomilých vnad.
Znáš tu ženu svatou? To jest vlasti tvojí
neskonale slavná, velká minulosť,
kdy byl Mojmírovec hřímal tuhou zbrojí,
Soluňanův jemných leskotala ctnosť;
ona do červánků tvojí nové doby
bohatýrství dýchá, velebou je zdobí,
jásotu i želu žhavou slzou vlaží
vyprahlou a tvrdě podeptanou zem,
by v ní kvetlo dílo, které ducha blaží
a jest časů našich drahým údělem.

Odtud minulostí opojený zrak
obrať na příbuznou Povltavskou nivu!
Nad vlnivou stuhou pyšní se div divů,
jak by nesmírný tu seděl rajský pták
a měl křídla tkaná z blankytu a zlata,
zázračné to sídlo, Praha stověžatá;
tady čacká síla, nádhera i cena
přítomností naší věrně zosobněna.
Co kdy vznešeného vznítil nad Evropou
neúmorný důvtip, zkum a vědění,
všecko připoutali k Praze živou stopou
geniové božským ohněm nadšení;
tu jak v klenotnici nevýzkumných krás
četnou ducha tvorbu tříbí český ráz.
Sotva dna tu stihneš pátravými hledy
v blyskotavém moři domorodé vědy;
štětec, pod nímž duha pestrých barev hoří,
dláto, které život v mrtvý mramor tesá,
před zdiveným okem luzné říše tvoří;
v závratný až blankyt, k hvězdám, na nebesa
unáší tě hudby šumot čarotklivý,
hudby, do níž bratrův český dech a cit
lahod nejvábnějších vkládá steré divy;
ale královského majestátu svit

vyzařuje zpěvných bohatýrů dav,
jižto, napájeni z nadoblačných zřídel,
s duše roznícené uvolněných křídel
setřásají písní hojný zlatohlav.
Tady kniha česká — naše zbraň a zbroj! —
útulný má domov, nevyvážný zdroj.
Odtud oživují lidu ňádra kleslá
vojevůdců bystrých nepochybná hesla.
Těchto vzácných darů nekonečná řeka,
blahotvorných dílen neúnavný ruch
přebohatým proudem vytryskuje, těká
do junáckých ňader na moravský luh.

Takým zalit mořem nebesáhlých vznětů,
řaď se, doroste náš, u výbojnou četu;
nechať na tě chmurná cizota se řítí,
na srdce a jazyk hrabivě ti sahá,
k úspěchům ti skvělým čarodějně svítí
ohniska dvě žárná, Velehrad a Praha!

Jan Spáčil Žeranovský.

Nar. 27. ledna 1857 v Žešové u Prostějova, spolupracovník Politiky v Praze.

Polsce.

V dny, v kterých slyším žalné žalmy pěti,
z nichž hoře nekonečné ční mi v duši,
bouř svatá pašijí mi v nitro buší,
jak mohu, Polsko, Tebe nevzpomněti?

Jak nezřít slzy ve zracích Tvých dětí,
jich ruce sepjaté, jež řetěz kruší,
jak neslyšet jich hlas, jenž v děsné hluši
bratrským srdcem nejvíc musí chvěti?

Ač hořký los byl souzen mému lidu,
jenž k tobě zírá, sám se v slzách noře,
přec žaly Tvoje větší zřím i bídu.

A víc než kdy dnes slovy písma vzhoře
zřím v Tobě Krista volat v žalném klidu
»Ó vizte, zda jak mé jest vaše hoře?«

(Z cyklu Veliká noc. — Ve Světozoru r. 1890.)

Frant. Chalupa.

Nar. 30. prosince 1857 ve Velkých Králicích a zemř. 1. ledna 1890 v Praze. Vydal vedle hojných překladů z ruštiny, prací liter. historických a povídek r. 1883 Záviše a 1889 Zpěvy bohatýrské.

Krvavá růže.

Již dávno rozjeli se posli, zvouce,
kdo Čech, kdo junný panoš, panský rek,
by přirazili k branám Olomouce,
by potrestán byl zpupný Lokýtek.

Nesčetným, rekovným je vojům v čele
nejmladší Přemyslovců ratolest.
Jak mladý lev se vzchopil Václav, žele,
že zapomenul na královskou čest,
tak zapadaje v lidské hanby tůně,
jak vyvětralý kámen v hloubi vod,
když na velebném Libušině trůně
mu rádcem byl jen bídných vášní rod
a velký odkaz otce svého, děda,
dal nepřátelům lačným lupu v plen . . .
Oj, vzchopuje se, rázem vstává, věda,
čím otcům, vlasti, slávě povinen.

Je tich a smuten kapitolní dům,
v němž na čas prodliti mu jako hosti.
Již kyne mocně velkým slávy snům,
hlaholnou mluvou mrzké minulosti
ustoupit káže v propast zapomnění,
a z různých červánků zří vzcházet již
své slávy slunce, mlžné prchá snění,
a k činu velkému se chystá — muž.

»Ty vůle, paže — mysli, peruť zvedni,
a slávo, v oblačnou mne říši nes.

vzplaň, jak to žhavé slunce na poledni,
měj světlo, světe, českých od nebes!«
Tak v zanícení Václav šepotaje
na lůžku vedrem znaven usnul král.

Již odhaluje obrazů svých taje,
tak ladné, při něm mámivý sen stál.
Král vece mu: »Jsem zvědav, co mi dáš?«
Sen, lehce za měkkou jej ruku bera,
mu do dálného ukazuje šera
a ptá se smutně: »Kde jsi, poznáváš?«
On hledí kolem, cos jej mrazně zebe,
že chví se žasem, ladná blednou líce,
hlas jeho zachvívá se:

»Vidím nebe,
a ty jsi světlý anděl nebešťan.«
Sen dál se táže: »A co vidíš více?«

»Tam jarně teplých vánků milý van
přináší světlých postav velký dav.«

»A znáš je?« —

»Bože, kdo se blíží k nám?
Ó jak bych neznal těchto drahých hlav!
Ó jasně vidím, kdo jsou, znám je, znám!«...

Tam patří na dav; jará zář plá v oku.
Jde Přemysl tu po Libuše boku
čarovnou září leposti se skvící;
tu svatý Václav s usměvavou licí,
v železném pancéři jde Vladislav,
jak u Milánských přioděn byl bran,
a dále nese vánků lehkých van
dva ladné zjevy — lepou Dagmar s Mladou;
zbroj těžká toho reka po tom chrastí,
jenž na Hostýně západ zbavil strastí
tatarsky tatarských. — Tu on — jenž zradou
kles' v náruč smrti na Moravském poli,
s ním česká sláva na krvavé lůže.
Z ran tisícerých vykvétají růže

tak jasně rudé jako svěží krev.
A na trůn used' Otakarův zjev
a jeho mocný zvučel hlas, jak zvon:
»Zda tobě, vnuku, po života skon,
jak nám, ta česká sláva bude milа?«

Než odpověděl Václav, všechno v ráz
tu zmizelo, jím chvěl jen krutý mráz
jen růži viděl rudou, jež tu zbyla,
jen růži porosenou svěží krví.

Okamžik překvapení minul prvý;
i chopit chce ji jeho ruka mladá,
leč růže volně padá, lehce padá,
jak krvavá se hvězda nese dolů —
a Václav za ní padá, padá spolu,
však marně po ní sahá, darmo sahá.

Na dlažbu padla kapitolní chodby.

A Václav procit' ze sna. — »Růže drahá!
mou budeš,« zvolal, »mojí jenom! Rod by
můj zneuctěn byl, kdyby někdo zved'
tě cizí!« — V polospaní ještě, v snách
a zmámen beze zbroje, v lehkém šatě
král překročil své dusné síně práh.
V tom na něho se divý vrah vrh' klatě
a dvakrát dýku v krásná prsa vklál.
Kles' Václav; pohled' kolem naposled. —
Na dlažbě místo růže té krev svou
zří zmírající král.

Již zastíněno oko smrti tmou.

(Ze Zpěvů bohatýrských.)

Frant. Táborský.

Nar. 15. ledna 1858 v Bystřici pod Hostýnem, jest professorem vyšší dívčí školy v Praze. Vydal r. 1884 Básně, 1891 Starou komedii, obrázky ze společenského života pražského. Hluboký cit i rozmarná satira dochází u něho stejně milého a pečlivého výrazu.

Až umru.

Až umru kdys, ó prosím Vás, tam na Hostýn
mne poblíž chrámu vložte zemi v klín,

na hoře té, kde za svobodu Vneslav pad' —
tam budu o něm snít a zdřimnu rád.

A místo náhrobku tož jedli tajemnou
mi vsaďte v hrob, ať šumí nade mnou;
nechť ptá se kdo, zda žebrák tu či poutník kles
to jedno jest, nechť za mne mluví les.

Chci na Moravu zřít a k jasným oblakám,
tu Moravu, již jako drahokam
jsem vzácný v srdci nosil slzou skropený,
vždy doufaje, že v ráj se promění.

A bouře nad hlavou mi bude hráti tam,
a zpěvná procesí kol půjdou v chrám —
ó kdy bych najednou tak cítil zem se třásť,
a zpěv jich zněl: »My svobodnu chcem vlasť!«

Ó tenkrát, cítím to, bych musil z hrobu vstáť,
vzíť lýru svoji, struny rozpoutať,
vlíť naposledy do nich srdce svého krev
a zapěti — volnosti slavný zpěv!

(Z Básni, 1884.)

Z pouti slovenské.

Žár nebes sálal. Ve stínu jsme dleli
a hověli si, božích darů sytí
na dvoře čistém při okrouhlém stole,
pod námi pažit vonného byl kvítí.

Zvuk na rtech, ba i dech tajíce v prsou,
jsme poslouchali, hostitel jak milý,
stařičký pastor, Sládkoviče četl,
a staré líce se mu rozohnily.

A paní pastorová k hostům nese
svou ruční práci, tichounká a čistá —
květ v album uschlý, jenž nepozbyl barvy, —
plésť přestává, slov hlubší slyšíc místa.

A krásné dcery z ticha uklízely
a uklidivše, za stůl s námi sedly,
pozorně slouchajíce věštná slova,
a chvílemi zrak velký, třpytný zvedly.

Syn také u pastora kmeta sedí.
mladistvý theolog, jun přísný, vážný,
a stará matka občas se zálibou
svůj pohled k němu vznáší, dobrý, strážný.

A pastor čte, hlas se mu pružně vlní,
tu chví se žalobou, tu bouří hněvem,
a dumný zrak mu zanícením plane —
vše mlčí jako v chrámě jato zpěvem.

Čte *Velký půst*)*, a líce jemu zbledly,
hlas mocný div že neselže mu časem,
on vráskovitou ruku zvedá k nebi
a věštbu hřímá rozpoutaným hlasem:

»Hotovi buďte, připraveni stále!
Muk velkých přijde ještě velký pátek,
zběsile vzkřiknou volnosti vší vrazi —
a potom —? Velkonoční slavte svátek!«

Hlas v hrdle jemu vázne, muži mlčí,
stařičká paní slzí, — mne krev pálí,
a pastorovy dcery velkým zrakem
tak zamyšleně hledí v snivou dáli . . .

(V Osvětě r. 1883.)

U Těšína bubny bijou . . .

U Těšína bubny bijou,
bubny bijou,
milý už se loučí s milou,
vojsko táhne velkou silou.

Každý si tu »S Bohem!« dává,
»S Bohem!« dává,
s tatíčkem se rozžehnává,
u vrat matka poplakává.

Jenom jeden spurně hledí,
spurně hledí,
na vraníku nehnut sedí
bez otázek, odpovědí.

U Těšína bubny bijou,
bubny bijou,
jako vlci k němu vyjou:
Kde pak ty máš svoji milou?

*) Báseň A. Sládkovičova.

Nad dědinkou kostel s bání,
kostel s bání,
hledí jako v zadumání,
a zelený hřbitov za ní.

Na ten hřbitov mysl běží,
mysl běží,
dva hroby tam s tmavou svěží,
tatíček v nich s matkou leží.

Chaloupka jich už je pusta,
už je pusta,
z oken hledí tma jen hustá,
na střeše mech povyrůstá.

Vedle domek, samá růže,
samá růže,
a v něm květ byl nad ty růže —
kdož od lásky hojit může?

Zadíval se ze vší duše,
ze vší duše
miloval ji, slepě, hluše,
jak miluje mladá duše.

U hřbitova žala trávu,
žala trávu,
uviděl on ji tak zdrávu,
pomátla mu mžikem hlavu.

U těch hrobů — jakby v ráji,
jakby v ráji,
usedli si zrovna v máji,
ručku vzal a přísahá jí.

U hrobů tam otce, matky —
otce matky
líbal ret jak zmije hladký,
tenkrát byl on na smrť sladký . .

Za Těšínem bubnů tluky,
bubnů tluky,
vojska táhnou dlouhé pluky,
slyšíš smích a písní zvuky.

Podkovy jen pobřinkují
pobřinkují,
jak ty trouby vytrubují,
vojáci jak prozpěvují.

A jak táhnou, v plné zbroji,
v plné zbroji
náhle při něm jezdec stojí,
jemuž lásku dala svoji:

»Zanechal jsem děti v dáli,
děti v dáli,
na postýlce ještě spaly,
chuďátka víš, jsou tak maly.

Padnu-li já, Bože svatý,
Bože svatý —
urve-li mě boj ten klatý,
ujmi se jich, bratře zlatý!

Jak to slyšel, trhl ořem,
trhl ořem,
kamarád ten němý hořem,
jako trhá vichr mořem.

V očích jemu slzy stojí,
slzy stojí,
srdce puknout se mu strojí:
»Sám-li přijdu, budou moji —«

Slunce pálí, bubny bijou,
bubny bijou,
vojsko táhne velkou silou
se šablenkou, věrnou milou.

Byla bitva, — strašná byla,
strašná byla,
pole krví zavlažila,
lidským tělem pohnojila.

A tam doma dítky svěží,
dítky svěží,
vyhlídat už tátu běží,
a on s druhem v šachtě leží.

(Z Ballad. — V Osvětě, 1891.)

Josef Jakubec.

Nar. 1858 ve Lhotě Hlásné u Jičína, vystudovav filosofii, stal se úředníkem obce Pražské a zemřel 9. června 1889 v Jičíně. Složil hojně veršovaných povídek ze života venkovského, které se vyznačují klidnou, prostou pravdivostí; z nich vydány 2 svazky Povídek z kraje v Ottově Salonní bibl.

Až na onen svět.

Silné jest jako smrt milování.
Píseň Šalomounova VIII. 6.

Veliký cit lidský velké činy rodí.
Láska sobě staví přes okeán lodi,
východ se západem plodí zeměpásy,
plémě k plemeni se s konců světa hlásí,
v minulosti hledá, věstí do budoucna,
ba snad veliká ta láska všemohoucná
do oblak si cestu najde za svou touhou
po oblačných vlnách plavbou slavnou, dlouhou,
do přístavu, bouře překonavši plané,
nezborná loď naše slavně k cíli stane!

V čase tom, jehož jsme šťastní pamětníci,
v koutku naší vlasti tiché na vesnici
příhoda se sběhla, jak ji tady líčím,
příhodečka prostá, nezdobená ničím.

* * *

V kruhu drobných vnoučat bába švitořivá
hubuje a líbá, děti míří, zpívá,
tomu jablíčko kdes našla pod peřinou,
tomu v kapsáři kus cukru, a zas jinou
pochoutku jim našla, pořádala hračky,
konečně už zbyly jenom povídačky.
Utichly hned hádky, konec hluku, křiku,
ze dřeva kůň stane, voják shodil píku,
krávy ze střepin kdes v koutě leží samy,
hospodyňky bouchly o zem panenkami,
a klín babiččin všem pojednou je cílem.
Ale bába žene všechny stejným dílem:

»Tu se posadíte na zem do sluníčka,
a já budu přísti. Obraťte sem líčka!«
Vzala vřeteno a načla kužel bílý,
zakývala hlavou, na strany ji chýlí,
utřela si oko, jež se slzou lesklo,
a tak vedla řeči: »Opět se mi stesklo,
opět je mi smutno, malé drobné děti,
minulé když časy sbírám do paměti.
Ten den před Jakubem, patnáct roků tomu,
co jsem vypravila vaši tetu z domu.
Byla moje dcera jedna v našem kraji,
však až podnes na ni lidé vzpomínají.
Měla jsem ji, měla, jako oko v hlavě
a když jsem jí začla šíti o výbavě,
Pán Bůh mně ji vzal a někam do daleka,
milé, zlaté děti, kde již na člověka
padá obloha a tuto zemi dělí,
zavedl ji Pán Bůh — vdávat jsme ji chtěli.
Bylo právě tehda, když se přistěhoval
do vsi naší kovář. Divné věci koval,
do země ryl, kutil různé z kovu tvary —
a k nám chodil jako známý starý.
O mé drahé děti, drobotino malá,
jak vám to mám říci? Zlá se změna stala.
Kovář často mluvil o zámořských krajích,
sám již prošel světem od severu na jih,
mnoho vypravoval o té cizí zemi,
až tu jednou z jara rozloučil se s všemi,
zavázal si uzlík, vyšel časně z rána;
a má dcera, hleďte! všecka uplakána
za humna s ním vyšla. Složil uzlík s holí,
a tam nad úvozem pod tou hruškou v poli,
půl dne na tom místě loučili se spolu
a míjeli zvolna topol po topolu,
vedouce se cestou. Poslala jsem za ní,
sama přivedla ji za pláče a lkaní. —
Hned jsem koupila jí pěknou kanafasku,
křížek zlatý, — vzala jenom na ukázku,
zamkla v truhle pak a sama uplakaná
tíhla k večeru vždy, kde ta modrá strana.

A když jednou tak jsme radili se s dědem,
co s tou naší holkou, co s ní jenom svedem,
vešla do světnice, sklesla na kolena:
»Ach, mí rodičové, já jsem opuštěná
a již musím za ním, nevydržím tady,
nepustíte-li mne, zmařím život mladý;
musím skončit život, nevydržím déle,
anebo mi pukne živé srdce v těle!«
Polekali jsme se. »Pro Boha živého!
A kam za ním půjdeš od domova svého?
Vždyť on ani není na tom světě, dítě?!«
»Na onom je tedy!« řekla ona hbitě.
»Půjdu v Ameriku, půjdu za ním v dáli!«
Co jsme měli dělat? Již jsme se jí báli.
Řekl tedy tatík: »Dobře, rozmysli si!
Na matku a na mě zapomněla bysi?
Pohleď na mámu, hle, pohleď! Chuďas pláče!!«
Takto mluvil k ní, sám oko slzou smáče.
»Pohleď na ni, jak daleko má již k hrobu!
Zemřeme snad oba za krátkou již dobu.
Odejdeš, my též, — je konec, po všem veta,
bude pro nás navždy konec toho světa.
A ty odejdeš?« — Tu dcera zdvihne oči,
žalně hledí na mne a již s pláčem skočí,
kolem krku jímá, škytá usedavě,
svými prsty hrabe v mojí šedé hlavě.
Tedy řekl tatík: »Dobře! Jinak není,
když to dokonce už Boží dopuštění,
máš-li touhou mřít a vésti život bídný,
vyprav se jen s Bohem! Pouť je za dva týdny,
přátelé se sejdou, vystrojím ti hody,
a pak pusť se s Bohem na ty mořské vody!«

A tak bylo, děti. Vzpomenu-li, pláču.
Tak jsem pustila se na pouť do koláčů.
Svatba bez ženicha, pohřeb bez mrtvoly —
však se podnes mluví o tom ve vůkolí.

Přijel první na pouť bratr z Podařova,
a jak do vrat vjížděl, první jeho slova:
»Pro Boha vás prosím, co to budem slavit?

Nevíte už, jak se jedné dcery zbavit?
Jedna dcera v domě, jeden Pán Bůh v nebi;
a vám pravé ruky není zapotřebí?
Jsi to matkou, sestro? Hleďme na osobu!
Bůh dá zdraví a ty dceru chystáš k hrobu?«
Při tom skládal s vozu bílé svazky lenu,
plátna utkaného k nevěstinu věnu.
»Ó, můj strýčku milý!« dcera jala strýce:
»Děkuju vám za vše, ach já nešťastnice!
Jak pak vaše dary s sebou vzíti mohu?
Jednu kytli vezmu, odevzdám se Bohu,
jednu kytlici a křížek na krk zlatý,
děj se vůle Boží, půjdu z rodné chaty.«

A tu také přijel Novoveský právě
a již z vozu křičel předkem všechny zdravě
a mně první z vozu podávaje ruku:
»Bůh tě potěš, sestro, a tvou zmírni muku!
Na pěkný to hod si koláč rozeslala.
Kde pak je ta holka? Nu, ty jsi nám dala!
Koukej, co ti v nové hospodářství vezu!
Peněz tobě nedám, — chytají se rezu,
myslil jsem já raděj kousek do chlívečka,
který v hospodářství štěstí nouzi přečká.«
A již nachýliv se těžce s vozu, zdvihá
jalovičku rudou, pořádná je tíha —
rozvázal jí nohy, na dvůr shodil prudce.
A když já i dcera spráskly divem ruce,
praštil na koženky strýček Novoveský:
»Jenom holko vezmi! To by bylo hezky!
Do roka z ní bude hodná jalovice,
a budeš mít pěkně o jeden kus více.«

A což vaše stará teta z Netolice:
»A kdybys prý, holko, nemohla vzít více,
tuhle vezmi aspoň kolíbku si naši;
tatík beztoho už vránu s oken plaší,
tobě bude dobrá, však je zachovalá!«
Ale moje dcera se víc rozplakala.
A tak přátelé a všichni naši známí
každý něco nesl, cítě soustrasť s námi.

Což to ale platno, neb nic z toho všeho
nemohla si dcera z domova vzít svého.

»A co já ti dcero, co já smutná máti,
co mám na tvé tělo na posledy dáti,
aby ti to do smrti až vydrželo,
abys věděla, až dáš to na své tělo,
že tě poprvé v to máma oblékala?«
Tak jsem naříkala, slzela a štkala.
A jak také vždycky o svatbě to bývá,
vozy vystrojeny, koňům pentlí hříva
zapletená vlaje, všude rozmarina,
a má dcera šaty svatební si spíná.
Na zem klekla a my požehnání dali,
housle zahudly a dudy zadudaly,
a již na vozy se hrnou svatebčané.
»Tedy přec to pravda, na nebesích Pane?«
tak jsem zalkala, když na vůz jsem si sedla,
a po celou cestu pláč a nářek vedla.
V kostele pan farář pěkný výklad činil,
o rodičích tklivě, o dceři se zmínil,
po mši svaté dceři přijímat dal Krista,
požehnání dal, a vše se hnalo z místa.
Cestou z kostela se výskalo a pělo,
svatebčané sobě vedli převeselo,
za stolem pak v žertu ten strýc a hned jiný
strhnouti chtěl věnec s hlavy nevěstiny
vydávaje sebe před ní za ženicha,
až mu stará jeho pohrozila z ticha.

Po hodech však, běda, došlo na loučení.
Ještě dnes, mé děti, potěchy mi není,
vzpomenu-li na to, co se tehdy dělo:
K prsům tisknu stále dcerušky své tělo,
otvírám jí oči, dlouho do nich hledím
a zoufalá všecka v komůrce s ní sedím.
Tatík vysázel jí dva tisíce věna —
celá deska jimi byla posázena —
políbila ruce, oko slzavělo,
a peníze dala na holé si tělo.
Pak šla ještě jednou, hlédla po světnici,

hosté seděli tam řadou na lavici
se schýlenou hlavou šeptaje druh k druhu;
líbala jim ruce, obešla je v kruhu:
»Vzpomeňte si na mne!« u každého vzlykla,
koukla po stěnách a jako byla zvyklá,
klekla u lavice a se pomodlila.
Potom jako vždycky za denního díla
ještě jednou všecko do ruky si vzala,
hlavou zakývala, při tom zaplakala.
V chlívě každou kravku vzala kolem krku,
svojí slípce, huse škubla pírko z brků,
vyšla na zahradu, každý stromek chytla,
s kterým vyrostla a s kterým stejně kvitla,
postála si ještě na domácím prahu
hledíc v pole, luka, tam kde v dlouhém tahu
pasáček hnal kravky. Lidé různo v poli,
stromky v řadách stály u cest po okolí,
a nad nimi ptáci sem tam přelétali.
A tu uslyšela, kterak na maštali
někdo vzlyká hlasem. Vešla, uviděla.
Bratr o zeď opřen, brada se mu chvěla,
a jak sestra, on ji objal taky,
hlavičky jim sklesly, zakryly si zraky.
A já na ni zase: »Rozpomeň se dítě,
počkej dnes, snad bude jinak na úsvitě!«
Ale dcera moje vzchopila se kvapně,
zobjímala všecky, loučila se trapně,
a již venku koně zvučně zařičeli.
Ještě já a dcera loučit jsme se měly.
»Tedy nikdy, nikdy nespatřím tě více?
Drahé dítě moje, ukaž! ukaž líce!
Tedy nikdy už! To starou hruď mou zdrtí!
Teď už budu spěchat ráda v náruč smrti,
tam tě najdu zas...« A tu jsem omdlévala
a když procitla jsem, v nářek jsem se dala,
do vrat vyběhla jsem, vzpjavši obě ruce
do dálky jsem vzkřikla v přeukrutné muce:
»Nechte mi tu dítě! Neodvážejte ho!«
Ale neslyšeli toho křiku mého.
Za vozem vůz jeli a za vozy davy
lidu ze vsi táhly jako pohřeb pravý.

Také hudba hrála samé smutné noty
a tím více rvala duši do tesknoty.
Tu i zvonek ve vsi cinkal žalostivě,
a již vozy s dcerou zmizely mi v nivě.
»Ach pro všechny svaté!« volám, ruce spjaté.
»Vždyť to nemůže být! Rozum se mi mate!«
Běžím horem pádem ze vsi zahradami,
vidím ještě, vidím — Bože, budiž s námi! —
dcera nad úvozem slézá z vozu ještě,
ruce k nebi spíná jak sevřené kleště
a tu zemi líbá, v šátek béře hrudu.
Za ní chci, však síla vyšla z mojich údů,
poklesla jsem na zem a víc neviděla...
Takou svatbu — pohřeb dcera moje měla.«

Babička v tom zmlkla, patříc překvapena,
kterak do světnice, hlouček dětí žena,
hospodář, syn její, s úměvem se béře,
s lící zveselenou zavíraje dvéře.
Děti čtyři drobné, buclaté to byly,
režné kloboučky jim hezké hlavy kryly,
pansky vystrojené, kudrnatých vlásků
v ladné skupině tak jako na obrázku,
větší za menšího plaše skrývaje se -
nejzáz děvčátko, a v každé ruce nese
praporeček malý s pruhovanou holí,
bíle červený a hvězdy v modrém poli.
Praporečky mávou, divnou píseň pějí,
jako o pomlázce bývá v obyčeji.
Píseň divnou pějí, však jí rozuměti,
srdce v těle pláče, jak zpívají děti.
Babička pak zbožně poslechnuvši chvíli
hlavu sklonila, když děti dokončily:
»Co tu milé děti, žáčkové vy malí,
co pak zpíváte to? Kde jste se tu vzaly?
Koleda už není, Řehoře už také
dávno odzpívali, a kde bylo jaké,
červená vajíčka rozbili jsme všecka.
Co pak zpíváte to, roztomilá děcka?
Člověku až srdce z toho pousedá,
jako sirota, když svoji matku hledá.«

Babička tak vece, brejle narovnává,
jako ptáček stranou sem tam pozor dává,
líčka baculatá zkoumá pronikavě
a zas povážlivě ruku vede k hlavě,
na syna pohledne, který v zanícení
dobrá ústa špule, v tváři barvu mění,
když tu za chlapečky stojíc hezky vzadu
děvčátko vykouklo, nadzdvihujíc bradu,
bradu maličkou a veliké dvě oči.
Na tu babička hned svoje brejle točí —
spráskne rukama: »To není, není možná!«
Brejle sundává a křížek ruka zbožná
dělá na čele, zrak protírá pak chvíli,
staruška si tváře v obě ruce chýlí,
štkajíc srdečně i vztáhne ruce kvapné
po děvčátku malém, v náručí je lapne,
až se chytá bratrů baculatá ručka.
»Pojď sem, broučku, pojď! Ó, viď, žes moje vnučka?«
Hlavička pak malá od shora se dolů
přikyvujíc kloní, že se sešly spolu
jejich rty, a bába opět zeptala se:
»Viď, že jsem tvá bába?« Děvče kývlo zase,
babička však blahem zvučně hlaholila
a jak smetí shrábla vnoučata svá milá.
Když pak hlavu zdvihla, složila ji zase
na hruď milovanou — s dcerou objala se.
Přivedl ji tatík, šouraje se z dveří
potichounku k matce, a máť sotva věří,
pláče matka, pláče, na ňadrech jí dcera;
hlučně se však směje, do dveří se dera,
jež jsou pro něj nízka, kovář starý známý:
»Pochválen buď Kristus! tak jsme opět s vámi,
budiž Bohu chvála! — Člověk ve svět skočí
jako do vln moře, ale svět se točí,
jsme tu zas. Vždyť země, moře, prostor celý
věrných duší od se nikdy neoddělí.
Lidská touha velká nad tou dálkou stojí
a jak světa vítr stejné duše pojí.«

* *
*

To ten příběh pravý, příhodečka prostá,
našich časů píseň, na památku hosta
z dálných končin moře skládána a pěna
a veliké lásce k vlasti posvěcena.

(Z Povídek z kraje. — Ve Květech r. 1887.)

Karel V. Rais.

Nar. 4. ledna 1859 v Bělohradě u Nové Paky, jest odb. učitelem měšť. škol v Žižkově. Vydal r. 1881 První květy, 1883 Doma 1884 České pohádky o Kristu Pánu, 1885 Obrázky od nás, 1886 Obrázky veršem, 1889 Dárek maličkým a Zlaté chvilky, 1890 Když sluníčko svítí, 1891 Dětský ráj, většinou pro mládež. Hojně básní jeho obsaženo v různých časopisech, zejména v Osvětě. Básnické podobizny rozmanitých typů, zvl. z našeho venkova se mu daří. Všecku poesii jeho vyznačuje vroucí českost.

Dudák.

Přišel k nám dudáček,
dědoušek svadlý,
zadudal rejdovák,
chaloupky zmladly.

Stranou si pošouply
čepici z došků —
ba i náš dědeček
omládl trošku.

Dnes oko dobrácké
má plno lesku —
že dudák zadudal
po *staročesku.*

(V Budečské Zahrádce, 1881.)

Pan profesor.

Jizbu má jen mládenecky prostou,
v každém koutě haldu tlustých knih,
vedle myrty v okně bujně rostou
celé trsy růží měsíčních;
na zdi staré obraz jeden visí,
pavoučiskem síťka utkaná
závojem svým na něm cloní rysy
velikého otce Jungmanna.

U stolečku nad knihami bádá
profesor již na třicátý rok;
sníh mu zvolna do kadeří padá,
líce zvadá, uklání se bok,
jen to srdce ještě buší mladě,
ač mu dávno bouře zavály
chvíle snů, kdy v bezu na zahradě
Lence líbal rtíků korály.

Žije nyní jen té mladé chase,
které loňská moudrosť předivnou,
jíž však srdce při velebné kráse
českých veršů spíše oživnou,
nežli řadou pravidel a vzorů,
dle nichž krása prý je ulita;
víc než obsah žuly, ruly, svoru
zvěsť ji těší, jak žil Husita.

Zná ty mladé českých synů hlavy,
ví, že stačí jiskra pramalá,
aby v plamen lásky k vlasti žhavý
mysl jejich jará zaplála;
vroucím slovem do těch duší dmýchá,
na postupu — což mu záleží?
Žití jeho radosť všecka, pýcha
patří jí, té české mládeži!

Sotva práznin klidné přijdou doby,
širák starý na skráň posadí,
chytne hůl, jíž obr Žižka zdobí,
a již kluše jako za mládí
dál a dál v ty kraje naše lepé,
v luhy plné nejdivnějších krás,
a to srdce radostně mu tepe
a z těch očí štěstí září, jas.

S každou tetkou zastaví se v poli,
na paloučku sedá u dětí,
ve vsi na táč zajde do stodoly,
kde dav mlatek ryčně repetí,
váží cestu přes hrudové lány

tam, kde pasák jaře haleká,
dívčí šátek pestře květovaný
přivábí ho k sobě z daleka.

Jsou již známy dlouhé jeho šosy,
jež se za ním vlní po vánku,
i ta bláhovosť, že snažně prosí
za jedinou všude zpěvánku,
jakých mnoho z hrdel jejich puká
na pastvišti, v poli na líše,
a že stará, třesoucí se ruka
v listy žluté všecko zapíše.

V dalný jih když tažní letí ptáci,
babí léto padá na kvítí,
ze své toulky k domovu se vrací.
Ó, co potom teprv procítí,
když ty skvosty nasbírané řadí!
Nad čelem jak vanul by mu šum
křídel měkkých zlaceného mládí,
jimiž letěť chtěl až k nebesům,

Povzdech lásky časně zakopané,
ten dech mrtvý zvadlé naděje,
vůně, která z nivy české vane,
když se květem jara oděje,
nářek trpký utýraných skrání,
který srdce citná probodá,
potom jako klidné oddýchání
předrahého jeho národa!

(V Osvětě, 1885.)

Bohdan Kaminský (Karel Bušek).

Nar. 24. února 1859 v Huse u zámku Sychrova, spisovatel v Praze. Vydal r. 1884 Ztracené volání, 1889 Rokoko (v Lipsku), 1890 Den štěstí. Pessimismus a bol obestírá jeho múse tvář.

Myšlenky.

Šílenou bouří lidstvo v před se valí,
hučící moře, vřava nezkrocená,

řev, kolotání, příboj neustálý,
vše hučí, pláče, bouří, volá, stená.

A tisíc věků zaniká a vzrůstá
v neznámé prázdno široširé dálky,
a věčně pláčí tisícerá ústa,
a ozývá se ryčný hlahol války.

Jak rachot hromu, hukot vodopádů
a hřmění děl čas otáčí svá kola,
a čím je v tuto věků bouř a vádu
zpěv básníka, když po svých mrtvých volá ..?

(V Lumíru, 1885.)

Sláva.

Kdos umřel; jeden z těch,
jichž skon otřese všemi.
A náhle se stran všech
a všemi ulicemi
dav tísnil se a plnil
vše chodníky a dál
se jako moře vlnil
a věřiti se bál.

Otázka chví se v ret.
V tlum kupili se jedni
kol hloučku, který čet',
co listy odpolední
přinesly v černých rámech.
A ráno druhý den,
hle, vystaveno v krámech
smuteční zboží jen..

A nový všude shon
a v smutku denní listy.
Hle, přece mrtev on ...
A všude jeho bysty
se pod závojem tají
a s věží, domů všech
prapory černé vlají
i s balkonů a střech.

Hlas zvonů do dálky
zní temně; černé látky,
smuteční obálky
i kravaty i šátky
i šperky v každé skříni.
A v každé tmavý šlář,
jenž truchle, tmavě stíní
tu zemřelého tvář.

Jako bys chrámem šel,
kde rekviem je právě.
Tak v srdce divný žel
při smuteční té slávě
se loudí, vše má náhle
kol dušičkový ráz ...
Hlas zvonů hučí táhle,
jak v pláči by se třás'!

Kdos umřel; jeden z těch,
jichž skon otřese všemi.
A s balkonů a střech
jak hluboko, až k zemi
prapory černé vlály,
s nich divná jakás tíž
a smutek nenadálý
na lidi padal níž ...

A za několik dní,
když mrtvý v hrobce dřímal,
jak prapor poslední
se dolů opět snímal,
na drátě telefonním
se chytil jako v spár —
a okamžikem oním
tam zůstal chudý cár.

Dál bavil se tu dav
jak dnes a jako včera,
směs věčně různých hlav,
postava tisícerá
tu přešla v smíchu, řeči,
a tak jak za dnů všech
šli klidní zahaleči
po starých Příkopech.

A vše šlo klidně dál
jak dřív a jako nyní.
Lid bavil se a smál
kol vyzdobených skříní,
kde zřít, co ze dne ke dni
nám bůžek módy snes'!
Vše kolejí šlo všední
jak včera a jak dnes.

A ze všeho, co kdys
vábilo lidí nával,
a o čem časopis
se každý rozepsával,
z té slávy za skříněmi
a ze praporů všech,
jež kdys až dolů k zemi
splývaly s domů, střech —

Z té slávy co je teď?
(Ó rcete, co je sláva?
Kde jaká odpověď?
Proč každý si jí přává
a po ní šílí, třeští
a za ni umře rád? —)
Hle, cár, jenž chyť se v dešti
za telefonní drát...

(V Lumíru, 1890.)

Karel Leger.

Nar. 21. září 1859 v Kolíně, kdež je nyní statkářem. Vydal r. 1881 Verše, 1882 Zapomenuté sny, 1883 Pohádky z naší vesnice a Všední život, 1884 Přeludy, 1886 Poslední Rusalku, 1888 Povídky veršem, 1890 V zátiší. Pěstuje se zálibou básnickou povídku satirickou, k níž mu hojně látky skýtá zvl. život maloměstský.

V zemi Lotofagů.

Na malé výspě, v kterou moře bije,
lid Lotofagů žije.
Jak mrtvá řeka v líném, smutném klidu,
tak plyne život nešťastného lidu.

Na ňádra svoje těžkou hlavu sklání,
a choré srdce sotva bije v hrudi;
než myšlenka se jaká k činu vzbudí,
už její křídlo klesá v umírání.
Jich ruka chví se, když se k dílu zvedá,
a zrak se leká jasné zoře denní,
lid blaho svoje v sladkém opojení
a ve rozkoši hledá.
Zbraň jeho odpočívá
a dávno meče v pochvách zrezavěly,
jež v rukou dědů po krajinách zněly
jak pomsty bouře divá.
Vnuk slabou rukou sotva ocel zvedne,
před krví zděšen jako žena bledne.
Vše odňalo jim rozhněvané nebe —
i peruť víry v sebe.
Ni naděje zář bídným nedopřána,
jen minulosť jim za náhradu dána —

Ó předků sláva, to ten lotos sladký,
jímž opojují nízkou mysl svoji,
jej nemluvně už ssaje s mlékem matky,
jím touhu tiší, svoje strasti hojí.
Kol čela svého cizí laury vinou
a sami v prachu hynou.
O činech dědů pějí,
již s celým světem za vlasť bojovali,
již pro svobodu vlastní život dali, —
a čela se jim studem nepolejí!
Což nikdy jejich duši
blesk Jupiterův ze sna nevyruší?

(Ze Zapomenutých snů. — V Lumíru, 1878.)

Svatogor.

S nebe na zem vkročil velký Svatogor.
Nad vrcholky sosen, nad temena hor
do tmavých až mraků hlava jeho čněla.
Pod ním sirá země v základech se chvěla,
lesy jeho dechem klonily se k zemi,

a když mluvil, hromem zavzněl obzor němý.
Vladimíru knězi on se nepokořil,
v nezkrocené pýše bílá města bořil,
prstem věže kácel pro zábavu svoji
a vyzýval směle bohatýry k boji.
Však což proti němu zmohou lidské síly?
Bojarové všichni před ním ustoupili. —

Když tak jednou k zemi hleděl v pohrdání,
u svých nohou spatřil na skalnaté pláni
zemdlelého muže. V neunavném spěchu
půdu těžkým pluhem kypřil bez oddechu.
Svatogor se sklonil, — jak když vrch se kácí.
»Postůj, bídný červe, pomohu ti v práci!«

Uchopil se pluhu, ale jaká tíže!
Což tu ocel klatou v zemi kouzlo víže?
Marně namáhá se, pot mu proudí s čela,
nestačí tu věru jeho síla celá
Do úpadu zemdlen k rolníkovi praví:
»Bídný zemský červe, ušetřím tvé hlavy.
Svatogor jsem, silák, který města boří,
vyvracuje hory, údoly z nich tvoří.
Řeky stavím v běhu, bujné kácím lesy,
moře, zem i nebe síly mé se děsí.
Řekni však, co v zemi starý pluh ten víže,
že já, který skálu zvedám bez obtíže,
nemohu jím hnouti?«

Muž se usmál pouze, —
s čela pot si utřel a děl: »Lidská nouze!«

(Z Veršů. — V Lumíru, 1880.)

Aug. Eugen Mužík.

Nar. 1859 v Novém Hradci Králové. Spisovatel v Praze. Vydal r. 1883 Jarní bouře a Hlasy člověka, 1884 Ballady a legendy, 1887 Květy polní. Hojně prací jeho roztroušeno po časopisech.

Píseň rozsévače.

Všehomíra Hospodáři,
se Své velké štědré dlaně
házíš v širé nebes pláně
zlatá zrna hvězdných září.

A to požehnané dílo
konáš zjevně, nepokrytě,
aby i to prachu dítě
práci ctít se naučilo.

Ty jsi pán, my čeleď Tvoje,
jež o skývu chleba chudou
na té zemi s každou hrudou
vésti musí kruté boje.

A ten člověk s potem v skráni
strádá zde, o zdar se leká,
a v své bídě vezdy čeká
jenom na Tvé smilování.

A když sám on stár již, zralý
pro Tvé humno, ostří něžné
Tvého žence — smrti — sežné
hlavu jeho v pokoj stálý.

Dej, ať srdcem vždy jsme praví,
jak to těžké, čisté zrní,
jehož krásu neposkvrní
žádné viny koukol tmavý.

(V Lumíru, 1883.)

Dvě ctnosti.

Již pevnosť dobyta, dým k obloze se valí,
krev kupy mrtvých těl, kam padne zrak, vše halí,
v ryk strašných vítězů se mísí mroucích sten
a v pozdní podvečer již uzrál hrozný den.

Však ještě poslední se nedořeklo slovo!
Na náspu jediném, hle, vojsko odpůrcovo
již sbité, ztenčené se ohrazuje zas
a těžkých palisád se valí nocí hlas.

Dva bratři — vůdcové, až k smrti unaveni
se sešli tam. Děl brat: »Již naděje zde není,
a kdyby archanděl nám přišel na pomoc,
zde našim poslední již bude tato noc.

Mám povražditi dát svých dobrých dětí řady?
neb v lepším případu je pomřít nechám hlady?
Ne! Raděj odvedu své zbytky noční tmou,
ať ve svobodný kraj neb do zajetí jdou!«

A druhý křikl: »Jdi! Já nedržím tě déle!
Jen jdi a pokoř se před tváří nepřítele,
jak porob žij si dál, i ty i národ tvůj:
ne zítra zvítězit, jen umřít úděl můj!

Los podlý otroka mne mine — z cizí ruky
já život nepřijmu jak dar, ni moje pluky,
však co je mé, to mým zde rukám nevyrvou:
Té bašty nevydám, leč teprv s hlavou svou!«
(Ve Světozoru, 1887.)

Matěj Anast. Šimáček.

Nar. 5. února 1860 v Praze, jest redaktorem Světozoru. Vydal r. 1885 sbírku Z kroniky chudých, 1890 V bludišti lásky. Vzdělává s úspěchem též drama a krásnou prosu, zobrazuje tu zejména osudy dělného lidu realisticky věrně.

Práce.

To nebyl Boží hněv, to byla láska Boží,
když cestou trnitou a plnou hloží
archanděl Adama hnal od bran ráje.
Tou cestou Bůh mu zjevil světa taje
a srdce ženy o dar práce zmnožil,
by člověk též ten pocit božský prožil,
kdy tvůrčí síla v dílo krásy taje.
Dav práci člověku, z něj činil syna,
vždyť tvůrcem stal se jí, kdo dřív byl tvor.
V té chvíli pad' též z ruky Hospodina
meč záhuby jak žhavý meteor.
Ta zbraň, jíž lidstvo mohl zhladit z trestu,
na věky v bezdnu propasti se ztrácí.
A Bůh děl, Adamovi vstoupiv v cestu:
»Vždy v době hněvu ukaž ku své práci!
A sílu v paži, v duši světlo krásy,
stav v době potopy si koráb spásy:
Jeť práce řebřík, – pevně stav naň nohu –
jenž z prachu země vede ke mně — Bohu.«
(Z kroniky chudých. — V Lumíru, 1884.)

Krajina.

Kraj ten je celý k smrti až tich,
na kleči sotva snítka že hne se.

Jenom kde světlo zaniká v lese,
zmrzlý pták časem upadne v sníh.

Rozsety domky, pohorská víska. —
Všude tak mrtvo, že se až stýská.
Letos k těm chatám přirostla bída,
a ten hor řetěz v kraji ji hlídá.
Nad vsí se vločky sněhové točí . . .

U cesty, která do hor se tratí,
havran seď na kříž ubitý z latí.
Perutí zakryl Kristovy oči
hledící na ves. Zůstal tak sedět,
aby Bůh nemoh' na bídu hledět.

(Tamt.)

Jen v před!

Já dobro chci, kdo mi to upře z vás?
Chci světlo tam, kde mysli temnem mrou,
chci teplo tam, kde srdce stiská mráz,
mír rodiny, kde srdce vášní vrou.

Přec: vari! vari! slyším kolem hřmít —
Čí hlasy to! — Já ohlížím se zpět —
Oj dětinství! Je škoda zastavit,
z tmy pokrytectví v před, jen rychle v před!

(Ve Světozoru, 1890.)

Dr. Antonín Šnajdauf.

Nar. 12. června 1860 v Kozlanech (kraji Plzeňském), jest professorem obchodní akademie v Plzni. Vydal Intimní listy (1882). Jiné básně má roztroušeny v časopisech (na př. v Květech r. 1887 Zmatení jazyků, v Ruchu Čtenářku, obé skladby větší).

Tatranská idylka.

Šel chudý drotar smutně v širý svět.
Ničeho neměl, jen za huňkou květ,
jejž utrhl si z oné zahrádky,
kol které vždy tak luzné pohádky

ho přepadly, že mladé, bujné čelo
se v objetí jich rozskočiti chtělo.
Když na poslední vršině již stál
a před očima odemkla se dál
nového kraje a on pohled' zpět
na ten svůj rodný, podtatranský svět,
tíž na prsa a tíž mu na nohy
pojednou padla — dále nemoh' ubohý...

»Kdyby to věděla Zořička smavá,
že jsem si přivlastnil jejího práva
a že jsem nejlepší pomněnky kradem
utrh' si na jejím záhoně mladém —
co by as řekla?

Kdyby to věděla Zořička sladká,
že mi za celý svět jejich jest chatka,
ta její očka a ty její vlasy
že jsou mi za všecky pozemské krásy —
co by as řekla?

Kdyby to věděla Zořička zlatá,
že můj krok proto jen v cizinu chvátá,
abych si nastřádal malounké věno
a směl ji volati: Zořičko! ženo! —
Jak by se lekla?«

Pak vzmužil se zas, přestoup' rodný práh
a chodil božím světem jako v snách —
Co daleký byl rodné vesnice,
dny nepočítal ani měsíce
a nepočítal bláto, déšť a vánice,
kolikrát kdy ho cestou přepadly;
jen červánky když večer vychladly,
počítal co den pilně na lůžku,
v němž skládala se huňka v podušku,
groš za grošíkem v sáčku chatrném
jak růžencové zrno za zrnem:
vždyť každé zrnko, co mu přibylo,
o jednu míli štěstí sblížilo!...
Tak bloudil světem Bůh ví kolik let,
až sáček se mu v tučný měchýř zved',

že se až silná huňka bezmála
pod jeho tíží zvolna trhala . . .
Což letěl domů! Jenom chvilkami
byl náhle schvácen jako mdlobami,
a v očích hrálo cosi jako pláč —
»Což veď-li ji už jiný na sobáš? —
Ej uvidíme!« — A zas dal se v let,
až spatřil ten svůj podtatranský svět . . .

»Kdyby to věděla Zořička sladká,
že mi za celý svět jejich jest chatka,
ta její očka a ty její vlasy
že jsou mi za všecky pozemské krásy —
co by as řekla?

Kdyby to věděla, Zořička zlatá,
že můj krok proto jen k domovu chvátá,
abych jí nabídl bohaté věno
a směl ji volati: Zořičko! ženo!
Jak by se lekla?«

V tom zašustila tráva. Drotar v mžik
hléď za sebe a v oči blesk mu vnik',
jak by to slunce právě zapadlé
zas před oči mu vstouplo omladlé. —
Toť Zořička: tak světlá, zpanilá!
Leknutím všechny květy pustila,
co v klíně měla jich a plachý pták
letěla skrýt se — ale kam? a jak?
Však vrátila se zas. Kdo odolá,
když láska tklivým hlasem zavolá
nás po jméně? A bledá Zořička
před drotarem se chvěla celičká!
On také zmaten zraky upíná
do prázdna kams. — Pak pomoh' do klína
jí sbírat květy — práce zdlouhavá:
již za první květ, který podává,
chce z její retů květných pokladů
si za něj trhat sladkou náhradu. —
A vlaštovka když jedna přiletí,
má celé mračno jiných v zápětí,

za ním pak jaro v zlatém kočáru . . .
Přijelo jaro také drotaru,
a z jeho květů vonné záplavy
Zořička pletla myrtu do hlavy . . .

Frant. X. Svoboda.

Nar. 25. října 1860 v Mníšku. Vystudovav techniku vstoupil do služeb obce Pražské. Vydal r. 1885 Básně (2 sv.), 1890 V našem vzduchu a Nálady z minulých let. Verš. román Noví vesničané vyjde. Je činný též v dramatě. Český kraj a lid vyobrazuje nejraději.

Zpustlý kostelík.

U lesa stojí nezbořený ještě,
dán větrů svévoli a ostnu deště,
druh lidských nářků, svědek lidských přání
i tichých modliteb a odříkání.
A zpustnul. — V oknech roste tráva,
a uvnitř noc jen těžkodechá spává.

A večer-li se mimo béřeš k chýši,
tvůj snivý duch krok tichý v lese slyší,
jenž ku té straně jde, kde kostel stojí.
Ty mníš, že mnich to jde. Vše v mír se pojí,
krok zmlká zvolna, lehce vrznou dvéře,
víc kroků slyšíš, lid se na mši béře.
Pak varhan zavzní zvuk a lidí zpěvy,
pak jak bys viděl veské kráčet děvy,
jež s hochy jdou, dál ženy s lící hebkou,
pak statné muže, kmety s lysou lebkou,
a slyšíš kněze hlas i zvonku znění,
ze dveří kostelních posvátné pění,
mníš, »Svatý Václave!« že zní ti k sluchu,
a starou českou mši zas slyšíš v duchu.

A staneš dojat, krok tvůj mané vázne,
pak pátrá po kostelní stěně prázné;
nasloucháš . . . Zmizí vše. Pak hlédneš mané,
kráčeje cestou dál, k té lesní straně,
kde kostel stojí: tam noc černá leží,
a hvězdy planou nad gótickou věží.

(V našem vzduchu.)

Motiv prostonárodní.

Šel Kristus Pán se svatým Petrem ven
z nebeských rájů k nám o štědrý den.

A pro národy všecky, co je jich,
nes' svatý Petr dary v torbách svých.

A rozdávali, díce s úsměvem,
že miluje Bůh stejně každou zem.

Když svatý Petr torby vyprázdnil,
zřel na Krista a na rozpacích byl:

Neb ještě tady český národ stál
a dárku nějakého též si přál.

Jak toho chudáčka tu Kristus zřel,
zrak upřel na Petra a vážně děl:

»Když všechněm, též jsi mu měl dárek vzít,
bych v nebe mohl šťasten odejít«.

Kol Petr zíral, rozpakem se rděl,
pokrčil rameny a takto děl:

»Já nevzal méně ani víc;
ten, Pane, nedostával nikdy nic!«

(Ve Světozoru, 1890.)

Frant. S. Procházka.

Nar. 15. ledna 1861 v Náměšti u Olomúce. Vystudovav filosofii, oddal se spisovatelství. Jest odb. učitelem a redaktorem Malého Čtenáře v Praze. Od něho vyšly r. 1885 Píseň o Činu, 1887 Různé zvuky, 1888 Na úrodné půdě.

Šveholily vlastovice . . .

Šveholily vlastovice
nad kostelní věží,
že již z dálky po strniskách
chladný mrazík běží,
že již z dálky mhy se valí
úvozem i lánem . . .
Šveholily, s Bohem daly
věži příštím ránem.

Co jí zbylo? Trčet k nebi
ve chmuru a zlotu
a pak hnízda opuštěná
hlídat ku životu.
Nedat bouří strhnout si je
s praskajících krovů:
v hnízdech její jaro žije,
ztad jí vzlítne znovu.

Co ti zbývá v žití sporu,
když tě v mlhy kácí
a kdy k jihu odletěli
nadějí tvých ptáci?
Pevné vypjat v bouři čelo
do vichrův a zimy
aneb, co jich odletělo,
uletěti s nimi?

(Ve Světozoru, 1887.)

Jan Červenka.

Nar. 3. dubna 1861 v Králové Hradci, jest magistr. koncipistou na Král. Vinohradech. Vydal r. 1883 Amoroso, 1886 Ztišené vlny, 1891 Písně Závišovy. Jest pěvcem žárné milosti i hrůz válečných.

Bitva.

Již děla hřímají! Pod vrchem v krvi
se brodí tisíce!
Na záblesk prvý,
po němž jak bouře ozvala se první rána,
zem těly mrtvých rázem byla stlána.
Ó hrůzo, zděšení! V tom okamžiku
krev stydla v žilách všem z celého šiku.
Jak omámeni pušky strhli s ramen
a stanuli. Před nimi v dáli plamen
a rány děl mhou rána prorážely,
a oni stáli, třásli se a chvěli
a pušky svírali do zkřehlých dlaní.
Vždyť nepřítel tu byl jak z nenadání!
A oni stáli hrůzou ustrnulí,
jak ze sna probuzeni deštěm kulí,
však nikdo z nich úst neotevřel k slovu.

A v dáli před nimi to blesklo znovu,
za bleskem rána mlhu rozhoupala,
a celá řada, v popředí jež stála,
se rozptýlila v zděšení a křiku.
Pak nový blesk a rána v okamžiku,
to v řadách jich, a třicet mrtvých k zemi
se sřítilo. Tu každý byl jak němý

a třásl se, ne hrůzou již, však vztekem,
zrak vytřeštil a cítil se být rekem!

Hurrá! Jak mraky v spoustě neobsáhlé,
v před husté řady vyrazily náhle.
To nebyli víc lidé. Rozsápaní
lvi, démoni, se smrtnou v ruce zbraní,
již celé šiky v útok s sebou strhli!
Jak hejno dravců k zemi teď se vrhli,
z jich řady oheň zasálal a mžikem
se v před zas hnali znova s divým rykem.
V to s obou stran se rozhoukala děla,
zem duněla a třásla se a chvěla,
a mrtví padali jak v poli klasy.
Krev tekla v proudech. Zoufající hlasy,
křik, signály a pušek rachocení —
to vše v té náhlé, jasné záři denní
pod mraky dýmu hřmělo bouří jednou.
Smrt slavila své hody! V nepřehlednou
a dravou spoustu srazily se strany,
nad mrtvolami, jež se rozdupány
jim kladly do cesty, nad raněnými,
již svíjeli se v mukách mezi nimi.

A bez vítězství, hodiny dvě celé,
do posledního dechu nepřátelé
se vraždili. Ač s krví pot se sléval
jim na těle, boj přece neumdléval!
Zde každý za oběť se klad' své vášni
a bez rozdílu všichni byli strašni.
Ó Bože, slituj se!
Pak z nenadání
se rozleh' signál divým třeskem zbraní,
a se všech stran jim zajásaly rohy...
To není možno! Teď, nad padlých stohy,
když tisíce jich zde krev vycedilo,
teď oheň zastavit?!... A přec tak bylo!
Vše rázem utichlo; jen dým se valil
nad bojištěm a nebe v mraky halil...

Na týden příměří, jež skončí mírem!
Ta slavná zvěsť po světě půjde širém,

na hroby mrtvých vřelé slzy skanou,
a z nepřátel zas přátelé se stanou.
Ó posměchu! . . . Dnes vraždili se v boji,
jak zběsilí krev prolévali svoji
a za týden si padnou do objetí —
a na zdraví si budou připíjeti!

(V Lumíru, 1880.)

Alois Škampa.

Nar. 30. června 1861 v Praze, úředník města Prahy. Vydal r. 1883 Malby a písně (v Kolíně), 1884 Mladý svět, 1888 Malá křídla. Přírodní lyrika jeho má ráz milé prostoty bez rozervanosti a silných vášní.

V mladosti jaru . . .

V mladosti jaru, plném štěstí,
jak mnohý motýl, mnohý pták
zatouží svoje křídla vznésti
nad rodnou nivu do oblak
a k modru vzletět zářivému,
by lokat mohl slunce jas —
když blíží se však k cíli svému,
tu síla jeho kvapem slábne,
a nedostihnuv mety vábné,
se vrátit musí na zem zas . . .

Ach, není věru pro skřivana
ta báječná a hvězdná říš,
kam orla peruť rozpoutaná
smí odvážit se nanejvýš!
Zde pro let jeho vše je cizí,
a jako v jeku hromovém —
tak něžná píseň jeho zmizí
v té bouři bratří velikánů,
již k nesmrtnosti plujou ránu
a cítí se tu domovem!

Dalť osud mu jen malá křídla
a do zobanu malý hlas,
by na zemi si hledal sídla
a vzlet svůj čerpal z její krás,
by u lidí byl věrným hostem
a radosť pěl jim v žití ruch,
a blažen jsa v jich kruhu prostém
nic nesnil o té výši skvělé,
kam na peruti vznést se směle —
jen vyvoleným určil Bůh!

(Z Malých křídel.)

Píseň o spanilé bříze.

Vyrostla bříza z kyprého mechu
  spanilá, svižná, veselá;
vánek jí čechral kadeře v spěchu,
večerním stínem kmitala těchu;

za noci dlouhé
v temnotě pouhé
ona se sama bělela.

S nebe kdy luna čarovně bílý
paprsek lila dolů v les,
všecky tam u ní tančily víly,
nad nimiž háj své haluze chýlí,
rejem a zpěvy
lesní ty děvy
slavily k její poctě ples.

Jaro kdy táhlo z dalekých zemí,
krajiny budíc ze snění,
rokotal vedle písněmi všemi
zdroj, ten co v skále spal prve němý,
o pěkné bříze
v bělostné říze,
o jejím libém šumění.

Hebounké větve věnec jí spletly,
vstavily jí ho na hlavu,
ve věnci svěžím jehnědy zkvetly,
na stinný vrchol drozdi se sletli,
nápěvy smělé
skládali vřele
na její vzácnou oslavu.

Jeseň kdy chladná do dlouhých sítí
zapředla kolem všechen háj,
tu její listy na slunné mýti
mechem a zlatem jaly se skvíti:
vzpomínky jasné
na žití krásné,
jakoby procit' nový máj.

A když pak zima na bílém oři
stihla i v klidné údolí,
spanilá bříza neklesla v hoři;
z háječku do těch sněhových moří
z výslunné výše

zírala tiše
jak dítě, jež nic nebolí.

A tak jí v stráni a tmavé skále
ucházel rychle blahý čas!
Šeptala báje, smála se stále,
dost byla šťastna i na tom mále,
jehož jí dosud
přál její osud:
dost měla pro svět vnad i krás.

(V Jarém Věku, r. 1883.)

Antonín Klose.

Nar. 24. listop. 1861 na Zbiroze, úředník obce Pražské. Vydal r. 1889 Básně, srdečné a skromné, a nová sbírka je v tisku. Jest činný též v oboru povídky.

Šašek krále Václava.

»Roh rázně ať již hlaholí!
Chcem do lesův a do polí,
by nám též jednou bylo štvát,
když nás štvou za den tisíckrát!«
král Václav dí dnes vesel.
A každý pán, jak bývá již,
byl rázem k honu celý muž
a v žert měl na sta hesel.

Zář slunce hrála v zeleni,
a v kraji vůkol žert a smích,
a před ním štvaní jeleni
v těch krásných lesích Zbirožských
kroužili pro zábavu.
A Václav král a jeho šíp
a šaškův časem řízný vtip
tu měly dobrou stravu.

Až ztratili se družině. — —
»Ba při sám Bůh! jak bohatý
je kraj můj od hor k bystřině,
od hradů pyšných do chaty,
zas šťastné svojím klidem!
A celý kraj ten český je,
jak Bůh když jaro uvije
a dá je v srdce lidem.

Však žel mi, žel, snad po mně kdys
tu cizák bude na honu
a zvrátí drze každý rys
těch dobrých, starých zákonů,
až nezbude ni zvěře!«
Tak v dumě pravil Václav král
a prudším cvalem hnal se dál,
kraj velkou slzou měře.

I šašek v smích se rozplakal —:
»Tvá Výsosť — buď mně milostiv,
že lichým je mi velký žal,
jenž trápí Tě, když — jaký div?
tu zem tak znáš, můj pane!

Však myslím si tak v před-
tuchách,
že vždy dost bude po Čechách
kořisti, chutě štvané.

Snad z davu orlů, jelenů
jediný zbude vzácný host, —
však lovců cizích plemenu
tu lupu zraje dost a dost
přes vzdechy Tvé i stesky.
Jich terčem bude zlata důl,
hruď sedláka i v plotě kůl
a v ústech jazyk český!

A to těm lidem za sta let
lov bude věru nejdražší!
Nač se Ti proto zamýšlet,
že z Čech kdo honbu vyplaší —
ať, kdo chce, tomu věří! . . .«
Dnes v prázdno střílel Václav
král.
A duší jak by mráz mu vál:
Můj lid tou štvanou zvěří!

(Z Básní. — V Lumíru, 1883.)

Ludvík Lošťák.

Nar. 21. března 1862 v Mitrovicích. Cestoval po Anglii. Vydal Básně (1891) v reflexi neobyčejně mohutné. Jest též hudebním skladatelem.

Na hřbitově.

Boj minul — dokonáno — zapomenuto . . .
Zde není snův a není tužeb více,
zde není lásky, není písní jarních,
zde není běd a nářkův, ani radosti;
mír Bohem jest tu jedním, nekonečným,
a zapomnění luzným rájem věčným.

Ó záhrobí, ty smírce lidských srdcí všech,
ty smírce rozporů v tom bědném nitru,
tys jediný a spravedlivý, věčný: —
neb smíříš zlo i dobro, lásku, žalost, hněv,
a rozum, jenž se nořil v propast věků,
s tím srdcem smíříš jako s mořem řeku.

Ó ztiš se, srdce, ztiš se, mysli rozvláná,
vždyť přijde čas a čas ten dosti blízký,
kdy válečné své složíš na vždy zbraně
a nezatoužíš, nezapláčeš nikdy již;
dál bojů přes hrob půjde na tisíce,
leč mír tvůj nebudou již rušit více . . .

Hle, den se připozdívá, mračen černých sbor
se valí nebem jako vlny oceánu,
a vichr skučný válečně se zvedá;
ó srdce, opusť tuto mrtvou roli již,
pojď, půjdem zpět, neb v dálce bouře duní,
až vzejde den, pak půjdem na výsluní...

(Z Básní.)

Růžena Jesenská (Eva z Hluboké).

Nar. 17. června 1863 na Smíchově, jest učitelkou na měšť. škole Malostranské. Vydala r. 1889 Úsměvy, 1890 Pohádky veršem, 1891 Okamžiky. Jakási svěží vnímavost, pel čistoty a dívčí přímost jsou přední ozdobou jejích veršů.

Smrtka.

Přilítla Smrtka z dalekých končin
na bílých křídlech sněhových,
spoutala vody mrazivým dechem,
trousila větrem sníh a sníh.

Z daleka chladem uspala květy,
zahnala ptáky zlekané,
všecko se třese, umírá, tichne,
její kde peruť zavane.

Rozpjala Smrtka plachetku bílou
po našem kraji. Ledovým
zavládla tu, jak po věky věkův,
čarovně smrtným žezlem svým.

Náhle to praskne ledovou korou,
jako když vlnka touží ven,
zahvizdne kos, — proč stále jen mlčet?
zašeptá ptáček nejeden.

Z proutečku jívy kočička skočí,
tu tam se pupen nalívá,
a jako maní rozkoší jaté
slunko se na zem zadívá.

Smrtka se leká: »Co jen ten život
znamená, kde je poslušnost?«
V mlází to dýchá, šepotá, pinká,
potůčkem zurčí: »Dost, už dost!«

Smrtka se zdvihá — slunko ji pálí —
odlétá v dál, a sprchlý sníh
s perutí jejích rozkvétá v květy
sněženek jasně bělostných.

Bude zas vclno, veselo, šťastně
křidélek plno — úsměvů,
podléštky mrknou, zvoneček hlesne,
do květu všem a do zpěvu!

Pod střechou těsno, vyběhnou děti
s jásotem jako ptáčata,
slunko den za dnem vykouzlí pěkně
do růžova a do zlata.

(Z Pohádek veršem.)

Tam vysoko ...

Tam vysoko mi řekla nebesa
i v jemné cloně mlhy celá zem,
purpuru zář, jak padla do lesa,
údolí kouzla čistým obrazem,
slavíků píseň, horských tišin květ,
že milovat mám svět!

Tam vysoko mi řekl bystřin šum
a život dole v sítí drsných cest,
těch klopot, žalů, radostí a dum
a na vše němá, zlatá sprcha hvězd,
tam osten vryt, tu růže půvab vset,
že milovat mám svět!

Tam vysoko mi řekl okamžik,
jenž pohledět mi v hloubku žití dal,
paprslek lásky, jenž mi v srdce vnik',
měsíce srpek, jenž mi v oči plál,

vzpomínek milých celý družný let,
že milovat mám svět.

Tam vysoko mi řeklo srdce mé,
jež bilo s oddaností sudbě vstříc,
že růže své si každý neseme
a těžko soudit, kdo jich nese víc,
a byť mi svadlá nerozkvetla hned,
že milovat mám svět.

Tam vysoko mi řekl sám Pán Bůh,
že stojí za život pln běd a tmy
chvil čisté jasno, vonný jejich vzduch,
byť návrat kynul v boj a do přítmí,
za okamžiků teplo, zář a vzlet
že milovat mám svět!

(Z „Okamžiků". — Ve Květech, 1890.)

Antonín Sova (Ilja Georgov).

Nar. 23. února 1864 v Pacově; jest úředníkem města Prahy. Vydal r. 1890 Realistické sloky, 1891 Květy intimních nálad, 1892 Z mého kraje. Genry ze života vyvážené jsou upřímným soucitem prodchnuty, pozorování lidské duše jest pronikavé, krajinomalbu sytých barev oživuje vzpomínkami.

První koncert.

Již vystoup' v černém šatě bledý
a slech', jak hovor pod ním ztichal,
vzduch parfumy a horkem dýchal,
sál světly hořel tmavohnědý. —

A dole před ním jako v pýří,
v hedvábí, krajkách, musselinu,
půl ve světle a z pola v stínu
dám řad se v polokruhu šíří.

Vlas tmavý, zlatý, vše to splývá;
ty žhavé oči, rudé rety!
Hle černých fraků silhouetty,
hle, lorgnetů skla žádostivá!

Vznes' housle, a již tóny spíjí
vzduch ztišený svou hloubkou plnou,
v klavíru akkord měkkou vlnou
vpaď jásavě a s energií.

Však mistr jeho, kdysi slavný
se rozechvěn kams v chodby ztratil,
jej pocit strachu náhle schvátil,
vzpomínal na svůj debut dávný.

Chtěl uniknouti kritik hlasu,
i potlesku i hanobení,
i závisti, jež zub svůj cení
a chce-li, do prachu rve krásu.

A zas jej v sál to pudí, žene;
jak třesou se ty ruce svadlé! —
— Zda někdo při tom na zapadlé
se jméno jeho rozpomene? — —

(Z Realistických slok. — Ve Světozoru, 1890.)

Budoucnost.

My budem stále v starých bojích žít
a tytéž žaly do dna pít.

My půjdem žitím v starých kolejích
a s námi Práce, Smrt a Hřích.

To stejné bude . . . Převalí se čas,
leč žebrák v hadrech bude zas.

Týž pot a krev se bude v proudech lít
pro cizí jmění, cizí klid,

o chléb se rvát jak hladovící pes
zas bude člověk jako dnes

a v chrámech bít svou hříšnou hlavou v zem
vzrušený, v slzách, něm.

Zas v hřmění strojů, lisů, v písmu kněh
to nenajde, co chtíval v snech . . .

Zas láska k ženě a sny o štěstí
mu zoufalé přinesou bolesti...

Snad králů nebude? Na místě jich
se nové moci purpur zdvih'!

Snad smrti nebude? Pak v poušti skal
zas by ji člověk vyhledal,

neb svobodného klidu roste květ
za hroby až, v nesměrnu let.

(Z Květů intimních nálad. — V Lumíru, 1891).

Táborské kraje.

Přec jsou jen chudé táborské ty kraje,
však mám je rád až k smrti neskonale.

Hor mírné pásmo ve slunci tu hraje
a žloutne obilí již skorem zralé,

u silnic v lesích milíř šerem hoří
a pošta truchlivými jede lesy.

Hájovny nízké v mladých dubů moři
kdes v nakupené dříví leží směsi. —

Jsou města malá, zapadlá a skrytá;
pod lesy tmavými kde soumrak dýmá —

cimbuří hradů zbořených Tě vítá,
a sláva Žižky v každém koutě dřímá.

(Z mého kraje. — Ve Světozoru, 1891.)

Jan Svatopluk Machar (A. Rousek).

Nar. 29. února 1864 v Kolíně; jest bankovním úředníkem ve Vídni. Vydal r. 1887 Confiteor, 1890 Bez názvu, 1891 Letní sonety. Sarkasmem a povýšenou ironií sleduje rej života, ale má hluboký cit; idylky jeho vynikají něhou.

Dva úsměvy.

Na klíně matky děcko hrá si, zrak jako blankyt, plavé vlasy
— z tvých jeden, Bože, andílků — a sněžnou bělosť na čílku;

to čelo list je nepopsaný,
kam osud písmo vyrývá —
dnes děcko zírá na vše strany
a nebesky se usmívá.

Zde jiný obraz. V jizbě šeré
muž z okna zírá jediný,
po rtech se trpký úsměv dere
a z tmavých vlasů šediny.
Na čele psány těžké ztráty
a bída, žaly, jimž pad' v plen,
dny šťastné dávno rozeváty —
a z žití zbyl ten úsměv jen.

(Ve Zlaté Praze r. 1885.)

Tristium Vindobona I.

Tak už jsem viděl leto v skonu
v svém dobrovolném vyhnanství,
už podzim plný teskných tonů
a šedých mlh tím městem chví.

Vše jako u nás. Den tu za dnem
se táhne zvolna ospale,
a každý přijde s vlhkým chladnem
a nálady pln zoufalé.

Zřím oknem ven. A kapuc šedou
si nebe vtisklo na líci,
a šedé mlhy rubáš předou
po šedé, smutné ulici.

Tu a tam smutné tváře mihnou
se chvilkou v okně zavřeném,
a lidé, ulicí již tíhnou,
se zdají trpět těžkým snem.

Vše jako u nás. U nás!... kde to?
Jak podivně to zachví v ráz!
Vždyť jsem tam trávil ještě leto —
v tu stranu může být to as!...

Jak, leto?... Ne, to už je déle,
už o pár hezkých roků dřív —
ba, zdá se mi tak nyní cele,
že nežil jsem tam jaktěživ...

A všecko to, ta místa známá,
ta Praha, moji přátelé,

i hradčanské to panorama,
i západy ty zardělé,

i tóny zvonů za večera
i kouzlo našich promenád,
pohledy, smích a slova stará,
vše, co jsem měl tam tolik rád,

vše, co jsem žil, ta zima dlouhá,
i krásné, slunné podletí,
vše, vše jen pohádka jest pouhá,
vše žije jen v mé paměti!...

A zas zřím živě kraj ten známý,
tu zamlženou dolinu,
v ní domy, řeku, věže, chrámy
od Žižkova až k Petřínu —

a mě to náhle teskně bodne,
a předtucha jde srdcem mým,
že Prahu víc, ni město rodné,
už nikdy, nikdy nespatřím...

Eh, je to hloupost, říkám denně,
snad nemoc nervů v rozkvětě,
konečně zvyknu této změně,
jak zvyk' jsem všemu na světě.

Však co to platno!... Člověk splatí
teď sudbě svojí na vždycky,
nad čím se jindy usmívati
chtěl hrdopyšně, cynicky...

A chápe nyní v zadumání
zde pod cizími oblaky
to žhavé Odyssea přání
po mráčku kouře z Ithaky...

(V Lumíru, 1890.)

Sonet o třech metaforách.

Z klassických veršů cítím vůni vát
jak z podvečerní bujné lučiny:

z heřmánku, doušky, sterých trav a mát
ten zápach prostý, zdravý, nevinný.

A romantika zas je luzný sad,
kde ve skleníku bují květiny,
a smysly tvoje spíjí odevšad
nádherných vůní chaos jediný.

A verše moderní toť parfumy,
jež dráždí tony svými ostrými
sta duší neklidných i nervosních;

k nim atomy se berou kdekoli
z těch květů v sadě, v lukách, na poli
i ze zápachů městských monstrosních.

(Z Letních sonetů.)

Antonín Klášterský (Petr Jasmín).

Nar. 25. září 1866 v Mirovicích v Písecku, jest místodržit. konceptním praktikantem u zemské škol. rady v Praze. Vydal r. 1888 Ptačí svět, písně ke kresbám Giacomelliho, 1889 Živým a mrtvým, 1890 Spadalé listí, 1891 Písně z práce (pod pseudon. A. K. Lešan) a Poli a lesy. Lyrika jeho cítí hluboce, přemítá klidně, jest měkká a lahodná i na poli sociálních námětů.

Dolorosa.

U brány do města si sedla chudá žena
a s hrůzou slyšela, jak dítě její stená,
jež těžkou hlavičkou jí leží na rameni.
Ji úzkosť přepadla, že pomoci již není,
a slzy stékaly po líci její tmavém.

Tu Kristus kráčel kol, provázen lidu davem,
i ruce sepjala a zavolala k němu:
Ó Pane, přistup blíž a pomoz děcku mému,
hle, již mi umírá, Ty činíš všude divy!

A Kristus přistoupil a zamyslil se snivý
a viděl pod křížem, kde bude pněti v krátku,
svou hořce plačící a zoufající matku,
jak marně zvedá zrak a marně ruce spíná,

neb nikdo nepřijde, by zachránil jí Syna,
ba její bolesti se rouhat budou skrytě...

A ruku položil i uzdravil to dítě.

(Ze Spadalého listí.)

Dělníkům nesmrtelným.

Pracovali, bojovali,
trpěli až do skonání,
nyní my zas bdíme v práci,
nežli budem vystřídáni.

Kéž tu po nás tolik zbylo
jako z těch, jichž popel dříme,
až tu svoje dokonáme,
dobojujem, dotrpíme!

(Písně z práce.)

Tak volno!

Tak volno — tak volno — tak volno mi dnes!
Je nade mnou nebe a přede mnou les,
jenž dlouhý a vonný a šerý a něm —
a já jsem tak docela ztracený v něm.

A necítím bolesť ni vzpomínek hlod,
to padlo kams na dno do hlubokých vod,
a kdybych měl říci, jak v duši mi jest,
já musil bych výsknout až ku záři hvězd.

Kam kráčím, sám nevím a nechci to znát,
je dost mi, že dýchám a že jsem zas mlád,
a kdybych měl říci, co miluju, hned,
já musil bych v náruč vzít celý ten svět.

Jdu záři, jdu stínem, jdu v hloubku i výš,
ach, zdá se mi, všecko že chápu zde již,
a řítím se v štěstí jak nebesy pták,
jež modrá, tak modrá a bez oblak...

(Polí a lesy.)

Polní květy.

Dí Život — znám, ó, znám ty přísné tahy
a stokrát zřím je na své pouti denní:
»Tvé myšlénky, tvé city a tvé snahy
jen ať se v zrno, zrnem ve chléb mění.

Jak pole žírné budiž duše tvoje,
ať klas jen na klas tísní se a chýlí,
jen on je hoden práce, potu znoje —
co vzroste víc, je plevel jen a býlí.

Jen klasu béře dech a sílu! hlásá,
je třeba vyplet, vyčistit svou líchu!
Že líto ti ho a že přec v něm krása?
Jdi, blázínku, a nebuď moudrým k smíchu!«

A otrok chleba, zoral jsem své pole,
pad' krásný les jak snění dětské stmělý,
kde květy plály v jednom velkém kole,
teď plné klasy, klasy vypučely.

Však marno všecko. Květy milované!
I mezi klasy, z kterých musím žíti,
má láska jako ohnivý mák plane —
a poesie modrou chrpou svítí.

(Tamt.)

Pluh.

Pluh dřímal celou zimu v kolně,
kde lehal na něj prach a rez,
a on cti dbalý těžce, bolně
to poskvrnění svoje nes'.

Tu přišlo jaro, záře, kvítí,
vše chtělo zase k slunci ven,
a nemohlo to jinak býti —
i starý pluh byl vytažen.

On pevně zaryl ostří v zemi
a rovné brázdy polem táh',
vždyť věděl, že tam s nadějemi
se zrno chytne v hlubinách.

A čím se hlouběj v zemi vrýval,
tím více mizel starý stesk,
tím více rzi a kalu smýval,
tím více svítil, víc se lesk'.

A já, když tak se toulám luhem
a blysknouti jej v slunci zřím,
tu vždycky nad tím starým pluhem
jen tiše sobě pomyslím:

Když zakalily duši tvoji
rez vášně nebo viny tíž,
jen velkou prací, v tuhém boji
ji ozáříš a očistíš!

(Tamt. — V Lumíru, 1891.)

Venkovský farář.

Měl bílou hlavu, jak když jabloň vzkvétá,
a pamatoval mnohá těžká léta,
ta léta, sníh kdy ležel v českém poli —
nač vzpomínat? vždyť ještě dnes to bolí!

Vždy věrný lidu, neúmorný v práci,
zřel v stáří, jak se teplejší čas vrací,
jak luh zas kvete — třeba chudým květem,
a jak snad jednou lépe bude dětem.

Pak o vzkříšení, kdy zas pučí sněti,
tak neslyšel ho ještě nikdo pěti,
tak nadšeně, tak slavně, v mladé síle,
když zapěl v chrámě: Vstalť jest této chvíle!

(Tamt.)

Ve škole.

Nad mapou vlasti školáci...
Fr. Coppée.

Poprvé školáci blíže
kloní se nad vlasti mapkou,
kde ty jich statky a chýže
v moři jen drobounkou kapkou.

Před nimi, kteří jen znají
malou svou vesnici s chasou,
s rybníky třemi a háji,
s poli, kde na podzim pasou;

Kteří jen s vysoké stráně
vídají města dvé věží,
se zvonem, jenž volá na ně,
rodná zem celá teď leží.

Začne jim učitel starý
vyprávět o její kráse,
štědrá jak velkými dary —
pohnutí chví se mu v hlase.

Vzpomíná dnů její slávy,
na naše boje a krále,
pozvednou děti své hlavy —
nemůže pro slzy dále...

(Tamt.)

Emanuel Stehlík rytíř z Čenkova a Treustädtu.

Potomek staré patricijské rodiny Plzeňské, nar. 14. dubna 1868 v Praze, doktor práv. Vystoupil poprvé r. 1884 ve Zlaté Praze pod jm. Fr. Bílek. Vydal r. 1889 sbírku Z mého alba, 1890 Eros a Psyche. V tisku je Rok na samotě. Přel. Bourgetova Žáka. Pobyt na rozhraní národnostním v České Kaplici vtiskl jeho poesii zvláštní ráz.

Vesnice.

Kraj v rovině mne vábí přívětivý;
v zahradách tmavých v slunci zrají slívy
a hrušky zlaté, granát jablek rudý;
tam vlídný statek, tam zas domek chudý
a leckde úl pln hluku, šumu, ruchu,
jak živá niť včel řada v modrém vzduchu.

Toť klidný obraz naší české vísky!
U zahrad z angreštů plot živý, nízký,
na střechách stodol bují netřesk v mechu;
tam od jara máj ještě teď se tyčí...
V kaluži sprahlé návsi husy křičí,
a dobytka řev duní v táhlém echu.

Na večer posekané louky voní,
dav kobylek a cvrčků chřestí, zvoní,
a v jizbách čeleď modlívá se hlasně...
Pak dívka v touze čeká na zahradě,
a sousedé před statky sedí v radě. —
Daleko odtud město. Jak tu krásně!

(Z mého alba.)

Na české hranici.

Na jihu Čech znám tichý malý kout,
jenž dřímá v lůně hor a věnci lesů;
tam z duše chtějí písně vylétnout
a jásat ve slavičím, sladkém plesu,
být volny, nesepjaty jařmem pout.

Však cos mi ladí duši do stesku,
když zřím ten kostelíček vetchý, malý,

jenž na stříšce má plno netřesku:
tu vzpomenu, že v něm se modlívali
osmahlí sedláci dřív po česku.

(Tamt.)

Píseň domova.

Dech mlhy podzimní tkvěl na krajině,
byl podvečer. Já tenkrát z toulky líně
s hor níž a kamenitou silnicí
mdle, uprášen zpět šel jsem k vesnici.

Kol víc a víc se tměly šerem lesy . . .
A náhle ozvala se píseň kdesi,
proud vzduchu blíž a blíž hlas hudby vál:
tu v cizině kdos českou píseň hrál.

Ó hymnu národní, jež slok svých steskem
zrak zarosí nám palčivých slz leskem,
jež počíná tak touhou tlumeně
a v jásotu zas končí nadšeně.

A struny houslí tak se jemně chvěly,
jak by se bolem tajným rozželely,
jak jejich zvuk by živou duší byl
a neznámý stesk hráčův pochopil.

Tu duchem vzrušeným já mocně chápal
těch tónů kouzlo, muže mdlého zápal,
jenž cítí pozdrav domova chvíť duší svou
při písni, již hrá kapela vždy — před bitvou!

(Eros a Psyche.)

Jaroslav Kvapil.

Nar. 25. září r. 1868 v Chuděnicích, jest členem redakce Hlasu Národa. Vydal r. 1887 Básníkův denník, 1889 Padající hvězdy a Růžový keř, 1890 Relikvie a Nad zříceninou Karlova mostu, 1891 Tichou lásku, 1892 Liber aureus. Jest nadšeným pěvcem vroucí milosti.

Ze »Zimy«, vánoční pohádky. (Závěr.)

. . . Zima letos plničká je kouzla
a zlaté sny mi v duši přináší,

ba i ta slza, jež mi z oka sklouzla,
plá zázrakem jak démant nejdražší.
Mé žhavé srdce zdá se halit úže
jen v poupata a jarní květiny,
cos dýše temnem jako čerstvé růže,
jak letních nocí oddech jediný.

Mně připadá, že mám ti sestro říci,
neb ty jsi pravá, dobrá sestra má,
jež dovede mé bludné kroky stříci
a vést je v lada krásy neznámá.
A přec jsi víc. Jsi zázračnou tou ženou,
jíž vznešenější nezná širá zem,
jež velkou láskou věčnou bezejmennou
mou celou duši plní zázrakem.

A přece nikdy, nikdy nestačí to:
stesk podivný mi slzu vynutí,
mé chudé písně je mi věčně líto,
když »milenko i sestro!« řeknu ti.
Neb ty jsi dobrá, posvátná a snivá,
jak světice ty boží na nebi,
má duše jako madonnu tě vzývá
a žehnajíc ti, tebe velebí.

Tvá celá bytosť jásá do souzvuku,
Ty neznáš to, co vášeň je a lež,
já chvěji se, když podáš mi svou ruku,
a skláním zrak, když oči pozvedneš.
Že živa jsi, to na světě je krása
a jednou s tebou bude zmírati:
v mé duši láska básníkova jásá
a s láskou muže k nohám padá ti.

O jak jsem šťasten, matka Poesie
že v čelo mi svou krásu vlíbala,
že její zázrak životem mým žije,
že nízká vášeň v sny mé nesálá!
Svůj celý život v nadšení smím prožít,
dech růží dýchat, slyšet slavíky —

a ve Tvou slávu svoji píseň vložit,
jak do vavřínu démant veliký.

Byť v žilách lidstva nadšení krev stydla,
my zůstaneme dobří, duše má,
jak ranní zoře rostou naše křídla,
jas Umění nám září oběma.
Hle, bílý anděl v požár slunce letí,
a orlem za ním spějí písně mé
výš k nebi, výš, kde sobě do objetí
jak očištěné duše padneme.

Svět pod námi — co všední jeho bída?!
Mráz v okna dýše svoje okrasy;
v mou žhavou duši, kterou Krása hlídá,
jak genius ty její přišla jsi.
Jak genius a jako anděl boží,
jež prorokové v snech svých viděli —
nás jedním jménem v srdce svět si vloží,
i když nás život na vždy rozdělí...

Však věčně žije s Poesií Krása:
»Má milenko!« dí člověk v srdci mém,
leč »Sestro moje!« básník vstříc ti jásá —
a slovem tím my svoji zůstanem.
Já vím, svět klame, v krbu mém již hasne,
jsou illusemi sny mé dětinné —
však nikdy, nikdy tajemství to krásné
nám ze srdcí a z duší nemine!

Spi, duše moje! Pozdní noc je zimní
a hvězdy září bledou oblohou:
ó, moje srdce, zdřimni, zdřimni, zdřimni —
sny krásnějšími býti nemohou!
V sníh širých plání žhavé růže kanou
a jitřní slunce vstává pod mrakem:
to snivý Ježíš zemí zadumanou
se v čistá srdce vrací zázrakem.

(Ve Zlaté Praze, 1891.)

Kniha pátá.

PÍSNĚ NÁRODNÍ.

A) České.

Sirotek.

Osiřelo dítě
o půl druhém létě.

Když pak rozum bralo,
na matku se ptalo:

»Ach táto, tatíčku!
kam jste dal matičku?«

»»Tvá matka tvrdě spí,
žádný ji nezbudí.

Na hřbitově leží,
nedaleko dveří.««

Jak dítě slyšelo,
na hřbitov běželo.

Špendlíčkem kopalo
jehličkou hrabalo.

Když se dohrabalo,
smutně zaplakalo.

»Ach mámo, mamičko,
promluvte slovíčko!«

»»Mé dítě, nemohu!
Mám na hlavě hlínu.

A na srdci kámen,
hoří jako plamen.

Jdi dítě, jdi domů,
máš tam jinou mámu.««

»Ach není tak milá,
jako vy jste byla!

Když má chleba dáti,
třikrát jej obrátí.

Když Vy jste dávala,
máslem jste mazala.

Když hlavičku češe,
krev potůčkem teče.

Když Vy jste česala,
Vy jste objímala.

Když nožičky myje,
o škopíček bije.

Když Vy jste mývala,
Vy jste je líbala.

Když košilku pere,
div mne neprokleje.

Když Vy jste právala,
Vy jste si zpívala.«

»»Jdi domů, mé dítě,
zejtra na úsvitě
přijdu, vezmu si tě.««

Dítě přišlo domů,
položilo hlavu.

»Ach táto, tatíčku!
Už vidím mamičku.

Má mamička milá
celá pěkná bílá!«

»»Co dítě, co děláš?
Vždyť mamičku nemáš!

Vždyť nikdo tu není —
marné tvé vidění.««

»Ach táto, tatíčku!
chystejte rakvičku.

Má dušička Bohu,
mé tělo do hrobu.

Do hrobu — k mé matce,
ať jí zplesá srdce!«

Jeden den stonalo,
druhý den skonalo,
třetí pohřeb mělo.

V. Erben, Proston. písně atd., vyd. 2., na str. 523. (Nápěv č. 489.*)
Též na Moravě, u Poláků, Srbů, Lužičanů a Litvanů známa.

Sestra travička.

Žala holka, žala trávu
na tom podviničném stavu.

Jeli tudy cizí páni:
»Pojeď, holka, pojeď s námi!«

»»Já bych s vámi ráda jela,
kdybych bratříčka neměla.««

»Zbav se, holka, bratra svého,
dej mu hada jedového.«

Už bratříček z vojny jede,
čtyry koně ssebou vede.

A pátý hop! na provodě:
»Jseš-li, sestro, na svobodě?«

»»Jsem, bratříčku, na svobodě,
jako ryba v čerstvé vodě!

Na, bratříčku, snídaničku,
připravila jsem rybičku.««

»Jaké, sestro, máš rybičky,
bez ploutviček, bez hlavičky!«

»»Já hlavičky sama snědla,
a ploutvičky kočka zvedla.««

Po snídaní hlava bolí:
»Pojď, sestřičko, zavaž mi ji!«

»»Kdybych chtěla hlavu vázat,
nechtěla bych jedu dávat!««

»Jdi, sestřičko, do lednice,
natoč vína do sklenice!«

Než sestřička s vínem přišla,
už z bratříčka duše vyšla.

Jeden den ho pochovala,
a druhý den psaní psala:

»»Přijeď, milý, bez prodlení,
už je bratr otrávený.««

---

*) Poukazujeme vždy též k nápěvu, ježto bez něho píseň nemá plného půvabu svého a není celá. Nápěv a píseň jsou spojeny nerozlučně a nápěvem vynikne teprve hloubka citu ve slovech se skrývající, i krása celku.

»Když jsi bratra otrávila,
ani mne bys nešetřila.«

»»Ouvej, Bože, mého hoře!
nemám bratra ani muže;

bratra jsem si otrávila
a muže jsem nenabyla!«« —

Tamt., 535. Známa u všech Slovanů.

Hříšná duše a Panna Maria.

Byla jest louka zelená,
slzavou rosou skropená.

Kráčely po ní dvě duše,
za nimi velká hříšnice.

Když se až k ráji dostaly,
na dvéře tam zaklepaly.

»Vstaňte, Petře, vemte klíče,
podívejte se, kdo tluče.«

»»Tlučou tam, Pane, dvě duše,
za nima velká hříšnice.««

»Ty dvě duše mně sem pusťte,
té hříšnici pryč ukažte.

Ukažte jí cestu šírou,
kudy hříšní do pekla jdou.«

Šla dušička vzlykající
a svých hříchů litující.

Potkala ji panna Maria:
»Kam ty kráčíš, duše hříšná?«

»»Ach já kráčím cestou šírou,
kudy hříšní do pekla jdou.««

»Vrať se se mnou, hříšná duše!
přimluvím se u Ježíše.«

A když se k ráji dostaly,
na dvéře tam zaklepaly.

»Vstaňte, Petře, vemte klíče,
podívejte se, kdo tluče.« —

»»Tluče to, Pane, matka Tvá
a za ní ta duše hříšná.««

»Mou matičku mně sem pusťte,
té hříšnici pryč ukažte.

Ukažte jí cestu šírou,
kudy hříšní do pekla jdou.«

»»Ne tak, ne tak, milý synu,
odpusť hříšné duši vinu.««

»Zeptej se jí, matko milá,
co dobrého učinila?
kolik je svátků světila?
kolik se pátků postila?
kolik chudých obživila?«

»»Já jsem svátků nesvětila,
ani se v pátek postila,

jen jedno jsem vykonala,
almužny jen grešli dala.««

»Podej, hříšná duše, ruky,
povedu tě skrze muky.

Skrze muky do propasti
a z propasti do radosti.

Grešlička, almužna malá,
do ráje tobě pomohla.«

Tamt. 564. Sr. Sušil, 25.

Utonulá.

Bude vojna, bude,
kdo tam na ni půjde?
Která má milého
k sobě upřímného,
ta naříkat bude.

»A já mám milého
k sobě upřímného:
kdyby mně císař pán
koníčka daroval,
sedla bych na něho.«

»Co bys tam, má milá,
co bys tam dělala?« —
»Prala bych košile,
abys chodil bíle,
to bych tam dělala.«

»Kde bys je, má milá,
kde bys je máchala?« —
»V Dunaji je kámen,
tam bych stála na něm,
tam bych je máchala.«

»Kde bys je, má milá,
kde bys je sušila?« —
»Na královském dvoře,
na hedbávné šňůře,
tam bych je sušila.«

»Kde bys je, má milá,
kde bys je skládala?« —
»Na vraném koníčku,
můj zlatý holečku,
tam bych je skládala.«

»Vrať se, milá, domů,
poruč pánu Bohu:
až sedum let mine,
ta vojna pomine,
potom si tě vemu.«

»Sedum let dochází,
milý nepřichází:
ach Bože, Bože můj!
on mi tam zahynul,
má radost přechází:

U Dunaje stála,
Dunaje se ptala:
»Jsi-li tak hluboký,
jako jsi široký?«
Dunaje se ptala.

Do vody skočila,
hned se potopila:
»Ach Bože, Bože můj!
nade mnou se smiluj,
co jsem učinila!«

Její bílé nohy
po písku šlapají!
její bílé ruce,
její bílé ruce
břehu se chytají.

Její černé vlasy
po vodě plavají;
její modré oči,
její modré oči
k nebi se zdvihají.

Sedum let minulo,
milý z vojny jede:
což jeho vraný kůň,
což jeho vraný kůň
pod ním tak těžce jde?

»Což pak, můj koníčku,
což mi tak těžce jdeš?
zdali mne mladého
jinocha švarného
unesti nemůžeš?«

»Netíží tvé tělo,
tíží mě tvá milá:
která se pro tebe,
která se pro tebe
včera utopila.«

Milý se otočil,
s koně dolů skočil,
a svůj ostrý palaš,
a svůj ostrý palaš
v srdci si omočil.

Nenašli se spolu
na tom marném světě:
nynčko jim na hrobě,
nynčko jim na hrobě
rozmarina květe.

Tamt., 549 (55.) Též u Sušila a Kollára.

Oslava Hospodina v přírodě.

Plesáním se třesou
hory lesnaté,
chválu Bohu nesou
louky travnaté,
když je Bůh přiodívá,
ráno rosou zalívá.

Vísky a zahrady,
rolí a štěpnice,
listnatí stromové,
horní vinnice
kloní se a plesají,
s námi chválu vzdávají.

Kvítkové spanilí,
outlé byliny,
ježto ozdobují
mez a lučiny —
šepcí také pomalu
s námi Bohu chválu.

(Kamarýt, České nár. duchovní písně, II., 127.)

V máji.

Měsíce máje
půjdem do háje,
kde kvítky lesními
větříček hraje.

V tom pěkném háji
ptáčkové hrají:
Zdrávas Maria
libě zpívají.

Kvítky sbírejme,
korunku vijme
a tu Synáčkovi,
Marii dejme.

(Tamt. II. 99.)

Píseň jarní.

Každá babička stará
je veselejší z jara:
vezme svou berličku,
sedne na sluníčku,
myslí si: Kýž jsem mladší,
ach, což bych byla radši!

Erb. 80, (čís. nápěvu 233.)

Nedověra.

Červená růžičko,
co se nerozvíjíš?
Co ty k nám, můj milý,
co k nám už nechodíš?

»Kdybych já k vám chodil,
ty bysi plakala,
červeným šátečkem
oči utírala.«

Proč bych já plakala,
když mne nic nebolí?
Milovali jsme se
jako dva holubi.

Jako dva holubi,
jako dvě hrdličky;
já jsem ti dávala
upřímné hubičky.

Erb. 124 (čís. nápěvu 93.)

Kalina.

Proč, kalino, v strouze stojíš?
zdali ty se sucha bojíš?

Kdybych já se sucha bála,
ještě bych já hlouběj stála.

Proč kalino kalin nemáš,
a jimi se nečervenáš?

Já jsem kalin dosti měla
a jimi se červenala.

Svrchu ptáci ozobali,
zdůli panny olámaly.

Každá panna hochu svému,
a já smutná nemám komu.

Ach kdybych já komu měla,
byla bych si pospíšila!

Tamt. 167 (546,.

Srov. s tím moravskou:

Proč, kalino, neprokvétáš,
malinama nezasedáš?

Já sem dávno prokvétala
červenýma malinama.

Zhora vrabci ozobali,
zdola panny oblámaly.

Oblámaly na kytečky,
mládenečkům za klobóčky.

Ulomila každá svému,
já ubohá nemám kemu.

Bart. Kyt. 122.

Žežulička.

Zakukala žežulička
v lese v oboře,
ach v lese v oboře!
zaplakala má panenka
doma v komoře,
ach doma v komoře!

Ja co pláčeš a naříkáš?
vždyť ty budeš má:
až žežulka na vánoce
třikrát zakuká.

»Jak pak nemám naříkati,
když nebudu tvá;
vždyť žežulka o vánocích
nikdy nekuká!

Mor. píseň přidává:

Pán Bůh mocný, Pán Bůh dobrý
on to může dát,
že zezulka na vánoce
může zakukat.

Tamt. 196 (770).

Lítost.

Když jsem plela len,
nevěděla jsem,
co mě mé srdečko bolí:
že mně můj milý vypoví,
nevěděla jsem.

Když jsem plela mák —
škoda na stokrát,
škoda toho milování,
že netrvá do skonání,
škoda na stokrát.

Tam. 208 (289.)

Dívčí žalost.

Ty hvězdičko malá,
kdybys slzy znala
a měla srdíčko,
má zlatá hvězdičko,
jiskry bys plakala!

Plakala bys se mnou,
plakala noc celou,
že pro věno zlaté
nevěsty bohaté
s milým mě rozvedou.

Tamt. 209.

Stesk.

Není tu není,
co by mě těšilo,
není tu, není,
co mě těší:

co mě těšívalo,
s vodou odplavalo;
není tu, není,
co mě těší!

Tam. 228 (458).

Dudácká.

Zadudej, dudáčku, zadudej,
nebo mi ty zlaté dudy dej!

»Než bych já ty zlaté dudy dal,
radši bych ti na ně zadudal.«

Zadudej, dudáčku, jak umíš,
však ty tomu dobře rozumíš.

»Kterak pak bych dobře zadudal?
Ještě jsem pivíčka nebumbal!

Až já se pivíčka nebumbám,
potom teprv dobře zadudám.«

Tamt. 288 (201).

Český Diogenes.

Blaze tomu, kdo nic nemá,
nestará se, kam co schová.

Směle lehne, směle vstane,
žádný mu nic neukradne.

Tamt. 420 (13).

Divoká kačena.

Kačena divoká
letěla s vysoka,
přišel na ni střelec,
střelil ji do boka.

Urazil jí křídlo
a pravou nožičku,
smutně zaplakala,
padla na vodičku.

»Ach Bože můj milý!
Už jsem dolítala.
už jsem těch svých dětí
tady zanechala!

Moje drobné děti
nedělají škody,
plynou po Dunaji,
napijou se vody.«

Tam. 445 (225).

Vzpomínky.

Překrásné hvězdičky,
jak jste vy maličky!

Což jste vy mne těšívaly
ty noci celičky!

Jedna z vás nejvíce,
ta jasná dennice:
ta mne vždycky vodívala
k mé zlaté panence.

Měsíčku v oblacích,
jak jsi ty vysoko!
Jak je má zlatá panenka
ode mne daleko!

Tamt. 499 (599).

Osud lidský.

Ze země jsem na zem přišel,
na zemi jsem rozum našel:
po ní chodím jako pán,
do ní budu zakopán —
potěš mne pán Bůh sám!

Kde jsou ty zlaty ručičky
mojí nebožky mamičky,
co mě kolíbávaly,
k srdci přitiskávaly,
když jsem byl maličký?

Není jich už, není, není —
dávno hnijou v černý zemi:
kterak já se odměním
svým rodičům přemilým
za jich dobrodění!

Tamt. 574 (784.)

B) Moravské.

Žárlivec.

Na horách, na dolách,
co sa to tam bělá:
husy-li to seďá
lebo snihy ležá?

Dyby byly husy,
už by ulétaly,
dyby sněhy byly,
už by otajaly.

A to sa tam bělá,
postelka vystlaná,
leží tam šohajek,
hlava porúbaná.

Z jednej strany leží
z ocela šablenka,
z druhej strany sedí
jeho frajerenka.

V jednej ruce drží
bílený šáteček,
v druhej ruce drží
zelený prúteček.

Bíleným šátečkem
čelo mu utírá,
zeleným prútečkem
muchy mu oháňá.

»Ani mně neumřeš,
ani neokřeješ,
ani mně nepovíš,
jak dlúho živ budeš?«

»»Podaj mně, má milá,
šablu zrcadelnú,
nech sa já podívám,
jak mně líčka blednú.««

Šablu mu podala,
honem odskočila,
na jeho srdečku
zradu ucítila.

»»Kdo ti, moja milá,
kdo ti tu radu dal,
věrně ťa, má milá,
věrně ťa miloval.««

»Nedal mně ju žádný,
dala jsem si sama,
na tvojem srdečku
zradu jsem uznala.«

»Byl bych ti, má milá,
byl bych ti hlavu sťal,
aby po mej smrti
žádný ťa nedostal.««

Bart. Kyt. 184.*

Bojovnice.

Zakázali na vojnu
sedláčkovi do domu;
sedláček sa zastarál,
sedňa za stůl zaplakál.

»Nemám syna žádného
ani bratra vlastního.
Ty, děvečko nejstarší,
jdi za mne bojovati!«

»Oj, tatíčku, nepůjdu,
já bojovat nebudu,
já sem srdca měkkého,
já sa leknu každého.«

»Nemám syna žádného,
ani bratra vlastního.
Ty, ceruško prostřední,
jdi za mne bojovati!«

»Oj, tatíčku, nepůjdu,
já bojovat nebudu,
já sem srdca měkkého,
já sa bójím každého.«

Poslál pro tu najmladší:
»Tebe já mám najradši.
Pojď, děvečko, pojď domů,
pojeď za mne na vojnu.«

»Já, tatíčku, já půjdu,
za vás bojovat budu.
Já sem srdca tvrdého,
nebojím sa žádného.«

A dyž ju oblékali,
obě sestry plakaly;
dyž jí vlasy splétali,
všecky panny plakaly.

* T. j. Kytice z nár. písní moravských, kterouž uvili Fr. Bartoš a Lev Janáček. Nákladem E. Šolce v Telči 1890. Poukazujeme ke knížce této, poněvadž obsahuje výběr nejkrásnějších písní ze sbírky Sušilovy i z Bartošových s nápěvy a jest tudíž snáze přístupna.

Dyž na koňa sedala,
otec, mati plakala:
»Jeď, ceruško, jeď s Bohem,
daj ti Pán Bůh dobrý deň!«

Jak do vojny přijela,
třikrát vojsko objela,
jak ponajprem střelila,
tři sta Turků zranila.

Jak po druhéj střelila,
celý tábor zranila;
jak po třetí střelila,
všecky Turky zahnala.

Podivil sa císař pán:
»A co je to za husár?
Jenom jednu dcerku mám,
tu tomu vojáčku dám.«

»A nejsem já vojáček,
a jsem já ti Anička
chudobného tatíčka.«

»A jednoho syna mám,
tobě, Aničko, ho dám.«

Hneď sa vojna skončila,
a svaďba sa strójila.

Bart. Kyt. 207.

Tři dcery. *)

Měltě tatíček tři dcery,
všecky na vydaj byly.

Nejstarší jak vydával,
tři sta tolarů s ňu dával:

»Budeš mě, cero, živiti,
jak nebudu mocť robiti?«

»Budu tatíčku, toť budu,
do vaší smrti, dá-li Bůh.«

Jak tu prostřední vydával,
dvě sta tolarů s ňu dával:

»Budeš mě, cero, živiti,
jak nebudu moci robiti?»

»Budu tatíčku, toť budu,
do vaší smrti, dá-li Bůh.«

Dy tu nejmladší vydával,
holé stěny jí věnoval:

»Budeš mě, cero, živiti,
jak nebudu mocť robiti?«

»Budu, tatíčku, toť budu,
do vaší smrti, dá-li Bůh.«

Neminulo sedym roků,
šel tatíček v slabém kroku.

A šel najprv k svej Verušce,
k svojí nejstarší cerušce:

»Buděš mne, dcero, chovati?
Já už nemožu dělati.«

Ona do komůrky vešla,
starý provaz odtaď nesla:

»Dyž nemožete dělati,
dite se do lesa věšati.«

Vzal húlečku a zaplakal:
»Čeho jsèm se já dočakal!

* Stejná pověsť jest podkladem slavné tragoedie Shakespearovy krále Leara. — Dlouhé samohlásky se vesměs vyslovují krátce, slabiky, de, te, ne pak jako dě, té, ně.

Vzal húlečku, šel ze dveří,
šel ku svej prostřední dceři.

»Budeš-li mě ty chovati,
dy už nemožu dělati?«

Ona do komurky vešla,
starý sotorek*) přinesla:

»Dy nemožete dělati,
dite si chleba žebrati.«

Vzal húlečku a zaplakal:
»Čeho jsem se též dočakal!«

A šel k tej nejmladší ceři
a vcházel v strachu do dveří.

»Budeš-li mě včil chovati,
dy ja nemožu dělati?«

Ona do komúrky vešla,
pěkný koláč mu donesla:

»Tu máte, tatíčku, jezte,
moje děti mně kolibte.«

»Cerko, cerko moja milá,
tebe jsem najvěc trestával,
včil u tebe milosť dostal.«

»Dobře jste to mně dělali,
že jste mne z mladu trestali.«

Tamt. 153.

Srdce mateřské.

Při jednej dolině
větr profukuje,
při druhej dolině
snížek poletuje.

Při třetí dolině
vdova dům buduje,
vdova dům buduje,
kolem ho cifruje.**)

Jedú Turci, jedú,
před domem stanuli,
před domem stanuli,
na vdovu volali:

Vdovo, milá vdovo,
zanech budování,
zanech budování
a povandruj s námi.

Pane, milý pane,
já bych vandrovala,
kam bych děla dítky,
ubohé sirotky?

Jedno daj bratrovi,
druhé daj švakrovi
a to třetí malé,
to ssebú vezmeme.

Děti, moje děti,
ostávejte z Bohem,
ostávejte z Bohem,
už já povandrujem.

Mamičko má milá,
daj nám groš lebo dva,
daj nám groš lebo dva,
kúpíme si chleba.

---

*) Mošna ze slámy neb z rákosí upletená. — **) = maluje, zdobí.

Děti, milé děti,
pod ploty sedajte,
pod ploty sedajte,
chleba si pytajte. — —

Dyž k horám dojeli,
syn sa jí rozplakál,
syn sa jí rozplakál,
pán sa jí rozhněvál.

Vdovo, milá vdovo,
chceš-li s námi jeti,
mosíš svého syna
tady zanechati.

Vdova nemeškala,
březu ohýbala,
vintušku vázala,
syna do ní dala.

Dyž bude, synu můj,
větříček fúkati,
to bude, synu,
mati kolébati.

Když bude, můj synu,
lísteček padati,
to ťa bude, synu,
mati odívati.

Dyž bude, můj synu,
vycházať vězdička,
ty budeš mysliti,
že ide mamička.

A dyž vyšli z hájka
na dobré dvě míle,
Turek sa jí pytá:
Ach, lúto-li ti je?

Lúto mi je, lúto,
teho najmladšího,
teho najmladšího,
kvítka najdražšího.

A když už zajeli
za hory daleko,
teprú milú vdovu
bolelo srdečko. —

Zalomila vdova
rukama bílýma:
srdečko v ní puklo
nad dětma drobnýma.

Tamt., 199.

Soudný den.

Svatý Michal trúbí trúbú:
Vstaňte, hříšní, poďte k súdu!
Na tom súdě, což tam bude?
Sám Pán Ježíš súdit bude.
Keří budú na pravici,
ti do nebe půjdú všeci.
Keří budú na levici,
budú všeci pekelníci.
Řekla sestra k druhé sestře:
»Poďme k Bohu, prosme ešče
a padněme na kolena
před stolicú Krista Pána.«
Odpověděl jim Kristus Pán:
»Jistě, jistě, já vás neznám!«
Dušičky se polekaly,
hned na hory posedaly.
‚Hory, hory, přikryte nás,
sám Pán Ježíš zapřel se nás.
»Jakož my vás přikryt máme?
Samy se propadnút máme.«

Dušičky se polekaly,
hneď na lesy posedaly.
‚Ach vy lesy, přikryte nás,
sám Pán Ježíš zapřel se nás‘.
»A jak my vás přikryt máme?
A my samy zhořet máme.«
Dušičky se polekaly,
hneď na skaly posedaly.
‚Skaly, skaly, přikryte nás,
sám Pán Ježíš zapřel se nás.‘
»A jak my vás přikryt máme?
A my samy se pukáme.«
Dušičky se polekaly,
hneď na vody posedaly.
‚Vody, vody, potopte nás,
sám Pán Ježíš zapřel se nás‘.
»A jak my vás potopíme?
A my samy vysycháme.«
Dušičky se polekaly,
hneď na peklo posedaly.
Peklo se jim otevřelo
a na věky uzavřelo.

Tamt., 212.

Láska.

Ej lásko, lásko, ty nejsi stálá,
jako voděnka mezi břehama.

Voda uplyne, láska pomine
jako lístečck na rozmarýně.

Tamt., na str. 1.

Kouzlo.

Co to máš, děvečko,
co to máš za krásu?
když na tě pohlednu,
celý se zatřasu.

Co to máš, děvečko,
co to máš za líce?
Dyž na tě pohlednu,
zabolí mě srdce.

Co to máš, děvečko,
co to máš za ruce?
Dyž za tebó přindu,
domů se mně nechce.

Tamt., 2.

Karafiát.

Před vaší je zahrádečka,
zamyká sa,
a v ní roste karafiát,
netrhá sa.
Ja ho mosím utrhnút,
dybych tam měl zahynút,
nemožem ťa, duša moja,
zapomenút.

Tamt., 10.

Rozdvojená mysl.

Myselko, mysel má,
aj, kady ty mně chodíš?
Kady mně ju, švárný
aj šohajíčku, vodíš?

Myselko, mysel má,
ideš na dvě strany,
jedna za šohajkem,
druhá, nevím kady.

Tamt., 32.

Odpadlý od srdce.

Dívča, dívča laštovička,
vídal sem ťa od malička,
a ešče ťa kolébali
a už ťa mně slubovali.

Šohaj, šohaj laštovička,
odpadél's mi od srdečka,
jak od srdca tak od lásky
jak to jabko od halúzky.

Tamt., 94.

Lavečka.

Ta naša lavečka,
aj už sa polamala,
co sem ze synečkem
aj na ní sedávala.

Ta naša lavečka
na dvé sa rozdělila,
že naše srdenka
obě dvě rozlúčila.

Byla to lavečka
aj z dřeva olšového;
býl ten můj syneček
srdenka falešného.

Ty naša lavečko,
aj zrůstni sa mi ešče,
starodávný galán,
aj navrať sa mi ešče!

Tamt., 103.

Jediná pomoc.

Jenom ty mně, má panenko pověz,
kam ty ráno na travěnku půjdeš?
A já půjdu, půjdu, půjdu do hájíčka,
zelená se tam pěkná travička.

Zelenej se, travěnko zelená,
rozlívej se, voděnko studená!
Rozlívej se, rozlívej, po hladkém kamení,
nastalo mně s milú rozlúčení.
Rozlúčení, co je to těžká věc,
to je horší, nežli jaká bolesť!
Od bolesti zelená, zelená bylinka,
od lúčení je pravá ručenka.

Tamt., 105.

Sirota.

Dyž já si zpomenu
na svého tatíčka,
slzy mě polejú,
nevidím chodníčka.

Dyž já si zpomenu
na svoju maměnku,
slzy mě polejú
iďa na travěnku.

Zhůru ke kerchovu
cestička dlážená,
tam je má mamička
na něm pochovaná.

Zhůru ke kerchovu
dlážený chodníček,
tam je pochovaný
můj dobrý tatíček.

Kerchove, kerchove,
ohrado zelená,
už sem na tě vsela
své drahé semena.

Hrobaři, hrobaři,
hluboko sázíte,
předrahé semena,
nikdá nescházíte.

Mamulko, mamulko,
hluboko ste lehli,
své ubohé dcery
k místu nepřivedli.

Tatíčku, tatíčku,
v hrobě jako v kleci,
mně ubohé dceři
ubližujú všeci.

Kyt. 125

Loučení.

Ach dyž sem já šel od svej milenky,
břinkaly mně podkověnky.

Ach břinkaly mně a už nebudú,
černé oči plakat budú.

Ach černé oči, což vy plačete,
šak vy moje nebudete.

Ach bude vojna, vojna neščasná,
dyž já umřu, pomodli sa.

Tamt., 135.

Linda.

Hořala linda, hořala,
pod ňú má milá ležala.

Keď na ňu iskry padaly,
všeci mládenci plakali.

Enom ten jeden neplakal,
co jí prsténky posmekal.

Tamt., 167.

Chudoba.

Aničko, dzěvečko,
poviz mně věrně,
ežli máš upřimne
srdečko ku mně?
Na řeči nic nědbaj,
ene mě ty kochaj,
kochaj mě!

Ežli ci zbraňujum
rodiče tvoji,
že se me bohactvi
něsrovna s tvojim,
sprav že mi to, Bože,
že to všecko može
dostać se.

Budzěme se modlić
k panně Marii,
jak ve dne, tak v noci,
i v každu chvili,
by ona zvolila,
ta Panna Maria, dostać cě!

Suš., 387.

Loučení.

Počuvaj, počuvaj,
co to v zemi hučí,
esi zvony zvoní
lebo jabor pučí?

Zvony to nezvoní,
jabor to nepučí,
a to sa milenka
se svým milým lúčí.

Suš. 304.

C) Slovenské.*)

Slov. Spevů čís. 539. *Zpievanky.*

Zpievanky, zpievanky, kdeže ste sa vzaly,
či ste spadly neba, či ste rástly v háji?
Z neba sme nespadly, v háji sme nerástly,
ale nás mládenci a dievčence našly.

Zakleté sestry.

Dole pod Smolenským zámkem
pretekává voda jarkem,
keď hvězdičky vychádzajú,
húsky sa tam kúpavajú,
dve husičky, dve sestričky
zaklnuté od mamičky.

A keď ony vychádzajú,
tak sa ony shovárajú:
Sestro s zlatýma krídlama
už sú hvězdičky nad nama,
plujme na dol po tom jarku
až k tomu našemu dvorku.

---

*) Zde Slovenské Spevy vyd. v Turč. Sv. Martině r. 1883., ježto v nich podány jsou též nápěvy. Kollárova sbírka nápěvů nemá.

Mati sedí u lavičky,
drobí kůrky do vodičky,
drobí kůrky ai strídečku
zlatým húskám do jarečku:
sbírajte si moje děti,
čo vám drobí smutná mati.

Tak sa ony shovárajú
a milostne objímajú,
na svú biedu nariekajú,
mati své sa zaželajú
až do šerého svitání,
až do ptačího zpívání.

Keď hvězdičky zapadajú,
žalostně sa rozlučujú,
každá dává svojej mati
z kridelenka pérek zlatý,
z kridelenka pérek zlatý,
čo stojí za peňáz zlatý.

Koll. Zpiev. II. 393.

Slov. Spievů čís. 53. *Išli hudci horou.*

Išli hudci horou,
horou javorovou.
Našli drevo krásno,
na husličky hlasnô.
Iba ho zotnime
a sebou vezmime.
Prvý raz zaťali,
íverčok vyťali.
Druhý raz zaťali,
do krvi preťali.
Tretí raz zaťali.
taký hlas počuli:
Neni som ja drevo,
drevo javorovô,
ale som ja dievča
z mesta richtárovo.
Na vodu som išla,
neskoro som prišla.
Mamka ma zakliala,
by kameň ostala,
kameňom meravým,
drevom javorovým.
Kupa skamenela
meravým kameňom,
ja som zdrevenela
zeleným javorom.
Ta vy hudci choďte
pred mej mamky vráta,
a tak jej zahrajte,
žiaľu jej dodajte:
Toto sú husličky
z tej vašej Aničky.
Toto je podstavka,
vašej dcérky hlávka.
Toto sú strunočky,
jej zlaté vlásočky.
Toto je sláčičok
z jej bielych ručičôk.
Toto sú kolíčky,
jej biele prstôčky.
Keď matka slyšala,
ku oknu bežala.
Ach, vy hudci smutní,
choďteže preč, choďte.
Choďteže preč, choďte,
a žiaľ mi nerobte,
však ho ja dosti mám,
že Aničky nemám.

Č. 123. *Nitra milá, Nitra.*

Nitra milá, Nitra, ty vysoká Nitra!
Kdeže sú tie časy, kdeže sú tie časy, v ktorých si ty kvitla?

Nitro milá, Nitra, ty slovenská mati!
čo pozrem na teba, musím zaplakati.

Ty si bola nekdy všetkých krajín hlava,
v ktorých tečie Dunaj, Visla i Morava.

Ty si bola sídlo král'a Svatopluka,
keď tu panovala jeho mocná ruka.

Ty si bola sväté mesto Methodovo,
keď tu našim otcom kázal božie slovo.

Teraz tvoja sláva v tôni skrytá leží:
Tak sa časy menia, tak tento svet beží!

Č. 418. *Ten prešpurský mýtny.*

Ten prešpurský mýtny
prepjeknú cérku má,
ona nic nerobí,
len v okénku sedá,
prepjekne vyšíva,
ešte krajše spíva.

Její cichý hlásek
do Turek sa zdvíha,
ten turecký baša
po rinku chodzíva,
mýtneho cérečku
dycky on počúva.

Zvony-li to zvoňá,
lebo včely hučá?
a to si mýtneho
cérka pjekne spíva.

Ten turecký baša
cedulenku napsal,
cedulenku napsal,
do Prešpurka poslal.

Ty, prešpurský mýtny,
prepjeknú cérku máš;
a ked mi ju nedáš,
mjesto Prešpurk prehráš.

Ten prešpurský mýtny
cedulenku číta,
cedulenku číta,
tak si smutne vzdychá.

Jeho pjekná cérka,
ona sa ho pýta:
Muj tacíčku milý,
co ste taký smutný?

hlava-li vás bolí,
lebo život bíly?

Mňa hlava nebolí,
ani život bíly;
tebja som zapredau
Turku pohanovi.

Má stará mamičko,
jaké prachy idú:
ovce-li to ženú,
lebo pre mňa jedú?

Dojeli, prijeli
první polajtári:
Sedaj, mladá pani,
ty mosíš ít s nami.

Dojeli, prijeli
druhí polajtári:
Ber sa, mladá pani,
ty mosíš ít s nami.

Ach, céruško moja,
jaké ti šaty dám,
jestli fáťolové,
alebo dolomán?

Ach, mamičko moja,
nač by mi tam byly?
šak ja tam nebudem
ani štvrt hodziny.

Nežby ja mjela byt
Turkovi nevjestú,
rači nech mňa v mori
drobné ryby žerú.

Ty morské rybičky,
to sú mé družičky,
ti morskí kaprové
sú moji družbové.

Č. 13. *Dobrú noc, má milá.*

Dobrú noc, má milá, dobrú noc!
nech ti je sám Pánboh na pomoc!
  Dobrú noc, dobre spi:
nech sa ti snívajú sladké sny.

Dobrú noc, má milá, dobrú noc!
nech ti je sám Pánboh na pomoc!
  Dobrú noc, dobre spi:
nech sa ti snívajú *o mne* sny.

Č. 59. a 50. *Žal.*

Trávička zelená, kade je chodievam,
lebo ju ja často slzami polievam.

Ústa mi spievajú, oči sa mi smejú,
ale od srdiečka slzy sa mi lejú.

Nie preto si spievam, bych veselá bola,
ale preto spievam, bych žiale zabola.

Žiale moje, žiale, smutné, osiralé,
jako tá rosička na zelenej tráve:

Ešte tú rosičku vetríček oduje,
ale mňa na svete nik nepoľutuje.
(V Koll. Zpiev. I. 294.)

Č. 65. *Anička. dušička.*

»Anička dušička, kde si bola,
keď si si čižmičky zarosila?«
»Bola som v hájičku,
žala som trávičku,
duša moja, duša moja!«

»A ja som po tri dni trávu kosil,
ešte som si čižmy nezarosil.«
»A ja som plakala,*)
teba som čakala,
duša moja, duša moja!«

Č. 70. *Ja som bača veľmi starý.*

Ja som bača veľmi starý,
nedožijem do jari,
nebudú mi kukačky kukať
na tom mojom košiari.
Hej, džiny, džiny, džiny,
hej, džiny, džiny, džiny.

Ani kukuk, ani sova,
ani sojka klebetná,
nebude ma viac prebúdzať
lastovička štebetná.
Hej, džiny, atd.

Ja som bača veľmi chorý,
nespôsobný do hory,
nevládzem už po vŕškoch chodiť,
ani ovečky dojiť.
Hej, džiny, atd.

Ktože vás už, ovce moje,
poženie na tie hole?
bude s vami k studničkám chodiť
a do chládku vás vodiť?
Hej, džiny, atd.

Kto zachráni vás od škody,
keď prídu zlé nehody?
kto vás bude od vlkov brániť?
kto jahniatka vám chrániť?
Hej, džiny, atd.

Už ťa nechám, dobré bydlo,
už odložím cedidlo,
složím baltu i sekanec,
smrť ma vidie na tanec!
Hej, džiny, atd.

---

*) Sr. čl. Fr. Bartoše v Rajhrad. Hlídce liter., 1891 a jeho Kyt. str. 50.

Stíchly spevy po lučinách,
smutno, ticho v dolinách;
stíchly gajdy i fujary:
nežije bača starý.
Hej, džiny, atd.

Č. 82. *Nevydávaj sa ty dievča ešte.*

Nevydávaj sa ty dievča ešte,
lepšie je dievčaťu, než neveste;
dievčatko si chodí po slobode,
ako tá rybôčka v bystrej vode, v bystrej vode.

Keď ide po poli, veselí sa,
keď vidí šuhajka, zasmeje sa;
nasbiera si kvieťa všeliakého,
uvije pierečko pre milého, pre milého.

Keď skladá a vije to pierečko,
horí od ľubosti jej srdiečko;
za rána bárskedy pierko oddá:
mladého dievčaťa vydať škoda, vydať škoda.

Č. 165. *Dolina, dolina.*

Dolina, dolina,
kamenný chodníček:
Kde je naša verná láska,
švárny šuhajíček?

Šuhajova láska
a moja sloboda:
naše verné milovanie
ako v koši voda.

Škoda našej lásky,
že sa nám tak tratí!
Kto nás zlostne rozlučuje,
nech mu Pánboh platí.

Č. 183. *Žalo dievča, žalo trávu.*

Žalo dievča, žalo trávu
neďaleko Temešváru;
keď nažalo, poviazalo,
na šuhajka zavolalo:

»Šuhaj, šuhaj z druhej strany,
poď mi dvíhat batoh trávy.«
»»Nech ti dvíha otec, mati,
nechce-li ťa za mňa dati.

Ešte ťa len kolimbali,
už ťa za mňa sl'ubovali;
ešte si len húsky pásla,
už si v mojom srdci riastla.««

Č. 231. *Zahučaly hory.*

Zahučaly hory, zahučaly lesy,
kamže sa podely moje mladé časy?

Moje mladé časy nezažily krásy,
moje mladé letá nezažily sveta!

Mladosť moja, mladosť, vyšlas' mi na márnosť,
vyšlas' mi na márnosť pre moju nedbalosť!

Mladosť moja, mladosť, tak som ťa utratil,
akobych bol kameň do vody zahodil.

Ešte sa ten kameň vo vode obráti,
ale moja mladosť nikdy sa nevráti.

Č. 319. *Janíčko, čo robíš.*

Janíčko, čo robíš,
že ty k nám nechodíš?
moja mamka povedala,
že ty mňa nel'úbiš.

Kebych ťa nel'úbil,
k vám by som nechodil,
moje štyri vrané kone
hladom bych nemoril.

Môj otec hovorí,
že mi nedovolí,
že mi kúpi Principiu*),
že ma dá do školy.

A ja mu hovorím,
že mu neprivolím,
že ja jeho Principiu
do vody zahodím.

Moja Hanka mladá,
to je Principia,
od ktorej ma neodvedie
celá má rodina.

Č. 511. *Bože môj, Otče môj.*

Bože môj, Otče môj!
jak je ten svet zmotaný!
Čo vystojí, čo vystojí
chudobný poddaný!

Každý ho sužuje,
platu nepovyšuje;
veď sa nazdá, že na veky
panuje, panuje.

---

*) Principia = kniha začátků lat. mluvnice.

Vy páni zemani!
my sme vaši poddaní;
my budeme v čiernej zemi
srovnaní, srovnaní.

Jak sedliak, tak i pán —
musia všetci umriti;
musia všetci v čiernej zemi
uhniti, uhniti.

Pánovia, pánovia!
za čo my vám robíme?
či to len za tú zem čiernu,
čo po nej chodíme?!

Žebrák slepý s houslemi.

Ludia boží, ludia,
nechže vás prebudia
husličky biedného
žebráka slepého.

Kdo chudým daruje,
pán Boh ho miluje,
kdo chudým ukrátí,
pán Boh ho zatratí.

(Kol. I. 353.)

Žebrákovo štěstí.

Já biedny žebráčík,
muoj priatel mesiačík,
priatelka palička,
stodola kapsička.

Prahy, mosty, stromy,
to sú moje domy,
smrti sa nebojím,
o pohreb nestojím.

Koll., I. 353.

Seznam básní,

roztříděný vzhledem ku potřebám deklamačním na 4 stupně.

Stupeň I.

Stupeň II.

Stupeň III.

Stupeň IV.

Seznam spisovatelů pořádkem abecedním.

Opravy a doplňky.

Na str. 11 pod báseň Štědrý večer přidati dlužno: Poprvé vyt. (v jiném znění) v Hromádkových Prvotinách r. 1814.
" 14 pod b. Poděbradský zámek přidati dlužno: U výtahu.
" 18 " Na smrt mého kanárka " " Poprvé vyt. v Hromádkových Prvotinách r. 1816 s podp. D. K. Slanský.
" 23 pod b. Fialka přidati dlužno: V alm. Dennici, 1824.
" 27 ř. 15 čti mutné m. nutné.
" 31 pod Píseň vesničanů přidati dlužno: V Čas. Česk. Musea, 1830; složena r. 1828.
" 40 ř. 8 čti s řekami! m. s řekami?
" 44 dole přidati dlužno: V Bartošově Čítance III.
" 46 v ř. 10 vynech Přicházím přímo z Moravy; jest to rozšířený omyl. Píseň tu složil Kamenický.
" 49 Vocel nar. 1803, nikoliv 1802
" 82 dole přidej: V Čechoslavu r. 1830 pod jm. Křestislav syn.
" 83 pod b. Vlast přidej: V Perlách Českých r. 1855.
" 83 přidej k životop. Máchovu: První byronista český. Zakladatel nového směru v poesii naší.
" 95 pod Svatební košile přidej: V „Příloze k Věnci", 1843.
" 104 u Marie Čacké přidej: nar. 11. břez.
" 127 ve sloze 4, verš 4 čti: na bílém poli černý lev.
" 128 čti R. 1278 m. 1287.
" 129 V básni Pátý máj v 3. verši 1 slohy čti: nevolá to trubka k válce.
" 138 Sládkovič nar. r. 1820.
" 222 ř. 21. čti Durdík m. Dardík.
" 294 Ot. Červinka vydal ještě Pohádku života, 1891.
" 317 K Vrchlického dílům přidej: Fresky a gobeliny a a vynech: K životu.
" 374 Kaminský vydal nové básně: Z Příkopů.

OBSAH:

